Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s): skrevet af Werfel.
Titel | Title: Folke-Fienden : et Ugeblad
Bindbetegnelse | Volume Statement: 1795; Vol. 1-2
Udgivet år og sted | Publication time and place: Kjøbenhavn, 1795

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

60. - 34. - 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130020877570

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Folke-Fienden.

Et Ugeblad.

Skrevet

af

Werfel.

Første Aargang.

Kiøbenhavn 1795.

Trykt hos Matthias Seest.

BIBLIOTECA CENTRALA
TARNIENSIS

Indhold.

Grev Ferdinant af Ahlefeldts Forseelser og Overtrædelser, som Theater-Directeur og Skuespil-Censor: fra Pag. 1 til 7; fra 9 til 14; fra 17 til 22; fra 25 til 29; fra 41 til 55.
Anmeldelse af Forfatterens Hensigt med dette Blad: fra Pag. 7 til 8; fra 31 til 32.
Udsigt og Commentair over Folkevennen: fra Pag. 14 til 16; fra 23 til 24; fra 29 til 31.
Den af Grev Ferdinant Ahlefeldt mod Forfatteren udtagne Stevning: fra Pag. 33 til 38.
En Forklaring af Forfatteren over nogle Yttringer i første Nummer: fra Pag. 38 til 39.
Hvorvidt gaaer den offentlige Skribents Friehed efter Espriten af Trykkefriehedens Forordninger og Rescripter: fra Pag. 39 til 40.
Et Par Ord om Ministre: fra Pag. 55 til 56.
Forfatterens Retfærdiggiørelse i Anledning af det af Grev Ahlefeldt publicerede Indlæg med Bilag: fra Pag. 57 til 72.
Forfatterens Gjendrivelse af Procurator Brønlunds Declamationer i det publicerede Indlæg: f. P. 73 til 120.
Undersøgelse om Adelens fortrinlige Ret til de vigtigste Embeder i en Stat er grundet paa Billighed og det Almindeliges Gavn: fra Pag. 121 til 132.
Blandede Tanker til Efterlanke om det Danske Theaters Opkomst: fra Pag. 132 til 136; fra 140 til 152; fra 161 til 171; fra 187 til 190.
Have vi Trykkefriehed i Dannemark? f. Pag. 137 til 140.
Angaaende Brandcassen i Kjøbenhavn: fra Pag. 159. til 161.
Et Par Ord angaaende Rettens Pleie og Procuratorerne paa Landet: fra Pag. 171 til 174.
Om den monarkiske Regjering; fra Pag. 177 til 184.
Nøiere Udvikling af Tanker om den monarkiske Regjering: fra Pag. 185 til 187; fra 193 til 200
Spørgsmaal: fra Pag. 191 til 192.
Om Eedens Brug: fra Pag. 201 til 208.

Om Fædrenelands Kjerlighed: fra Pag. 209 til 216.
Forklaring over Ordet Mesalliance: f. Pag. 217 til 224.
I Anledning af en Recension i No. 50 af Kjøbenhavns lærde Efterretninger for Aaret 1794: f. 225. t. 230.
Om Statsrevolutioner: fra Pag. 230 til 232.
Om Regentopdragelsen, hvad den er og hvad den burde være: f. P. 233. t. 240; f. 249. t. 256; f. 289. t. 296.
Om Dannemarks formodentlige og virkelige Forfatning: fra Pag. 241 til 246.
Om Smiger: fra 246 til 248.
Mere i Anledning af Trykkefriehedens Forordninger og Reskripter: fra 257 til 263.
Forfatterens Contra-Stevning mod Geheimeraad Grev Ferdinant Ahlefeldt: f. Pag. 265. til 267.
At tale under fire Øine: f. Pag. 267. til 270.
Et Par Ord Skrivtet Nordia angaaende: f. 270. til 271.
Om Sjelevandringen: f. 273. til 280.
Fordomsfrie Forslag til Laugenes Ophævelse i Dannemark og Norge: f. Pag. 265 til 288.
Om Tallotteriet: f. Pag. 297 til 304.
Om de Franske Søefolks Forhold ved Ildebranden i Bergen: f. Pag. 305 til 312.
Nogle urimelige Superlativer: f. Pag. 313 til 320.
Om Betlerie: f. Pag. 329 til 339.
Uddrag af Ugebladet Folkefienden N. 20, dateret 3 Nov. 1794, angaaende Brandcassen i Kjøbenhavn, tilligemed Anmærkninger i samme Anledning: f. Pag. 340 til 344.
Bidrag til fleres Tanker i Anledning af Ildebranden den 5, 6 og 7 Junii 1795 i Kjøbenhavn: f. 345 til 352.
Postamtet i Kjøbenhavn angaaende: f. Pag. 353 til 359.
Bekjendtgjørelse: f. Pag. 359 til 360; f. 388 til 392.
Ædle og uædle Handlinger ved og efter Ildsvaaden i Kjøbenhavn: f. P. 361 til 376; f. 388 til 392.
Fornuften til Kongen af Dannemark: f. Pag. 377 til 387. f. 406 til 412.
Hvad formaaer og hvad burde formaae at skaffe Menneskет Anseelse i Verden: fra Pag. 393 til 400.
Forklaring over Ordet: Førsteopdragelse: fra 401 til 405.

Folke-Fienden.

No. 1.

Kjøbenhavn, den 7 Julii 1794.

Naar den er Folkets Ven, der betjener sig af nedrigt Hyklerie, der søger at binde Folket en Standsforskjel paa Ærmet, som ikkun kan have Sted i aristocratiske Stater, men aldrig i noget souveraint Monarchie, der uophørligen pukker paa de redeligste og oplysteste Borgeres Handlinger, der bestræber sig for at besmykke falsk Daad, hemme Oplysning og hjemle Slendrian og Vanetroe, der under Billigheds antagne Masque paaskaaer Overtræderen frie for Tiltale, indtil hans Overtrædelser have anrettet ubodelige Ulykker for det Hele, der hader Publicitet, der, med eet Ord, har alle Symptomer af den kjøbte Slave, den leiede Træl, — da er nødvendigen den Folkets Fiende, der med et varmt Hjerte elsker sin Konge, sit Fødeland og sine retskafne Medborgere, der hader Smaakonger og Despotiet, der anseer Dansk Mand ene berettiget til at æde Dansk Brød, der er Sandhedens og Oplysningens Ven, der er Dosmerens, Skurkens

kens og Undertrykkerens ivrige Forfølger, der ikke kryber for ophøiet Dorskhed og Dumhed, der føler Menneskenes medfødte lige Rettighed og ikke taaler hævet Vankundighed ved Siden af sig, mindre over sig, der ærer Mænd af Flid, Talenter og Videnskaber, der, med eet Ord, er Menneske, føler, at han er Menneske, og veed at agte Menneskет efter dets Handlinger; og da er Forfatteren af dette Blad Folkets dødeligste, Folkets uforsonligste Fiende, da skal ingen ivrigere bestræbe sig for at vise det sit inderlige, sit uforgjengelige Fienskab end han.

Den første og største af alle Menneskets Pligter er den at føle, det er Menneske: tilsidesætter det denne, turde der lettelig gives dem, som, betjenende sig af denne Svaghed, opreiste Tyranniets Trone over den Tilsidesættendes Hoved. Den, der stræber at underkue denne Følelse i Menneskets Barm, er Folkeforfører, og fortjener Samtidens og Eftertidens yderste Foragt. Skjendsel bør forevige hans Navn; Forbandelse fra Slægt til Slægt forfølge hans Minde. Er denne Følelse dræbt i Mennesket: saa er det dorsk, falsk og nedrigt, saa er det i lige Grad Hykler, Slave og Skurk.

Det er Forfatteren af den nyelig udkomne Recension over Quid juris?, der skriver dette Blad.

Han

Han vil ikke tillyve sig Medarbeidere i et Skrivt, som han er til Sinds, i det mindste for det første, at skrive allene. Han agter at tale Sandhed og efter Overbeviisning, og derfor er det ham ligegyldigt, enten han er anonym eller ei. Materien, han afhandler i dette og endeel af de følgende Blade, fordrer, at han nævner sig som Forfatter af Recensionen.

Folkevennen har i sit No. 13 tilladt sig at kalde ham den uforskammede Forfatter af Recensionen over Quid juris? No. 1. I No. 7 Pag. 101 tilstaaer Folkevennen selv, at uforskammet, er et litterarisk Skjeldsord. Naar nu Forfatteren af Recensionen kan bevise, lovformelig bevise hver Tøddel, han har sagt: hvad Ret har da denne elendige, denne krybende Folkeven til at kalde ham uforskammet? Mon da ikke Skjeldsordet i sin strængeste Forstand falder tilbage paa ham selv? Som Forsvar for Hr. Grev Ahlefeldt har han gjort ham en slet Tjeneste: en Sag, der kunde været forglemt, i det mindste for en Tid, har han opriippet paa nye. Herr Grev Ahlefeldt selv tier. Alt dette tilsammentaget bevæger Forfatteren af Recensionen til at giøre Publicum bekiendt med de Beviser, han besidder, til at retfærdiggjøre sig med. De ere i hans Tanker,

til-

tilstrækkelige til at friesinde ham for enhver retfærdig Domstoel; og selv den allerpartiskeste Dommer skal ikke kunne frietage Herr Greve af Ahlefeldt for at have været efterladen Embedsmand. Forfatteren bekiender oprigtig, dersom han havde været Grev Ahlefeldt: saa havde der allerede, før Soel gik ned, været udtaget Stevning mod Forfatteren. Embedsmands Ære er for vigtig til, at han upaaanket kan taale nogen Klik derpaa; og Klik paa hans Ære som Embedsmand er det dog vel, naar der publique siges ham, at han har efterladt sine Embedspligter.

Herr Greven har bittert krænket Forfatteren, men Forfatteren har den Fyldelstgjørelse, at han har krænket Herr Greven tidobbelt igjen, dog med den Forskjel, at den Krænkelse, der er vederfaret Herr Greven fra Forfatterens Side, var fortjent, men den, den er vederfaret Herr Greven fra Herr Grevens Side, ufortjent. Herr Greven har undertrykt tvende Begjeringer af ham om det ledige Theater Secretariat under Paaskud af, at det var en Sag, Theater Commissionen: Herr Conferenceraad Edvard Colbiørnsen og Herr Etatsraad Tetens, skulde afgjøre, og at han vilde paatage sig at levere dem did; men Herr Etatsraad Tetens har erklæret Forfatteren, at han ikke erindrer sig at have seet noget

til

til disse Begjeringer; dog, om Herr Greven end skulde have leveret disse benævnte Begjeringer til Theater-Commissionen: saa har han alligevel undertrykt dem; thi han har ene gjort Forestillingen til Kongen om den nærværende Secretairs Beskikkelse. De Grunde, der talede for Forfatteren som Supplicant, var 15ten Aars Bekjendtskab med Tingene, samt offentlig og privat bekjendt Dueligheed; de, der talede for den Beskikkede, var Uvidenhed i Tingenes Gang, Mangel paa Kundskab om det Foregaaede; Forfatteren søgte Secretariatet med 300 Rdlrs. Løn; (Dette staaer præcise nævnet i hans Begjeringer, thi han troede Staten burde ikke betale hele hans Tid, naar han ikke anvendte den heel i dens Tjeneste:) den Beskikkede opnaaede 1000 Rdlr. aarligen, og det endda fra en Tid, da hverken Herr Greven eller han havde tænkt paa, mindre rørt deres Fingre ved, Theatrets Forretninger. Er det billigt, er det retfærdigt: saa Gud naade os for, hvad Retfærdighed vi have i Dannemark, saa fortælles den kun i Aviser og udebliver i Virkeligheden. Dog være det anmærket, Forfatteren har aldrig beklaget sig for Regjeringen uden igjennem Herr Grev Ahlefeldts Mund.

Meget vel veed Forfatteren, at Herr Greven kan indvende, at den beskikkede Secretaire tillige er Bog-

hol-

holder: men hvilke ere hans Forretninger som Bogholder? Kan ikke enhver paatage sig at skrive tusinde Linier, i det høieste, for ti Daler om Aaret? Er den Forretning at indtegne en Regning i en Bog og i et Regnskab ikke en Forretning, som enhver Dreng, der kan skrive A. B. C. kan paatage sig? Bør der for dette Arbeide gives 700 Rdlr. om Aaret? At den beskikkede Secretaire ikke er Inspecteur eller Casserer, det bevises ikke allene af Foreskillingen om hans Beskikkelse som Secretaire og første Betjent ved Theatret, (Hvad er Herr Greven?) men ogsaa af den af Rentekammeret hos Herr Greven ækede, men endnu ikke indleverede Caution for Theater Cassens Oppebørseler. Herr Greven kan ikke sige, mindre bevise, at Forfatteren har tryglet, ligesaalidet trodset; eiheller har han oppebaaret det mindste hverken i eller for Herr Grevens Bestyrelses-Tid af Theater-Cassen. Han har opdraget sig selv, Staten har ikke opdraget ham. Han tør altsaa møde Herr Greven, hvor det end er, uden Rødme, uden at bebreide sig selv Utaknemmelighed. Herr Greven veed, at han har billig Fordring paa Theater-Cassen, naar han vilde gjøre den gjeldende: man har fordret hans Hjelp, han har villigen ydet den, man har ikke betalt ham. Trygle vil han

ikke.

ikke. Herr Greven paatog sig at gjøre ham en Tjeneste, at udvirke ham en Bevilling, (Han bad ikke derom) som enhver Mand i Landet uden Beskyttelse kan opnaae: han fik den ikke, han blev opholdt med uopfyldte Løfter et heelt Halvaar, han maatte tilbringe denne Tid i Ørkesløshed og leve af Guds Forsyn. Er dette ikke Krænkelse, er dette ikke Menneskelighedens Mishandling: saa er Krænkelse og Mishandling Ord og Begreber, der burde udslettes af, der burde dræbes i det Danske Sprog; thi da er der intet i Dannemark, hvortil man behøver deres Benævnelse.

Dette være anført til Overflødighed, men eet Sted skal det dog staae, og tilgives vil det vel Forfatteren, at han har taget sig den Friehed at bruge et Par Sider til at tale sin egen Sag. Der gives Folk, billige Folk, som troe, han burde klage, hvis han ansaae sig forurettet. Men hvor skal han klage? Til Herr Grev Ahlefeldt? Nei! — Han lever som publique Skribent. Publicum er den Domstoel, han klager for, dog uden at forlange dets Dom. — Beviserne for hvad, der er sagt i Recensionen, ville følge i næste Blade.

Det er paa høi Tid, at Ugebladet: Folkevennen, faaer en Giendriver. Denne uforskammede Forfatter,

der

der fuldkommen besidder Vildtydskens Konst til under en vidt omsvævende Indklædning at indpode andre sine vrange Begreber, kunde ellers letteligen blive et farligt Meuble for Landet. At raabe og skrige uafladeligen paa Mytterie, hvor intet Mytterie har Sted, er netop at føde Mytterie. Maatte vi dog, efter Kongens milde Tilladelse, have Friehed til at sige, hvad vi ville staae til Ansvar for! Forsee vi os, og straffes efter Lovene derfor: saa er jo vor Afstraffelse en offentlig Gjendrivelse af, hvad der er sagt; straffes vi ikke, saa er det jo et Beviis paa, at vi have talet beviislig eller erkjendt Sandhed. Det er dette Blads Forfatters Hensigt at revse og gjendrive Folkevennen, hvor han synder mod Sandhed; og da det meste af det, han siger er Fyldekalk, saa vil et halv Ark ugentlig være nok hertil. I øvrigt nægter Forfatteren ikke, at han skal være meget tilbøielig til at bytte Navn med Folkevennen: det er jo dog en evig Skade, at det stakkels Sprog saa aldeles skal mishandles!

Folke-Fienden.

No. 2.

Den 14. Julii 1794.

Det er tildeels Skribenternes Brug, at de, naar de kræves til Ansvar for, hvad de have sagt, ende og vende det arme Sprog saa jammerligen, at der virkeligen hører en temmelig Portion Føielighed til at indrømme dem, de ingen anden Mening med det Sagte skulde have havt end den, de selv finde deres Regning ved at tilstaae. Forfatteren af dette Blad tænker i dette Fald ganske anderledes. Hans Mening er: Enten bør man ganske tie eller og tale saaledes, at alle og enhver kan forstaae det. Skamme sig maa man i Hjertet og rødme maa man i Ansigtet, naar man enten for en Ret eller offentligen skal tilstaae, at man har talet uden Overlæg, at man maa tage sin Tilflugt til Konster for at rede sig ud af det, man frievilligen har bragt sig ind i.

Forfatteren opfordrer enhver, selv den største Rabulist, til at fremstaae og udlede nogen

stræn-

strængere Mening af det, der er sagt i Recensionen, end den, han her selv uddrager deraf.

Kun tre Hoved-Beskyldninger har han mod Herr Grev Ahlefeldt, og disse ere: 1) at han har misbrugt den Casse, der var og er ham betroet, 2) at han har været efterladen Embedsmand og, 3) at han mangler Indsigter til at bestyre det Embede, han har paataget sig.

For at bevise den første Beskyldning vil Forfatteren, uden endog at have seet Herr Grevens aflagte og ikke aflagte Regnskaber, kun udtrække af de mangfoldige Beviser, der kunde anvendes her, et Hovedbevis og to Bibeviser. Hovedbeviset allene skal være nok til at forklare Beskyldningens Rigtighed.

Herr Greven har siden September eller October Maaned 1792 ugentligen betalt af Theatercassen en Dagarbeider 16 Mk., uden at denne i samme Tid har forrettet det mindste for denne Betaling. Mennesket staaer ikke i Kongelig Løn, det er ikke sygt, det er ingen Brøde overbeviist. Men stod det end i Kongelig Løn, var det end sygt, eller var det end overbeviist nogen Brøde: saa var dette Forhold dog paa Herr Grevens Side ganske uforsvarligt.

For

For ikke at gjøre Sagen mere offentlig, end nødvendigt er, og tillige for ikke at trække flere Personer frem, end fornøden gjøres, vil Forfatteren lade sig nøie med blot at sige, til Rentekammerets Underretning, at denne 16 Marks ugentlige Udgivt findes i Regnskaberne under den Artikel, der kaldes Garderobbe, saafremt Herr Greven endnu gjør sig den Umage at clasificere Udgifterne. Meget var der om den Ting at tale, og meget skal Forfatteren tale derom, hvis hans Forklaring skulde blive ønsket, men for den Tid anseer han det unødvendigt. Kun dette vil han sige til ydermere Beviis paa Herr Grevens mislige Forhold: Personen havde paadraget sig, Gud veed hvad, Forfatteren troer, Herr Grevens Vrede, Sagen blev undersøgt ved Politieretten, Forhøret blev beskrevet, men ingen Endelighed kom deri, uagtet nu to Aar næsten ere forløbne. Medlidenhed hos Herr Greven kan det ikke være, der har bestemt ham til at handle saaledes, thi at han ingen Menneskefølelse besidder, det er Forfatteren selv et levende Beviis paa: han havde ikke paadraget sig Herr Grevens Uvenskab tilforn, men han mishandlede ham alligevel, som forhen er forklaret. Imidlertid, Tydsken siger: „Das Ding hat einen Haacken."

Det

Det første af Bibeviserne er dette, at Herr Greven ganske uden Nødvendighed, i September eller October Maaned 1792, antog to nye Undercasserere hver med 10 Rdlr. maanedligen. Overflødige vare disse Folk, thi der var allerede en beskikket Casserer, hvis Pligt det var at udsælge Billetterne, og Arbeidet, denne havde, var ikke større, end at een Mand jo allene kunde bestride det. Denne Udgivt af 240 Rdlr. aarligen for Theatercassen fik allene Sted, for at skasse to af Herr Grevens Familiedomestiquer ind i et Slags Embede. Huset har for Herr Grevens Bestyrelsestid havt mere Søgning end i Herr Grevens Bestyrelsestid: der blev forhen spillet paa to Theatre fire Gange om Ugen, nu spilles der kun paa eet: desuagtet behøvede og brugte Theatret ikke mere end een Casserer. Det er altsaa soleklart, at Herr Greven ingen anden Aarsag har havt, til at antage disse to Mennesker og føre Theater-Cassen i denne unyttige Udgivt, end allene den, der nyeligen er anført.

Det andet Bibevis paa Herr Grevens Misbrug af Theater-Cassen kunde maaskee synes ubetydeligt, men er dog virkeligen betydeligt i sig selv. Herr Greven havde aldrig saasnart modtaget Bestyrelsen, førend han (Forfatteren troer for at gjøre Penge) strax lod udskrive alt, hvad trække kun-

kunde, af Theater-Garderobben til Auction. Tusinde Rigsdaler omtrent fik Theater-Cassen for Ting, der havde kostet den 12 til 16000 Rdlr. og hvoraf en stor Deel, anskaffet eet til to Aar forud, vel endnu kunde været brugelig. Herr Greven har i sin Bestyrelsestid, ingen stor Opera givet og dog har Garderobben under ham kostet langt mere aarligen end de 5000 Rdlr., som dertil vare ansatte: dette er en Følge af sligt utidigt og overdrevet Bortsalg. Slet Oeconomie er det at handle saaledes. Et andet Exempel paa god Oeconomie skal staae her. Det fortiener et Sted at anmærkes, og det vil falde saa meget mere i Øinene til Oeconomens Roes, da han her kommer til at staae som en Contrast af Ødelæggeren.

Machinmester Nielsen, denne flittige, stræbsomme og gavnlystne Embedsmand, der Legems-Svaghed uagtet, ufortrøden og med sand Embedsiver opfyldte sine Pligter lige indtil Jorden nu begynder at kræve sin Eiendom af ham, denne Mand, siger Forfatteren, der aldrig hyklede, aldrig krøb for sine Foresatte, denne Mand tillod ikke det mindste af, hvad der stod under hans Opsyn, at bortsælges. Det Kongel Rentekammer skal kunne finde i hans Afgangslister, at det, der er udgaaet af hans Regnskaber, bestandigen har været ganske og alde-

les

les ubrugelige Ting, saasom: Spande, Potter og Kar, og at han, naar en Coulisse eller deslige, formedelst Farvens Afslidning eller andet saadant, maatte udgaae, omhyggeligen gjemte den, indtil den, med Besparelse af Nyt, kunde anvendes ved en anden Leilighed. Spurgtes han, om han intet havde, der kunde bortsælges, saa var altid hans Svar: „Man giver ikke fire Skilling for Tingen; der kan komme Tider, hvor vi, ved at anvende dette, kunne spare nogle hundrede Gange saameget." De kom ofte. Han har gavnet Theatret med hans Oeconomie langt mere end han har nydt af samme. Hans Minde leve hos hans retskafne Medborgere, naar Døden længe har endt hans Dage! Det har han fortjent!

(Fortsættes.)

Udsigt og Commentaire over Folkevennen.

Folkevennen traadte frem, fortalde os i Aviserne, at han ikke skrev for Fortjenesten, men ikkun for at gavne, kastede om sig med en svar Hob Franske, Engelske, Latinske og Græske Phraser, og strax paatager han sig at være Hans Durchlauch-

lauchtigheds Prindsen af Hessens Advocat for Publicum i den Schmettauske Stridighed *), leverer os Prindsens Ansøgning til Kongen om Sags Anlæg, Kongens Svar, et Brev af Herr Grev Schmettau til Herr Grev Bernstorff og denne Ministers Svar til Grev Schmettau igjen, derefter begynder han at ride paa nogle af Nationens bedste Skribentere, søger at gjøre baade disse og andre mistænkte for Revolutions-Aand, kaster den skammeligste Skygge paa enhver forsamlet Cirkel af gode Borgere, fortæller os mange Ting, op og ned, om Hiemedet af og Oprindelsen til den Franske Revolution, kalder et heelt Folk, hvis Fiender vi ikke ere, Mordere, den Franske Nationalconvents nyelige Præses den blodbestænkte Robespierre, kort, snakker en stor Mængde om intet, og søger overhovedet at indbilde Regjeringen, at Nationen er gjort utilfreds med den nærværende Regjeringsform og higer efter Fransk Friehed. Skammeligt er det at være enkelt Mands løgnagtige Bagtaler, men sort Redrighed

*) Der fortælles nu i de Tydske Aviser, at Grev Schmettau er død. Fornuftige Mænds Død i denne Stand er Graad værdig; thi af det andet Slags Grever har man nok. Forfatterens Taarer skulle ufremtet ofres hans Minde; han troer disse Schmettau lige saa meget værd som endeel af hine, med Baand og Stjerner prydedes.

hed er det at opvække ugrundet Mistroe mellem Regenten og Folket. Den, der gjør sig skyldig i denne Brøde, fortjener større Straf end Kongemorderen; thi Morderen ender dog den Dræbtes Lidelser med eet Stød, men hiin seipiner den Mistroiske, opfylder hans Bryst med idel Angest og lader ham see rædsomme Skygger, lige stærke ved Morgen, Middag og Midnat. Her er ikke Rum i Dag at gjennemgaae de Smitter, der hefter paa Folkevennen, men de skulle følge efter Leilighed. Kun vil Forfatteren sige: det er ubegribeligt, hvor Hans Durchlauchtighed Prindsen af Hessen, naar han vilde meddele Publicum Oplysning om de Foranstaltninger, han til sin Retfærdiggjørelse havde gjort, er falden paa at lade den publicere i et Blad, der, nyeligen begyndt, ikke havde erhvervet sig Nationens Tillid endnu, og der siden har vist sig saa aldeles værdig til dens allerydeste Foragt. Har da Dannemark Mangel paa periodiske Blade, siden sligt et vælges af Prindsen af Hessen? Eller kjender Prindsen ikke de Blade i Landet, som have forskaffet sig Nationens Tillid?

Folke-Fienden.

No. 3.

Den 21. Julii 1794.

Det er nu Herr Grev Ahlefeldts Efterladenhed som Embedsmand, Forfatteren har at bevise; og dette haaber han, skal falde ham lige saa let, som man har seet, det var ham at overbevise Herr Greven om Misbrug af Theater-Cassen. Der kan mueligen gives dem, som torde paastaae, at de Data, der i den Henseende ere opgivne, ikke ere Beviser, førend deres Rigtighed er stadfæstet; men disse vil Forfatteren afvise med det Svar, at Beviserne derfor ligge i Rentekammeret, at den, der sigtes, skal tage til Gjenmæle, dersom han veed sig ubeføiet beskyldt, at Herr Greven ikke har taget til Gjenmæle endnu, og at det er at haabe, han og for Eftertiden smukt vil skaane sig for denne Umage. Forfatteren siger intet uden det, han fuldkommen er overbeviist om.

Naar en Mand sættes ind i et Embede af det Slags, der høre flere Kundskaber til at bestride, end de det raae Menneske fødes med; og

han

han ikke forud har disse Kundskaber: saa er det hans første, hans vigtigste Pligt, at han gjør sig bekjendt med de Kilder, hvorfra han kan øse de Kundskaber, der mangle ham; efterlader han dette: saa er han efterladen Embedsmand. Herr Grev Ahlefeldt blev ved et Rescript af 14de Maji 1792 overdraget Theatrets Bestyrelse; dette Rescript siger, at Herr Greven skal lade sig overlevere Theatret med dets Inventarier, og at den forrige Direction skal assistere ham med de Efterretninger, han behøver. Havde det allene været Huset med dets Inventarier han skulde modtage: saa havde den forrige Directions Assistance været overflødig; thi dette kunde skeet ved Theatrets Betjente, f. E. Maskinmesteren og Garderobbemesteren, ligesom det skede i Aaret 1772, da Sarti gik fra sin Entreprise, og eiheller kan det have været Kongens Villie, at de Mænd der havde Sæde i den forrige Direction og som tillige for største Delen beklædte andre vigtige Embeder i Staten, skulde overvære eller paatage sig dette tidsspildende Arbeide; det, de skulde overvære, efter Rescriptets Esprit var allene Archivets Overlevering. Men Herr Greven tog uden tvivl dette i en anden Forstand; i det ringeste beordrede han Maskin- og Garderobbemesteren at aflevere deres

In-

Inventarier, berammede Dagen, kom og modtog intet.

Det vigtigere derimod: Archivet, hvoraf han skulde lære at rette sig efter Kongens Villie, at kjende sine egne og sine Undergivnes Pligter og Rettigheder, det drømte han maaskee eengang om at være hans Skyldighed at modtage og gjøre sig bekjendt med.

Herr Geheime-Conference-Raad Rumsen blev bestikket til Oberhofmarchal og som en Følge deraf til Theatrets Overbestyrer, om Forfatteren husker Ret, den 14de April 1784, og inden Maanedens Udgang havde han, uagtet det ikke var saa nødvendigt som for Herr Greven, da Herr Kammerherre Warnstedt var den egentlige administrerende Directeur, ordentligen ladet sig overlevere det hele Archiv. Han modtog alle Kongelige Resolutioner, den ene efter den anden, og de andre Archiv-Sager ikke paa Slump men ved ordentlig Overlevering; og dog medtog dette Arbeide ikke mere end en eneste Dag for ham. Herr Greven kunde og burde gjort det samme. Men uden al Tvivl maa Herr Greven have en medfødt Afskye for alt hvad der kaldes Papiir; thi et Aar efter at Herr Greven havde tiltraadt sit Embede lod han Archivet henflytte til Garderstaldbygningen

og havde derhos brugt den Forsigtighed at forbyde Slotsfogeden at tillade sammes Transport igjennem Slottet, uden al Tvivl for ikke at vanhellige Slottets Gange med Ting, der ikke maatte smitte Herr Grevens Hjerne. Paa dette Sted laae Theater-Archivet useet og urørt af Herr Greven, indtil Slottets ulykkelige Ildebrand fortærede det og befriede Herr Greven fra hans allerdødeligste Fiende.

Vi ville kortelig gjennemgaae, hvad her er sagt. Havde det ikke været Herr Grevens første Pligt at gjøre sig bekjendt med det, der var foregaaet ved Theatret i det mindste i de senere Tider? Dette havde maaskee været to til tre Dages Arbeide, og kan man ved saa føie en Tids Studeringer gjøre sig bekjendt med et Embede, der giver 2000 Rdlr. om Aaret, og endda er saa efterladen at forsømme det, da fortjener man, ved Gud! at straffes med Embeds-Uværdighed; thi jo mindre Moien er, jo større er Brøden, naar Moien efterlades. Det kan ikke tjene Herr Greven til Undskyldning, at han kjendte Theatre, førend det Danske. Anspach og Dannemark er to; og det, han kan have lært der, er dog ikke Kongens Villie her. Skulde Forfatteren examinere ham i de Kundskaber, han har om det Theater, han er Directeur for, saa

er

er han forsikkret om, han vilde staae der som den aldeles ukyndige Mand, som den Døve, man allene med Munden spørger om den rette Vei. Forfatteren vil allene sætte det Fald, at een eller anden af Theater-Folket vilde gjøre Paastand paa Fordele, som deres Engagements havde tilsikkret dem: var det Herr Greven mueligt at bevise deres Paastands Urigtighed? Fordi man ikke skal sige, at Forfatteren opdynger Indvendinger allene for at forstørre Herr Grevens Brøde: saa vil han her strax angive et mueligt Tilfælde, som sikkert vilde finde Sted, dersom Mandens Retskaffenhed ikke forsikkrede det Modsatte. Heer Balletmester Galeotti blev ved Kongel. Resolution af 17de Februarii 1781 engageret paa Livstid med 1400 Rdlrs. aarlig Løn. For den Tid havde han ogsaa 1400 Rdlr. om Aaret, men var ikke pligtig at forskaffe Balletmusiken. Theater-Cassen skulde selv betale den. Betjente nu Herr Galeotti sig af Herr Grevens Uvidenhed og fordrede Balletmusiken betalt: han kunde bevise med Theatrets ældre Regnskaber, hvilende i Rentekammeret, at han før havde faaet det: hvad vilde Herr Greven gjøre? hvormed vilde han bevise, at Balletmesteren havde paataget sig selv at bære denne Udgivt? Theaterarchivet er brændt, og Theater-Cassen maatte betale

den.

den. Men her er sagt nok til Beviis, om Herr Grevens Efterladenhed i sit Embede; een Ting vil Forfatteren kun berøre endnu.

Han har sagt i Recensionen, at Theaterarchivet blev brændt af en utilgivelig Skjødesløshed. Denne Skjødesløshed bestod i, at Ilden ved Slottets Ødelæggelse ikke naaede den Bygning, der bevarede Archivet, førend ud paa Natten, 8 til 10 Timer efterat Ilden var begyndt: havde der da ikke været Tid nok til at bortbringe een til to Kurve Papirer? og havde Herr Greven ikke derved lettet meget og dertil endnu forgjeves Arbeide for sig selv og sine Eftermænd? Men Herr Greven lod det roelig brænde: han sørgede for sine egne Effecter; Papirerne vare hans Embeds-Sager, disse tilhørte Kongen, disse angik det ikke Herr Greven at sørge for. Og nu, hvorledes skal der findes Rede i den saakaldede Brautigamske Afbetaling? Det veed, hverken Herr Greven eller Forfatteren; det veed intet Menneske: Statens Casse skal betale det paa Slump.

---

nd-

Udsigt over Folkevennen med Commentaire.

Religionen har ideligen havt det Uheld at være Skjulet, hvormed Hykleren og Afskummet bedækkede deres Handlinger for den blindttroende Almues Øine. Endskjønt man ikke bør troe, Folkevennen skriver for denne, seer man dog han gjør sig Regning paa ogsaa blandt sine Læsere at finde dem, der, blendede af hiins yderlig stærke Glands, ville forglemme at see al den Nedrighed, der myler i hans sorte Indvolde. Ved det sidst udkomne Nummer gjorde han sig Umage for at fortælle, det man forud veed, at Religionen er det Baand, der skal holde Stater sammen, at den christelige Religions store Lærer var underkastet idelig Forfølgelse, og at han desuagtet ikke trættedes af at gavne Menneskeheden ved sine vise Lærdomme og sit Taalmodigheds-Exempel. Dette skal dog vel omtrent anvendes paa Folkevennen selv; ogsaa han er jo Forfølgelser underkastet, ogsaa han liider jo med Taalmodighed, og lader sig ikke afskrække fra at gavne Menneskeheden. Men svag var man, naar man lod sig forblinde af denne Dunst. Vor Religions første Stifter var det sande Taalmodigheds-Exempel, den store Philosoph, den menneskekjerlige Mand: den, træder ikke i hans Fodspor,

som

som uforskyldt søger at skille Undersaatten ved hans Monarchs Tillid, der belyver sine Medmennesker. Kan Folkevennen overbevise Nationen, at den har givet mindste Anledning til Mytterie, til Utilfredshed med Regjeringsformen: da har han en god Sag, i andet Fald nytter al den Sminke han pryder sig med, ham aldeles intet: man seer desuagtet den lumske Bagvasker i ham.

I øvrigt truer han sine Modstandere med alle Godes Foragt, saasnart han i sit Blad har anmeldt Titlerne paa deres Arbeider: men mon alle gode Mennesker læse hans Blad, og læse de det end, kunne de derfor være saa ubillige blot efter hans Anmeldelse at fordømme dem, der elske Sandheden for meget til at bifalde hans Paradorer? Gud bevare os fra mange saadanne Venner af Folket!

Folke-Fienden.

No. 4.

Den 28. Julii 1794.

Rygtet siger, at det ikke skulde være Herr Grev Ahlefeldt ukjert, om det var mueligt, at faae den Sag, der formodentligen bliver anlagt mod Forfatteren af dette Blad, omskabt til en Fiscalsag; men da Forfatteren veed sig frie for at have overtraadt Trykkefriehedens Forskrifter, da han er forsikkret om, hverken at have skrevet imod Regjeringen, Øvrigheden, Religionen eller gode Sæder: saa trøster han sig med, at han lever under en retfærdig og billig, men ikke under en despotisk Regjering, og at det altsaa er en Forbrydelse endog kun at tænke sig slig en Mueligheb.

Forfatteren fragaaer aldeles ikke, at han staaer i den urokkelige Tanke, at Herr Grev Ahlefeldt i de Blade, der have faaet deres Tilværelse fra ham, nemlig: Anmærkningerne i Anledning af Herr Translateur Hejbergs Subskriptionsplan, Recensionen over Quid juris? og alt, hvad der hidtil

til er udkommet af Ugebladet Folkefienden, er angreben saa alvorligen, at han, for at redde den Ære, han nødvendigen bør være i Besiddelse af, saalænge han beklæder det Embede, han endnu staaer i, umueligen kan undlade at sagsøge den Beskyldende; og han tilstaaer endog her for sidste Gang, at de Opmuntringer, han i den Henseende har givet Herr Greven, alle ere skedte ene i det Øiemeed at gjøre ham opmærksom paa, hvad han skyldte sin egen Ære. Men da han har angreben Herr Greven som Individuum, saa paastaaer han og, at den Angrebne, om han vil forsvare sig, skal søge at skaffe sig Opreisning og Fyldestgjørelse paa lovtilladt Maade, det er: ved lovlig Søgsmaal for det Forum, hvorunder baade Herr Greven og Forfatteren sortere.

Forfatteren erklærer atter her, at han aldrig skal besmitte sig med at give sine Ord nogen anden Fortolkning, end den de, efter Sprogets Natur, har og bør have, dog dette derhos anmærket, at der paa intet Sted tilføies eller fratages det allermindste. Det, han hidtil har skrevet, er skrevet med Friemodighed, men og med Overlæg: han er derfor ubekymret for Sagens Udfald, hvad Vending den end vil tage.

Tier

Tier Herr Greven fremdeles efter al den Anledning, der er givet ham til at forsvare sin Ære, er han døv for alle Forfatterens Opfordringer: saa faaer Nationen selv i Tankerne at fælde den Dom over ham, den troer billig og han fortjener; er Herr Greven derimod til Sinds at sagsøge Forfatteren: saa undertegner han i Slutningen af dette Blad sit Navn, for at skaane ham for den Uleilighed, Tidsspilde og Formalitet at anmode Bogtrykkeren at opgive det.

Det var denne Gang, Forfatteren skulde bevise Herr Grevens Mangel paa Indsigter til sit Embede; men da dette vil blive et noget vidtløftigere Arbeide end det foregaaende, og han desuden af det lille Rum, han har i dette Blad, er nødsaget at anvende nogle Sider paa Folkevennen: saa haaber han, man tilgiver ham, om han ikke begynder derpaa, førend i næste Blad, særdeles da dette er en Beskyldning, som han troer, enhver fornuftig Mand i Nationen, naar han ikke er ganske fremmed for Herr Grevens Adfærd som Theater-Directeur og Skuespil-Censor, vil indrømme ham ikke at være ugrundet, ligesom og, da adskilligt af det allerede anførte ogsaa kunde hentrækkes derpaa.

For-

Forfatteren vil altsaa for denne Gang forlade Herr Greven og tale et Par Ord til en Classe Folk, der ikkun have Skabningen tilfælles med os andre, men som ganske er berøvet den herligste Gave, Gud forlenede Menneskет: Fornuften, og som endog æres ved offentligen at blive tiltalet som Dosmere.

Det er Eder, I elendige Skriverstue-Potentater! I, som Dumheden under Fornuftens Masque hjalp i Besiddelse af det Fortrin, i Ørkesløshed og Vankundighed at kunne fortære Landenes Marv! I, der skjelve, som et Løv, naar der paalægges Eder at skrive ti Linier, som I ikke have Formularer til, og som desuden ingen Konstdom fældes over, det er Eder, her tales til! — Vide I ikke, at det gaaer langt over Eders Horizont at domme over den Lærde og den offentlige Skribent? Disse hentrælle deres Ungdom i uafladelig hovedbrydende Arbeide, for at gjøre sig værdige til deres Bestemmelse, værdige til Navn af Menneske; de ere i deres mandige Alder underkastede alle deres vise Samtidiges (uomtalet Dosmerens) Domme; I hensøle Eders Tid i Ledighed, Eder dømmer man ikke, thi man veed, I ere Maskiner, som Dag ud og Dag ind altid

have

have den samme Gang. Æd Eders uværdig erhvervede Brød og vær stum som Stotten; thi I oplade ikke Eders Mund, uden for at udaande Dumhed!

Denne Declamation staaer ikke her urigtigen: Forfatteren veed, den træffer sin Mand, og det er netop Hensigten dermed.

Udsigt og Commentaire over Folkevennen.

Folkevennen har i sit No. 18 tilbudet sig med legemlig Eed at bekræfte, at hans Durchlauchtighed Prinds Carl af Hessen aldrig har indsendt noget til samme, og at ingen hverken fra Hoffets ellers Regjeringens Side har havt eller villet have havt Indflydelse paa Folkevennens Bestyrelse; og efter disse Grunde erklærer han Folkefienden for en Løgner.

Det er aldrig faldet Forfatteren af Folkefienden ind at tænke, mindre skrive, at Regjeringen skulle fornedre sig til at ville have Indflydelse paa et Blad af den Beskaffenhed, som Folkevennen; men naturligt er det, at han maatte formode,

mode, hans Durchlauchtighed, Prindsen, maatte have tilladt sin Affaires Indrykkelse i Bladet, da man ingen Paatale fra Prindsens Side har seet over, at det er skeet mod hans Villie. Der er kun to Maader, paa hvilke Folkevennen kan være kommen i Besiddelse af Prindsens Documenter til offentlig Meddelelse, den ene, om Prindsen havde tilladt ham det, den anden, om han selv havde tiltaget sig denne Friehed. Da han nu har erklæret det første for Løgn: saa har han netop selv gjort den Tilstaaelse, at han har stjaalet dem, og slig Forbrydelse er af de Ting, der ikke burde hengaae upaatalde. Enkelt Mands Eiendom har ingen Tilladelse at betjene sig af uden Eierens Samtykke; skeer det uden dette Samtykke: saa er der begaaet Ran, og altsaa har Folkevennen her begaaet Ran. Der er ingen fornuftig Mand i Landet, som ikke maa samtykke med Forfatteren, at han, uvidende om Maaden, hvorpaa Folkevennen havde faaet Ret til at trykke Prindsens Documenter til Sags Anlæg mod Grev Schmettau, jo havde formodet, det var skeet med Prindsens Villie, for ikke at sige: efter hans Anmodning; den Handling, offentlig at betjene sig af anden Mands Eiendom, er for dumdristig til, at den kunde falde noget Menneske ind som muelig;

des-

desuden har og Forfatteren af Folkefienden ikke sagt, at Prindsen har indsendt Documenterne til Folkevennen; han har allene sagt: „ det er ubegribeligt, hvor Prindsen, naar han vilde (det er in dubio) meddele ꝛc.“ Han erklærer altsaa her Folkevennen for en Skurk, indtil han fralægger sig den mod ham her gjorte, og med hans egen Tilstaaelse beviste, Beskyldning om Ran; thi endnu engang sagt: ingen uden Prindsen selv er berettiget til at give ham lovlig Adkomst til at trykke, hvad han har tilladt sig at trykke.

Forfatteren af dette Blad har til denne Time ikke havt Rum til at meddele Publicum Underretning om Indholdet af hans Blad, naar han engang, maaskee uden Nytte, har sagt, hvad han har havt at sige om Herr Grev Ahlefeldts Bestyrelse. At gjøre Folkevennen til Gjenstanden for alle hans Betragtninger i Bladet, vilde udentvivl blive kjedsommeligt, da Hykleren, naar Masquen først er aftagen ham, er et Uhyre, som man snarere forser fra sig end finder Fornøielse i at betragte; det er altsaa billigt at afvexle. Et lille Rum i hvert Blad vil Folkevennens Anmeldelse optage, og det øvrige vil udfyldes med Afhandlinger

ger overeensstemmende med Tidens Smag, f. E. Undersøgelse om Adelens fortrinlige Ret til de vigtigste Embeder i en Stat er grundet paa naturlig Billighed; Undersøgelse om Europa's Stater, de være Monarchier eller Republiquer, ere befriede eller ikke befriede fra Aristocratie, o. a. d.

Det vil uden al Tvivl være ligegyldigt, enten en Ting, der skal siges, bliver sagt i første eller i fjerde Blad, og da der desuden ikke kan siges meget paa et halvt Ark: saa haaber Forfatteren sig undskyldt for først her at have sagt, hvad man mueligen havde ventet før.

Subskriptionen paa Folkefienden modtages af, og betales hvert Fjerdingaar med 24 ß. til Forfatteren.

Werfel.

i Gothers-Gaden No. 208 første Dør fra Slippen.

Folke-Fienden.

No. 5.

Den 4. August 1794.

Endeligen har Forfatteren af Folkefienden den for ham glædelige Tidende at meddele Publicum, at Hans Excellence Herr Geheimeraad, Hofmarschal, Theater-Bestyrer og Theater-Censor, Greve af Ahlefeldt er bleven enig med ham i, at det var hans Pligt at tage til Gjenmæle mod Forfatteren, og at han, til denne Ende sidste Løverdag for Kjøbenhavns Hof- og Stads-Ret har saggivet ham saaledes, som det anstaaer en Mand af Hans Excellences Charger, naar han seer sig uforskyldt fornærmet. Sagens Forhandlinger og Dom, den blive som den vil, forbeholder Forfatteren sig i sin Tid at meddele Publicum ved Trykken; og aflægger han her offentligen Herr Greven sin Taksigelse for den Leilighed, han ved dette Søgsmaal har givet ham til at overbevise Nationen om, at han ikke er uværdig til dens Tillid i det, han har skrevet og efterdags maatte skrive.

Han

Han forsikkrer her, at han under Sagens Documentering skal forholde sig lige saa aabenhjertet og redelig, som man har seet ham i alle de Skrivter, Herr Greven angaaende, han har angivet sig som Forfatter af, og at han, for at frietages for Mistanke om Partiskhed, ved de Tingsvidner, han finder nødvendig at optage, for største Delen skal betjene sig af Herr Grevens egne Undergivne i begge de Etater, han selv er Chef for. Hvad der i øvrigt under Sagen passerer, beder han, man vil have Taalmodighed med, indtil Dom er fældet.

Imidlertid vil han dog, for at vise Publicum, at Herr Greven, om han selv skulde have givet Udkast til Stævningen, (hvilket han dog neppe kan tiltroe ham Evne til) er ligesaa uartig i hans Skrivter som i hans Mund, her indrykke den Ord til andet, ligesom han og forpligter sig til, ved siden i dette Blad at meddele det Contra-Sogsmaal, han i sin Tid anlægger mod Herr Greven, for at faae ham vedbørlig afstraffet for hans ærenærgaaende Sigtelser, at bevise, at han, uagtet han ikke er Greve, alligevel forstaaer med en ganske anden Sømmelighed end hans grevelige Vederpart at paatale sin Ret og forskaffe sig den

Fyl-

Fyldestgjørelse, Lovene tilsige ham. Det er sienshynligt, at Herr Greven har været eenfoldig nok til at troe Forfatteren dømt, blot fordi det har behaget ham at saggive ham; thi havde han ikke havt denne Troe, kunde han umueligen have dristet sig til at betjene sig af saadanne Udtryk imod ham, som man ved Stævningens Gjennemlæsning vil forefinde; men lige saa sienshynligt er det og, at Forfatteren maatte besidde Herr Grevens Eenfoldighed, om han ikke noksom vidste sig Beviser til lovligen at stadfæste sine overlagt gjorte Sigtelser.

Stævningen lyder saaledes:

Tilforordnede udi Kjøbenhavns Hof- og Stads-Ret;

Gjøre vitterligt: at Hans Excellence Herr Geheime-Raad og Hof-Marchall, Greve af Ahlefeldt har andraget for os: hvorledes han i et trykt Skrivt kaldet: Anmærkninger ved den anonyme Forfatters Apologie for Theater-Bestyreren ꝛc.; saavelsom i en Recension over Quid juris No. 1. og endeligen i No. 1, 2, 3 og 4 af Bladet Folke-Fienden, paa en ligesaa uforskyldt som ublue og skammelig Maade skal være bleven angrebet med ærenærgaaende Beskyldninger

og

og haanlige Udtrykke i Anledning af hans Embedsførelse som Bestyrer af det Kongelige Danske Theater- og Censor af de dertil indleverede Skuespil, hvorunder Forfatteren især har drisset sig til at fremføre: at Citanten skulde have misbrugt den ham betroede Casse; været efterladen Embedsmand; manglet Indsigter til at bestyre det Embede han havde paataget sig; viist utilgivelig Skjødesløshed med Theater-Archivet og ladet det roelig brænde fordi Papirerne vare hans Embeds-Sager og tilhørte Kongen: med flere grove og løgnagtige Sigtelser, fornævnte Skrivter indeholde, hvis Forfatter, efter de Oplysninger, Citanten igjennem Politie-Retten har erholdet, er en Person navnligen Johan Werfel, som derefter i No. 4 af Folke-Fienden ikke allene har kjendt sig ved samme, men endog tilstaaet at have alvorligen angrebet Citantens Ære, samt paa den frækkeste Maade saavel i dette som foregaaende Blade opfordret ham at tage til Gjenmæle.

Da nu Hans Excellences Charger udkræve at han ved Retten maa paatale disse overlagde og igjentagne Fornærmelser for at faae Æreskjenderen vedbørlig afstraffet og for at betrygge sig mod flere deslige Angreb, til hvilken Ende han har været

denne

denne Stævning begjerende; Saa bliver efter Hr. Geheime-Raad og Hof-Marchall, Greve af Ahlefeldts Forlangende, meerbemeldte Johan Werfel, logerende i Gothers-Gaden No. 208, herved indstævnet at møde for os i Hof- og Stads-Retten Mandagen, den 11te Aug. forstkommende, Saggivelse at imodtage og Dom at lide, hvorved Citanten vil vente: at de imod ham fremførte ærenærgaaende Beskyldninger og Sigtelser skal vorde mortificerede, og at Indstævnte for hans herudi udviste fremturende ublue og skammelige Forhold skal blive straffet efter Lovenes 6 Bogs 21 Cap. 7 Art. samt desuden tilfunden at erstatte Citanten denne aftvungne Processes Omkostning skadesløs. Alt efter nærmere Demonstration og Paastand. — Til Bekræftelse ꝛc.

den 2. Aug. 1794.

Man seer selv, at det var Forfatteren en let Sag at behandle Herr Greven med lige Høflagtighed, som han har betjent sig af i denne Stævning; men han har for megen Agt for det offentlige og for sig selv, ikke for Herr Greven, til at gjøre det, og han trøster sig med, at den Fyldestgjørelse, der kommer seent er ogsaa Fyldestgjørelse.

Det

Det er ingen Umuelighed at udtage en Stevning i sømmelige Udtryk.

En Erklæring skylder Forfatteren i Anledning af første Nummer af dette Blad, og denne vil han nu ikke forholde længere. Ved at tale sin egen Sag blev det en Nødvendighed for ham at gjøre en Sammenligning, der mueligen kunde krænke den, han sammenlignede sig med. Men skjønt han her gjentager, at den er gjort efter Overbeviisning og at den er rigtig, erklærer han dog, at den ingenlunde er skeet for at nedsætte Theater-Secretairen og hæve sig selv, men allene for at blive ved den rene Sandhed. Det er ikke Secretairens Skyld, at man henkastede ham paa en urigtig Hylde og tilsidesatte Forfatteren; dette er en Synd, som Herr Grev Ahlefeldt ene har paa sin Samvittighed. Han var Theatrets Betjent i 20 Aar, han fortjente bedre Kaar end han havde, den afgaaende Direction har selv indrømmet ham dette, og Herr Greven kunde med Billighed ansat ham, hvor han selv fandt for godt, dog ikke til Secretariatet: der var han fremmed og der var Herr Greven fremmed, der behøvede Herr

Gre-

Greven, ved Gud! en Comes *), som kunde beskytte ham for at falde i Graven. Han vil ingen krænke, uden den der fortjener at krænkes. Fredsommelighed udgjør et Hovedtræk i hans Caracteer, om end disse Blade synes at vidne det modsatte.

Hvorvidt gaaer den offentlige Skribents Friehed efter Espriten af Trykkefriehedens Forordninger og Rescripter.

Disse Forordningers velgjørende Hiemeed har ofte havt det Uheld at mistydes. Enten udvidede man Trykkefrieheden til Misbrug, eller indskrænkede man den saaledes, at Hiemedet aldeles blev forfeilet. Trykkefrieheden blev til for at berige Landet med fornuftige Mænds Tanker over alle muelige Gjenstande, for at give Forskeren Leilighed til at opdage Misbrug og Uordener, i hvilken Stand, man fandt for godt; men til Ansvar skulde den Skrivende staae for alt, hvad han frembragte. Naar der spørges: Tør der skrives over Embeds-Mænds Conduite? saa svares der med god Grund, Ja! thi ellers tabte Trykkefrieheden

*) En Følgesvend, en Ledsager, een, der leder en Blind ꝛc.

heden sit fornemste Diemeed: Misbrugs Opdagelse, ellers gaves Embedsmænd, som directe staae under Kongen, der dog ikke en detail kan undersøge alle deres Handlinger, Privilegium paa Egenraadighed, men den Skrivende skal staae den Fornærmede til Ansvar for det Skrevne, naar han æsker hans Forklaring over, eller Beviisligheder for det paaankede. Naar skal da Kongen tage til Gjenmæle? Naar ikke enkelt Mand, men Majestæten selv, offentlige Indretninger, Lovene, Religionen, Sæderne, ere fornærmede, kort i ethvert Tilfælde, hvor ikke enkelte Mænd eller Corpora kunne fremstaae og tage til Gjenmæle. Dem der udlede anden Forklaring af Prentefriehedens Forordninger, dem siger Forfatteren her: „Gud hjelpe Jer for Forstand i have!"

De af Subskribenterne, der maatte mangle noget af de foregaaende Nummere, bedes derom at henvende sig til Forfatteren.

Werfel.

i Gothers-Gaden No. 203.

første Dør fra Slippen.

Folke-Fienden.

No. 6.

Den 11. Augusti 1794.

Blandt megen elendig Trøst, Herr Grev Ahlefeldt i sin nærværende Vaande søger sig, er dette ogsaa een, at han udspreder, at Forfatteren af Folkefienden ikkun er foregiven Autor af det han ham angaaende har anmeldt sig som Forfatter af. Uden at undersøge, om denne taabelige Udspredelse søger sin Grund i den ondskabsfulde Hensigt at skade andre, eller i en overdreven Mistillid til Forfatterens Evner, eller og i den ganske grevelige Forfængelighed ikke at kunne indrømme en simpel Mand en smule mere naturlig Forstand end Hans Excellence selv er bleven begavet med, vil han her gjøre Herr Greven et Forslag, der, som han troer, skal redde al Tvivl af Veien, saafremt Herr Greven af de fem menneskelige Sandser ikkun er i Besiddelse af denne eneste: Synet. Han vil nemligen, om Herr Greven blot ved sin Jæger, hvilken han dog ikke kan bruge til andet end Domestique Forretninger, behager at sende ham

sin

sin naadige Anmodning, ugentligen indfinde sig to Timer hos ham, for i hans eget høie Paasyn, at forfatte den Deel af dette Blad, der omhandler hans Duelighed som Theater-Directeur og Theater-Censor; og større Beviis paa, at han ikke, som Herr Greven i sit Censor-Embede, er nødsaget til at tage sin Tilflugt til andres Hjelp for at skjule sin egen Vankundighed, kan han jo dog umueligen give hans Excellence!

For at underrette Herr Greven om Forfatterens Tanker i denne Henseende, afægger han ham her høitideligen den Forsikkring, at han anseer enhver Mand, der tilægner sig eller paatager sig Navn, for det, han ikke forstaaer, eller ikke kan gjøre, for en yderlig svaghjernet, og taabelig indbildsk Usling, og at saadant et Menneske, i hans Tanker, fortjener alle sine Medborgeres Foragt for den Løgnagtighed, hvormed han vil gjække enten sine Medmennesker eller det Offentlige; og at Forfatteren skulde ville fortjene denne Tittel blot for at bære Navn af en Ting, som han var ligesaa uskyldig i, som Herr Greven i Censuren, det kan aldrig nogen fornuftig Mand, ja eiengang Herr Greven selv, falde paa at troe om ham.

Blandt Ting, som en anden maaskee vilde betragte som Ubehagelighed, men som Forfatte-

ren

ren besidder Pflegma nok til at ansee med Foragt, indtræffer ogsaa dette, at Herr Grevens Fuldmægtig i Retten ganske træder i sin høie Principals Fodspor og aflægger Prover paa, at han maa være dannet i samme Vittigheds Skole, som den Mand, han er befuldmægtiget for, nemlig der, hvor Ørkesløshed var Flittigheds Guddom og Vankundigheds Idrætter gjalt for Testimonium paa vel anvendt Ungdoms Tid. Men al sit Pflegma uagtet kan Forfatteren dog ikke undlade i eet af de følgende Blade at more Publicum med nogle smaae Exempler paa, at Fuldmægtigen ikke er sin Herre uværdig, særdeles da man deraf vil see, hvad for duelige Folk den Danske juridiske Examen ikke undertiden hjemler Rettighed til at fremtræde som Borgerens Talsmand i Rettens Tempel.

Glæde skulde det Forfatteren, om han her, hvor han skal tale om Herr Grev Ahlefeldts Indsigter til at bestyre de Embeder, han paatog sig den 14. Maji 1792, kunde istemme en Lovsang istedet for en Klagesang; men da det hele tænkende Publicum er overbeviist om, det var Hyklerie, om han gjorde det, og Hyklerie er en Last, som han end ikke for Herr Grevens Venskab og Bevaagenhed var i Stand til at gjøre sig skyldig i: saa er han forsikkret, Herr Greven selv ikke vil fortørnes

over,

over, at han i det følgende kaster ligesaa lidet Skjul over Sandheden som i det foregaaende.

Beviserne, hvormed Forfatteren baade offentligen og i Retten vil godtgjøre, at Herr Grev Ahlefeldt mangler Indsigter til at bestyre sine Embeder, har han i Sinde at dele i to Slags, hvoraf det første skal indeholde: Publique Skribenteres Domme over Herr Grevens Embeds-Handlinger og Indsigter, og det andet virkelige Facta.

Den første Skribent, der omtaler Herr Greven som Embedsfører, er Herr Professor Rahbeck i hans Dramaturgie. Saa megen Agt Forfatteren ellers har for denne Mands umiskjendelige og ved mangfoldige Leiligheder for Dagen lagte Indsigter, kan han dog ikke andet end beklage, at han ofte lader sig forblinde af Skinnet og fælder Domme, som han selv siden er nødsaget at underkjende. Dette indtræffer ogsaa med hans første Dom over Theatrets-Bestyrer. Herr Grevens Iver for at omskabe, alt hvad der var gammelt paa Skuepladsen, antog han for Beviis paa Smag, Nidkjerhed og Kundskaber; en Lampe med et Skjørt over blendede ved sine skjerende Straaler hans Øine: han saae og dømte, og hans Dom blev, at Skuepladsen havde naaet en Tidspunct, hvor det var overflødigt længer at gjøre Brug

af

af hans forhen ofte heldige Pen. Men skjønt Forfatteren indrømmer ham, at hans Møie vilde have været overflødig, kan han dog ikke indrømme ham, at han den Tid har truffet den rette Grund dertil. Overflødig var den, men ingenlunde, fordi Herr Greven besad Indsigter nok til ikke at trænge til Veiledning; den var overflødig, fordi Herr Greven besad for megen Forfængelighed til at lade sig veilede.

Forfatteren vedrørte allerede forrige Aar Herr Grevens pengemedtagende Indretninger for Skuepladsen; Herr Greven dækker sig med Kongens Villie; men naar blev denne Villie given? Først i forrige Maaned, og Indretningerne ere gjorte i 1792. Mangel paa Indsigt som Embedsfører er det virkeligen hos Herr Greven, naar han troer, — og det troer han jo? — at det er ham nok, at han har sin Herres mundlige Tilladelse til Indretninger af saadan Betydelighed som de 4900 Rdlr. kostende Arcader for Comediehuset. Havde det været en Indretning, han havde gjort som Hofmarchal: saa havde der intet synderligen været at sige paa, at han lod sig nøie med et mundligt Samtykke; thi som Hofmarchal er han Kongens Huusbetjent: men som Theater-Directeur er han Statens Tjener,

ner, og det tillader Ordenen, ja det Heles Vel ikke, at mundlig Villie af Monarken efterlades af Betjenten at erhverves skriftlig. Paa senere erhvervede Kongelige Approbationer er det, Herr Greven støtter sig mod de af Forfatteren ham gjorte Beskyldninger; men han er for sikker i sin Sag til at frygte for, de skulde været til, da han beskyldte; han er for noie kjendt med Tingene til ikke at vide, hvor han skal søge sig Beviser. Havde Herr Greven handlet med det Overlæg som Embedsmand, hvormed Forfatteren tør sige at have nedlagt sine Beskyldninger mod ham: da havde han sikkerligen været skaanet for de Insolentier, (rigtig oversat: fortjente Bebreidelser) hvormed han, som hans Fuldmægtig siger i Deductionen, i nogen Tid er bleven hjemsøgt, og som i vore Dage synes at være et uundgaaeligt Onde især for den høiere Embedsmand.

Dette Udfald af Herr Grevens Fuldmægtig, formodentligen imod de offentlige Skribentere, vidner tydeligen om hans Ubekjendtskab med vore Dages Litteratur, ja endog med Rettens Forhandlinger; thi anfaldes en Embedsmand, høiere eller lavere det er eet og det samme, og han ikke retfærdiggjør sig ved Anfalderens lovlige Afstraffelse: saa ligger Beviset for Tingens Rigtighed i

Taus-

Tausheden, hvormed Embedsmanden taaler, hvad der siges paa ham. Og hvormange Embedsmænd af angrebne have til denne Time faaet Fyldestgjørelse over deres Angribere, hvor mange søgt den, hvormange endog behøvet den? Men Herr Greven behøvede den: seent nok lod han sig overbevise om, at det var en Gjeld, han stod i til sin Ære, en Gjeld, som Staten kunde fordre betalt af ham som værdig Embedsmand Uden endog at være Embedsmand skal Forfatteren ikke undlade saa hastig som mueligt at søge Fyldestgjørelse af ham for de Insolentier, (Grovheder) hvormed han har hjemsøgt ham og ladet ham hjemsøge: dette skylder enhver sig selv, hvad enten han er Embedsmand eller ikke Embedsmand.

Herr Translateur Heiberg er den første Mand, Forfatteren vil betjene sig af for at overbevise Herr Greven om Embeds-Uvidenhed. Pag. 6 i hans Subscriptionsplan siger han, at Herr Greven havde spurgt ham, hvad Priis han satte paa Syngestykket Indtoget, og at han strax havde lovet ham firehundrede Rigsdaler derfor. Dette beviser, at Herr Greven var uvidende om Hans Majestæts, Kongens, Befaling i Maji Maaned 1773, hvilken udtrykkeligen bestemmer 100 Rdlr. i Betaling for et Stykke som Indtoget. Vil Herr

Gre-

at gjøre i Komoedien Virtuosen, maae jeg allene udbede mig, at De vil behage at nævne den Pris, hvorfor Theater-Fondet kan ved Opførelsen acquirere dette Stykke, og i saa Fald bliver det, ligesom nogle andre Originaler, indstuderet i Sommer for at kunde (kunne) opføres i de 2 a 3 første Maaneder i næstkommende Forestillings-Tiid. Hvad det andet Stykke Testamentet angaaer, har jeg hidindtil ikke troet mig berettiget til at brække Seglet, da jeg (mig) synes, at det var ubillig, (ubilligt) at en Autor kunne (kunde) troe, at hans Arbeide var bekjendt førend Tiden, og jeg umuelig, førend jeg seer, om Theatrets Indtægter i næstkommende Aar kan (kunne) tillade mig at udstyre en Udgift til flere nye Komoedier, jeg allerede er Besidder af. Det dependerer altsaa af Deres Velædelhed, om De behager i den Tid at lade samme Stykke ligge forseglet hos mig, eller om De vil beholde det i Deres Forvaring indtil videre — da virkelig den Summa, som Theaterkassen kan bestemme for nye Stykker, allerede er medgaaet (medgaaen). Christiansborg, den 23. April 1793.

Ferd. Ahlefeldt.

Forfatteren har allerede i Fjor een Gang havt den Ære at opvarte Publicum med et Commentar over et Markskriger-Avertissement: (En

Jøde,

Jøde, der paa Vesterbroe viste en Dværg for Penge.) ved at gjennemgaae dette Brev af Herr Grev Ahlefeldt seer han, det er faldet i hans Lod at gjøre dette Arbeide to Gange.

Gid dog Dannemark een Gang maatte blive befriet for Markskriger-Arbeider tilligemed Markskrigere!

Usselheden i dette Brev, for saavidt Stilen angaaer, vil Forfatteren af dette Blad eiengang spilde Tiden paa at trække frem; kun dette vil han anmærke: Herr Grevens Hjerne maae være forknet, i det han er kommen midt ind i den Periode (Linie 12 forrige Side), hvor han siger: og jeg umuelig ꝛc.; thi hvad han kan umuelig faaer Herr Heiberg ikke at vide. Derimod vil Forfatteren udtrække alt det menneskelige Begreb, der lader sig udtrække af dette umenneskelige Brev; og da haaber han, ethvert fornuftigt Menneske skal stemme i med ham, at Herr Grev Ahlefeldt har manglet baade Fornuft, Indsigter og Overlæg til at bestyre de Theater-Embeder, han nu, Gud skee Tak! er afgaaen fra.

I Begyndelsen af Brevet spørger han selv Herr Heiberg, hvad Pris Theaterfondet kan forskaffe sig Comedien Virtuosen for. Gjør han ikke ved dette Spørgsmaal den Tilstaaelse, at han endnu den 23. April 1793 var uvidende om

om den i forrige Blad nævnte, i Anmærkningerne i Anledning af Herr Heibergs Subscriptionsplan aftrykte, i Adresse-Avisen for Aaret 1773 indrykte, i den første Aargang af Herr Schwartzes Lommebog for Skuespilyndere meddeelte, og den Tid endnu i Theater-Archivet hvilende Kongelige Indbydelses Bydende? Og kjender han ikke denne Kongelige Befaling: saa har han jo lige fra hans Beskikkelse af handlet i Taage og ødelagt af Uvidenhed og Egenraadighed Summer, hvormed den Gjeld Theater-Cassen nu, ved hans Afgang er debiteret for, til Deels kunde været betalt og afgjort. Kongen bestemte 600 Rdlr. til Betaling for nye originale og oversatte Theaterstykker; den egenraadige Grev Ahlefeldt betalte enkelte Stykker med 700 Rdlr.: han udgav 2800 Rdlr. for det, Kongen havde fastsat 600 Rdlr. til, og slig en Mand er endnu dumdristig nok til at sigte den paa Æresbøder, der gaaer frem med Sandhed og til Landets Bedste lægger hans Overtrædelser og Vankundighed for Dagen.

Naar Herr Grev Ahlefeldt siger, at han vil lade Virtuosen indstudere og opføre, i saa Fald at Herr Heiberg vil nævne Prisen, Theaterfondet kan forskaffe sig Stykket for, henstiller han jo ganske til Herr Heiberg selv at sætte Prisen

sen saa høit, han finder for godt. Det er tydeligt at see, det er Mangel paa Fornuft, der har forledet Herr Greven til at afgive en saadan Forpligtelse. Havde der end ikke allerede været en fast Betaling bestemt for Theaterstykkerne: saa vilde dog enhver anden, endog kun med den simpleste naturlige Fornuft begavet, Mand affattet sin Erklæring saaledes: „ Saafremt jeg finder, at Theater-Cassen kan vedstaae at give den Betaling for Virtuosen, som De maatte forlange derfor: skal Stykket blive opført ꝛc.“ Men Herr Greven forpligter sig til at betale Herr Heiberg Virtuosen, om han end forlangte 34,400 Rdlr. derfor; Herr Heiberg derimod viser ved sit Svar, at den Kongelige Indbydelse ikke er ham saa ubekjendt som den er den Mand, den dog egentligen er en Lov for.

Troe skulde man virkeligen, at Herr Greven havde en heel Sæk fuld af Sætninger, og at han udtrak dem paa Slump, naar han endeligen engang er nødsaget til at gribe til Pennen; i det mindste erklærer Forfatteren det umueligt for ham at begribe, hvad Herr Greven har tænkt, da han skrev: at han synes, at det var ubillig, at en Autor kunne troe, at hans Arbeide var bekjendt forend Tiden. Men Herr Greven skulde have et Paaskud for at undskylde den Efterladen-

ladenhed ikke at have læst Stykket: Hofsorgen; bedre Paaskud end at foregive, at han troede det ubilligt, at et Stykke skulde blive almindelig bekjendt, førend det endnu var kommet paa Scenen, vidste han ikke at udtænke; og hvor elendigt dette Paaskud er, vil enhver indsee, naar det kun overveies, at det var Herr Grevens Pligt ikke at lade Ting for Tiden blive bekjendte, der til ham, som Embedsmand, vare indleverede.

Forbigaae vil Forfatteren den Eenfoldighed, det røber, at lade en Paquet, modtaget som Embedssager, henligge i 6 til 8 Uger uaabnet, da Herr Heiberg selv nokfom har omtalt den; men forbigaae kan han ikke at berøre, at det synes at være en heel Underlighed, at Herr Greven, om han havde været ordentlig Huusholder, og Stykket var antageligt skulde behøvet at gjøre Regning med det følgende Aars Indtægter, for at kunne udrede en Betaling af 100 Rdlr. derfor. Dersom Herr Grev Ahlefeldt havde været den fornuftige Embedsmand, havde han aabnet Herr Heibergs Paquet, læst Hofsorgen, saasnart hans Leilighed tillod det, og svaret Herr Heiberg, dersom Stykket var antageligt, at det i den følgende Saison skulde blive opført, og at han da ved tredie Forestilling kunde vente sig den Betaling, Kongen

gen i 1773 havde bestemt for et Stykke som Hofsorgen. Nu derimod lod han Paquen henligge uaabnet, og undskyldte sig for denne Forsømmelse med tomme og urimelig sammensatte Udflugter, da hans Retfærdiggjørelse blev æsket. Er den Mand, der handler saaledes ikke uvidende og taabelig: saa gives der hverken Taabelighed eller Uvidenhed i Verden; saa er Barnet paa 8 Aar ret vel skikket til at være Theater-Directeur og Skuespil-Censor.

Et Par Ord om Ministre.

Minister-Ukyndighed kan ogsaa skade et Land, siger Dannemarks dybttænkende Skribent Riegels, og Ret har han fuldkommen. Men hvoraf kommer det da, at man stundum ikke allene finder Ukyndighed, men endog Uvidenhed og Dumhed i denne Stand? Det er jo Landenes Fædre, der vælge disse, og at de for at skaffe en sulten Adelsmand en feed Bid skulde ville sætte deres Børns Lykke og Roelighed paa Spil, det er næsten utroeligt, skjønt Bagtalelsen undertiden behager at sige saa. Lader os derfor søge den mildeste Bevæggrund, lader os troe, at det er Mangel paa Overlæg hos kronede Hoveder, der forleder dem til at see paa Standen og ikke paa Manden, men da kunne vi dog ikke indrømme dem, at de handle som

Fæ-

Fædre, hvor liden Forsætlighed der end har Deel i deres Forseelse.

Til Mæglere hos og Sendebud til fremmede Stater valgte ældre Tiders Folkeslag de viseste og kyndigste Mænd blandt sig; disse Folkeslag, ikke beselede med den Oplysning, vi bryste os af, handlede viseligen, og vi, vi handle uviseligen, om vi vælge saadanne paa Slump.

Er Ministerværdigheden ikkun en Glimmerpost, som skadende Luxus har paaført Menneskeslægten: saa handle vi uviseligt, om vi ikke afskaffe den; thi det ti retskafne Embedsmænd kunde leve af i deres Fødeland og gavne deres Medborgere for, det bortødsles da paa en unyttig Glimmer. Men denne Post er ingenlunde unsdvendig, selv de ikke oplyste Folkeslag føle Gavnet af at holde Talsmænd for sig hos deres Naboer og andre med dem i nogen Maade sammenknyttede Stater: hvor meget mere bør da ikke vi, vi Europa's oplyste Indbyggere, være betænkte paa denne Forsigtighed! Lader os derfor forestille Monarkerne, at de engang paa hiin Dag ville kræves til strængt Ansvar for de Ulykker, de, ved uforsigtigt Valg af deres egne og deres Borgeres Talsmænd hos andre Nationer, paaføre de Lande, de ere satte til Regentere over! Lader os lære dem, at Mænd, der betroes saa vigtige Forretninger, som de: at tale Fred, Held og Ret for Borgere hos Borgere, maae besidde prøvet Duelighed og Retsindighed! Lader os indskærpe dem, at de træde Menneskeligheden under Fødder, om de ansee den Post, at være Staters Talsmænd og Forsvarere hos Stater, for et Kald, som enhver tomhjernet eller for Ukyndighed bekjendt Hofmand kan opfylde! — Det kan ikke feile, at Monarker jo ligesaavel som andre Mennesker kunne trænge til og modtage Lærdomme; det kan ikke feile, at de jo ville oplade deres Øren, naar Fornuften tilskriger dem Advarsler.

Folke-Fienden.

No. 8.

Den 25. Augusti 1794.

Frækhed var aldrig min Feil, men brændende Varme for Sandheden beſjelede ſtedſe hver en Blodsdraabe i mit Legeme. Det var ſom Ven af Sandheden, jeg fremtraadte og blev forrige Theater-Directeurs, Geheimeraad Grev Ahlefeldts offentlige Anklager for mislig Embeds-Forelſe; det var ikke Hevn, der drev mig til dette Skridt. Havde jeg været nedrig Hykler: ſaa havde jeg havt det, man i Verden kalder Lykke, at haabe; thi Grev Ahlefeldt var ſelv den Mand, der i Auguſti Maaned 1792 mundlig overbragte mig et Løfte af Kronprindſen om Forbøn hos hans Fader, Kongen, til et Embede i Hofeteten for mig. Haabet kunde jeg vel, at det Embede, man vilde overdraget mig, nogenlunde maatte eqvivaleret det Secretariat paa 300 Rdlr. om Aaret, hvorved man forbigik mig; og da havde jeg jo ingen Aarſag havt til at ſøge Hevn. Jeg tiltroer Grev Ahlefeldt, hvor meget jeg end

har

har at udsætte paa hans Embedsførelse, den Retskaffenhed, at han ikke vil fragaae det anførte; men fragik han det end: saa fortryder jeg dog ikke at have sagt det, da jeg med Vidner kan bevise, at jeg ikke siger Usandhed.

Vel har jeg i et Blad af Folkefienden selv declareret, at jeg har havt den Fyldestgjørelse at krænke Grev Ahlefeldt ti Gange saa meget, som han har krænket mig; men fordi jeg har gjort denne Declaration, derfor har jeg endda ikke dispenseret mig fra at tale Sandhed. Jeg nyder for stor en Lykke til at ville opofre den for at triumphere for et Øieblik og siden at staae til Skamme som den dømte Løgner; men den Lykke, jeg nyder, er og af den Beskaffenhed, at jeg ikke gruer for at sige Sandhed, saalænge jeg troer, der er Ret i Dannemark for den, som har Retten paa sin Side. Jeg attraaer intet i Verden, hvortil Beskyttelse og Talsmænd ere uundværlige: uafhængige Folk er det og, der ikke frygte for at sige, hvad de vide at kunne forsvare. At jeg har talet Sandhed og fremdeles agter at tale Sandhed i denne Sag, beviser nokſom mine fem Gange igjentagne Opfordringer til Greven om Sags Anlæg mod mig, en Sag, der koster mig Penge og paadrager mig Ubehageligheder, og hvorved ikke jeg personligen, men

Lan-

Landet ene kan vinde. Jeg saae, hvorledes Grev Ahlefeldt misbrugte den Casse, der var ham betroet, jeg saae ham i to Aar at bortødsle 14000 Rdlr. mere, end der af Statens Casse bestemt var henlagt til Theatrets Underholdning, og desforuden at sætte Theatrets Casse i en Gjeld af 12 til 16000 Rdlr. Nøie bekjendt med Theatrets Forfatning en Detail, og fuldkommen vidende, at det var en Mueligbed at bestyre Theatrets Udgifter med 40000 Rdlr., som kunde ventes ved Entreen, og 27400 Rdlr., som Statens Casse skulde udrede til Skuespillenes Underholdning, særdeles da Theatret i Begyndelsen af Grevens Bestyrelse blev befriet fra nogle det besværlige Lønninger, saasom Actricen Hallensens 440 Rdlr., Actricen Roses 600 Rdlr. med flere, besluttede jeg, saavidt det stod i min Magt, at gjøre Regjeringen opmærksom paa Grevens Ødselhed, og derved qvæle et Landet fortærende skadeligt Exempel i Fødselen. Den Danske Undersaat er af Erfarenhed overbeviist om, hvor inderlig det smerter Regjeringen, naar den i sære Tilfælde seer sig nødsaget til at skatsætte Landet: men kunde ikke dette Ødselheds-Exempel letteligen forledet flere myndige Embedsmænd til at handle lige ubesindigen, til at ødelægge lige egenraadigen Statens Midler? Og hvad blev

da

da Følgen for Landet, om sligt fandt Sted? Byrder, som Undersaattens Skuldre ikke kunde bære, de kaldes Paalæg af Indkomster eller Afgivt af Livets Nødvendigheder. Man betænke kun: Indkomsten var ved den Danske Skueplads omtrent bragt til 40000 Rdlr. om Aaret; af Statens Casse nød Grev Ahlefeldt, med 7000 Rdlr. extra iberegnet, aarlig i de to Aar han var Directeur 34,400 Rdlr., og endda har han indraget Cassen, som sagt, i en Gjeld af 12 til 16000 Rdlr. Jeg omtalede det, og har jeg havt den Lykke at gjøre Regjeringen opmærksom paa, at han var en ædel Tjener: fortjente jeg da Haan eller fortjente jeg Tak for mine Bestræbelser?

Det er mueligt, at mit Andragendes Rigtighed kan sættes i Tvivl, thi jeg veed, det har lykkedes Greven at triumphere; men haabe vil jeg, at hans Triumph kun skal vedvare faa Øieblikke. Han har ladet mig ved sin Fuldmægtig, Procurator Brønlund, i hans Fortale til det trykte Deductions-Indlæg beskylde for, at jeg har viist hans Handlinger eensidige; men har da han ved Indlægget, ja endog det medfulgte Politie-Forhør iberegnet, viist dem tosidige, eller har han herved gjendrevet en eneste af de Beskyldninger, jeg har gjort imod ham. Jeg skal bevise, at jeg har

redres-

redresseret mine Ungdoms Overtrædelser; lykkelig var han, om han med Sandhed kunde sige det samme om sine Manddoms Overtrædelser. Jeg har kun omtalet hans Embeds Forelse, jeg har ikke trukket hans private Handlinger for Dagen; han har ved sit lumpne Forhold imod mig gjort mig berettiget til at oprode i hans Ungdoms Opforsel og forelægge Publicum, hvad jeg deraf kan bevise. Vi handle her som private Mænd imod hinanden: hans høie Stand er mig ligegyldig, naar han ikke ved sit Forhold viser, at han er sin Stand værdig. Det fortryder mig ingenlunde, at han har ladet sin Fuldmægtig publicere sit Indlæg med Bilæg, thi det skulde skeet i sin Tid, om han end ikke havde gjort det; men det er mig nagende Kummer, at det skal omvanke i fem til sex Dage, uden at jeg kan ledsage det med Modbeviser og Oplysninger: ikke saa kold er jeg over min offentlige Ære, som han er over sin.

Den almindelige Yndest, mit Blad stod i, den Begjerlighed, hvormed jeg har seet det læst, det Bifald, der blev mig til Deel som Skribent, (Procurator Brønlunds eenfoldige Haan, den jeg og med det første skal vide at gaae i Møde efter Fortjeneste, undtagen) dette lader mig haabe, at det ikke vil være Publicum ubehageligt at see

mig

mig retfærdiggjort, om jeg formaaer at gjøre det. Men foregaaende maa det tillades mig, efter min Consulents, Herr Hof- og Stadsrets Procurator Gottsches Tilladelse og Anmodning, at indrykke, hvad til mig fra ham siden Sagens Begyndelse er indkommet. Man seer da her bemeldte Herr Gottsches Ledsagelses Brev ved Documenternes Overlevering til mig.

Pro Memoria!

Det Indlæg med Bielager fra A til G inclusive, som Hr. Procurator Brønlund i Mandags fremlagde i Hof- og Stads-Retten, under den af Hr. Grev Ahlefeldt mod Dem anlagte Sag, sendes herved med tjenstligst Begjering om Qvittering for Modtagelsen. Tiden var mig i Mandags for knap til, at jeg med Eftertanke kunde igjennemgaae hele Indlægget, og maatte altsaa lade mig nøie med hastig at gjennemlæse nogle af de første Sider. Jeg kan ikke nægte, at jeg meget blev forbauset ved at see, at Hr. Brønlund i dette Indlæg declameerte imod Dem som Falskner, Ærekjender, m. v., og at den Tone, som geleidede hans Declamationer, lod mig formode, at han havde Beviser, men at jeg, ved i Dag nøiere at igjennemgaae saavel Hr. Brønlunds Indlæg, som det under Lit. G fremlagde Politie-Forhør, har befundet, at de 2 første

Si-

Sider i Hr. Brønlunds Indlæg indeholde blot tomme Exclamationer, og at Brugen af dette Forhør gjør Hr. Grevens Forstand og Hjerte lige stor Ære.

Jeg har virkelig meget speculeret for at udfinde Hr. Grevens Hensigt med Brugen af dette Forhør under nærværende Sag, men alt forgieves, og troer altsaa i dette Øieblik rimeligviis, at Ideen er baade for høitydsk og Grevelig til, at jeg kan øine den. At Hr. Greven imidlertid ved at tage Tilflugt til dette usle Expedient just ikke har havt en ædel Hensigt, er endog begribeligt deraf, at han, paa Grund af dette Forhør, lader declamere imod Dem som en ond Mand, og at hans Sagfører, Hr. Brønlund, under disse Declamationer selv føler sig forlegen. Som Sagfører blev jeg virkelig vreed paa Hr. Brønlund, da jeg paa næstsidste Side af hans Indlæg læste den heterodoxe Periode, i hvilken han undskylder den af ham som Menneske begaaede Feil med Sagførerens modsatte Pligter; thi jeg maae beklage Hr. Brønlund, hvis det blot er Sagføreren og ikke tillige Mennesket Brønlund, der møder i Retten; men det, der har forledet min Hr. Collega til at tage Tilflugt til denne meget maadelige Undskyldning, er vist nok, at hans Tanker den Gang have været for meget fæ-

stede

stede paa det naturlige absolute Menneske, (Dette Menneske kjender ligesaa lidet til Tvang som usle Expedients) og glemt, at der i den hypothetiske Tilstand ogsaa ere Mennesker, thi er Hr. Bronlunds Undskyldning rigtig: saa fortjene Sagførere alt det uforskyldte Had, hvormed Dumhed fra utænkelige Tider har overvældet Standens endog redeligste og bedste Subjecter. Jeg kan ikke heller begribe, hvad Hensigt Hr. Greven har med at nedsætte Dem som Videnskabs Mand, thi efter det jeg har hørt om Hr. Greven, og flere Dagens Skrivter lader mig meget rigtig formode om ham: saa troer jeg vist, at Hr. Greven i denne Henseende meget bør vogte sig for Comparationer, da efter mine Tanker disse vilde blive den visse Vei til hans Ydmygelse. Fra Pag. 3 til 7 i Hr. Bronlunds Indlæg finder De Sagens virkelige Deduction, og maa jeg i Anledning af samme udbede mig Deres Anmærkninger, for at jeg kan begynde paa at erhverve de fornødne Beviser, da jeg ønsker meget, det De ventelig selv ønsker, at see Dom i Sagen saasnart som mueligt i møde. Den mod Dem nedlagde lige saa haarde som ærefornærmelige Paastand stemmer i øvrigt med Stævningen; jeg havde altsaa i Mandags ikke andet at iagttage, end at reservere Deres Ret til Contra-Søgsmaal, og begjere Sagen udsat i 14 Dage.

Kjøbenhavn, den 16. August 1794.

Gottsche.

Til Hr. Werfel!

Folke-Fienden.

No. 9.

Den 1. September 1794.

Pro Memoria!

Da jeg, tvertimod der Begreb, jeg har gjort mig om Herr Procurator Bronlund som Sagfører, seer, at han har ladet sig bruge til at publicere det i Grev Ahlefeldts Sag imod Dem fremlagte Indlæg med Bilag Litr. G, en Handling som end ydermere caracteriserer bemeldte Greves Forstand og Hjerte: saa troer jeg at skylde Sandheden, Publicum, Dem og mig selv hosfølgende Bekjendtgjørelse. Jeg overlader til Dem at bestemme, hvor den skal tage Plads, dog troer jeg det retest, at De, for at spare Penge paa Bekjendtgjørelsen i Avisen, da Greven desuden under Sagen koster Dem Penge nok, indrykker den i Deres Blad, Folkefienden, hvilket jo desuden leverer Bidrag til Grevens Caracteristik, og hvor man udentvivl venter at see, hvad der kunde fremkomme til Deres Retfærdiggjørelse. Kunde det skee hastig var det saa meget desbedre.

Khavn den 6. Septbr. 1794. Gottsche.

Til Hr. Werfel! I An-

Bekjendtgjørelse.

I Anledning af, at Hr. Procurator Brønlund har ladet publicere det af ham udi Sagen Grev Ahlefeldt c. Johan Werfel fremlagde Indlæg og Bielag Lit. G, maa jeg, som Hr. Johan Werfels antagne Sagfører, anmelde, at Hr. Brønlund herved har forekommet mig, som, i Følge Hr. Werfels Løfte i Folkefienden No. 5., forlængst har havt det Forsæt i sin Tid ved Trykken at overlevere Publicum den hele Sags Procedure lige fra Stævningen indtil Dommen, hvilket Forsæt jeg endnu skal blive troe, uagtet Hr. Brønlund, efter høigrevelig Forlangende, har udrevet og frembaaret for det høistærede Publicum et enkelt Stykke af Sagens Procedure. Omendskjønt enhver ved første Øiekast lettelig indseer, at Hr. Greven med Fremlæggelsen og Publicationen af Lit. G ikke kan have havt nogen ædlere Hensigt, end den at afparere sin Modstanders Anfald med Sværte: saa er jeg imidlertid forsikkret om, at inge Rettænkende paa Grund heraf fatter en eensidig og vrang Dom mod Hr. Johan Werfel; thi hvis Werfel var en saadan Falskner, som man efter Indlæggets ubesindige Declamationer lettelig skulde formode, eller hvis den mod ham fra Hr. Grevens Side nedlagde ligesaa ubesindige Paastand no-

nogensinde kunde vinde Rettens Bifald, saa skulde jeg vist ikke befattet mig med at procedere Sagen. Flere Retsindige have tilligemed mig anseet Fremlæggelsen og Publicationen af Hr. Grevens Lit. G som en Gammel-Strands Idee, der i Henseende til Sagens Paadømmelse ikke vilde være Hr. Greven til mindste Gavn, om Hr. Werfel i denne Anledning end ikke havde de Beviser i Hænde, som han dog virkelig har; thi Hr. Greven har dog med sit fremlagde Lit. G ikke beviist andet, end at en da mindreaarig og kun 21 Aar gammel Johan Werfel, som beklædte en Copiistes Post uden at have det til en Copiistes Underholdning nødvendige, har begaaet en Ungdoms-Feil mod en Mand, som ikke burde i saa ung en Alder betroet ham Penge. Selv Hr. Grevens fremlagde Lit. G viser, at Hr. Werfel allerede da har indseet og følt den af ham begaaede Feil i sit hele Omfang. De Beviser, han har i Hænde, skal (omendskjønt det i Henseende til Udviklingen af Sagens sande Qvæstion er overflødigt) vise, at han har aldeles remederet denne Feil, saaledes at den fornærmede private Mand, Hr. Justiceraad Lassen, ved denne Feil intet har tabt. Hr. Grev Ahlefeldt behager derefter med den ene Haand at gribe i sin egen Ungdoms, Manddoms, Hofmar-

schals

skals, Theater Directeurs og Censors Barm og med den anden Haand tage fat paa Stenen, som af den Rene skal kastes paa hans Vederpart. Herr Justitsraad Lassen har i sin Tid havt lige saa liden Sikkerhed ved at betroe Werfel Penge, som tvende nyeligen over Herr Greven ved Kjøbenhavns Hof- og Stads-Ret afsagde Domme bevise, at en vis Jode har havt ved at betroe imellem to og tre tusinde Rigsdaler i Grevens Hænder og en vis Hjulmand ved at creditere Theatercassens enevældige Administrateur nogle og tredive Rigsdaler.

Det kan ingenlunde lægges Hr. Johan Werfel til Last, at han har efterladt at erhverve Mortifications Dom over de i Hr. Justitsraad Lassens til Politie Retten indleverede Klager og Qvæstioner brugte ærerørende Udtrykke, naar nøie considereres og sammenholdes det imellem Hr. Justitsraad Lassen og Werfel da værende indbyrdes Forhold. Johan Werfel havde fra sit 13de Aar været i Justitsraad Lassens Tieneste deels som Volontair, deels som Copiist, og skyldte denne sin Huusbonde al den Opdragelse og Anførsel til boglige Konster, som han ikke nu kan tilskrive sig selv. Han havde bestandig anseet Hr. Justitsraad Lassen som anden Fader og Velgjører, og erkjender ham endnu

i den-

i denne Tid for det samme. Han skyldte Hr. Justitsraad Lassen paa den Tid omtrent 500 Rdlr., hvilke han dog siden har afbetalt, omendskjønt han den 22. August 1785 ansaae denne Gjeld for en Forbrydelse. Hr. Justitsraad Lassen mortificerede selv de af ham i overordentlig Hidsighed i Klagerne og Qvæstionerne brugte ærerørige Udtrykke derved, at han antog Hr. Johan Werfel som Copist paa sit Contoir med forøget Løn, og jeg tør billig spørge enhver retsindig Dommende, om Hr. Werfel kunde ved Dom erholdet en mere satisficerende Mortification paa de af Hr. Justitsraad Lassen i Lit. G brugte ærerørige Ord og Udtrykke end denne, allerhelst da Hr. Justitsraad Lassen til den Tid bestandig havde været Hr. Johan Werfels eneste Tilflugt og Forsvar? Da jeg i øvrigt gjør mig sikkert Haab om, at det Kongelige Rentekammer ikke afslaaer Hr. Werfels dertil indgivne Ansøgning om at erholde de Beviser, som han fra dette Collegium behøver til sit Forsvar, og jeg desuden veed, at de øvrige af ham mod Hr. Grev Ahlefeldt i Folkefienden og de flere fremlagde Bilager moverede Beskyldninger ved Tingsvidne vil sættes i et for Hr. Greven ufordeelagtigt og ubehageligt Lys: saa vil jeg i Henseende til mig selv som Sagfører af det høistærede Publicum

cum forvente, at det ikke tiltroer mig uredelig Villie nok til, at jeg skulde søge ved utilladelige Maneuvres at standse Sagens Paadommelse. Thi dette er meget stridende mod de af mig engang valgte Grundsætninger, som under min Procedure skal veilede mig, og det er desuden meget langt fra Hr. Werfels Hensigt, at trainere en Sag, som han selv saasnart mueligt ønsker paadømt, for at kunne communicere sine Medborgere dens Udfald.

Gottsche.

Til Beviis paa, at min Gjeld (thi Gjeld var det kun) fra Aaret 1785 til forrige Theater-Inspecteur og Meddirecteur Herr Justitsraad Lassen er betalt, kunde blandt andet nedenstaaende tvende Breve, der skulle indleveres i Retten, tjene. I øvrigt tilkommer det Greven at forsvare, hvad Beskyldninger han har fordristet sig til at gjøre imod mig, ligesom det tilkommer mig at forsvare, hvad Beskyldninger jeg har nedlagt imod ham; og da vil Publicum vel i sin Tid see, hvem af os der slipper bedst derfra.

Kjære Werfel!

Joden har rigtig leveret mig de 100 Rdlr. som Deres endelige Skyld til mig, imod at jeg har meddeelt ham min Paategning paa Deres Obligation, at han hos mig igjen kan modtage samme af Deres Løn med 25 Rdlr. Qvartaliter; og da vores Mellemværende saaledes ganske er afgjort, saa følger Deres til mig udstædte Obligation herved med min Tak, at De saa redelig og oprigtig har sørget for at holde mig skadesløs.

Kjære

Kjære Werfel! Endskjønt jeg havde givet Dem frie for Forretninger hos mig i denne Uge, saa maae jeg dog sige Dem, at jeg i Morgen gjør en Tour til Saltholmen; derom har jeg underrettet Warnstedt, saa at der fra mine Forretningers Side intet er i Veien; men da De kjender det daglige Overlob om Forskudder, og De tillige veed, at jeg er sensible over Omtale, at ingen skulde findes paa Contoiret, saa maae jeg bede Dem, at De vilde indfinde sig der fra 11 til 2. En anden Gang kan De faae 4re Dage i Stedet for een til Deres egen Disposition, om De vil. Jeg kommer formodentlig ind Overmorgen.

Christiansborg d. 13. Aug. 1789. Lassen.

Kjæreste Werfel!

De begjærer Attest af mig for den Tid, De har staaet i Tjeneste ved mit Bureau, da De troer ingen Lykke at kunne gjøre i den Vei, De nu er i ved Theatret. Overflødig anseer jeg en saadan Attest for Dem, da De foruden de saa heldige Prøver, De har givet mig paa Deres Dueligheed i mine Embedsforretninger, offentlig har viist, at De besidder udmærkede Indsigter for et Menneske af Deres Alder. Jeg forsikkrer endog at jeg er forfængelig af at have produceret Elever som Dem, en Meldahl *) og en Jessen **). Ligesaa troer jeg ikke, De bør vente, at det i Aaret 1785 imellem os passerede skulde komme Dem til nogen Bebreidelse, hvilket De dog i Deres Skrivelse yttrer Frygt for; thi hvor mangen en stor Mand er der ikke, som end-

*) Død som Amtmand i Island.
**) Renteskriver.

endog har vidst at erhverve sig den almindelige Agtelse, der dog i sin Ungdom ikke var frie for lige, ja større Feil; og har jeg ikke allerede ved strax igjen at antage Dem til mit Bureau, tilfulde mortificeret alt, hvad der i denne Henseende kunde hvile paa Dem, om De end ikke, som De jo dog virkeligen, endog for Tiden har gjort, ganske havde satisficeret mig? — Som Bevis paa, at jeg ansaae og anseer denne Ting blot for en Ungdoms-Feil, vil jeg kun anføre det, De selv veed, at jeg ved Enden af samme Aar gjorde mig den største Umage for at anbringe Dem som Secretaire hos Gouverneur Berg. — Smerte gjør det mig, det forsikkrer jeg Dem helligt, hver Gang jeg tænker paa, at jeg den Gang lod mig overile, hvilket De selv kunde have forekommet ved to Ord og ved at fæste Tillid til mit Hjerte, som De kjendte. Intet ønsker jeg hellere end at kunne see Dem naae den Lykke, De fortjener, og meget skal det glæde mig, om nogen god Udsigt skulde vise sig for Dem, hvilket ikke kan slaae Feil for et Menneske af Deres Egenskaber; dog De kjender selv de Vanskeligheder, der lægge sig i Veien for mine Bestræbelser, ligesom det meget Arbeide, der hviler paa mig ved nærværende Regnskabs og det derved fornødne Documents Forfattelse, samt hvormeget jeg haabede, at De i denne Tid ikke forlod mig; der kunde maaske endnu herved aabne sig nogen Vei for Dem. Vær i øvrigt forsikkret om min varmeste Agtelse.

Christiansborg, d. 5. Jan. 1791 Lassen.

Folke-Fienden.

No. 10.

Den 8. September 1794.

Hvor overflødigt det end var at gjendrive Grev Ahlefeldts eneste og Sagen imellem ham og mig aldeles uvedkommende Gravamen imod mig: saa har jeg dog i foregaaende Nummer, for at retfærdiggjøre mig for Publicum, ved Beviisligheders Publication, i mine Tanker, noksom godtgjort, at Grev Ahlefeldt ved at tage sin Tilflugt til personligt Angreb imod mig, har givet Publicum tilstrækkelige Prøver paa, hvor nøgen han er for sandt Forsvar for sig i Sagen selv. Men dette uagtet har jeg dog nu, for at vise at det ikke var Hevngjerrighed, der drev mig til at berøre bemeldte Greves Forseelser, paa denne Tid, hvor det mere end nogentid tilforn kunde synes, at jeg var berettiget til at vedblive, besluttet (dog ikke ganske af egen Tilskyndelse) at lade Sagen have sin roelige Gang, og ikke omtale, for det første, en Tøddel mere af hvad jeg, saavel paa hans Embedsførelse som paa hans private Handlinger, kunde have at udsætte; dette

und-

undtaget at berøre, hvad Vanskeligheder man kunde falde paa at lægge mig i Veien i Henseende til Beviisligheders Forskaffelse til mit Forsvar under den anlagde Sag. Og naar jeg derhos erklærer, at det hverken er Forbud (hvilket er umueligt) eller Frygt (hvilket af det foregaaende er usandsynligt), der har bestemt mig til at fatte denne Beslutning: saa troer jeg, man vil indrømme mig, at ikke Hevngjerrighed, hvilket Grev Ahlefeldt dog baade mundlig og skriftlig har villet paaklæbe min Fremgangs-Maade, har havt nogen synderlig Deel i, hvad jeg om hans Handlinger hidtil har sagt og efterdags, om jeg vilde, et heelt Aar igjennem kunde have at sige. Men paa det intet skal tabes ved, at jeg lader Dækket falde for den Scene, der viser Grevens Taabeligheder, vil jeg optrække et andet for den, hvorpaa hans Fuldmægtig, Procurator Brønlund, staaer til Skue. Det er mueligt, at dette Skuespil ikke vil blive saa underholdende som hiint, men dets Forfatters Skyld skal det ikke være, om det ikke bliver en sand Moral for dem af den Spillendes Medbrødre, der, blot for at være Rabulister og glimre for dem, der ere svagsynede, give deres Vederparter saa mange nøgne Sider, som bemeldte Brønlund har givet mig. Vi have havt Mari-

onet-

onet-Stykker paa den Kongelige Skueplads; det er da vel og engang tilladt at give et paa en ganske uadelig Skueplads, særdeles naar Marionet-Stykket indeholder det, alle Skuespil bør indeholde: Moral, omendskjønt det kun er et Monodrama.

Begrebet, jeg gjør mig om den retskafne, den sande Sagfører, ligger ene i Ordet Forsvar selv. Sagføreren er enten Lovenes, den Fornærmedes eller den under Lovenes Tiltale Liggendes Forsvar; men hvilken af tre han end er: saa bør han aldrig gaae uden for Sagens Natur. Havde Procurator Brønlund holdt sig til denne Regel: saa skulde jeg agtet ham, om han end havde kunnet overføre mig at have begaaet Crimen læsæ Majestatis, men i det Øieblik, han afviger derfra, berettiger han mig til, ja opfordrer han mig til, at gjendrive ham saaledes, som han fortjener det.

Jeg veed, det var Unode hos Procuratores i gamle Dage at slaae om sig med Spidsfindigheder, Grovheder og Dumheder, men jeg havde troet, at denne Uskik var bleven afskaffet med den Skik at være Dreng, Svend og Mester i Profession. Procurator Brønlunds fremlagte og nu trykte Deductions-Indlæg viser mig imidlertid, at jeg meget har bedraget mig i mine Tanker om

Stan-

Standen paa nærværende Tid, da det tydeligen røber, at der endnu gives dem i samme, som have lært Haandværket paa gammel Maneer, og endskjønt jeg foragter en Dom, der fældes over mig som Skribent af et Menneske, der hidindtil ikkun er bekjendt som Forfatter af Auctions-Avertissements: troer jeg dog at skylde Publicum, som den eneste Domstoel, jeg i denne Henseende anseer competent til at domme os imellem, en Forklaring, som jeg troer nogenlunde vil oplyse, at Brønlund selv er den elendige Fusker, som han har villet søge at gjøre mig til.

Uden at igjennemgaae Deductions-Indlæget, uden at fremføre det mindste til Beviis paa min Competence til at skrive publique, kunde det være nok til at afvise Brønlund med den yderste Haan, om jeg blot her afskrev den Dom, Hr. Professor Baden og hans nærmeste Forgjenger i det Danske Sprogs Ordning have fældet over Brønlund og Folk, der skrive som han *). Men endskjønt det var

*) Brønlund har i det trykte Deductions-Indlæg Pag. 8, Lin. 6: indleverende Skuespil, Pag. 10, Lin. 14: fremlæggende Bilæg, Pag. 13, Lin. 1: fremlæggende Politieforhør, Lin. 4: agtende Paastand. Hr. Professor Baden henviser Pag. 251 og 52 i sine Forelæsninger over det Danske

tilgiveligt, om jeg ansaae Brønlund saa langt under mig, at jeg holdt det for en Skam at indlade mig i den mindste Bedømmelse af hvad, der nogentid kunde fremkomme fra hans Hjerne, anseer jeg mig dog skyldig at sætte hans hele Indlæg med foregaaende Undskyldning i det Lys, det bør staae, om jeg vil vente mig, det jeg troer, jeg hidtil har havt, det Almindeliges ikke ufordeelagtige Omdømme.

Brønlund har i den nyeligen nævnte Undskyldning eller, som han selv kalder den, Forerindring til sit trykte Deductionsindlæg, efterat han, udentvivl i Tanke at dække sig selv; har beraabt sig paa sin Principals Forlangende, iblandt andet ogsaa dumdristet sig til at fremtræde for det Offentlige med en Usandhed, som det skal være hamlige saa umueligt at give mindste Skin af Sandsynlighed, som det har været mig umueligt at falde paa, at jeg nogentid, hvilket han dog og beskylder mig for, skulde kunne forlede de retskafne Medborgere til at fælde nogen eensidig og vrang Dom om Grevens Handlinger, da disse Handlinger

ger

ke Sprog og Hoisgaard, Pag. 160 i sin Accentuerede og raisonnerede Grammatica de Dragoner, Tvetuler eller Monstra, der tillægge et Ord saa stridig en Bemærkelse, til de ringe Skriverstuer, hvor de ere avlede og opfødte.

ger ere enhver for vel bekjendte til, at nogen skulde kunne lade sig forlede til vrange Domme derover. Han har nemligen sagt, at det vides, at jeg i min Forlegenhed skal ville tage min Tilflugt til Maneuvres, hvorved Hovedsagen i et eller flere Aar kunde opholdes fra Paadømmelse.

Hvor ondskabsfuld og lognagtig denne Beskyldning er, det kan jeg temmelig tydelig bevise ved her at erklære Brønlund for en Logner; thi har han Ret, maa han jo ved Sags Anlæg mod mig for denne Erklæring overbevise det Publique om, at han har sagt Sandhed, hvilket dog skal være ham umueligt. Retten og Brønlund selv ere overbeviste om, at jeg eiengang lod mig forelægge, men strax første Tægtedag tog til Gjenmæle i Sagen; og allerede dette er jo et Bevis paa, at jeg hverken vil føre Greven i unødvendige Bekostninger eller trække en Sag i Langdrag, for hvis Udfald jeg aldeles ikke behøver at frygte, naar man ikke, mod al Ret og Billighed, vil nægte mig de Beviser, jeg, pegende paa, behøver til mit Forsvar. Det behagede vel Hr. Brønlund Mandagen den 8. September, da jeg, for at erholde 14ten Dages Anstand, beraabte mig paa udeblevet Svar fra det Kongelige Rentekammer paa en dertil indgiven Begjering om Gjenparter

af

af nogle Beviser, ved at forlange Sagen optagen til Doms under det taabelige Paaskud, at jeg burde forsynet mig med Beviserne, førend Sagen blev anlagt imod mig, at overbevise mig om, at han ikke var saa stor en Elsker af Anstande, som hans Læremester; men af den mig desnagtet bevilgede Tid maa jeg slutte, at Retten selv har fundet: 1, at det var urimeligt at vente, at Rentekammeret, førend Sagen var bleven anlagt imod mig, skulde paa mit blotte Forlangende udleveret mig Beviser, som jeg maaskee endog nu, at dømme efter Tiden det medtager inden Svar erholdes, skal have Vanskelighed nok ved at faae, og 2, at det jo ikke er mig, der har anlagt Sagen, og at det altsaa vilde været en Besynderlighed, om jeg, uvidende om at Greven vilde lade sig bevæge til at sagsøge mig, forud havde gjort mig nogen Umage for at blive forsynet med Ting, som jeg ikke vidste, om jeg behøvede.

Hvad Brønlund i øvrigt tillader sig at sige om min Ubeskedenhed, det vil jeg forbigaae med den blotte Anmærkning, at det er let at indsee, at han ikke vil gjøre Forskjel paa Ubeskedenhed og Sanddruehed. Thi hvor svagt det end, hvilket jeg siden ved at igjennemgaae Deductions-Indlæget skal vise, maa staae til med Herr Brønlunds

lunds Hjerne, saa kan jeg dog ikke tiltroe ham saa megen Taabelighed, at han ikke, ved af sin Principal at høre den rette Sammenhæng med de af mig paatalde Feil, Forseelser og Overtrædelser, selv skulde indsee, at jeg ikke har sagt det allermindste, som ikke lader sig bevise, naar det tillades mig at bevise det; og da er det jo ikke Ubeskedenhed men Sandhed, der hidtil har ført min Pen. Nok være dette om Herr Brønlunds Forerindring; det næste Nummer vil indeholde Gjendrivelse af hans Declamationer i Indlæget, for saavidt jeg troer mig pligtig for det første at retfærdiggjøre mig for Publicum.

Ugebladet Folkefienden betales først ved hvert 13. Nummers Modtagelse med 24 ß., og da imod Qvittering. Subskriptionen gjelder for en heel Aargang og modtages hos Forfatteren.

Werfel

i Gothers-Gaden No. 208

første Dør fra Slippen.

Folke-Fienden.

No. 11.

Den 15. September 1794.

Det er mueligt, thi alle Ting ere jo muelige, at der kunde gives een eller anden af Herr Geheimeraad Grev Ahlefeldts forrige Undergivne, som kunde finde for godt at gjøre sig en Fornøielse af at udsprede, at jeg nu stod der, og at jeg, bestandig tagende Opsættelser i Sagen, var forlegen og ikke kunde fremme den, og til denne Udspredelse kunde saadanne være blevne forledede af Herr Brønlunds ubesindige og usandfærdige Beskyldning i hans Forerindring til Deductions-Indlægget; men saadanne Herrer vil jeg, efterat have henviist dem til min Erklæring i forrige Nummer, hvor de ville forefinde, at Sagen beroede paa en Resolution, som da endnu ikke var indløben til mig fra Rentekammeret, her meddele den Underretning, at Sagen nu fra min Side er begyndt at fremmes ved en Vidnestævnings Udtagelse. Havde jeg fremmet Sagen ved Vidneførelse, førend den nævnte Resolution var mig

given,

given, maatte jeg nødvendigen indstævnet saa mange Vidner, jeg behøvede for at oplyse det, jeg ved de æskede Beviisligheders Fremlæggelse uden Vidner kunde godtgjort, og skulde mig derefter blevet meddeelt det forlangte, vilde upaatvivleligen Ondskaben benyttet sig af Tilfældet og paahyrdet mig, at jeg dyngede unødvendige Vidner sammen, for at udtrække Sagen. Jeg beder altsaa, at saadanne ville udsætte Deres Domme, indtil de have nogen bedre Føie til at fordømme mig.

Efter forrige Nummer var det, at jeg nu skulde sætte Herr Procurator Brønlunds Deductions-Indlæg i sit rette Lys. Hans Indgang, hvor han beskylder, Gud veed hvem, for at hjemsøge den høiere Embedsmand med Insolentier, har jeg allerede omtalet i et foregaaende Nummer; jeg vil altsaa begynde der, hvor han søger at vise mig, efter hans egne Ord, fra den ufordeelagtigste Synspunct.

Af tre Spørgsmaale vil jeg kun udtrække de to, der lade sig besvare, uden tvivl ganske anderledes besvare, end Herr Brønlund har tilladt sig at besvare dem; det første: „Om det er den gavnlystne, den af Omhue for Landets Vel besjelede Patriot, der saae, hvorledes Statens Formue bortødsledes under en egennyttig Despot,

og

og med retmæssig Uvillie greb til Pennen for at standse de befrygtede farlige Følger? „det andet: „Om det er Videnskabs-Manden, hvis fortrinlige Kundskaber hjemlede ham Ret til at opløfte sin Stemme for at blotte Vankundighed og redde Sæderne fra Fordærvelse?" — Det er ubehageligt at tale sin egen Lov, men det er undertiden Nødvendighed. Dog, ogsaa denne Nødvendighed kan jeg unddrage mig: der ere andre Folk, der have talet; Folk, der besidde offentlig Agt for Retskaffenhed, Lærdom og Talenter, og af deres Domme over mig vil man kunne slutte, om Brønlunds Svar: „Helten i nærværende Trætte er en Patriot af et andet Slags, en Patriot, om hvem man med Sandhed kan sige: — Han skrev og skrev, kun Skade for Blæk og Pen og for de skjønne rene Blade," kan anvendes paa mig, eller om det ikke røber Dumhed og Ondskab i allerhøieste Grad.

Var det mig om at gjøre at fylde mit Blad: saa kunde jeg legitimere min Competence til at skrive publique med ikke ufordeelagtige Bedømmelser over mit Arbeide endnu fra de Tider af, da Herr Brønlund skjenkede Theevand for sin Husbonde, men det er kun om den nærværende Tid, jeg vil tale, jeg vil allene beraabe mig paa Domme over mit Arbeide i de Dage, da Herr

Brøn-

Brønlund vil gjøre sig tilgode baade over min Caracteer og min Duelighed. Vel er det kun Smaating, jeg vil anføre, men jeg har den fulde Overbeviisning, at eiheller de skulle vanære deres Forfatter, ja jeg tør underkaste mit Arbeide enhver retsindig Videnskabs-Mands Undersøgelse, uden at skjelve for dens Udfald.

Efter Anmodning af Folk, der havde det Almindeliges Vel for Øine, skrev jeg for kort Tid siden fire flyve Blade, som jeg troer at være læste næsten af hver Mand i Staden. At slutte fra den Dom, Herr Brønlund allerede een Gang har fældet over mig, er det vel høist rimeligt, at han, ved at see mig sætte Fortjenester i at have skrevet et Par Flyveblade, tør gotte sig, om ikke skriftlig saa dog mundlig, paa min Bekostning, men høstet har jeg det Bifald, jeg taber hos ham, allerede ti dobbelt af retsindige og fornuftige Folk, og dette er mig, jeg nægter det ikke, den sødeste Glæde, der nogentid kan blive mig til Deel, dette forsøder al den Kummer, der kan paadrages mig.

Blandt 10 bedømte Flyveblade i Politiske og physiske Magazin for Augusti Maaned 1794 fra Pag. 241 til 253 ere de fire mit Arbeide. Vækkeren, den eneste Rival jeg der har, veed man vel

fuld-

fuldkommen ikke at være af mig; Forfatterne af No. 1 og 8 ere nogenledes bekjendte; No. 3 og 4 kan man vel neppe tiltroe mig, og No. 7 er en Oversættelse. Jeg vil ikke afskrive disse Bedømmelser; de, der ville læse dem, kunne søge dem paa det Sted, jeg har angivet.

Blandt det lidet, jeg hidindtil har skrevet, tør jeg med sand Friemodighed paastaae, at der ikke gives det allermindste, skrevet imod min Overbeviisning. Herr Grev Ahlefeldt er den eneste Mand, jeg veed at have krænket, men ogsaa denne Handling finder jeg Undskyldning for i min Overbeviisning om, at det ikke var uforskyldt. Vil man gaae tilbage og læse Anmærkningerne: saa troer jeg, man skal indrømme mig, at disse ere meget facile, og havde Herr Greven den Gang anlagt Sag, Sag paa en sømmelig Maade, imod mig, saa havde han været skaanet for det senere Udkomne. Recensionen var alvorligere; Folkefienden blev det end mere. Mine Aarsager, hvorfor jeg ønskede Sag anlagt imod mig, har jeg sagt i No. 8; gjentage dem vil jeg ikke her. Men hvorfor vedblev jeg, kan man spørge, at fortsætte min Materie efter Sagens Begyndelse? Og uden at paadrage mig nogen Bebreidelse for Ubesindighed tør jeg svare, at Herr Greven selv ved hans

haarde

haarde Sagsmaal og uanstændige Fremgang imod mig opfordrede mig til at sige paa ham, alt hvad jeg vidste at kunne bevise.

Alt det Onde, der stod i Grevens Magt at gjøre mig, har han gjort, jeg har intet mere af ham at befrygte: mange af hans ikke rigtige Handlinger har jeg endnu at kunne lægge for Dagen; men i det Øieblik, da man uden tvivl ventede, at jeg skulde søge Hevn, da jeg, i det mindste i mine Tanker, var hellig befoiet dertil, i det Øieblik viser jeg, at jeg kan tæmme mine Lidenskaber. Men jeg fra denne Synspunct betragtet ligner det Malerie Herr Bronlund har givet over mig? — Jeg troer med nogen Foie at kunne kalde mig publique Skribent, det er et Navn, der ikke siger saa meget: flere have faaet det, som have arbeidet mindre end jeg, hvor lidet, og hvor ubetydeligt det end er, jeg har gjort. Videnskabsdyrker tør jeg og vaagtaae at være, om jeg end ikke har Formaliteten for mig: den kan jo komme. Desuden er det ikke altid Stemplet, der bestemmer Myntens Værdie; ogsaa den falske Mynt kan have Stempel. Det er sandt, jeg har ikke havt videnskabelig Opdragelse, uden den jeg har givet mig selv, undertiden givet mig under saare tunge Kaar. Men fortjener den, der ved egen Flid

gjør

gjør sig skikket for Verden, fortjener den mindre Agt end den, der har andre at takke for alt, hvad han er? Hvad Ret har Herr Brønlund til at afstrætte mig Fædrenelands Kjerlighed? Bør en Ungdoms-Synd, som er afsonet, bør den kunne caracterisere det modne Menneske? Skulde alle skjulte Handlinger saaledes trækkes for Dagen, som Herr Greven har trukket mine Ungdoms-Forseelser frem, da vilde upaatvivlelig en mangen en Soel vise sig med Pletter: nævne Personer kunde jeg, og ingen skulde kunne gjøre mig det mindste derfor; men jeg vil ikke. Hvo er Fædrenelandets Ven? Er ikke den Ven af Fædrenelandet, der arbeider for at gavne det, der yder sin suurt fortjente Skjerv til dets Nytte? Og gjør jeg ikke dette? Min Sag med Grev Ahlefeldt koster mig Arbeide og Penge: og jeg vil spørge Herr Brønlund selv, om han troer, jeg kan vinde andet end Had af en vis Classe for mit Arbeide og mine Penge? Jeg har sagt tilforn: Landet vinder ved at blive befriet fra Ødelæggere.

For end ydermere at bevise, at Herr Brønlund foruretter mig, naar han søger at berøve mig den lille Agtelse, jeg troer at have erhvervet mig for mine faa Talenter og min ikke ganske spildte

spildte Ungdom, erklærer jeg her, at jeg med det første skal æske og fremlægge Dom over mig som Videnskabsarbeider af en Mand, som aldrig, det jeg veed, har seet mig, og som jeg aldrig har tilskrevet før, en Mand, hvis Friemodighed friekjender ham for al Partiskhed og hvis Lærdom har erhvervet ham alle retsindige Folks Agt, af Dannemarks Riegels.

Det synes meget vovet uforsøgt at gjøre saadant et Løste; men jeg har nu gjort det, og til Skamme staaer jeg, om jeg ikke formaaer at holde det.

Mon jeg ingen Foie havde til at ofre Herr Brønlund følgende Strophe? Den er ubetydelig, men det er eget Arbeide:

Han kunde regne, skrive, læse,
Skjønt der var blevet glemt at blæse
Aand i hans Næse.

Folke-Fienden.

No. 12.

Den 22. September 1794.

Da Herr Grev Ahlefeldt har begyndt at lade bekjendtgjøre, hvad der forhandles i Sagen imellem ham og mig, saa vil jeg her meddele en Fuldmagt, som han, førend han lod Deductions-Indlæget trykke, havde givet sin Fuldmægtig, og som han, formodentlig forsætlig, havde forglemt at tilføie det øvrige Forhandlede. Jeg vil, for at blive mit Løvte troe, ikke sætte dette besynderlige Document ud af hinanden, men allene understrege det, jeg beder særdeles at maatte lægges Mærke til, da man deraf vil erfare, at Herr Greven troer, jeg er uberettiget til at forsvare mig og bevise Sandheden, af hvad jeg har sagt om hans Embedsførelse. Her er dette skjønne Product, skrevet paa behørigt stemplet Papiir.

„ Ligesom jeg mundtligen har befuldmægtiget Procurator Brønlund til at anlægge Sag ved Hof- og Stadsretten imod Johan Werfel, og under samme at paastaae ham dømt efter Lovens

6 Bogs 21 Cap. 7 Art. formedelst hans, saavel i Skriftet, kaldet: Anmærkninger ved den anonyme Forfatters Apologie m. v. som i Recension over Quid juris? No. 1 og i No. 1, 2, 3 og 4 af Bladet, kaldet: Folkefienden, imod mig fremførte ublue og ærenærgaaende Beskyldninger. Saaledes igjentager jeg herved denne Fuldmagt skriftligen, med det Tillæg, at Procurator Brønlund paa mine Vegne er berettiget at erhverve og i Retten fremlægge alle de Beviisligheder, han til Sagens Oplysning og til Hjemmel for den nedlagte Paastand maatte finde fornøden, saavelsom at nedlægge alle de Exceptioner og Protester, hvortil Anledning maatte gives enten under Proceduren af Dom-Sagen eller under Vidneforhører, om Vedkommende skulde tillade deslige Forhører fremmede, da alt, hvad han i saa Maader paa mine Vegne foretager og iværksætter, skal ansees lige saa kraftigt og forbindende, som om det af mig selv var iværksat og forrettet.

Dets til Bekræftelse under min Haand og Segl.

Kjøbenhavn, den 3. Septbr. 1794.

Ferd. Ahlefeldt.

(L. S.)

Nu til Herr Brønlunds Indlæg igjen!

Efter den smukke Indgang, jeg allerede har an-

anfort, hedder det: „At jeg er en ung Mand, som af Menneskekjerlighed havde besluttet at trække Theaterbestyreren i Ærmet, hver Gang han snublede, men som Theaterbestyreren af gode Aarsager ikke vilde tillade at trække sig i Ærmet." Videre: „At jeg er en forbittret Supplicant, som, ored over, at jeg hverken maatte opvarte med mine Raad eller indhykre mig i et Embede, hvortil een af Theatrets Kongelige Betjentere blev antagen, opgav mit første menneskekjerlige Forsæt, for i det Sted med Skjeldsord og fornærmelige Beskyldninger at føre Greven paa den rette Vei."

Det er Sandhed, jeg har sagt i Recensionen, at jeg troede, om Herr Greven havde ladet mig vederfares den Ret, jeg tilkom, og ikke af Grille, eller Gud veed af hvad anden mig fornærmende Aarsag, bortgivet et Embede til en anden, som jeg i femten Aar havde slidt for engang at opnaae, og som den forrige Theater-Directeur, Herr Kammerherre von Warnstedt, allerede 9 Aar forud havde anseet for en Post, som jeg var voxen og som jeg ved foregaaende Forandring havde Grund til at vente mig; det er en Sandhed, siger jeg, at jeg troede at kunne befriet ham fra at begaae mangen en Feil, som han, for en stor Deel har begaaet, fordi han var fremmed og ikke hav-

havde et eneste Menneske, han kunde faae nogen sand Oplysning af om den virkelig ikke forkastelige Bestyrelses-Maade ved Theatret i forrige Tider; men ligesaa er det og en Sandhed, at Herr Greven ved nogle Leiligheder i Augusti, September og October Maaneder 1792 udbad sig min Hjelp og fik den; ligesaa, at jeg i lang Tid, efter Grevens egen Anmodning, blev brugt til det nu opbrændte Theater-Archivs Ordning. Og jeg opfordrer her offentlig Herr Greven til ved Herr Brønlund at erklære, om jeg ved mit Forhold i den Tid har givet ham mindste Aarsag til hans ubillige og uretfærdige Behandling imod mig. Vel har Herr Greven selv i en mundlig Samtale sagt mig en Aarsag, hvorfor han ikke vilde foreslaae mig til Theater Secretariatet; men saasnart jeg med to Ord havde svaret ham, gav han mig Haand paa, han i mit Sted havde handlet ligesom jeg. Det er altsaa Krumspring, naar Herr Greven tager sin Tilflugt til Undskyldninger for den Uretfærdighed, han har begaaet imod mig; det er ikke at forsvare sig som Mand af Ære. Men nu, at jeg er en forbittret Supplicant, som er vred over, at jeg ikke har maattet indhøkre mig i et Embede eller opvarte med mine Raad: hvormed vil Herr Brønlund paa Grevens Vegne godtgjøre

gjøre det? Jeg er ikke Supplicant og jeg har aldrig været Supplicant, jeg trygler ikke, og jeg har aldrig tryglet. Jeg veed, mit Fædreneland har Mennesker nok, der ikke uden Tryglerie, ikke uden Embeder kunne ernære sig; jeg har kun en eneste Gang begjert et Embede, som Billigheden talede for, jeg burde have, jeg tryglede ikke derom, og jeg skal aldrig trygle om noget, aldrig søge om noget, aldrig begjere noget, og bød man mig end et Embede, som vel ikke vil skee, saa skal jeg forkaste Tilbudet lige saa kjek, som jeg her erklærer aldrig at ville søge noget, uagtet jeg troer at have opdraget mig ligesaa embedsskikket som nogen anden. Jeg har kun en eneste Gang talet med Greven om mig selv; da han bragte mig, som jeg har sagt i No. 8, Hans Kongel. Høihed Kronprindsens Løvte om Forbøn hos hans Fader, Kongen, om et Embede for mig i Hofetaten, talede han selv upaamindet til mig: Supplicant er altsaa et Navn, som jeg ikke tilkommer og som jeg vil bede Herr Brønlund skaane mig for i Fremtiden. Hvad den Snak angaaer, at jeg er vred over, at jeg ikke har maattet indhøkre mig i Theater-Secretariatet eller opvartet med mine Raad, da troer jeg det nok til at betage enhver den Tanke, at jeg skulde have forsøgt paa sligt Høkerie, naar

jeg her erklærer, at jeg lige saa lidet eiede nogen Capital til at indhøkre mig med i dette Embede som jeg nogentid har vidst, at det stod til at borthøkre. Desuden saa kunde det aldrig falde mig ind at tilhøkre mig en Ting, som min Overbevisning sagde mig, at ingen var nærmere til end jeg uden alt Høkerie. Ligesaa er det og Greven umueligt at bevise, at jeg har tilbudet ham et eneste Raad; thi til at lade det blive havde jeg gode Aarsager nok. Skjeldsordene fremdeles, jeg skal have søgt at føre Greven paa rette Vei med, kjender jeg ikke selv; jeg faaer altsaa bede Herr Bronlund udpege dem, hvor de findes, i hvad jeg har skrevet om hans Hr. Principal.

Herr Bronlunds videre Declamation og Beskyldning imod mig som Falskner er der i mit Blad talet saa meget om, som jeg for det første agter at meddele offentlig, det er Sigtelse, og det tilkommer Greven, naar jeg i sin Tid, efter Sagens Gang, kræver ham til Regnskab for denne Beskyldning, at bevise, hvad han har ladet sige, og da skal jeg, i Følge mit een Gang givne Løvte, lægge Udfaldet for Publicums Øine uden al Forbeholdenhed.

Ende-

Endeligen efter at have fuldendet sit hele ublue, lumpne og falske Malerie over mig, og paadigtet mig at have offentlig beskyldt Greven for uredelig Embedsførelse, svarer Herr Bronlund: Hvem anden end mig, mig, der havde fulgt Publicum Grecourts Smudsigheder, der skulde være truffen ved ovennævnte Malerie.

Dersom jeg skal dømme efter denne Slutning, kan jeg ikke nægte, at jeg troer, det gaaer mig med Hr. Bronlund, ligesom det efter en Erklæring fra Herr Translateur Heiberg i et Hefte af Minerva, var gaaet ham med en Recensent, der havde bedømt hans Chinafarere uden at have læst Stykket eller seet det opført; i det mindste maa han nok intet kjende til Herr Professor Rahbeks Dom i den Henseende over mig i et Nummer af den Danske Tilskuer i forrige Aar, hvor det, efterat der med Varme er ivret mod adskillige Slags Anledninger til at føre Folket paa Afveie, saavidt jeg „ erindrer, hedder: Med inderlig Misfornøielse seer „ derfor Tilskueren, at der paa nærværende Tid er „ begyndt at udgives en Dansk Oversættelse af Gre„ court, een af Frankriges meest slibrige Digtere, og jo „ høiere han agter det lykkelige Versifications-Ta„ lent, dette Forsøg unægteligen røber, jo inder„ ligere ønsker han, at den ham ubekjendte Dig-

„ ter

„ ter vilde hellige det til værdigere, i det mindste „ uskyldigere Arbeider." Skaanſel for denne competente Doms Skyld havde jeg dog vel fortjent, særdeles naar det overveies, at Grecourt ikke er formeent at indføres i Landet, haves i Original i Kongens eget Bibliothek til almindeligt Udlaan, er oversat med Udeladelse ikke af alle Ordspil og Tvetydigheder, men af alle usømmelige Ord og al Blasphemie, og endeligen, at der neppe er udkommet en ellevte Deel deraf paa Dansk, at jeg ikke har i Sinde at fortsætte den med samme Paaklædning som den paa den Tid havde, og at jeg intet Exemplar mere overlader deraf, hvor meget man end maatte ønske det. Desuden er og bliver Herr Brønlund efter de Prøver, han har aflagt paa sine Kundskaber, en aldeles uskikket Dommer over mit offentlige Arbeide, særdeles over Grecourt, hvilken han, da han ikke kan læse den i Originalsproget, ikke formaaer at bedømme efter de Forandringer, den har lidt under mine Hænder.

Ved denne Leilighed være det mig tilladt at anmærke, da jeg maaskee ikke saasnart faaer nogen anden Leilighed til at anmærke det, at Herr Professor Rahbek har Ret i, at min Udgave af Grecourt paa Dansk var et Forsøg; thi jeg havde til den Time aldrig læst nogen Prosodie, og det er ene hans upartiske og fordeelagtige Omdømme om mit Talent, der har Skyld i, om jeg, efterat have lagt mig med Flid efter Digtekonsten, nogentid formaaer at berige Sproget med Digterarbeider overeensstemmende med hans Ønske.

Folke-Fienden.

No. 13.

Den 29. September 1794.

Hvad jeg formodede og yttrede i No. 4 af dette Blad, at man vilde give mine Ord en anden Fortolkning og fratage dem eller tilføie dem, hvad man fandt for godt, det er rigtig indtruffet. Jeg har sagt i Anmærkningerne, at man gjerne havde ønsket sig forskaanet for en Liighed, som den demokratiske Franskmand selv undseer sig ved, at blive henviist iblandt Kudske, Tjenere, Arbeidskarle og den i Forsalen sammenstimlende Gadepøbel, naar man for sine Penge vil vederqvæge sig med en Kop Theevand, et Glas Punsch eller et Glas Limonade. Jeg tor her spørge alle dem, der have besøgt Skuespillet, om de ikke af disse Ord i Øieblikket begribe, at der sigtes paa den forandrede Indretning med Comediehusets af Grev Ahlefeldt borttagne Forfriskningssal, ligesom om vede ikke ere misfornøiede med den Indretning, som sagt, at blive henviist iblandt Pøbelen for at nnyde Forfriskninger for deres Penge, istedet for

de

de tilforn, efter Kongelig Foranstaltning, havde et skikkeligt Værelse at søge, naar de trængte til at vederqvæge sig, og jeg er forsikret om, enhver upartisk Mand vil svare mig, at jeg har Ret. Imidlertid har Herr Brønlund tilladt sig at udelade dette, og allene anklaget mig, for mit Resultat, et Resultat jeg, naar det ikke fraskjeres sine Præmisser, ikke er bange for at igjentage, da det grunder sig paa Sandhed og paa den almindelige Stemme, og da det ikke indeholder andet end det ganske naturlige Spørgsmaal: Om det er Ret, og om det ikke røber en udmærket Foragt imod et agtværdigt Folk, at forstyrre de Indretninger, Kongen, vist ikke uden efter mildt Overlæg, een Gang har givet det? Ja endog har Herr Brønlund tilladt sig, at beskylde mig for, at jeg ikke vilde vide, at det var Kongens Villie, ikke Grev Ahlefeldts eget Forgodtbefindende, der fratog Nationen Comediehusets Forfriskнings-Sal. Men, her spørger jeg Herr Brønlund, hvor er denne Kongelige Villie? Hvor er den bekjendtgjort? I hvilket Skab, paa hvilken Hylde eller i hvilken Lomme ligger den? Og er den end til: havde den da Sted, da jeg lod mine Anmærkninger publicere? Jeg veed meget vel, det er Spørgsmaale, jeg intet Svar faaer paa; thi det er Digt med den-

denne Kongelige Villie, den var ikke til, da jeg skrev mine Anmærkninger, og ikke den, der siger Sandhed, men den, der lyver en Kongelig Befaling, forgriber sig med Lovens 6 Bogs 4 Cap.

Og nu kommer der en Slutning, der er ligesaa latterlig, som det foregaaende er ubesindigt; der siger nemlig: „Dog! den Mand, der ligefrem tør sige om den mildeste Regjering, at den lader et par tusinde nøgne og usle Mennesker yde Extra-Skat, hvorledes kunde vel han tage i Betænkning at skumle over Kongens øvrige Foranstaltninger og paabyrde hans Geheimeraad og Hofmarschal, at have gjort sig skyldig in crimine læsæ Majestatis & Nationis? Den, der intet har at tabe, vover intet ved sine Foretagender." — Forsaadi jeg har sagt, at der gives et par tusinde nøgne og usle Mennesker, som yde Extraskat, skal jeg ikke tage i Betænkning at skumle over Kongens øvrige Foranstaltninger? Hvor mon Herr Brønlund har lært denne underlige Logic? Extraskatten er jo en almindelig Skat, det hele Land maa dog jo svare den, og drister Herr Brønlund sig til at ville indbilde noget fornuftigt Menneske, at der herskер saa almindelig en Velstand i Dannemark, at der over det hele Land ikke skulde gives et par tusinde fattige Mennesker? Hovedstaden er dog vel

Sam-

Samlingspladsen for den største Rigdom i Landet, og dog holdes her jo en Skattefoged, og hvad er dennes Forretninger? Det var at ønske for Landet, jeg havde sagt Usandhed, men det er desværre ikke saa: Huusverterne i Kjøbenhavn vide bedst af Erfarenhed, hvad Møie det koster dem at indsamle denne Skat af de fattige Leiere, uden at disse kunne gives Skyld for, at det er Vranglighed paa deres Side, der foraarsager deres Udeblivelse med Skatten, naar de efter Bydende skulle erlægge den. Jeg tør frit lægge et Nul til det Tal, jeg har sagt, og endda skal ingen fornuftig Mand kunne sige, jeg har løiet. Jeg har altsaa, efter denne Forklaring, sagt Sandhed, og fordi jeg har sagt Sandhed, skal jeg have skumlet over Kongens Handlinger. Det er næsten en Skam at berøre slig Galimatias, det er kun Dosmeren Forklaring over Dosmerens Ord behøves for, og jeg vil derfor tie her, for at lade enhver dømme Herr Brønlund, som han fortjener at dømmes. „ Endeligen skal jeg intet vove ved mine Foretagender, da jeg intet har at tabe.“ Hvo har givet Herr Brønlund Sikkerhed for, at jeg intet har at tabe? Dette Svar vil vel og udeblive. Fordi jeg ikke i et feedt Embede kan mæske mig i Ørkesløshed, derfor har jeg endda noget

at

at tabe; jeg har det at tabe, som Herr Brønlund ikke besidder, og som han aldrig kommer til at besidde: mine Medborgeres Agt for sund Fornuft. Desuden har Theatercassen endnu ikke betalt mig for mit Arbeide for den, det er en Fordring, som jeg, naar Tid er, og skal vide at gjøre gjeldende; Theatrets Tjeneste har kostet mig min hele Ungdom, jeg har altsaa ikke i Sinde at skjenke dets Casse, hvad den skylder mig. Jeg har, med faa Ord, det samme og lidet til, at tabe som Herr Brønlunds Principal.

Af Recensionen har Herr Brønlund udtrukket min Erklæring, at Greven tiltraadte sit Embede som Theaterdirecteur uden i mindste Maade at gjøre sig bekjendt med Kongens Hensigter med den Danske Skueplads, og at Grevens Kundskab i hans Ungdom om Theatret rimeligviis er udvidet tilligemed hans Kundskab i det Danske Sprog paa hans femten Aars Udenlandsreise; ligesaa mine Spørgsmaal: Om vi Danske da ere saa ulykkelige, at vi ikke kunne faae Embedsmænd uden at benytte os af Jeans de France? Hvis Skyld det er, at vore Digtere ikke med større Lyst arbeide for Skuepladsen? Om det ikke er Directeurens, naar han efterlader den Agt, der er Videnskabsmanden langt større Belønning end Penge?

ge? og endelig den Erklæring, at jeg troede, Greven som ucompetent burde nedlægge sit Censorembede og igjen overdrage det til Mænd, som ikke paa en femten Aars Udenlandsreise havde forglemt, at de vare fødte Danske, og som ikke havde en Stjerne at dele deres Opmærksomhed med.

Naar jeg undtager, at Herr Brønlund ved at udskrive disse Steder af min Recension, har beviist, at han eengang duer til at være Copiist, da han allene, ved at udskrive disse faa Ord: Men ere (er) da vi Danske (danske) saa ulykkelige, (Comma udeladt) at vi ikke kunne (kunde) faae ꝛc., har sat Enkeltallet for Flerrtallet, et lille d for et stort D, glemt et Comma og forandret Præsens til Imperfectum, seer jeg ikke det allermindste Gavn han dermed har gjort sin Principal; thi at Greven ikke har gjort sig bekjendt med sit Embede kan jeg bevise dermed, at han intet har kjendt til Theaterarchivet; at han maa have udsvedet sine Kundskaber om Theatret og i det Danske Sprog, beviser nokſom hans Bestyrelse og de faa skrevne Ord, man offentlig har seet af ham; mit Spørgsmaal, om vi ikke kunde faae Embedsmænd uden ꝛc., troer jeg ikke at skylde Nogen nogen Retfærdiggjørelse for; at Greven har efterladt den Agt, han skyldte Videnskabsmænd,

mænd, der arbeide for Skuepladsen, beviser Affairen med Stykket: Hofsorgen, og endelig at Greven ikke var skikket til at være Skuespil-Censor, det beviser den røde Hue, Pæretræets og flere andre Skuespils Opførelse paa Theatret, det beviser end ydermere det Par Stykker Breve af ham, vi have seet i Herr Translateur Heibergs Subscriptionsplan.

Ved at fremlægge det første Nummer af mit Ugeblad Folkefienden kan Herr Brønlund ikke tilbageholde den, i mine Tanker usandfærdige Anmærkning, at det hidtil ærlig har svaret (svarte hedder det, altsaa baade en gal Tempus, og der til denne gale Tempus galt stavet, to Feil i et eneste Ord) til sin Tittel. Det forekommer mig, at jeg lige fra Bladets Begyndelse af stedse har bestræbt mig for at lægge for Dagen, at Bladets Tittel var Ironie, og er det ikke Ironie eller findes der det mindste deri, som svarer til Bladets Navn: saa gjør det mig ondt, at jeg har begyndt at skrive det. Dog, slaaer ikke alle Julemærker feil, saa troer jeg, at allene det Par Ord, jeg i No. 7 har skrevet om Valget af Ministre og de Egenskaber, de ikke bør besidde, noksom stadfæste, at Bladets Tittel er sand Ironie. Den, der var Fiende af Folket, ønskede vel ikke, at dets Mæglere hos andre Stater maatte være oplyste og fornuftige Mænd; Dosmere i disses Sted vare jo de bequemmeste Redskaber til at befordre en virkelig Folkefiendes Ønskers Opfyldelse. I øvrigt synes mig, Herr Brønlunds Avindsskrivt mere fortjener

det

det uironiske Navn Folkefiende, end mit Blad nogentid har fortjent det.

Det meste af hvad, han har fremtrukket her, ligesom og af No. 2, 3 og 4 har jeg allerede bevist i de foregaaende Nummere; det jeg har at omtale her er allene, at Herr Brønlund, fordi jeg har sagt, at Uvidenhed i Tingenes Gang talede for den Mand, der blev beskikket til Theater-Secretariatet, udleder deraf den Slutning, at Greven altsaa skulde have foreslaaet et aldeles uværdigt Subject til dette Secretariat. Men jeg spørger: Hvor har jeg gjort saadan Erklæring, eller hvad Anledning har jeg givet dertil? Da jeg sagde, at den beskikkede Secretair var uvidende i Tingenes Gang, sagde jeg det allene for saavidt, at han kunde sammenlignes med mig. Jeg havde været opfødt og jeg havde tilbragt femten Aar ved Secretariatets Forretninger, den beskikkede Secretair havde intet kjendt til dem, forend han blev ansat: var det da ikke høist rimeligt, at jeg maatte være bekjendt og han ubekjendt med Tingenes Gang? Men derfor har jeg endda ikke declareret, at han ikke kunde forskaffe sig de Kundskaber, han manglede, mindre altsaa, at han var et aldeles uværdig Subject. Man kan i øvrigt see af Valget af dette Ord (aldeles) at Herr Brønlund maa have taget Embeds-Examen i den Tid, da Caracteren: Ikke aldeles ubeqvem, ved det juridiske Facultet var Anbefaling til Embedsbefordring, siden det her saa lige er rindet ham i Tankerne.

Folke-Fienden.

No. 14.

Den 6 October 1794.

Ikke behøves der, det jeg troer, noget større Beviis offentlig paa, at Herr Grev Adlefeldt har misbrugt Theatercassen, været efterladen Embedsmand og manglet Indsigter til at bestyre det Embede, han havde paataget sig, end de jeg allerede har anført. For at bevise den første Post for Retten, havde jeg anmodet det Kongel. Rentekammer om Udskrift af 87 af Grev Ahlefeldt fremlagte Qvitteringer alle omtrent af dette Indhold:

Allerunderdanigst Regning.

For Arbeide paa Theatrets Skræderværkstæd i 6 Dage fra den Dato til den Dato. 2 Rd. 4 Mk.

Summa 2 Rd. 4 Mk.

For hvilke To Rigsdaler 64 ß. herved qvitteres.
Kjøbenhavn, den

Franziscus Mazari.

Rentekammeret har svaret mig saaledes:

„Paa Deres til Rentekammeret under 6te forrige Maaned indgivne Begjering om at erholde Afskrif-

Afskrifter af en Deel ved Theatercasse-Regnskaberne fulgte Bilager, tjener til Gjensvar, at de forlangte Afskrifter ikke kan bevilges Dem."

Rentekammeret, den 1 October 1794.

Endskjønt Rentekammeret ikke kan bevilge mig Udskrivt af disse Qvitteringer, kan det dog ikke nægte, at de ere til, og naar jeg med Vidner kan bevise, at denne Mand, Mazari, ikke, som Regningerne sige, har arbeidet for Theatret, saa synes mig, det er temmelig soleklart, at Greven har misbrugt den Casse, hvoraf han har udbetalt disse Regninger. At hans Forhold dermed var misligt, som jeg har sagt, beviser den Taushed, han har lagt paa denne besynderlige Handlemaade, indtil jeg omtalede den, som en mislig Handling. Det er mueligt, og jeg tvivler ikke derom, Rentekammeret kan have havt sine Grunde til at afslaae min Begjering; men det vil i sin Tid komme an paa, hvis, enten dets eller mine, ere de meest veiende; thi jeg tier ikke for dette Afslag, da Kammeret ikke kan fragaae, at de paapegede Qvitteringer ere til. Grevens Uvidenhed og Efterladenhed har jeg godtgjort forhen; jeg vil derfor forbigaae det her.

Endeligen ere Hr. Brønlunds sidste Beskyldninger imod mig disse: At jeg har sagt: 1) At den Mand, der ved et Par Dages Studeringer kan gjøre sig bekjendt med et Embede, der giver 2000 Rdlr. om Aaret, fortjener at straffes med Embeds Uværdighed, om han er saa efterladen at forsømme det; 2) At jeg er forsikret om, jeg skulde bevise, Greven var en ganske ukyndig Mand, om jeg skulde examineret ham i de Kundskaber, han havde om det Theater, han var Directeur for, og 3) at Greven lod Archivet roeligen brænde, fordi det var hans Embeds Papirer og disse tilhørte Kongen. — Over den første Post udtrykker Hr. Brønlund sig saaledes: „Men naar man nu kan bevise, at denne Forsømmelse allene har funden (fundet) Sted i Hr. Werfels Indbildning, hvorledes fortjener da han at straffes?" — Jeg er sandeligen Hr. Brønlund megen Tak skyldig, fordi han har paataget sig dette Beviis. Uden at være Jurist, veed jeg, at den der sigter, skal bevise, og endskjønt jeg anseer det for en Ubetydelighed at overbevise Hr. Greven, at han kun lidet eller intet har kjendt til sit Embede: saa er det dog ganske naturligt, at jeg betjener mig af enhver Frietagelse, der tilbydes mig. Det skal uden

al

al Tvivl blive Hr. Brønlund langt vanskeligere at bevise den Umuelighed, at Greven har havt Indsigter nok til sit Embede end mig at bevise, at han ikke har havt dem. Om den anden Post siger han: „At han ikke veed, enten man skal lee af mit synderlige Pralerie eller ynke min daarlige Hovmod. Man skulde efter det Sprog, jeg fører, troe, jeg forhen i det mindste maatte have havt et Sæde i Directionen, naar man ikke vidste, at jeg blot havde været Skriver hos Theatrets forrige Inspecteur og Secretair." — Jeg tilstaaer, jeg formaaer ikke at opdage den mindste Hovmod i min Erklæring; thi store Indsigter fordres der vist ikke til at examinere i de Videnskaber, Grev Ahlefeldt besidder. Jeg er vis paa, Hr. Brønlund i dette Øieblik føler, at jeg endog har havt Evne til at lægge for Dagen, at der ikke er saare meget hjemme hos ham selv, og dog vil jeg gjerne indrømme ham, at han er en Smule mere dueligt Menneske end hans Principal. Er dette rigtigt, saa siger det kun saare lidet, at kunne examinere den forrige Theater-Directeur i de Kundskaber, han besidder, saa behøver man sandeligen ikke dertil at have havt noget Sæde i den forrige Direction. Desuden kommer det vel her ikke i Betragt-

tragtning, hvad jeg var eller hvad jeg er: det kommer kun an paa, enten Greven eller jeg besidder fleest Kundskaber. Jeg bryster mig ikke af mine, men vare de som Grevens, saa rødmede jeg af Skam: jeg var det samme, Herr Brønlund er; jeg var den forrige Theaterinspecteurs privat lønnede Fuldmægtig, Herr Brønlund er Herr Overauditeur Rosenstand Goiskes privat lønnede Fuldmægtig. Navnet, om man end bærer det, bærer man dog urigtig, saa længe man ikke deler Standens Byrder med sine Medbrødre. Og nu, nu er jeg en frie, en uafhængig Mand, der lever af sin Flid; dette er mere end alt hvad Konger kunne gjøre Mennesker til. I Henseende til den tredie Post siger Herr Brønlund, at jeg i foregaaende skal have sagt: "At Theaterarchivet af en utilgivelig Skjødesløshed blev brændt." Jeg begriber ikke af hvad Aarsag dette staaer her, uden det skulde være for at overbevise mig om en Modsigelse; men jeg overlader til enhver at dømme, om der ligger den allermindste Modsigelse i disse mine paa to Steder anførte forskjellige Ord. Det var af Skjødesløshed, han roeligen lod Archivet brænde, og dette skal være mig en let Sag at bevise, hvor mange Vanskeligheder man end lægger mig i Veien for mit Forsvar.

Ende-

Endelig komme vi nu til Hr. Brønlunds Fornuftslutninger over den hele Ting, og disse ere: At det vil være overflødigt at definere Ordet Ære, for at godtgjøre, at mine Beskyldninger ere høist ærenærgaaende for Greven, ikke allene som Borger i Staten, men som Embedsmand, og den, Monarken har kjendt værdig til udmærket Agtelse; at jeg har talet tydelig nok, naar jeg selv har tilstaaet at have sat Klik paa Grevens Ære som Embedsmand, og angrebet ham alvorligen paa den Ære, han er i Besiddelse af, og endeligen, at Greven intet andet Beviis har behov uden det, at han med Overlæg er injurieret. De to første Sætninger ere Ting, jeg aldrig skal falde paa at fragaae, og som jeg ingen Aarsag har til at fragaae, naar det maa tillades mig at føre de Beviser, jeg veed at pege paa, og som jeg allerede for en stor Deel har nævnet; den tredie derimod, endskjøndt jeg ikke gauske forstaaer, hvad det vil sige: „Intet videre Beviis at have behov uden det, at være med Overlæg injurieret;" erklærer jeg aldeles falsk, indtil Hr. Brønlund beviser, at Sandheder ere Injurier.

Fremdeles siger han: At han i Begyndelsen af sit Indlæg har lagt de Motiver for Dagen,

som

som skulde have forledet mig til denne uværdige Fremgangsmaade, og at det skal være aabenbart af min Erklæring om den Fyldestgjørelse, jeg har havt ved at krænke Grev Ahlefeldt, at ikke Lyst til at gavne Staten med fornoden Sandhed har været min Hensigt, men at jeg allene har attraaet at skille Greven ved Publicums Agtelse og altsaa blot havt animum injuriandi til Øiemeed, mangler her uden Tvivl." — Jeg troer tilstrækkeligen at have gjendrevet denne ondskabsfulde Beskyldning, og jeg vil derfor lade mig nøie med blot at fortælle Herr Brønlund, at jeg ikke troer, hans Principal har nogen synderlig Agtelse, mindst for Fornuft og Indsigter, at skilles ved, og at jeg, om det havde været mig om at gjøre at skille ham ufortjent ved den Agtelse, han tilkom, ikke vel kunde været saa taabelig at præsse ham til at anlægge en Sag imod mig, hvorved hans Agtelse upaatvivlelig vil blive reddet, dersom jeg har forurettet ham. Men, desværre for hans Agtelse, er det, der taler for mig og imod ham, alt for aabenbart.

Endeligen troer Herr Brønlund det nok for det nærværende Øieblik, paa Hans Excelences Vegne, at nedlægge en almindelig Benægtelse af alt, hvad

jeg

jeg har fremført, da han siden, naar jeg fremkommer med de Beviser, der paaligge mig, som den Sigtende, nærmere vil indlade sig i den fornødne Besvarelse." Det er jo den almindelige Regel i Procedurer at benægte, men her er, Gud skee Tak, det meste af hvad jeg har sigtet Greven for, alt for aabenbar rigtigt, og altsaa vil denne Benægtelse vel sige ligesaalidet, som om jeg vilde paastaae, at Herr Brønlund og hans Principal vare fornuftige Mennesker: man vilde troe mig ligesaalidet, som jeg er i Stand til at troe, det er Herr Brønlunds Alvor med denne Benægtelse.

Da jeg reiser paa Landet, saa har jeg overdraget Herr Boghandler A. Soldin Besørgelsen paa mine Vegne af dette Blad, hvorfor efterdags hans Qvittering til Abonnenterne vil gjelde ligesaa fuldt, som om det var min egen.

Werfel.

Folke-Fienden.

No. 15.

Den 13 October 1794.

Dette Blad er det sidste, der paa nærværende Tid omhandler det foregaaende i den af Hr. Grev Ahlefeldt mod mig anlagte Sag: hvad der efterdags forekommer den angaaende, vil indskrænke sig allene til Underretning om, hvad der senere foregaaer for Retten og andet did henhørende.

I Slutningen af Deductions Indlæget erklærer Herr Brønlund: „At det som Menneske gjør ham ondt, at han har maattet vise mig fra den ufordeelagtigste Synspunkt, men at det var hans Pligt som Sagfører at levere det anførte Bidrag til min Caracteristik, fordi Greven med ustridig Ret bør kunne fordre, at den, der vil bebreide ham — var det end blotte Skrøbelighedsfeil — skal selv være moralsk god Mand, hvor meget mere da ikke, naar denne vover offentlig at fremtræde med Beskyldninger, der røre Æren. Og til Beviis paa, at han ikke har sagt et Ord mere om min Vandel, end der laae for hans Bi-

ne,

ne, beder han Retten at læse det fremlæggende Politie-Forhør." Meget forskjellige ere Hr. Brønlunds og mine Følelser. Jeg erklærer, at det i ingen Maade gjør mig ondt, at jeg har viist Hr. Brønlunds Principal og Hr. Brønlund selv fra den rigtige Synspunkt, men det gjør mig ondt, at det menneskelige Kjøn endnu i det attende Aarhundrede skal beskjemmes af saa megen Vankundighed, som jeg har viist hos disse tvende Personer, det gjør mig ondt, at vi i vor oplyste Tidsalder endnu ikke have sat Menneskets Rettigheder, Menneskets Værd i saa megen Kraft, at det fornuftige Menneske ikke skaludstønne Suk over Vankundighedens Fortrin til Ære, Lykke og Belønning, det gjør mig ondt, at Mennesket i lige Tilfælde ikke skal have lige Ret, at Standsforskjel skal gjøre Skaar i Retfærdigheden, med eet Ord, det gjør mig ondt, at Grev Ahlefeldt skal bevilges det, der skal nægtes mig, og dette er jo skeet, da man gav ham Udskrivt af en Sag, der var ham aldeles uvedkommende, og nægtede mig den af nogle Documenter, som ere nødvendige til mit Forsvar, nogle Documenter, som klarligen stadfæste, at jeg har Ret, naar jeg siger, at han har misbrugt Theatercassen. Jeg staaer i den urok-

kelige

kelige Troe, at Hr. Brønlund kun i sin Indbildning har formaaet at vise mig fra nogen ufordeelagtig Synspunkt, og skulde der end, som vel er mueligt, gives nogen, som i første Øieblik af private Aarsager have triumpheret over mig, saa veed jeg dog, at disse snart ere blevne overdøvede af den almindelige Stemme: en forædt og fordrukken Spillemand, hvor meget han end maatte ivre for at vedligeholde sine tilsnegne Familie-Fordele, høres der ikke synderligen paa, naar hans Bevæggrunde til Roes og Last ere bekjendte. Ustridig Ret er een af de Ting, Herr Brønlund kjender mindst til, naar han uden anden Grund end den, han har anført, vil aftrætte mig Ret til at bebreide Greven hans Feil. Embedsmanden bør ingen Feil begaae i sit Embede, begaaer han nogen, saa er enhver berettiget, enhver pligtig at bebreide ham dem. Skulde ingen Feil eller Forseelse hos Embedsmanden paatales, uden allene af dem, der vare satte over ham, eller satte til at controllere hans Handlinger, saa kunde Staten ikke bestaae for Bedragerier; det er den forskende publique Skribent, der er Tømme og Bidsel paa den utroesindede Embedsfører. I det nærværende Tilfælde er Spørgsmaalet ikke: hvo den er, der

har

har bebreidet Embedsmanden hans Feil, det er allene: Har Embedsmanden begaaet de Feil, der ere bebreidede ham? Havde Revisionen ved det Kongel. Rentekammer i sin Tid vidst, at Grev Ahlefeldts fremlagte Regninger, som lode paa Arbeide, der ikke var forrettet, saa havde den efter Pligt og Skyldighed maattet paatale denne Mislighed, men den vidste det ikke, jeg opdagede det, og mig formener man at bevise det. Efter det jeg hidindtil har skrevet, haaber jeg ikke man har saa megen Mistillid til min Forstand, at man skulde troe, jeg vilde sigte en Mand af Grev Ahlefeldts Stand, saaledes som jeg har sigtet ham, uden at jeg var fuldkommen overbeviist om, at det var bevislige Sandheder, jeg sagde: der er ingen, naar jeg undtager den intetsigende Procurator-Benægtelse, som skal kunne optræde og overbevise mig om at have sagt den mindste Usandhed. At Grevens Ære er bleven rørt, det er ikke min Skyld, det er hans egen: han skulde handlet saaledes som en ærekjær Embedsmand bør handle, da havde jeg ingen Aarsag, ingen Leilighed havt til at røre hans Ære. Det er den Undersaat, der intet Embede har, der er Stadens Vedligeholder; han yder Staten Afgifter af en enhver

Bid

Bid Brød han fortærer; det er altsaa hans ydede Skjerv, der ødelægges, naar den, Statens Midler ere betroede til, forøder dem; paa denne Grund har jeg havt Ret til at paatale Grev Ahlefeldts Feil, har jeg paa den Grund Ret til at paatale enhver Embedsmands Feil.

Nu kommer Herr Brønlund med det der staaer tilbage, nemlig at vise Grunden til hans agtende Paastand, og denne er, at den 2den Artikel i Lovens 6 Bogs 21 Cap. fastsætter, at den, der sigter en anden for nogen Sag, som den andens Ære og Lempe egentlig angaaer, og det ikke kan beviises hannem over, skal være en Løgner og bøde sine 3 Mk.; den 7 Artikel i samme Capitel bestemmer, at den, der befindes med skammelig Løgn mundlig eller skrivtlig at ville sætte sin Øvrighed eller andre hæderlige Folk nogen Skamflik paa, skal bøde 3 Mk. og derforuden 3 Gange 40 Lod Sølv, og det Kongel. Rescript af 3 December 1790 byder, at Dommere skulde sikkre deres Medborgeres Rygter imod ubefoiede Angreb ved at dømme de Skyldige efter Lovenes Strænghed; og paa disse Grunde er det han paastaaer mine Beskyldninger mod hans Principal mortificerede og mig dømt til at være en Løgner og bøde

3 Gan-

3 Gange 40 Lod Sølv og 3 Mk. Men Herr Brønlund har udentvivl ikke overveiet hvad han selv har afskrevet, nemlig, at det kun er den, der angriber en andens Ære og Lempe uden at kunne bevise hvad han siger, samt den der med skammelig Løgn sætter sin Øvrighed eller andre hæderlige Folk nogen Skamflik paa, der skal give Æres Bøder. Og af dette er jeg sikker for intet kan anvendes paa mig. Løiet er det aabenbar at jeg ikke har; thi jeg har saa tydelig som mueligt lagt for Dagen, at Grev Ahlefeldt er en uvidende og en vankundig Mand, har været en efterladen Betjent og har misbrugt Statens Penge; jeg kjender ham ikke som min Øvrighed og ligesaalidet som nogen hæderlig Mand, da Hæder forudsætter Kundskaber, Fornuft og et godt Forhold og jeg klarlig nok har beviist, at Grev Ahlefeldt er fremmed for disse tre Egenskaber. Forsynet skee Tak! vi leve ikke mere i de mørke Tider, hvor født Adel og høi Stand er Dommerens blinde Veileder, hvor Retfærdighed ikke kan blive den Uadlede til Deel i Tvist med den Adlede. Men levede vi end i de Tider, saa skulde jeg dog kjek sige Sandheden uden at reddes for Partiskhedens Mordersværd.

Ved at slutte min Forklaring over Deductions Indlæget, vil jeg ikke undlade at sige Herr Grev Ahlefeldt en trøstelig Efterretning, en Efterretning, som jeg troer skal overbevise ham om, at jeg ikke regjeres af Hevngjerrighed. Det har behaget ham at lade nedlægge en ærefornærmende Paastand over mig og at gjøre adskillige ærerørende Beskyldninger imod mig. Jeg var derfor fuldkommen beføiet til ved mit Contrasøgsmaal, hvilket jeg kan anlægge mod ham, naar jeg finder for godt, at sigte ham paa hans 3 Mk. ligesom han har sigtet mig, og jeg troer dette Søgsmal vilde lægge en stor Hindring i Veien for hans Bortreise, som Minister til Berlin, da det vel ikke lod sig gjøre at paabyrde en fremmed Stat et Sendebud, der laae under saadan Tiltale i den Stat han sendtes fra. Men jeg sætter en Ære i ikke at nedlægge en større Paastand end den jeg anseer vore Dommere pligtige at opfylde, og jeg erklærer derfor Greven frie for denne Frygt. Ligesaa har jeg i en Bekjendtgjørelse i Aviisen erklæret, at jeg vilde oversætte alt, hvad jeg ham angaaende har udgivet, i Tydsk; men ogsaa denne Erklæring tilbage kalder jeg, indtil jeg under Sager seer om han ikke tager i Betænkning ved sit Forhold at opfordre mig til Hevn. Jeg har sagt, hvad jeg vilde sige,

jeg

jeg har talet det rene Sprog; jeg har ikke ladet mig forskrække af hans Stand, men fra dette Øieblik af tier jeg, med mindre jeg skulde blive fristet til at tale. Seer jeg derimod, at Greven under Sagen vedbliver sit uværdige Forhold imod mig, da søger jeg Hevn, da opfylder jeg mit Løfte og oversvømmer Tydskland med de Efterretninger, som jeg allerede har givet Dannemark om hans Forhold og Egenskaber, om jeg endog baade skal tabe Penge og Tid derved.

Jeg har sagt tilforn, at Herr Brønlund havde skaanet sig selv for de Ubehageligheder jeg har forvoldet ham, naar hans Forhold havde svaret til hans Pligt: ogsaa ham erklærer jeg her, at hans videre Forhold under Sagen skal bestemme mit. Saalænge han holder sig til Sagen selv, saalænge skal det aldrig falde mig ind at nævne ham, men i det Øieblik han antager samme Tone igjen som forhen, i det Øieblik opfordrer jeg alt hvad jeg formaaer for at straffe ham tifold haardere end denne Gang.

Folke-Fienden.

No. 16.

Den 20 October 1794.

Undersøgelse om Adelens fortrinlige Ret til de vigtigste Embeder i en Stat er grundet paa Billighed og det Almindeliges Gavn.

Begyndelse og Ende er enhver Ting i Verden, udentvivl ogsaa Verden selv, underkastet. Tryghed om, hvorledes Verden blev til, har man ikke, uden den vor Religions-Bog, Bibelen, giver os. Denne, den første Historie om Verdens Tildragelser, er det da vi bør troe, hvor meget end Fornuften skulde modsætte sig det, denne er det, der ingen Modsigelse taaler, om det end var beviisligt, at Sandheden ikke uforfalsket har kunnet overføres tohundrede Aar igjennem til Efterkommere, og efter denne vide vi, at den første Mand blev skabt af en Jordklump, den første Qvinde af hans Ribbeen. Oldtidens og Samtidens Granskere, intet Menneske har til denne Time kunnet udtænke eller opdage nogen anden Oprindelse til Jordens

Be-

Bebyggelse: fra disse to Mennesker nedstamme vi alle, Konger, Bønder, Borgere og Adelige.

Men enten Mennesket nu har faaet sin første Tilværelse fra et eller fra tusinde par Folk, enten Verden har staaet og været bebygget i sextusinde eller i sex Millioner Aar: saa er det dog vist, at Skaberen har dannet alle Mennesker af een Materie, at Forplantelsen ingen bestemt Forskjel har kunnet frembringe i Menneskets indvortes Værd, at vi altsaa alle indtil denne Dag fødes lige, fødes lige berettigede til alle de Fordele, Jorden skjenker sine Bebyggere, og at ingen uden erhvervede Fortrin bør have Sted iblandt Mennesker.

Heraf følger, at den Uadlede, om den foretrækkes af den Adlede, uden at denne har noget erhvervet Fortrin for hiin, forurettes, og denne Forurettelse er det ene, der kan bevæge noget fornuftigt Menneske til at anke paa de Fordele, Adelen er indrømmet.

Alle Embeder i en Stat, de mindste med de største, kræve duelige Subjecter; thi der gives ikke et eneste, uden at Menneskets Vel og Vee beroer paa dets Forvalters Conduite. Embeds-Conduite

duite kan ikke erhverves uden ved Flid og Studeringer, og da Adelsmandens Opdragelse, endog naar man seer tilbage til dens Oprindelse, ikke almindelig fordrager eller kræver Studeringer som noget egentligt: saa er det temmelig afgjort, at Adelsmanden som oftest mangler de Egenskaber, man billigen fordrer hos Embedsmanden. Naar jeg siger, at Adelens Opdragelse ikke almindelig kræver Studeringer som nogen egentlig Ting, vil jeg ingenlunde paastaae, at der ikke gives Adelsmænd, som ere fuldkommen embedskyndige, thi Erfarenhed stadfæster undertiden det Modsatte; jeg vil allene have forstaaet derved, at Studeringer for det meste ansees ved den adelige Opdragelse som en Biting, der kun bør være en løselig Gjenstand for Opdrageren. Selv den Adelige, der hos os erhverver sig juridisk Attestats, har jo som oftest ikkun Skallen af Videnskaberne, naar han privat examineret til Artium forbigaaer den vigtige philosophiske Examen, og dog er han jo berettiget til alle de juridiske Embeder, som enhver anden, der systematisk har studeret, kan gjøre Paastand paa, og hvad Kyndighed kan man vente sig hos de Graduerede af dette Slags? Adelens Sysselsættelser i forrige, ja endog i disse Tider bestaaer

gjerne

gjerne i Riden, Jagen, Fægten og anden deslig Legemsfærdighed; Arbeide, hvortil der udkræves Stillesidden: Studeringer, dette er kun uadelige Øvelser. Fortrin i Naturævner, i Fornuft, gav det Høieste Væsen ikke i mindste Maade den Adlede, Navn og Patent fik han, men dette fik han ikke af den, der gav Mennesket Fornuft, det fik han af den, der ofte selv mangler Fornuft, det fik han af en Første. Ville vi end antage, som dog er urigtigt, at det kun er fornuftige og fortjente Folk, der adles af Førsterne, saa kunne vi dog ikke med mindste Tryghed antage, at Fornuft og Retsindighed forplantes ligesom Mennesket forplantes, da Erfarenheden daglig overbeviser os om, at den vise Fader avler den taabelige Søn og den med indskrænkede Begreber begavede Fader den klarttænkende Søn. Aldrig kan det have været Guds Villie, at Forfædrene skulde have Magt til at fornærme Efterkommerne, og Magt dertil have de jo, naar de kunne bestemme, hvo der uvilkaarligen skulle nyde Fortrin hos deres Efterkommere.

Dersom Adel allene gaves Fortrin til de Embeder, der ikke, efter vore Tiders Skik, fordre andet end en krum Ryg, en slaviſk Ærbødighed, de

Em-

Embeder, der henhøre til Førsternes personlige Opvartning, og for det meste kun ere blevne til for at ødelægge Staternes Midler, dersom den alene havde det Fortrin at bære et Baand og en Stjerne, mere værd, som een af vore Tiders Skribentere siger, end det Hjerte, som slaaer derunder, og dersom Førsterne altid vare begavede med Fornuft og Kundskab nok til at skjelne mellem det Falske og det Sande, da var det Taabelighed at spilde Ord paa at berøre dens Fortrin. Men til Ulykke for Menneskeslægten er Adelsnavnet nok til at indslikke Vankundigheden i de største og vigtigste Embeder, Staterne have at besætte, til Ulykke ere Regenterne almindeligen svage nok til med Velbehag at høre Smigerens Stemme og lukke Øret for Fornuftens friemodige Røst.

Dannemark har blandt sine Konger af den nærværende Familie havt Mænd, som agtede Fortjenester og Duelighed, hvor de end fandtes, og denne Retsindighed erhvervede dem ogsaa almindelig Kjerlighed. Christian den Anden, Christian den den Fjerde, Frederik den Tredie og Frederik den Fjerde, disse besadde Agt for Mænd og ikke for Stand; men omgivne vare de som alle Førster af

Hof-

Hofkryb, der hemmede de fleste af deres gode Hensigter. Offer blev maaskee Christian den Anden, allene fordi han higede efter at gjøre sine arve Undersaatter lykkelige, fordi han vilde sætte Menneskets naturlige Ret i Kraft og ikke indrømme Adelen de Fortrin, den troede at være født med Rettighed til: Erfarenheden viste, at hans Hensigt blev belønnet med Hengivenhed, endskjønt afmægtig Hengivenhed, paa den høvede Menneskeslægts Side. Christian den Fjerde, selv Regent, bersvede vel ikke Adelen de Fordele, den havde tilsneget sig, men han agtede dog ogsaa andre Mænd af Dueligbed. Fredrik den Tredie gav Love, som betryggede Menneskenes lige Rettighed, men mon der er holdet over dem? Fredrik den Fjerde vilde selv være retfærdig, vilde selv være Regent, men tillodes det ham af de, der omgave ham?

Det er Regentens og det er Undersaattens Ulykke, naar Statens Embeder ikke ere besatte med duelige og retsindede Embedsmænd; dog vigtigst for begge er Dueligbed og Retsindighed i de Embeder, hvis Bestyrere ere Regenten nærmest. Den vankundige Minister forstaaer ikke at overskue Landets Tarv: Skatte og Paabud ere hans Raad,

naar

naar Statens Casses Midler ere bortsdslede paa Pragt, unyttige Betjente og uhyre ubillige Pensioner, og hvo er den Lidende, naar Skattebyrderne overgaae Undersaattens Kræfter? Er det ikke baade Forsten og Undersaatten? Europa's Stater kunne ikke siges at besvære Undersaatten med for byrdefulde personlige Skatter; thi Politiken har lært Statsstyrerne, at det er at gaae lidt for lige til Værks, at sige til den fattige Undersaat: Du skal give os det Halve, af hvad Du tiltræller Dig; derimod have de vidst ved Afgivter af alle Livets Fornødenheder at opnaae det samme, uden at det falder den indskrænket Tænkende i Øinene, hvad Byrder han bærer. Naar den fornuftige og Landet velmenende Manns Raad blev hørt, blev Staternes Udgivter bestemte efter Fornødenhed, blev der ikke skabt unødvendige Embeder for at mæske den forsultede og for sin Udueligheds Mangel fortjenende, men af høi Stand fødte Dosmer, blev Departementer og Collegier ikke bestyrede af Snese gabende og kun Landenes Marv fortærende Skabninger, blev der ikke indsat Embedsmænd for efter faa Aars Tjeneste igjen at kunne udsættes med uhyre Pensioner, kort, da blev der ikke gjort Ud-

gi-

givter, for at sætte Staterne i den Nødvendighed at lægge Jernaag paa det frie Menneskes Skuldre.

Den uretsindige Raadgiver seer ligesaalidet paa Regentens som paa Undersaattens Gavn; han seer allene paa sin egen og paa sine Venners Fordeel. Denne tager aldrig i Betænkning at ofre sin Førstes og sine Medborgeres Vel for at tilfredsstille sine egneegennyttige Tilbøieligheder. Vankundighed og Uretsindighed i Embeder ere altsaa en ødelæggende Mine under Staternes Lyksalighed.

Heraf udgaaer ugentlig et Nummer; det betales ikke førend ved hvert Fjerdingaars Udgang eller 13de Nummers Modtagelse, og da imod Quittering af

A. Soldin.

i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 17.

Den 27 October 1794.

Det er løseligen viist i forrige Nummer, at det er en Støtte for Regentens og et Værn for Undersaattens Lykſalighed, at Statens Embeder ere besatte med duelige og retsindige Mænd; jeg siger løseligen; thi dette er ikkun adspredte Tanker, som siden, skulleblive nøiere udviklede og ordnede: jeg vil i dette Numer korteligen bevise, at Regentens Lykſalighed mangler sin Støtte, Undersaattens Lykſalighed sit Værn, saalænge man ved Statens Embeders Besættelse ikke afvænner sig med den onde Vane at see paa Standen og ikke paa Manden.

Vi fødes alle gode; thi uden at tale om, at vi fødes ævneløse til at være onde, vilde det være en Krænkelse imod det høieste Væsen, om vi vilde paastaae, at det lod nogen Skabning komme ond ind i Verden; men vi fødes ikke alle med lige Anlæg, vi fødes ikke alle med lige Qvantitet, om jeg saa maa kalde det, Fornuftsæd. Regentens og

Adels-

Adelsmandens ligesom ethvert andet Menneskes Egenskaber bestemmes af Opdragelsen og Menneskers Omgang; Fornuften modnes og udvikles ved Lærdom. God, det vil sige retsindig, kan, efter denne Forklaring, altsaa enhver Adelsmand blive, naar der vaages over, hvilke Mennesker han betroes til, hvilke Mennesker han omgaaes med som Barn, og naar ham ikke, somi denne Stand er en temmelig almindelig Feil, indgydes Ringeagt imod alt, hvad der ikke er Adel; fornuftig bliver han ikke, uden han besidder Naturævner og disse blive udviklede ved Underviisning.

Men hvor megen Hindring lægger der sig ikke i Veien for Adelsmandens naturlige Fornufts Udvikling! Som Barn er han for det meste lige fra Fødselen af i fremmede Hænder; der mangler han den tidlige Anførsel til at begribe og udvikle sine Begreber, som hans Moder, om han fra sin spæde Barndom af bestandig havde været under hendes Hænder, naturligviis vilde sat sin Glæde i at give ham; der bliver han kold for Moder og Fader, og med denne Kulde faaer han tillige, om det ikke bibringes ham paa andre Maader, Koldsindighed for sine andre Medmennesker. Naar han har opnaaet den Alder, da man anseer sig

pligtig

pligtig at lade ham lære noget, vælges der en Hovmester til ham. Recommendation af en anden adelig Familie bestemmer almindelig Valget; Egenskaberne og Videnskaberne han besidder, sees der ikke paa: det er nok, at han har Recommendation. Almindelig ere de Folk, som afgive sig med at tage Huusconditioner, saadanne, der mangle Vane til at fortsætte deres egne Studeringer.

Den, der selv endnu høiligen kunde trænge til at lære, bliver da Lærer for en anden, og hvad skal man vente sig af saadan en Underviisning, særdeles naar dette kommer til, at Læreren ikke tør bruge den Myndighed, uden hvilken kun faa Børn lære noget. Dansen, Fægten, Riden og deslige andre adelige Øvelser borttage ogsaa endeel af Tiden for den unge Adelsmand, og naar han er bleven et voxent Menneske i Alder og Størrelse, er han et Barn i Kundskaber. Som Godseier kan endda et saadant Menneske til Nød passere, men naar han nu intet Gods har, ingen Penge har, saa er Militairstanden eller Hoffet Tilflugten. Som Militair, hvor den Yngre eller Ringere ikkun er den Ældres eller Høieres Ekko, og som Kammerjunker, der kun blev til for Pompens Skyld, og hos hvem Forretningerne ikkun indskrænke sig til Førstens per-

personlige Opvartning, kan der intet synderlig indvendes imod, at den saaledes opdragne Adelsmand gives en Plads; men naar han, efter at have med sine faa Kundskaber, som forhen er omtalet, erhvervet sig en Caracteer ved det juridiske Fakultet, indsættes som Dommer til at skjelne imellem Ret og Uret, naar han uden foregaaende Prøve gives et Amtmandskab eller en Plads i et Collegium: saa skriger den fornærmede Menneskeslægt Hævn over den, som først fandt paa at give det ene Menneske medfødte Rettigheder, medfødt Anseelse for det andet; saa lider alle de, som saadant et vankundigt Menneske er givet Myndighed over; saa lider Landet og Førsten: det første, fordi det ubilligen trykkes, den sidste, fordi Misfornøielse fæster Rod hos hans Undersaatter.

Blandede Tanker til Eftertanke om det Danske Theaters Opkomst.

Jeg forlod i No. 15 en Materie, ved hvis Behandling jeg iblandt andet erklærede, at jeg aldrig skulde søge og aldrig modtage noget Embede: naar jeg igjentager denne Erklæring her, er vel det mindste jeg tør vente, at man frietager mig for al

Egen-

Egennytte, for al anden Hensigt med dette, end den at gavne efter bedste Evne. Jeg besidder en Ting, som kun faae besidde, jeg besidder nogen Erfarenhed, saafremt man kan kalde Kundskab om endeel Aars Bestyrelse, forenet med den Eftertanke, man almindeligen anvender for at gjøre sig bekjendt med Omstændigheder, ved hvis Bekjendtskab man haaber i Tiden at fortjene sig Brødet, Erfarenhed. Man siger, at den gamle Kudsk glæder sig, naar han hører et Pidskesmeld, er dette rigtigt: saa vil man udentvivl ikke forundre sig over, at jeg med særdeles Lyst omhandler en Indretning, hvorved jeg, saa at sige, er bleven opfødt, og hvorved jeg har tilbragt den største Deel af den Tid, jeg har levet. Vel er det, jeg formaaer at levere i denne Henseende, for det meste indskrænket allene til Oeconomien; men denne er jo og saa forfalden, at især den trænger til Hjelp og Redning, om dens Fald ikke skal trække det Heles Undergang efter sig.

Jeg vil uden at opholde mig ved nogen Forklaring over, hvad Theatret var, er og burde være, uden at undersøge, hvad der er god Indretning og hvad der er Misbrug ved samme, strax sige nogle af de første Foranstaltninger, jeg troer, der burde gjøres, nogle af de Forandringer, jeg troer,

der

der vilde være gavnlige; og jeg vil derefter foreslaae den Etat, jeg troer, der burde følges.

Det er en Hovedsag at trække Tilskuerne til Huset. Hovedmiddelet dertil er gode nye Stykkers Opførelse, godt Valg iblandt de Ældre og endeligen Afvexling. Naar der blev givet et nyt Stykke maanedlig, og dette, naar det var original, blev givet tre Gange, og naar det var oversat, to Gange, vilde Publicum udentvivl være fuld vel tilfreds. Det er ingen Umuelighed at give ni nye Skuespil i en Vinter, jeg kan bevise, at der har været den Vinter, hvori der er blevet givet elleve; eiheller er det nogen Umuelighed at overkomme ni nye Stykker om Aaret, naar Betalingen derfor svarer til Forfatterens og Oversætterens Arbeide, og Bedømmelsen af indleveret blivende Stykker ikke medtager en Evighed. Betalingen for originale Skuespil har Kongen fastsat i Aaret 1773, og Bestemmelsen derved synes mig temmelig at grunde sig paa Billighed. Betalingen for Oversættelser derimod har hidindtil allene grundet sig paa Vedtægt, og denne Vedtægt synes at have været for knap mod Oversætterne. Et originalt Skuespil i fem Acter, kan, naar det er godt, ved Indkomsten af dets tredie Forestilling indbringe sin

For-

Forfatter fuldkommen 450 Rdlr; en Oversættelse af et Skuespil i fem Acter, hvor godt Stykket end er og hvor god Oversættelsen end maatte være, betales dog kun med 20 Rdlr. Forholdet imellem Betalingen for et godt oversat Skuespil og et godt originalt Skuespil er altsaa det samme som imellem 1 og 22, og saa betydelig en Forskjel finder dog aldrig Sted i Betalingen for originalt og oversat Arbeide uden for Theatret. Indvende kunde man, at Forfatteren af et originalt Skuespil har en Risico, som Oversætteren gjerne er frietagen for, den nemlig, at hans Stykke kan falde; men uden at tale om, at denne Risico aldrig kan have Sted, naar Censuren, som den bør, har opfyldt sin Pligt, synes det, at Forfatteren af et originalt Skuespil er heel vel belønnet, endog med Hensyn paa denne Risico, naar han nød 10 gange saa meget for sit Arbeide, som Oversætteren for sit, det vil sige: At en Oversættelse af et Skuespil i fem Acter skulde betales med omtrent 50 Rdlr., i tre Acter med 30 Rdlr., og i een Act med 20 Rdlr. En ufortøvet Bedømmelse af indleverede Skuespil, nemlig saaledes: at den Indleverende kunde have Resolution i det høieste en Maaned, efter at hans Arbeide var indleveret, vilde sikkert

opmuntre baade Forfattere og Oversættere til at arbeide for Skuepladsen og befrie denne for Mangel paa Valg af gode nye, saavel originale, som oversatte Stykker.

Ved Valg blandt de ældre Skuespil, som skulde bruges til Opførelse, forstaaer jeg, at det Skuespil, som man mærkede ikke længere trak Tilskuere, skulde efter Omstændighederne enten henlægges for bestandig eller i nogle Aar, indtil det, saa at sige, var blevet nyt igjen for den største Deel af Parterret, og dertil udkræves der ikke længer Tid end fire til fem Aar.

Ved Afvexling forstaaer jeg, at alle Rollerne, da vi have saa skjønt et Forraad af Skuespillere, saavidt det lod sig gjøre, skulde doubleres og ethvert Skuespil den ene Gang gives ved det ene Sæt Skuespillere, og den anden Gang ved det andet Sæt. Derved vilde der vindes, først at et Stykke blev to Gange nyt for enhver Tilskuer, og andet, at Sygdoms Tilfælde ikke vilde tvinge Directeurerne til i deres Nød at gribe til Stykker som den sværmende Philosoph og Jeppe paa Bjerget.

Folke-Fienden.

No. 18.

Den 3 November 1794.

Have vi Trykkefriehed i Dannemark?

Dette, vil man formodentligen sige, er et taabelig, i det mindste underligt Spørgsmaal, da jeg selv for ikke meget længe siden i dette Blad har nævnet Trykkefrieheden, som en Ting, der var til, men naar jeg faaer forklaret mig noget nøiere, troer jeg, man ikke skal finde Spørgsmaalet saa meget underligt.

Jo, vi have en Ting, der kaldes Trykkefriehed, vor nu regjerende Konge gav os den, han gav os den i det velgjørende Øiemeed, at de af os, der havde Evner dertil, skulde, frie for al Tvang, yttre deres Tanker om alt, hvad der kunde befordre det Danske Riges, det er Kongens og Undersaattens Lykksalighed. Under dette Øiemeed maa der nødvendigen indbefattes Misbrugs Opdagelse, thi uden at opdages kunne de ikke afskaffes, og afskaffes bør de jo, dersom den almindelige Lykksalighed skal be-

for-

fordres. Men det forekommer mig med dette Bud, ligesom om Kongen havde befalet sine Undersaattere, at de skulde udrydde Ræve og Ulve, hvor de fandtes, men at der haves adskillige smaae Despoter, som sloge sig til Udyrenes Partie, toge dem i Forsvar og bersvede den lydige Undersaat hans Værge. Billedet er let forklaret. Naar Kongen siger i Trykkefrieheds-Rescriptet, at han ved Trykkefriheden vil give de Kyndige Leilighed til at yttre deres Mening om alt, hvad der kunde komme det almindelige til Gavn, saa er det det samme som om han havde sagt: "I, der have Evne dertil, I skulle offentligen fremtræde med Eders Tanker om alt, hvad der kunde komme os, vort Land og vore Undersaatter til Gavn; hvor I see Misbrug, skulle I bekjendtgjøre Os og Eders Medborgere dem, paa det Vi kunde raade Bod derpaa; hvor I vide Middel dertil, skulle I angive Os det. Vi ville staae Eder bi, naar Vi see Eder handle som redelige og retskafne Borgere, og som fornuftige Mænd, Eders Klagemaal skulle blive undersøgte med Upartiskhed. Manglerne skulle blive afhjulpne, og de Skyldige skulde blive straffede. Vore Collegier, Vore Embedsmænd og Eders Medborgere skulle gaae Eder til Haande med alle de Oplysninger,

der

der udkræves til Eders Forsvar, om I skulde blive fordrede til Ansvar for hvad i have sagt; Eders Raad skulle blive veiede med Overlæg, og fulgte om de holde Prøve. Vi ville have redelige og kyndige Embedsmænd i Statens Tjeneste; det er Os ikke mueligt at overse alt: det paalægges Eder derfor at komme Os til Hjelp, hvor I formaae det; at klage, hvor der er Grund til at klage, at raade Os, hvor I formaae at give Raad. Dog skulle I staae til Ansvar for, hvad I sige." — En Følge heraf er det, at den Skribent, der paataler en Mangel eller en Misbrug, og af den derved fornærmede søges straffet for det han har sagt, ikke maa nægtes de Beviisligheder, han behøver til at forklare Rigtigheden af sit Foredrag, thi ere de til og nægtes ham: saa handles der imod Kongens Bud, saa tages den Skyldige i Forsvar, og den Uskyldige forurettes. At Kongen har havt det Formaal med Trykkefrieheden, som her er forklaret, det kan der aldrig være to Meninger om, og naar han har havt dette Formaal, og den, der lyder hans Bud nægtes det, hvormed han skal bevise, at han har holdt sig til Sandheden: saa bliver Trykkefrieheden ikke det, den skal være; saa bliver den kun en Fristelse for den Retsindige til

at

at rage sig selv ind i Fortrædeligheder. Maatte der dog engang komme en Tid, hvori Lovene maatte beholde deres Kraft og Partiskheden ikke maatte fordreie deres Forklaring.

Fortsættelse af Tanker angaaende Skuespillenes Forbedring.

Naar der paa Skuepladsen, saaledes som i No. 17 er foreslaaet, blev afvexlet med gode nye og gamle Skuespil, og man tillige bortabonnerede alle de Loger, der kunde bortabonneres: saa er intet vissere, end at Indtægterne ved Entreen for enhver Forestilling, den ene i den anden regnet, vilde i det allermindste lobe til 300 Rdlr., og naar der saaledes fra 1ste September til sidste Mast blev givet Skuespil fire gange om Ugen, blev Indkomsten ved Entreen, om man endog fraregnede 10 Dage for Høitiden og Frie Skuespil om Aaret, for 146 Forestillinger 43,800 Rdlr., hvilke med de 27,400 Rdlr., som af Statens Casse aarligen ere bestemte til Skuespillene, vilde udgjøre en Capital af 71,000 Rdlr. aarligen, og dette er jeg forsikret om, vilde ved en god Huus-

hold-

holdning være fuldkommen tilstrækkeligen til Skuespillenes Underholdning, uden at der behøvedes noget videre Tilskud af Statens Casse.

Vor Bestemmelse her i Verden er at nyde for at leve, og ikke at leve for at nyde. Med Hensyn dertil bør alle Statens Embeder indrettes og deres Forvaltning betales. Den, der troeligen forvalter sit Embede, bør leve uden Næringssorger, men ikke i Overflødighed. Det han nyder mere, end hvad der udkræves til et sorgfrit og mangelfrit Liv, er Tyverie fra det Almindelige. Skuespillerkonsten, den Konst, hvori Sjelen er ligesaa meget arbeidende som Legemet, den fordrer, at dens Dyrkere især skulle leve sorgfrie; men ingenlunde i nogen Dovenskab befordrende Overflødighed. Vare Menneskenes Domme feilfrie og var Partiskhed en Ting, ubekjendt paa Jorden, saa vilde jeg foreslaae, at Skuespilleren ingen bestemt Løn skulde have; men betales efter den Flid, hvormed han studerede, og den Fuldkommenhed, hvormed han udførte sine Roller; men da man, som sagt, ikke kan lide paa de menneskelige Dommes Upartiskhed, saa er bestemt Løn for en Skuespiller høistnødvendig.

Skue-

Skuespillet, det nationale Skuespil, er det, der egentligen bør arbeides paa at bringes til Fuldkommenhed: det er det, der er en Skole for den opmærksomme og tænkende Tilskuer. Naar jeg staaer kold, i det høieste lidet rørt, ved et Syngespil eller en Ballet, har derimod det gode Skuespil henrykket min Sjel og vaagnet mine Følelser. Syngespillet og Balletten ere Føde for Sandserne, Skuespillet er Føde for Sjelen: hine burde derfor vige for dette. Imidlertid, da der nu engang er indført Musik og Dands paa Skuepladsen, da Nationen endog finder Behag i disse sandselige Forlystelser, saa bør der ogsaa sees paa, at disse Konstens Dyrkere kunde leve uden Mangel, ikke allene i de Dage, da de kunne arbeide, men ogsaa, naar Alderen, hvilken tidlig indfinder sig hos dem, berøver dem den Færdighed, som Ungdommen og Naturen har givet dem Evne til at udøve. Naar jeg her yttrer, at Syngespillet ikke er Skuespil for Sjelen, Balletten vil jeg ikke tale om, saa seer jeg allene paa Mennesket i Almindelighed; thi for at føle en skjøn, meget mere en konstig Musik, maae man selv være Konstner, og hvor faa er ikke disse! desuden er der jo Leilighed nok i Kjøbenhavn til at høre Vocal og Instru-

strumental Musik, uden at man behøver at betale den i Skuespilhuset. Overeenstemmende med disse Princips vil jeg her foreslaae, hvorledes den ovenfor beregnede aarlige Indtægt burde anvendes.

Til Administrationen eller Bestyrelsen er det nødvendigt, at der bruges Mænd, som have aflagt Prøver paa deres Kundskaber i det Dramatiske, det vil sige: Mænd, som have studeret Theatrets Indretning med Critique, og som offentligen have lagt for Dagen, at de formaae at dømme om, hvad et got Skuespil er baade i sig selv og i Udførelsen. Det er vanskeligt at udfinde saadanne Mænd, thi da det ikke er noget almindeligt Brødstudium, saa udfordres der for den, der vil lægge sig derefter, en særdeles medfødt Tilbøielighed til denne Videnskab, Penge, og Herredømme over sin Villie. Imidlertid skulde det dog ikke blive ganske umueligt at opvække Lysten dertil hos et og andet Subjekt, naar det havde Udsigt til i sit Fødeland at anvende sine indsamlede og erhvervede Kundskaber: tilsidesættes derimod den Kyndige for den Ukyndige: saa gives der sikkert ingen, som vilde spilde sit Pund og sine Midler paa en for ham ganske unyttig Kundskab. Uagtet der hidindtil i Fædrenelandet ikke har været

syn-

synderlig Udsigt for nogen saadan Studerende til at komme til at gjøre Brug af sine Kundskaber, have vi jo dog en Rahbek, som ikke har ladet sig skrække, hverken fra at anvende Flid, Tid eller Penge paa denne Videnskab; men at han ingen Frugt har høstet af sin Flid, det vil sikkert blive en Advarsel for ethvert andet med lige Talents begavet ungt Menneske. Nok, man bør vælge de kyndigste Mænd i dette Fag, man kan finde. Tiden og Erfarenheden vil rimeligen gjøre dem fuldkommnere.

Den nærværende Indretning, hvor tre Mænd have Bestyrelsen, synes at være den rigtige, den ene bør være administrerende, det er, være nærværende ved alle Theaterprøver og Forestillinger og iværksætte, hvad der af det hele besluttes; men alle tre bør de være besluttende og dømmende, saavel i Henseende til Valget af Skuespillene, som i Henseende til deres Opførelse.

Heraf udgaaer ugentlig et Nummer; det betales ikke førend ved hvert Fjerdingaars Udgang eller 13de Nummers Modtagelse, og da imod Quittering af

A. Soldin.

i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 19.

Den 10 November 1794.

Fortsættelse af Tanker angaaende den Danske Skuepladses Forbedring.

Da den administrerende Directeurs Forretninger vilde blive saa mange og saa vigtige, at han ikke uden at forsømme sine Pligter kunde paatage sig noget andet Embede eller nogen anden Forretning, og da det tillige maatte være en Mand, der besad Anseelse nok til at kunne haandhæve sin nødvendige Myndighed: saa var det billigt, at han tillagdes en Løn, hvoraf han med Familie kunde leve uden Trang, og denne maatte da være 1500 Rdlr. om Aaret. De andre tvende Meddirecteurers Forretninger vilde derimod lade dem Tid nok tilovers, enten til at tjene Staten tillige i et andet Embede eller erhverve sig et Tillæg i Indkomster ved deres Kundskaber, og for dem synes da pro persona 500 Rdlr. aarlig at være nok. Alle ind-

indleverede Skuespil skulde circulere imellem disse tre Directeurer, men over en Maaned skulde ingen Forfatter eller Oversætter vente efter Resolution. Samles skulde alle tre Directeurer to gange ugentligen, helst Onsdag og Løverdag, for at vedtage, hvad den administrerende Directeur skulde iværksætte. En Secretair var nødvendig for at føre en Resolutions-Protocol ved Samlingerne, samt at besørge Correspondencen. Hans Løn for dette Embede burde være 400 Rdlr., da det derfor skulde være hans Pligt at communicere alle Forfattere, Oversættere og Betjente de tagne Resolutioner skriftligen og forfatte Forestillinger til Kongen de Ting angaaende, hvorpaa Approbation behøvedes. Var det en Mand, som vilde paatage sig det, kunde ham tillægges 400 Rdlr. som Hovedregnskabsfører. Revisor fortjener billigen 100 Rdlr. om Aaret for at undersøge alle Regningers Rigtighed en detail og observere de nødvendige Formaliteters Jagttagelse. For et Bud kunde der bestemmes 100 Rdlr. Saaledes vilde Bestyrelsen koste 3500 Rdlr. om Aaret.

Heri er vel intet beregnet for nogen oeconomisk Betjent, da Opsynet med og Besørgelsen af

Oeco-

Oeconomien skulde være den administrerende Directeurs Pligt, og da alle Bekostnings Udgivter, saavidt det lod sig gjøre, forud skulde overveies og bestemmes i Samlingerne.

Af Skuespillere skulde Skuepladsen have 12 og af Skuespillerinder 12, samt 3 Elever af hvert Kjøn, i alt 30 Personer.

De to første Skuespillere skulde hver nyde 1000 Rigsdaler, hvorhos det skulde være dem paalagt, at undervise Eleverne i Skuespiller-Konsten, og paasee Orden og rigtig Spil ved alle Prøver og Forestillinger; de to næste Skuespillere skulde hver lønnes med 700 Rigsdaler, de 4 næste med 600 Rigsdaler, og de 4 ringeste med 500 Rigsdaler. De 2 bedste Skuespillerinder skulde aflægges med 800 Rigsdaler hver, de to næste med 700 Rigsdaler, de 4 næste med 600 Rigsdaler, og de 4 ringeste med 500 Rigsdaler. Den bedste Eleve i begge Kjøn skulde have 300 Rdlr. og de to ringere 200 Rdlr. Saaledes vilde Skuespillernes og Skuespillerindernes Løn udgjøre 16600 Rigsdaler.

Dersom Syngespillene skulle vedblive, og det skulle de vel, maatte man paasee, at de Elever, der bleve antagne, alle havde Syngestemmer, og da skulde det og uden Undtagelse være alle

Skue-

Skuespillere, Skuespillererinder og Elever paalagt at synge Chor, hvor saadanne fandtes. Ved denne Indretning vilde Theatercassen ikke allene spare omtrent 2000 Rigsdaler, som nu udgives for Chorsang, og Chorene blive sjungne med Harmonie, og ikke brægede saaledes som nu, ikke at undres over, skeer; men man forekom og den Udsvævelse, som et Fruentimmer, der har 20, 30 til 40 Rigsdaler om Aaret, nødvendig maa overgive sig til for at opholde Livet.

Efter mine Tanker, bør Arbeide betales uden Persons-Anseelse, og jeg seer derfor ingen Aarsag til at belønne en Skuespillerinde, som hidindtil er skeet, ringere end en Skuespiller, ikke begavet med større Talent og Evner end hun. Jeg har derfor i lige Classer foreslaaet lige Løn for begge Kjøn, naar jeg undtager for de 2 Skuespillere, jeg har holdt for, at skulle forestaae Underviisningen og være et Slags Scenedirecteurer. Man kunde, og det er maaskee skeet, indvende, at Ynde vilde tildele en smuk Skuespillerinde de Fordele, hun savnede mod Skuespilleren, men til vore Sædelærere overlader jeg at domme, om det er noget tilladeligt Motiv. Arbeidet siger jeg nok engang, bør belønnes

nes uden al Sidebetragtning: tvungen Udsvævelse er Skam for Tvingeren. Vel kan og en Skuespillerinde ved Givtermaal forbedre sine Kaar, men dette vedkommer aldeles ikke det Arbeide, hun betales for: skulde Embedsmænd forrette deres Arbeide uden Betaling, fordi de selv eiede Midler?

Dansen, mener jeg, var vel besat, naar man havde en Balletmester der selv var Danser, en anden Premier-Danser, to Danserinder, 12 Figuranter, 12 Figurantinder og 6 Skolarer af hvert Kjøn, i alt 40 Personer. Balletmesteren skulde lønnes med 1200 Rdlr., Danseren og begge Danserinderne hver med 800 Rdlr., de to bedste Figuranter af begge Kjøn hver med 200 Rdlr. og de 3 sletteste hver med 150 Rdlr. Saaledes vilde Dansen koste 14500 Rdlr.

Jeg tilstaaer, denne Sum for Dansen er stor, men saalænge man vil have store Balletter og ikke nøie sig med Entreer, kan Tallet paa Personer ikke være mindre, og Belønningen, den kræver Billigheden intet at afslaae i. Vi have hidindtil bestandigen havt fremmede Balletmestere, og dette har maaskee været en Grund, hvorfor de saa overdrevet ere blevne belønnede, men skulde

Dan-

Dannemark, der ellers formaaer at frembringe Konstnere og Videnskabsmænd i alle Fag, skulde det ikke ogsaa formaae at producere en Balletmester? Lyst til fremmed og Foragt for eget, betog hidindtil Landets Born Mod til at lægge sig efter en Konst, som de vidste intet Levebrød at kunde opnaae i, men lod man sig for det første nøie med det mindre, vilde siden det større fremkomme af sig selv. Linck, endskjønt overseet, mueligen fordi hans Legems-Bygning var ham imod, har dog ladet os spore, at en Dansk ogsaa kunde danne sig efter en god Skole i Dansen: hvorfor skulde det være mindre mueligt i Balletcompositionen? Naar Balletmestertjenesten kunde være Udsigt til Levebrød for en Dansk Danser: saa vilde der upaatvivleligen gives mere end een Dyrker i denne Konst, og da havde man Valg, som man med egne Øine kunne skjelne, istedet for man hidindtil har maattet skjelne med andres. For en Dansk Balletmester vilde udentvivl 1200 Rdlr. da være Betaling stor nok.

Den øvrige Bestemmelse for Dansen troer jeg at grunde sig aldeles paa Billighed. Dansernes og Danserindernes Kaar ere foreslaaede at være lidet bedre end de første Skuespilleres, men uden

uden at tale om, at hines Konst fordrer lige saa megen Flid som disses, er det almindeligt, at Danseren aftager i sin Konst i den Alder, da Skuespilleren stiger i sin, og at Ungdoms-Anstrængelse bereder ham en tidlig Alderdom: det Kald, jeg opofrer Liv og Helbred for, det bør jeg ogsaa vel belønnes for. Det var hidindtil Skik at lade de Figurerende tjene paa en aldeles ussel Løn, 40, 50; 100 i det allerhøieste 300 Rdlr.: hvor vil man vente, at nogen for saa slet en Betaling og saa slette Udsigter skulde lægge Vind paa at gjøre sig duelige? En Grund, hvorfor de Figurerende vare saa usselt aflagte vorden, at man holdt for, de kunde forøge deres Indkomster ved Informationer; men er dette mueligt for Fruentimmerne, om det endog er det for Mandfolkene? Saa knap en Betaling forudsætter et Privilegium, der ikke gavner Sæderne. Desuden er eiheller Informationer for Mandfolkene saa meget hyppige, da de fleste af dem, der ville lære at danse, som de kalde det, henvende sig til det Slags Mestere, hvor de en heel Vinter igjennem, tre til fire Gange om Ugen, kunde nyde Undervisning for 6 Rdlr. Den, der er saa uhældig ikke at kunne faae Infor-

ma-

mationer, skal sulte med sin Familie, et herligt Princip for Menneskeligheden!

Skolarerne har jeg foreslaaet til en ringe Løn; thi jeg har antaget, at det er unge Mennesker, som enten leve hos deres Familie eller dog ved et indskrænket Liv med 150 til 200 Rdlr. maatte kunne slaae sig igjennem, indtil de opnaaede nogen høiere Løn. For Børn er intet ansat, da det er nok, at de nyde frie Undervisning, for at lære en Konst, der i Tiden kan give dem Levebrød.

Afbildning og Beskrivese af Telegraphen eller den i Paris ny opfundne Correspondensmaskine, med Kobbere, der vise denne Maskines Stilling, saavel naar den hviler, som naar den er i Gang, af et Øienvidne; er tilkjøbs for 20 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Heraf udgaaer ugentlig et Nummer; det betales ikke forend ved hvert Fjerdingaars Udgang eller 13de Nummers Modtagelse, og da imod Quittering af

A. Soldin.

i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 20.

Kjøbenhavn, den 17 November 1794.

Angaaende Brandkassen i Kjøbenhavn.

Nogle Interessentere i denne Indretning have anmodet mig om offentligen at forelægge de Herrer Directeurer for Kjøbenhavns Brandforsikrings Casse tvende Spørgsmaale, som uden al Tvivl det hele Interessantskab ønsker besvaret. De ere af den Natur at de bør besvares, med mindre man vil antage, at Bestyrerne ere tildeelte Frietagelse for al Rede og Rigtighed for de Midler, de bestyre, og dette kan man dog vel ikke antage, da de kun ere Interessenternes Fuldmægtiger..

1) Spørgsmaal: Hvor stor er denne Casses Capital paa nærværende Tid?

2) Spørgsmaal: Hvor er den udsat for at indbringe Interesse?

Med offentlig Besvarelse af det første Spørgsmaal vil der vel intet kunne indvendes, da der ingen Aarsag kan være til at lægge Dølgsmaal

paa

paa en Sag, som angaaer, høiligen angaaer omtrent 4000 Individuer, hvilke det vilde være for besværligt hver for sig at udbede sig Spørgsmaalet besvaret; og hvad det andet Spørgsmaal angaaer, da er samme foranlediget af den rimelige Formodning, at Fondet i mindre Dele er udsat i Kjøbenhavns Huse og Gaarde selv, en Sikkerhed, der ingenlunde er god, om det Uheld skulde indtræffe, at hele Staden eller det meste af den blev lagt i Aske. Skulde saadan en Ulykke overkomme Staden: hvor vilde da man uden Forhaling skaffe de huusvilde Huuseiere Penge til at bygge for igjen? Husene laae i Aske og Brandcassen var tom: man maatte liquidere, men derved blev intet opbygget. Jordegods og andet adspredt Pant uden for Staden var vel den sandeste Sikkerhed, Cassen kunde have for sine Midler; thi de, der nu udsætte Capitaler i saadanne Eiendomme, vilde da blive nødsagede til at lade dem indbringe Interesse i Kjøbenhavns Huse og Gaarde, hvorved igjen Indbyggerne bleve hjulpne, og et Uheld over et heelt Land er vel ikke saa mueligt som et Uheld over en Stad, hvor alle Bygninger staae tet pakkede paa hinanden.

Indvendes kunde der: 1), at det med de Brandanstalter, vi have, neppe er at formode, at Staden paa eengang af Ildsvaade skulde kunne ødelægges: 2) at Jordegodsers Værdie er megen Forandring underkastet, da samme for en stor Deel hænger af de Godserne givne Rettigheders og Fordeles Vedblivelse; men den første Indvending gjendrives letteligen ved Exemplet med Christiansborg Slot, hvilket man og holdt for at være brandfrit; ved Exemplet med mange andre store Stæder, London, Gottenborg ꝛc., hvis Brandanstalter ogsaa have været fortræffelige; og til den anden kan der svares, at Huusværdien i Kjøbenhavn ogsaa har været og er megen Forandring underkastet, og at Bestyrerne for Brandkassen ligesaavel uden for Staden som i Staden kunde opsige Capitalerne, naar de ikke længere ansaae Panterne tilstrækkeligen betryggende.

Fortsættelse af Tanker Theater-Indretningen angaaende.

Af Lærere havde Skuepladsen nok, naar den havde een i Sangen, een i Dansen og en Instruc-

ſtructeur, der kunde underviſe de nyeligen antagne Elever i Danſekonſtens første Grunde. Det er viſt, at ingen er bedre ſkikket Lærer end den, der ſelv har Leilighed til at øve ſig, og derfor burde Lærerren i Sangen vælges helſt blandt Skuespillerne ſelv og lønnes med 300 Rigsdaler om Aaret; Danſelæreren blandt Danſerne, om Balletmeſteren ikke vilde paatage ſig det, og lønnes ligeledes med 300 Rigsdaler. Inſtructeuren, ſom kunde udſøges blandt Figuranterne, burde have 180 Rigsdaler om Aaret. Desuden maatte der være en Ballet- og Skolerepititeur, lønnet med 500 Rigsdaler. I alt ſaaledes for Information 1250 Rigsdaler om Aaret. Det kunde mueligen ſynes ſom Lærerne her vare anſatte til for ringe en Løn, men naar Valget af dem blev gjort, ſom her er foreſlaaet, blandt Folk, der desuden vare ſaaledes aflagte, at de kunde leve, ſaa ſkal ingen kunne ſige, at Betalingen for dem var for knap. Er det dog ikke for meget, at Statens Caſſe i denne Tid maa betale et par tuſinde Rigsdaler om Aaret allene til Lærerne i Sangen, naar det beviisligen kan godtgjøres, at andre Stater, der have ſtørre Skueplads end vor, neppe betale det

halve

halve derfor? Repetiteuren derimod, er her ansat for 500 Rixdaler, fordi man maae formode, han ikke kunde forene noget andet Embede med sin Repetiteur Tjeneste, ved hvilken allene han vilde have Arbeide nok.

Nødvendige Betjente ved Skuepladsen ere: En Theatermaler, en Maskinmester, en Regisseur, to Souffleurer, en Læge, en Billetcasserer, en Skræder, en Garderobbemester, en Garderobbeforvarer, en Rolleskriver, en Portner, en Claveerstemmer, en Friseur. Theatermaleren bør lønnes saaledes at han kan leve, om der end indtraf et Aar, hvori han aldeles intet Arbeide fik, da den Konst, han lægger sig efter, ikke kan give ham Brød uden for Theatret. Han er Konstner, og almindelig den eneste i Landet i sit Slags: han bør derfor betales vel, men ikke overdrevent. En fast Løn af 500 Rixdaler og hans Arbeide betalt efter Billighed synes at være passeligt. Maskinmesteren, ogsaa en Konstner, hvis Konst ikke gavner ham uden for Theatret, fortjener billigen, naar han er god, 800 Rixdaler om Aaret. Regisseur-Embedet fordrer en Mand, der har Aands-Nærværelse i paakommende Tilfælde; han bør udrustes

med

med fornøden Autoritet, da hans Person i Mangel af denne er udsat for utallige Chicaner. Den ringeste Løn, han kunde fortjene, var 600 Rixdaler. Souffleuren har et Embede, der udsætter ham bestandig for Helbredens Berøvelse. Kundskaberne, der udfordres til dette Embede, ere ikke saa store, som Faren, hans Liv og Helbred er udsat for. Tre til fire Timer uafbrudt, bestandig opmærksom, bestandig arbeidende, bestandig, om han er Menneske, ængstet for Skuespilleren, maa han ubevægeligen sidde som et Rov for Træk og Slud. For ham var vel 600 Rixdaler det mindste, der kunde bestemmes. Undersouffleuren, hvilken skulde bruges for at dele Arbeidet med Souffleuren, kunde maaskee i Betragtning af det Haab, han havde om at succedere sin Formand være betalt med 300 Rigsdaler. Lægen var betalt, naar han fik 300 Rigsdaler om Aaret; Billetcassereren var tilstrækkeligen lønnet med 300 Rigsdaler om Aaret, da alle de Videnskaber, der udfordres til dette Embede, indskrænke sig til at kunne tælle Penge og skrive, og da han har nok tilovers af Tid, som han kunde anvende paa anden Maade. Til Skræder udfordres der en Mand, som flittigen

gen har studeret Mythologien og den ældre og nyere Historie og som har seet andre Nationer og andre Nationers Theatre. For ham var 600 Rigsdaler om Aaret ingenlunde for meget. Garderobbemesteren er hos os ikkun en Opsynsmand, der holder Bog over Garderobbeinventariet; betalt var han tilstrækkeligen med 300 Rigsdaler. Garderobbeforvareren kunde vælges blandt Professionister, og var vel betalt med 150 Rigsdaler. Rolleskriveren burde ikkun have 100 Rigsdaler, da han kun havde ni ny Stykker aarligen at udskrive og hans Arbeide med ældre Rollers Afskrivning ikke er betydeligt. En Portner ved det Danske Comoediehuus burde have 100 Rigsdaler og frit Huus. Clavecin og Clavecinbalstemmeren kunde der sluttes Accord med om 200 Rigsdaler aarligen. Friseuren, naar han selv skulde holde Folk og betale Pudder og Pomade, kunde ikke have mindre end 500 Rigsdaler om Aaret. Betientenes Løn beløb sig altsaa til 5350 Rigsdaler.

Til fast Løn for Digtere er her intet beregnet, da disses Betaling ene bør beroe paa deres Arbeide. Det nytter intet, det har Erfarenheden lært med to, at bestemme dem Pligter, thi de blive

dog ikke opfyldte, og Pension fortjener ikke den, der aldrig har tjent. Paaklædere og Paaklæderske, Controleurer, Arbeidskarle og saadanne, ere Daglønnere, hvis Betaling siden skal blive anført. Skulde jeg ellers have forglemt nogen nødvendig Betjent, haaber jeg det tilgives mig, da jeg ingen Fortegnelse har ved Haanden til at veilede mig.

Den magiske Spille og Kortkunst-Bog eller de falske Spilleres Konster og Vendinger i Spil, til Advarsel for dem, som derved kunde bedrages og endeel Kortkonster til Forlystelse i Selskaber, med et Tillæg om Rimeligheden til at vinde i Tallotteriet, og en kort Underretning om nogle Taskenspiller-Konster. Dette Skrift faaes indhæftet paa Trykp. for 28 ß. og indhæftet paa Skrivp. for 36 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 21.

Kjøbenhavn, den 24de November, 1794.

Fortsættelse af Tanker Theater-Indretningen angaaende.

Efterat jeg nu har beregnet de nødvendige Betjentes Løn, og, i mine Tanker, anslaaet samme efter det Arbeide, enhver for sig har, vil jeg nu gjøre et Udkast over Omkostningerne ved 150 Forestillinger om Aaret, inddeelt i Rubriquer, som hidindtil har været Skik.

Maskinfolkene ere hidindtil efter en Accord med Maskinmesteren blevne betalte med 8 Rd. 3 Mk. for hver Forestilling, og betragtes det, at der er den Aften, da der bruges over 40 Mand, vil man vel ikke ansee denne Accord opskruet. Dette udgjør for 150 Forestillinger 1275 Rdlr. Alt Dagarbeide ved alle Prøver og Repetitioner, ved Decorationers Omflytning samt disses Reparation af Snedkere, Smedde og deslige er bleven betalt ligeledes efter Accord med Maskinmesteren med 800 Rdlr. om Aaret, og deri er vel eiheller noget at afkorte, da

der

der baade Sommer og Vinter for samme bestandigen maa holdes Daglønnere. Dørvogtere eller, som de kaldes, Controleurer var der hidindtil fjorten af, betalte deels med 3 Mk. og deels med 2 Mk. for hver Forestilling; men hvorfor der skal være Forskjel i deres Betaling, indseer jeg ikke, da det bør nøie holdes over, at den, der befindes utroe, han maa staae hvor han vil, bør jages bort. Imidlertid, da det er Folk, som mueligen af Mangel kunde forledes til Utroeskab, saa var vel intet billigere, end at de bleve betalte skikkeligere, nemlig med 3 Mk. overhovedet for hver Forestilling, dog kunde der afgaae fire Stykker, da to i hver Etage og to ved Parterret er fuldkommen nok. Ligesaa skulde de have deres Betaling prompte hver Aften, paa det Dagens Mangel ikke skulde tvinge dem til Underslæb. Dette udgjør for 10 Mand ved 150 Forestillinger à 3 Mk. 750 Rdlr. Statisternes Betaling, nemlig: enhver 20 ß. og deres Formand dobbelt, er ikke overdreven; men da de store Operaer blive sparsomt givne, og nye ikke tilkomme, synes hertil 600 Rdlr. om Aaret anslaaet at være nok. Til Theatrets Lysning, da Lysekronerne over Tilskuersalen ere afskaffede, bør der for hver Aften, den ene i den anden regnet,

ikke

ikke medgaae over 28 Rigsdaler, i alt 4200 Rdlr. Hyrevogn for Actriser og Danserinder i ni Maaneder vil man udentvivl efter Accord med en billig Hyrekudsk, kunne faae for 450 Rdlr, det & 50 Rdlr. maanedlig, da det for denne Sum endog var mueligt, at underholde en egen Equipage. Hvorfor kunde Mandfolkene ikke gaae nu ligesaavel som tilforn? De have jo efter Skuespillet, Tid til at lade Sveden sætte sig. Til Operette og Balletmusiks Copiatur var 300 Rdlr. anslaaet nok om Aaret. Brændsel til Skuepladsen behøves der efter nuværende Tiders Brændepriis for 300 Rdlr. Vagten ved Skuepladsen, 8 Mand og en Underofficier, er hidindtil bleven betalt med 1 Rd. for hver Forestilling. Over ti gange om Aaret skulde vel Trængselen ved Billetters Udsalg om Morgenen vel ikke gjøre Vagt nødvendig. Dette var altsaa for 160 Forestillinger 160 Rdlr. Garnisonsadjutanten har hidindtil nydt, endog efter en Kongelig Approbation 1 Rdlr. hver Forestilling for Inspection over disse 9 Mand og desuden frie Indgang i Parquettet. Men dette er ikke allene en Udgivt, som ikke fandt Sted i de ældre Tider, men ogsaa en Udgivt, som er aldeles unødvendig, da Opsynet med denne lille Vagt ikke fordrer nogen

gen Stabsofficier, og altsaa gjerne af Garnisonens Lieutenanter og Fændriker efter Tour kunde og vilde allene for den frie Entre blive besørget. Brandmajoren har hidindtil for sin Nærværelse paa Theatret nydt for hver Forestilling 1 Rdlr. og dette synes billigt, da hans Nærværelse er nødvendig og hans Plads ikke er i Parquettet men paa Theatret selv, og da der ikke gives Folk, som kunde dele denne Forretning mellem sig for den Fornøielse at see Skuespillet. Til Vagt om Natten haves der tvende Brandkarle, som hver nyde for hver Forestilling 2 Mk., hvilket ikke er for meget. Dette udgjør for 150 Forestillinger 100 Rdlr. Ligesaa nyde tvende Arbeidere ved hver Forestilling for at støbe Talg og Vox i Lamperne 4 Mk., altsaa om Aaret 100 Rdlr. Trende Arbeidskarle og Theaterbud ere ogsaa nødvendige for at besørge Tilsigelser og Transporter af Decorationer og Klæder. De ere hidindtil, som ogsaa maatte vedblive, billigen blevne betalte hver med 9 Mk. ugentligen. For dem saaledes 234 Rigsdaler. For tvende Lysspudsere, hver ved enhver Forestilling 2 Mark, 100 Rigsdaler. En Billetcassedrager, hvis Pligt det skulde være, saasnart Skuespillet var endt, at bringe de af Con-

tro-

trolleurerne indcasserede Billetter til den administrerende Directeur, for af ham at confereres med Cassererens Regnskab, for hver Forestilling 24ß., i alt 37 Rigsdaler 48 ß. Til Vægteren for Tilsyn med Lygterne uden for Comediehuset, samt for den dertil fornødne Tran hver Aften 4 Mark, i alt 100 Rigsdaler. For en Arbeidskarl til at reenholde hele Theatret ugentligen 1 Rigsdaler, er 52 Rigsdaler. For en Skurekone til samme Forretning ugentlig 4 Mark, er 34 Rigsdaler 64 ß. Tilsammen for Udgiverne ved Forestillingerne 9743 Rigsdaler.

Et Par Ord angaaende Rettens Pleie og Procuratorer paa Landet.

Alle Rettens Betjente paa Landet fordres der af, at de skulle i det mindste være examinerede paa Dansk i Lovkyndigheden. Fra denne Side betragtet skulde der da vel ikke kunne tvivles om de fornødne Indsigter hos dem; men Retsindighed, den første og vigtigste Egenskab hos enhver Dommer: til at undersøge den er der endnu ingen Foranstaltning gjort. Eeder, Dommeren aflægger, kan man sige, er et Baand paa ham. Men den er kun et Baand paa

den

den, der intet Baand behøvedes paa, nemlig paa den Retsindige, denne er Samvittigheden uden Eed nok. Den Uretsindige glemmer ligesaa snart Eden som Samvittigheden. Til at fælde Dom over den Skyldige tages der til Bisiddere i Retten 8 Bønder, nemlig de saa kaldede Stokkemænd. Men inseer ikke enhver, der kun lidet kjender til Bondestanden, at denne endnu i disse Tider for største Delen er saa vankundig, at Dommerne har frie Raadighed, og disses Nærværelse er kun en Formalitet. Lægger man nu hertil, at Procuratorerne paa Landet, uden endog at tale om Uvidenheden hos endeel af dem i Almindelighed, kun have lidet at fortjene: saa synes det temmelig sandsynligt, at Retten ofte kunde helde til den Side, hvor der er meest Evne til at betale. Jeg vil kun sætte det Fald, at en fattig Tjenestepige har det Uheld at mishage sin samvittighedsløse Husbonde, og at der paa samme Tid bliver een eller anden Bagatel borte i hans Huus. Letteligen falder Mistanken paa den, man ikke kan lide. Hun beskyldes for Tyverie, men nægter det. Nu er Husbonden bange for Ansvar. Han finder hendes Kiste aaben, undersøger, hvad der er gjemt dert og finder noget, som er ham tilhørende, og som

han

han forhen ikke havde savnet. Pigen actioneres, hun beskikkes et Forsvar; men denne er ligesom Bøddelen kold over sine Handlinger. Han glemmer at giøre Dommeren opmærksom paa, at den Anklagedes Gjemme har staaet aabent, at det var mueligt, Had eller deslige kunde have bevæget nogen anden til at lægge de fundne Sager i den aabne Kiste; at den, der utilladeligen besidder noget, aldrig er uforsigtig i at gjemme det vel; kort, han glemmer alt, hvad der kan tjene den Actionerede til Forsvar, Behandlingen virker Stumhed hos den Beskyldte, ved Forhøret; Defensor finder Bekræftelse i Stumheden, han lader det tilføre. Tilstaaelse er nok til at fælde: Dommeren har intet Ansvar ved at fordømme, han har Tilstaaelse for sig. Atter ved Dommens Forkyndelse virker Uvidenhed hos den Actionerede om Appellation Mueligheed, Stumhed, og denne Stumhed ansees som Tilfredshed med Dommen: Tugthuusstraf siger jo intet for en gemeen Tjenestepige. Men, der kommer en Gjengeldelses-Dag: Hevn over den koldsindige Forsvarer, tifold Hevn over den som paatager sig Uskyldighedens Forsvar, og forsætlig lader den styrtes i Elendighed! Uskikket er den til at være Sagfører, der ikke uden hvor han seer Belønning for sig, ta-

ler

ler Retfærdighedens Sag som sin egen; forviist fra Rettens Tempel burde han være i dette Liv; i hiint Liv kræver Retfærdigheden, at Straffen er undeblivelig. Lovene sætte Straffe for Forbryderen, men det er og kun for Forbryderen, de sætte dem, for at rædde den anklagede Uskyldige fik den et Forsvar, men hvor let er det ikke for den Uretsindige, ved Forsvaret selv at give den Dømmende Vaaben i Hænderne mod den Forsvarede.

Afbildning og Beskrivelse af Telegraphen eller den i Paris ny opfundne Correspondencemaskine, med Kobbere, der vise denne Maskines Stilling, saavel naar den hviler, som naar den er i Gang, af et Øienvidne; er tilkjøbs for 20 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Priisafhandling over det af Universitetet i Kjøbenhavn fremsatte Spørgsmaal: Hvad har Amerikas Opdagelse havt for en Indflydelse paa Menneskeheden i Europa? af E. C. v. Haven. — Denne Afhandling som er bleven belønnet med den store Guldmedaille, sælges bestandig for 2 Mk. 8 ß. paa Trykp., og 3 Mk. 4 ß. paa Skrivp., hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 22.

Kjøbenhavn, den 1 December 1794.

Om den monarchiske Regiering.

Ere vi blevne lykkeligere, siden Thomas Paine og flere gjorde os opmærksomme paa, at Kongerne ingen Aarsag have til at bryste sig af deres første Udspring, at Roverie har sat dem paa Thronerne, at Snedighed har hjemlet i dem Arveret, at Gud selv, om der skal bygges paa Bibelens Troeværdighed, har misbilliget den monarchiske Regiering? Dette er et vigtigt Spørgsmaal, da det er blevet Mode, thi andet er det ikke, at skrige over det hele Europa paa Friehed, Friehed, et Udtryk, hvis Begreb kun faa have givet sig Tid til at veie med tilbørligt Overlæg. Det er Menneskets naturligt, efter den nye Natur det antager, ved Opdragelsen og Levemaaden, at være utilfreds med sin Skjebne, og at haabe denne forbedret ved en hver nye Forandring i Staternes Bestyrelse. Denne Utilfredshed reiser sig deels af Dovenskab paa den Misfornøiedes Side, deels af de Undertrykkelser,

Par-

Partiskheden frembringer og den Oplyste gjør menig Mand, som ikke selv kan see, opmærksom paa. Den dovne Misfornøiede indseer ikke, at han under enhver Regjeringsform, hvor Rov er forbudet ved Love, vil være lige meget udsat for Mangel; menig Mand troer, en anden Regieringsform skal lette hans Byrder og give ham bedre Leilighed til at erhverve sig Brødet. Ingen Overveielse fortjener den førstes Bevæggrund til Misfornøielse med den Regiering, han lever under; den sidstes derimod er grundet saa meget paa Menneskets naturlige Rettigheder og naturlige Friehed, at det var Umenneskelighed at paastaae, han ingen Føie havde til at hige efter Forandring i sine Kaar, og at fryde sig ved ethvert Glimt af Haab, som dertil for samme maatte vise sig. Men mon hans Kaar bleve bedre ved en Forandring i den Regjeringsform, han lever under; mon Undersaatten, der lever i en Republique, er lykkeligere end den der lever i et Monarchie? Jeg tør dristig svare Nei; thi selv den Stat, som ingen Adel havde, selv den var ikke i Stand til at præsse Vandkundigheden og Partiskheden bort fra Statens Roer uden ved Blodsudgydelse. Sværdet over Blodsuerens og Undertrykkerens Nakke, saasnart han af Egen-

nytte

nytte lader sig forlede til at tabe det Almindeliges Vel af Sigte; Smigren forjaget fra Hofferne, Førsterne opdragne til Kundskab om deres Landes og Undersaatters Tilstand, dannede til gode, ædle men skarpseende Mennesker, Glimmer og Forfængelighed foragtet, dette allene kan lykksaliggjøre Lande og Folk. Saalænge Prindsen fra Vuggen af indtil Graven er omgiven af tomhjernet, krybende og egennyttigt Hofpak, saalænge man giver ham som Barn Hovmestere, der i Kundskaber neppe kunne staae ved Daglønnerens Side, saalænge Valget af dem, der siden ere hans Raadgivere, ikke maa udstrække sig uden til enkelte Familier, saalænge den Oplystes Raad ikke prøves og veies, og følges, om det holder Prøve, saalænge Dovhed opsluger de Almindeliges Klager, saa længe ere og blive baade Monarchen og Undersaatten Ulykkelige, saalænge vil man paa ingen Maade kunne døde Misfornøielsens Spire i Undersaattens Hjerte. Af alle Regjeringsforme er Historien ikke i Stand til at kunne vise os Exempel paa en eneste, der har virket større Lykksalighed og Tilfredshed baade hos den Bydende og hos den Lydende, end den Patriarchalske: let er det at indsee, at denne Lykksalighed ikke tilveiebragtes ene, hverken ved Menneskets

bedre

bedre Natur og Egenskaber i de Tider for nu eller ved visere Lovgivning end den vi nu have; thi Menneskets regjertes den Tid ligesaavel som nu af Lidenskaber; Misundelse, denne Kilde til alle baade store og nedrige Handlinger i Verden, var rodfæstet den Tid saa vel som nu i Menneskets Bryst; og i Henseende til Lovgivningen: hvor kunde den vel i de Tider være bedre, være mere udstrakt og passet med Tilfældet end nu, nu, da nogle tusinde henfarne Aar have lært os at kjende mange Generationers Feil og Lyder, som da ikke kjendtes, nu da Oplysningen er stegen til en saadan Fuldkommenhedsgrad, at man kan danne Fornuftslutninger næsten med ufeilbarlig mathematisk Vished! En anden Aarsag var det, som virkede denne Lykfalighed og denne Aarsag var: sand barnlig Kjerlighed. Den patriarchalske Regjeringsform var altsaa den bedste af alle muelige Regjeringsforme, den var den bedste, fordi Æreværdighed stod malet i Regentens Aasyn, fordi han var Undersaattens Fader, fordi han kjendte dem, han styrede, fordi han havde Fornuft og Erfarenhed, fordi han elskede sine Undergivne og igjen var elsket af dem. Men det er ikke mere mueligt at indføre eller have denne lykkelige Regjering; thi Menneskets Liv

er

er saa kort, Udvandringerne fra det ene Land til det andet, ere saa hyppige, Folkemængden er saa stor, at Regenternes Tal vilde blive saa umaadeligt, at disse nødvendigen atter behøvede en Regjering over sig, uden endog at tale om den idelige Tvist, saa stort et Antal Overhoveder naturligen maatte føre med sig. Da altsaa den patriarchalske Regjeringsform i vore Tider er umuelig at indføre: hvilken er da den bedste af alle muelige Regjeringsforme? Er det ikke den, som nærmer sig meest til den Patriarchalske? Og hvilken kan denne vel være uden den Monarchiske? Men da maatte ogsaa Monarcherne være det, de skulle være, fornuftige veltænkende Mænd og Undersaatternes Fædre; da maatte de opdrages fra Vuggen af, af kyndige og oplyste Mænd; da maatte Hykleren og Dosmeren forvises fra Prindsens Omgang; da maatte han dannes til at være Statsmand, Bonde, Lærd, Krigsmand og Borger og ikke blot til een af Delene allene, da maatte han lære at kjende sit Land og sine Undersaatter, da maatte han vide at agte Mennesker. Dette er det, der ideligen skulde skriges Manarcherne i Øret, dette er det, der kunde gavne baade ham og hans Undergivne, dette er det, der ene kunde afværge

Men-

Menneskeligheden uværdige Optrin. Hvortil gavner det at gjøre Mennesket opmærksomt paa en Misbrug, som har været og hvis Følger endnu ere vedvarende, naar man ikke tillige lærer det et Middel til at afskaffe dem, et Middel, som ikke gaaer ud over det selv? Er det menneskekjerligt at gjøre Mennesket utilfreds med dets Kaar, uden tillige at lære det, hvorledes det kan forbedre dem, forbedre dem, uden at gjøre sig selv til et Offer for Forbedringen. Aldrig er det mueligt, at den republicanske Øvrighed kan erhverve sig Borgerens Hjerte i saadan en Grad som den retskafne og vise Monarch kan erhverve sig det; thi hine betragtes allene som Pligtsmænd, der blive betalte for deres Arbeide, den, der taget Sold for sine Bestræbelser, er uskikket til at erhverve sig Kjerlighed ved dem. Monarchen, naar han er, hvad han bør være, anseer man ham for Fader og Velgjører; selv som Barn lærer man at lalle Kongenavnet med Ærbødighed og at betragte, den der bærer det, som et andet, som et ophøiet Væsen. Ingen gives der, som fortryder paa, hvad Monarchens egen Underholdning medtager af Statens Midler. Det er altsaa ikke mod Kongeværdighedens Tilværelse man bør ivre, det er kun imod

alle

alle de Misbrug, der udøves under dens Navn, man bør oplade sin Stemme. Hvad skader det os, at de første Konger erhvervede sig deres Myndighed ved Vold, naar vi nu ikke lide under denne Vold, naar Monarchen er det, jeg har sagt, han skulde være, Landets Fader og en fornuftig Mand? Kunde det ikke være os ligemeget, hvad der har indført Arvefølgen blandt Kongerne, naar disse gjøre deres Pligter? Det er kun for saa vidt, det har mishaget Gud, at det Israelitiske Folk attraaede sig en Konge, som Gud ved sin Viisdom indsaae, at de vilde blive Despoter, indtil deres Forstand blev saaledes oplyst, at de indsaae, de ikke vare andet end skrøbelige Mennesker og at de stode Almagten til Regnskab for, hvorledes de havde ført det Scepter, der var givet dem i Haanden. En ond Handling kan have gode Følger: Kongernes første Oprindelse er nu for langt borte fra os, er skjult alt for meget i den dunkle Fortid til at den burde rinde os i Tankerne; hvad Kongerne have været, bør vi ikke see paa; vi bør ikkun see paa, hvad de ere og hvad det er mueligt at gjøre dem til. En god Handling kan ogsaa have onde Følger, dette er Adelsskab et Exempel paa. Heltegjerninger, Bestræbelser for Fædrenelandets Vel

bleve belønnede med Adelspatent: fortjent var vel dog denne Belønning? Men alligevel have Følgerne deraf sviet, og svie endnu til os, saa at vi have Aarsag til at græde derover.

Hos mig undertegnede ere følgende Skrifter blevne færdige fra Pressen: 1) Nyeaars-Forærínger til alle ædle unge Koner og Piger, som ønske at blive lykkelige Huusmødre, givne af E. Balling. Skriftets Indhold er: En Parodie paa den saa kaldede marseillanske Marsch, tilegnet det smukke Kiøn; Lucidor og hans Datter Amalia; Brev til en Veninde; Manden, som ikke vilde gifte sig, uden han traf for et Fruentimmer af følgende Egenskaber; Balfrodes Reise til Nøisomheds Land, en Fortælling med Sang; Raad for alle unge Huusmødre til at blive lykkelige Koner; Veninderne og deres Sang til deres Mænds Fødselsdag. Det koster indbundet i forskiellige Sorter smukt couleurt Papiir med forgyldte Zirater 2 Mk. paa fiint Trykp. og 2 Mk. 8 ß. paa Skrivp. 2) Fortællinger for det smukke Kiøn af August Lafontaine, med et passende Tittelkobber af C. H. Grosch, indeholdende: Hulkem, et persisk Eventyr; Han elskede hende høiere end sit Liv; Kierlighed og Agtelse; Kierlighed og Skinsyge; Af Spøg kan blive Alvor; Den ædleste Mand. Disse Fortællinger, som ligeledes ere en passende Nytaarsgave for Damer, koste indbundne i et elegant Bind med forgyldte Zirater 5 Mk. 8 ß.

A. Soldin, Boghandler, i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 23.

Kjøbenhavn, den 8 December, 1794.

Nøiere Udvikling af Tanker om den monarchiske Regjering.

Der kunde gives dem, thi jeg maa vente mig alle Ting, som i Anledning af mit Forsvar i forrige Nummer for den monarchiske Regjering kunde falde paa at beskylde mig for Hyklerie, og at tiltroe mig Bihensigter med at tale en Sag, der nu paa mange Stæder i Europa har et umaadeligt Antal Modstandere. Men gives de, saa vil jeg søge Trøst i den Overbeviisning, jeg har om, at der og gives en Deel, der i denne Henseende tænke ligesom jeg, og at de, der tænke anderledes, for største Delen ere saadanne, der enten ere for dovne eller for vankundige til at erhverve sig Brødet paa en tilladelig Maade, og derfor ønske Leilighed til at kunne fiske i oprørt Vand, og hvis Domme over mig derfor ere mig ligegyldige. Jeg har ingensteds givet Anledning til at troe, at jeg var anderledes tænkende end jeg har yttret; thi at jeg

med

med Varme har talet imod Misbrug, der gaaer i Svang i mit Fædreneland, og derved gjort mig forhadt iblandt dem, der ikke finde deres Regning ved at see disse lagte for Dagen og afskaffede, det tykkes mig netop at bevise, at jeg efter mine ringe Evner endog til min egen Skade, har villet bidrage alt, hvad jeg har formaaet, til at befrie mit Fædreneland fra de voldsomme Optrin, som nu i andet Aar i Rad ere foregaaede i eet af Europa's skjønneste Lande og som ere en uudeblivelig Følge af Ansvars-Lovens Tilsidesættelse af Sovnagtighed i at paasee Statens Midlers Anvendelse. Jeg siger, og jeg siger det med Glæde, at vi nu have oplevet den Tidspunct, hvor der kun er to Veie for Monarcherne, den ene og den ønskeligste: at blive, hvad de skulle være, eller den anden: at erkjendes uværdige til Herredømme. Naar jeg anpriser den monarchiske Regjeringsform som den bedste af alle Regjeringsforme, saa har jeg kun anpriist den paa de Vilkaar, at Regenten skal være viis og retfærdig. Ved hans Viisdom forstaaer jeg, at han skal kjende sit Lands Mangler og afskaffe dem, at han skal see med egne Øine, saavidt det er mueligt, at han skal vælge Mænd til sine Raadgivere, hvis Kundskaber have det Almindeliges Agt, at

han

han skal indskrænke Statens Embeder efter Landets Fornødenheder, for ikke at paabyrde den arbeidende Menneskeclasse unødvendige Tyngsler; ved hans Retfærdighed forstaaer jeg, at han skal udelukke Vankundigheden, den maa være født i hvilken Stand den end vil, fra at række Haand til Statens Forvaltning, at han skal paasee, at den ringere har lige Adgang til Ret og Retfærdighed med den høiere, at han skal alvorligen undersøge ethvert Klagemaal, afhjelpe hvad der kan afhjelpes og straffe den Skyldige, hvad enten det befindes at være den Klagende eller den Anklagede, og endelig, at han skal tillade offentlig Regnskab for Statens Indkomsters Anvendelse, da det er høist billigt at Undersaatten er vidende om Brugen, der gjøres af det, han yder og der ingen Aarsag kan være til, at den vise og retfærdige Monarch behøver at lægge Dølgsmaal paa den offentlige Penge-Forvaltning.

Fortsættelse af Tanker angaaende Skueplads-sens Oeconomie.

Theatrets Garderobbe burde ikke koste, naar den er vel forsynet med Klæder, og det bør den vel

være

være paa nærværende Tid, da Statens Casse fra 14de Mai 1792 til Augusti Maaned 1794 har maattet tilskyde til Theatrets Underholdning imellem 32 og 34000 Rdlr. over det fastsatte aarlige Fonds, i det høieste mere end 4000 Rdlr. aarlig, hvoraf tillige Syelønnen skulde udredes. Der var en Tid, hvor al Syelønnen ved Garderobben ikkun beløb 400 Rdlr. aarligen, og dette synes at være proportioneret med en Summa af 4000 Rdlrs Anvendelse paa det Hele. I den Tid da der til de store Operaer blev forfærdiget Dragter i hundredevis, steeg Arbeidslønnen vel til dobbelt, men da var ogsaa Opsynet med Værkstædet indbefattet derunder. I de senere Aar har Arbeidslønnen, uagtet ingen Opera er bragt nye paa Scenen, medtaget næsten en tredie Deel, af hvad der er anvendt paa Garderobben, og dette er dog vel lidt for meget, uden at tale om, hvad der mueligen ellers er gaaet til Spilde.

Decorations-Udgifterne kunde medtage for det første 2500 Rdlr aarlig, da nogle af Theatrets Decorationer formodentligen ere brændte den 26de Februarii dette Aar og vil vel blive nødvendigt at forfærdige disse igjen, for at bringe de Stykker paa Scenen, Orchestreudgifterne kunne ikke medta-

ge

ge mere end de 7000 Rdlr., som af Theatercassen ere bestemte at afgives til Kapelfondet, naar Choristerne, som forhen foreslaaet, bleve afskaffede; tvertimod, Theatercassen burde endog vinde 500 Rdlr aarligen, som nu Capelcassen er pligtig at tilskyde til Chorsangens Betaling og som da ikke behøvedes at anvendes dertil.

Til Præmier for nye originale Skuespil og Oversættelser samt for Musikcomposition var 600 Rdlr. aarligen nok, da de fleste af Originalerne vilde blive betalte ved Belønnings-Forestillinger, Oversættelserne ikke kunde koste over 300 Rdlr., og den meste Musik til Syngestykkerne uden al Tvivl vilde blive componeret af Capelmesteren uden Bekostning for Theatercassen.

I Afgivter har Comoediehuset omtrent at svare 75 Rdlr. aarligen.

Der blev altsaa tilovers af Indkomsten 4 til 5000 Rdlr. aarlig til tilfældige Udgivter, saasom: Snedker-, Smedde-, Glarmester-, Glaspuster- og Blikkenslager-Arbeide, Pomade, Knappe- og Haarnaale, Vask, opvartende Betjentes Betaling for Paaklædning, og dette var mere end nok. Jeg har intet fastsat til nogen Overcontrolleur og intet til Paaklædere og Paaklædersker, da den

første

første Betjent ved god Ordens Jagttagelse af Directeurerne i Henseende til Valget af Billet-Modtagere er unødvendig, og de sidste bør betales for hver Forestilling især og ikke sættes paa fast Løn. Glemt er ei heller Overpaaklæderske, som nu haves; thi denne vil uden al Tvivl være unødvendig, da det er Garderobbebetjentenes Pligt at paasee, at Klæderne blive behandlede vel.

Jeg har her viist, at der er Mueligheд i at underholde Skuepladsen med Indkomsterne ved Entreen og det Tilskud, den nyder af Statens Casse, og endda at betale alle Betjentene i Forhold til deres Arbeide, det er: langt bedre end de nu betales. Til Pensioner har jeg intet ansat, da jeg har troet, at der vel vilde findes andre Embeder for de Betjente, der ikke kunne gavne Skuepladsen mere, ligesom samme findes for ubrugelige Officierer; thi skulde gamle forhen brugelige, men for Alderens Skyld uskikkede Skuespillere, Dansere og Betjente aflægges med Pension efter Fortjeneste, burde dem intet fratages af deres Gage, da de ikke selv ere skyldige i deres Uformaaenhed til at gjøre deres Tjeneste; men da vilde ogsaa Pensionerne, Cassen havde at udrede, blive for betydelige og overgaae dens Kræfter. Jeg har

ikke

ikke været vidtløftigere end nødvendig gjordes, ja jeg har endog indskrænket, det jeg har havt at sige, langt mere end jeg burde, efterdi jeg veed, denne Materie ikke kan være underholdende nok for alle mine Læsere og man mueligen kunde falde paa at tillægge mig Fattigdom i at fylde mine Blade med anden Materie.

Til Slutning vil jeg dog her yttre et Ønske, som jeg forhen har gjort, og som upaatvivleligen vil blive hørt, dersom det er mueligt at høre det, dette nemlig: At Comoediehusets Forfriskningssal igjen maatte blive overladt til det Brug, hvortil Kongen eengang har bestemt den. Paa et Sted, hvor man betaler for sin Fornøielse og sin Mageligbed, er det dog virkeligen en stor Ubilligbed at skulle være tvungen til den Ubehagelighed at vederqvæge sig, naar man behøver det, i en aaben Forstue og blandt et ganske uanstændigt Selskab.

Spørgsmaal:

Er der ingen Lov til i Dannemark, som byder de adelige Jordegodseiere og anden bemidlet Adel at holde Dug og Disk i Hovedstaden. Det synes høist billigt at saadan en Lov var til, paa

det

det der dog kunde udtænkes et Slags Gavn for det Almindelige af Adelskabets Tilværelse, da Adelens opdyngede og døde Midler derved vilde komme i Circulation, istedet for at de nu ere intet Menneske uden Pengepugere selv til Nytte.

De brittiske Robinsoner, en virkelig Tildragelse. Nytaarsgave for 1795, faaes smukt indheftet for 12 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergade No. 57.

Hos mig Undertegnede ere i Aar blevne færdige alle Sorter Nytaarsønsker af bekiendte og yndede Digtere til Familier, Venner og Velyndere; de ere trykte paa couleurt Silketøi og indfattede i 20 forskiellige Decorationer, der alle udmærke sig saavel ved Nyehed som Smagfuldhed. Ideerne til samme ere for det meste efter den nyeste engelske Smag og næsten hver især nye i sit Slags, saasom antike Templer der kan oplukkes, Fontainer, Piedestaler, Obelisker, Kanarieburer, indfattede Bouquetter, Landskaber i Medaillons og endelig et Slags smagfulde Breve ꝛc., de ere alle efter Konstens Regler meget skiønne illuminerede. Priserne ere 8 til 32 ß. Stykket. Af hele Ark kan faaes 12 forskiellige (hvoraf de fleste ikke have været trykte tilforn) paa fint Postpapir for 6 ß. Arket, og paa couleurt fransk Papir a 10 ß. Nytaarsønsker for Damer af Hr. M. C. Bruun, paa hvidt Papir a 3 ß. og paa couleurt fransk Papiir a 6 ß. A. Soldin, Boghandler, boende i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 24.

Kjøbenhavn, den 15 December 1794.

Fortsættelse af Tanker om den monarchiske Regiering.

Naar man afkaster Monarchiets Aag, som man er saa tilbøielig til at kalde det, saa skeer det jo for at stifte en lykkeligere Regjeringsform, en Regjeringsform, hvorunder Retfærdighed og borgerlig Frihed skulde haandhæves og blomstre. Men ogsaa da er jo Øvrighed nødvendig. Uden Vogtere over Lovenes Adlydelse kan intet Folk leve i Verden, selv de Vilde have jo Straffe foreskrevne for Overtrædelser, og Øvrighed til at vaage over de antagne Buds Efterlevelse. Den nye Regjering, man stifter, maa altsaa bestaae af Øvrighed, og Forskjellen paa denne Regjeringsform og den monarchiske er da for det meste kun en indbildt Forskjel. Ligesom Monarcherne nu have Collegier, der deliberere og gjøre Forslag, som — Skade at jeg skal sige det — næsten bestandig uvilkaarligen følges, saa-

le-

ledes deliberérer og byder jo ogsaa det Senat, den Convent eller, hvad man vil kalde det, Raad, som skal føre Regjeringen i Republiquen. Men naar Kongen er selv Regent, saaledes som f. Ex. Friderich den Anden i Preusen, da behøver han ikke blindt hen at følge sine Ministres og Raadgiveres Villie; deres Beslutninger ere da ikkun Domme, afsagte ved den næstsidste Instance; det staaer til Monarchen at undersøge paa nye og forandre efter Tykke, ja det er endog hans Pligt at see selv, saavidt det staaer i hans Magt. Senatet eller Raadet i Republiquen, er derimod den sidste Instance, dets Beslutninger ere uforanderlige, thi det er jo Folket selv, (Notabene: i Indbildningen) der har besluttet; og hvo kan betrygge mig for, at den Lovgivende Magt i Republiquen ikke beherskes af samme Svagheder, af Blindhed, Partisthed, Dovenskab, Vankundighed, som de Collegier under den svage monarchiske Regjering, der selv vælge deres Medlemmer, og kun for Ceremonie lade Monarchen bekræfte deres Valg? Hvilket er da at foretrække: enten det visse eller det uvisse Onde? Ere Exempler, Beviser, saa behøver jeg ikke at gaae vidt, for at godtgjøre, at selv den fuldkomneste republican-

ske

ske Regjeringsform maa vanslægte i Tiden. England, skjønt det fører Navn af Kongerige og har en Konge, regjeres dog efter dets Constitution for største Delen som Republique. At dets Constitution efter Udseendet er fortræffelig, det kan ikke nægtes af nogen, som kjender den; men langt fra er den dog nu i Virkeligheden det, den efter dens første Indretning skulde være. Enhver Provinds, enhver Stad fik ved Indretningen efter sin daværende Størrelse og Formue Repræsentantere for sig i Parlamenterne; den ubetydelige og fattige Stad havde der færre end den betydelige og formuende. Men Tiden, som omvelter alt, som gjør Ørkener til blomstrende Stæder og blomstrende Stæder til Ørkener, har siden Regjeringsformens Indretning saa meget forandret Landets geographiske Tilstand, at endeel af hvad, der da var stort og formuende, nu er smaat og uformuende, og dette igjen er blevet til, hvad hiint har været. Naar nu, efter denne Forvandling, en fordum stor, men nu forarmet Stad har tre til fire Repræsentantere for sig i Parlamentet og den nu store, men fordum uvigtige Stad, der ikke har en: hvo vil da forundres over, at hine, der intet have at

tale

tale for sig selv, ere ligegyldige i hvad, der angaaer andres Vel, ja endog sælge deres Villie og Tykke til disses Skade, hvo vil kunne modsige, at Cabaler der kunne have den allerønskeligste Fremgang, at Engellands vise Regjering bestaaer ligesom dets borgelige Friehed ene i Indbildningen? Naar Dumhed, List og Undertrykkelse skal borttvinges fra Statens Roer, maa der enten opstaae en Monarch, som Preussens Friederich den Anden, eller hvert tyvende til tredivte Aar foregaae en Renselse, som nu i Frankrige. Det første er mueligt, naar Regenterne lære at indsee, at de ere i en utryg Besiddelse af deres Magt, saalænge de ikke beflitte sig paa, at herske viseligen og at herske selv; det sidste græder Menneskeligheden over, det blotter Landene for Folk og berøver dem Styrke til at modsætte sig udvortes Røvere og Canibaler.

Hvilket er da Middelet til at opnaae gode Regenter? Fødes de eller dannes de? De dannes. Regenten er den første Mand i Staten, han bør ogsaa være, saavidt mueligt, den kyndigste; men dette kan han ikke blive, saalænge han nyder den nu almindelige Førsteopdragelse. Er det ikke en

gy-

gyselig Mishandling mod et heelt Folk at lade en tilkommende Regent opfødes i saa yderlig en Vankundighed, at han neppe engang kan skrive sit eget Navn? Og saadanne Regenter har der dog været, og saadanne er der endnu, uagtet ingen trænger mere til Opdragelse end den, der skal styre Millioner. Det er, efter mine denne Gang vist ufeilbarlige Tanker; kun under den monarchiske Regjering, et Folk kan være lykkeligt, men eiheller under den kan det, som jeg allerede har sagt, være fuldkommen lykkeligt, uden at Monarchen er Enehersker, har nydt den bedste og strængeste Opdragelse, er bibragt tilstrækkelig Kundskab om det Land og det Folk, han skal beherske, og overhovedet har lært at kjende og agte Mennesker. Men alt dette er jo forsømt, forsætlig forsømt hos de fleste Regenter. Istedet for at indprænte dem Menneskelighed, dræbes den første Spire deraf, børnlig Kjerlighed i deres Hjerter: kun af Navn kjende de deres Forældre, kun af Navn det Folk, de skulle regjere over. Derfor seer man Fyrsten føleslos at bekræfte Synderens Dodsdom; derfor straaler Barskhed stundum ud af hans Øie, selv naar han seer den Undersaat, der eengang med en Tanke

har

har fornærmet ham, derfor nedlader han sig ofte til i egen Person at give den for Sold tjenende ulykkelige Kriger Underofficiers-Confect, naar denne, mueligen belæsset med Bekymringer for Midler til at mætte sin sultne Mave, forglemmer at holde sit Hoved snorret. Istedet for at see Mennesker om sig, der modigen tør tale det for Menneskets, naar det taler til Menneskets, passelige Sprog, ere de omringede af usle Trælle, der ved deres slaviske Ærbødighed sætte dem i Hovedet, at de ere mere end Mennesker, at det ene er Mennesker, de have om sig, og at vi, vi som vide at Fyrsten ikke er dannet af et Soelstøvs bedre Materie end vi, og derfor ikke kunne bequemme os til at dyrke ham som en Guddom, at vi, siger jeg, ere Umælende, uagtet det dog ofte er Fyrsten selv og den Bisværm, som omringer ham, der ikke fortjene nogen høiere Rang. Derfor er det, han ofte lader de Ubetydeligheder, han ene seer og kjender, behandle hans øvrige tusindfold bedre Undersaatter egenmægtigen, uden at anvende et eneste Øieblik paa at undersøge om de mishandles. Istedet for at bibringes de for ethvert anstændigt Menneske, men især for en Regent nødvendige Kundskaber, bortsoles hans

Ung-

Ungdom med lutter forstelige og adelige Øvelser, at danse, fægte og ride. Der siges ideligen: Prindsen sidder herlig til Hest; men der siges ikke: Han har lært at agte Mennesker som Mennesker og ikke som Heste og Muulæsler; der siges: Han fægter ypperligen; men der siges ikke: Han kjender fuldkommen Landets Styrke og Mangler; der siges: Han danser fortræffeligen; men der siges ikke: han dyrker flittigen Videnskaberne. Deraf kommer det, at han ikkun lever for at leve, fordriver Tiden i idel Vellyst og overlader Undersaattens Kaars Bestemmelse allene til dem, som kun have deres egen Fordeel for Øine; derfor er det, han ofte er døv, naar Fornuften tilskriger ham Advarsler.

Det er altsaa her igjentaget, langt mere fornødent, uafladeligen at minde Førsterne om deres Pligter, at stræbe at aabne deres Øine, at gjøre dem opmærksomme paa, hvad de skylde deres Folk og hvad der ene kan befordre fælleds Lyksalighed, end at skrige paa den monarchiske Regjerings og Arvefølgens Unaturlighed og Regenternes første Oprindelse. Der turde dog mueligen gives en Første, som kunde blive opmærksom derved, danne sig selv, men især sørge for at see sin Tronfølger

op-

opdragen saaledes, som Førsterne burde opdrages; og dette kunde da maaskee gavne Verden langt mere end alle Statsomveltninger, Guillotiner og Baal; dette kunde maaskee tilveiebringe Undersaatten, den retskafne Undersaat den Ret, han tilkommer som Menneske og forskaffe Regenterne deres Undersaaters børnlige Kjerlighed igjen.

Følgende Skrifter faaes for vedtegnede Priser hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Fortællinger for det smukke Kiøn af August Lafontaine, uddraget af Maanedsskrivt for Damer, med et passende Titelkobber, Kiøbenhavn 1795, smukt indbunden med forgyldte Zirater, 5 Mk. 8 ß.

Ballings Nytaarsforæringer til alle ædle unge Koner og Piger, som ønske at blive lykkelige Huusmødre, Kbhavn 1795, smukt indbunden med forgyldte Zirater, Trykp. 2 Mk., Skrivp. 2 Mk. 8 ß.

De brittiske Robinsoner, en virkelig Tildragelse. Nytaarsgave for 1795, faaes smukt indheftet for 12 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergade No. 57.

Doktor Faust's Hexekunster, en virkelig Begivenhed, som har tildraget sig i det 15de Aarhundred, af Professor Engelschall, med fuldstændig Forklaring af den naturlige Magie over de i dette Skrift forekommende underfulde Særsyner, ved Landmaaler Andreas Svendsen. Kbhavn 1795, 16 ß.

Folke-Fienden.

No. 25.

Kjøbenhavn, den 22 December, 1794.

Om Edens Brug.

En Vanære for Mennesket, er det, at der ingen Tillid skal sættes til dets Udsigende, med mindre det bekræfter det med en Eed, en Opfordring til det Høieste, det for os ubegribelige Væsen at være Vidne til dets Sanddruehed eller Oprigtighed; og en Opgave, vel værd at undersøge, bliver det derfor, først, om Eeds Aflæggelse er nogen ubedragelig Bekræftelse; andet, om Eeden i alle de Tilfælde, hvor den nu bruges, er tilladelig; og tredie, om det ikke kunde være nødvendigt at indskrænke dens nu saa hyppig paabudne Brug. For at gotgjøre Nødvendigheden af denne Opgaves Besvarelse, vil jeg forudsende en kort Forklaring om Aarsagen til Eedens Brug, hvoraf tillige for endeel vil oplyses, at den i de fleste Tilfælde er Misbrug, som ikke burde taales og langt mindre paabyrdes. Eeds Affordring forudsætter en Mistillid til den Eeden affordres, en Mistillid, som er en yderlig Krænkelse for den retskafne Mand,

og

og knn et saare svagt Baand paa den uretskafne. Den retskafne og oplyste Mand kjender sine Pligter og veed, om han end ikke er ortodox, at der kommer en Dag, paa hvilken han skal staae til strængt Ansvar for sine Handlinger, og at den Handling, ved falsk Udsigende i det Tilfælde, hvor den derunder Lidende aldeles ingen Opreisning kan faae, er een af de utilgivelige hos den Alvidende, efterdi denne Uretfærdighed begaaes af ham med fuldt Overlæg og med Overbeviisning. Hans Udsigende vil altsaa stemme med Sandheden uden Eed, og for ham behøves den da ikke. Den uretskafne og uoplyste Mand derimod synes den at være mindre unødvendig for; men antage vi, som i vore Tider ofte er Tilfældet, at denne er en Tvivler; saa holder han sig til Bogstavet, og anseer Eeden med Letsindighed, anseer den som et Ønske, der ikke kan opfyldes, og er han end ikke Tvivler: saa er han dog vankundig nok til ved en snedig Sagfører, naar det er for Retten, at kunne aflokkes et Udsigende der ikke stemmer ganske overeens med hans Overbeviisning. Og hvortil nytter da Eeden, der affordres ham? Eed blev paabudet, fordi der sattes saa liden Tillid til Menneskets Sandruehed, at man ikke kunde være nokfom forsikkret derom, uden den Forklarende trak den Alvidende og Alle-

stæds-

stædsnærværende til Vidne om sit Udsigendes Rigtighed; men hvilken Forestilling gjør den Uoplyste sig om dette Vidne, han kræver paa sin Sanddruehed? Anseer han det som legemligt, der kunde fremstaae og modsige ham? Nei, han veed, hvor uoplyst han end er, at der ikke skeer Mirakler i vore Tider. Tænker han paa den evige Straf, der forestaaer ham, om han siger Usandhed, eller bryder sit Løfte? Ikke synderlig; thi han veed, at han har Credit paa Straffen, den er altsaa intet nærværende Baand paa ham, og han seer den derfor med ligesaa dunkle Øine, som Ødelæggeren seer den Mangel, der forestaaer ham i Fremtiden. Et legemligt Vidne, der kunde opstaae og sige ham: Du er Løgner; den timelige Straf, som deraf vilde flyde i det nærværende Øieblik, dette vilde virke en meget mere levende Frygt hos ham for Meeneed, en Paakaldelsen af et Væsen, som han intet tydeligt Begreb har eller kan have om. Heraf følger altsaa, at Eedens Aflæggelse ikke er noget ubedrageligt Beviis paa Sandheden. Skulde jeg oplyse det med Exempler, vilde det falde mig saare let; thi det er vederfaret mig selv, at jeg har krævet Vidner, som have anstillet sig uvidende i Ting, som de selv have fortalt mig, men jeg vil ikke røre Personer, jeg vil blot alegere Tilfælde, som ere enhver Mand bekjendt e Embeds-

mau-

manden, Soldaten og Matrosen, alle skulle de aflægge Troeskabseed; Embedsmanden bryder sin Eed, naar han er utroe eller ikke opfylder sine Pligter, Soldaten og Matrosen, naar de løbe bort. Og skeer det ikke ofte af alle disse? Men de straffes jo, kan man sige. Netop, fordi de straffes behøves Eden ikke. Kan nogen timelig Straf være Afsoning for den evige, Mennesket har forpligtet sig til at lide, om det overtræder sine Pligter? Jeg troer det ikke. Og naar de straffes her for deres Misgjerning eller Overtrædelse: hvortil nytter da Eeden, de aflægger. Eeden er det ikke, der gjør Embedsmanden redelig, der holder paa Soldaten og Matrosen; thi den er blot en Skik for dem; det er Retsindighed, Fornuft og Frygt for Straffen, der binder dem til deres Pligters Opfyldelse. Og at straffe baade timelig og evig, det er mere end nogen Første er berettiget til. Vi komme nu til Eedens Tilladelighed. Hvor finde vi den i vore Religionsskrivter befalet? Ingensteds. Tvertimod: Gud har endog forbudet at tage hans Navn forfængelig, og den store Sædelærer, Almagtens Sendebud til Mennesket, har sagt til os, at al vor Bekræftelse skulde være Ja, al vor Benægtelse Nei. Guds Befalinger ere Grundvolden for de politiske Love: hvor har da Regenten fun-

det

det nogen Føie til at byde Eed, byde Eed, tvertimod Guds Bud, endog i de allerubetydeligste Tilfælde! burde ikke Regenten tvertimod indskrænket denne Misbrug blandt Mængden i daglig Tale ved passelige Straffe, istedet for selv at have befalet den? Nødvendigheden undskylder ikke, den undskylder saa meget mindre, som Forsten, endog kræver Eed paa Pligter, som han forud er overbeviist om ikke blive opfyldte. Dette er jo Tilfældet med Soldatesquen, naar den sværger til Regimentsfanen, hver Gang den nye Regimentsfane anskaffes. Veed han da ikke forud, at der blandt de Sværgende gives mange, som i det Øieblik de aflægge Eeden, hige efter Leilighed til at bryde den; og at det er Frygt for Straffen og ikke for Eedens Følger, der som oftest bevæger dem til ikke at løbe over til den Stat, der er Fiende af den, de have svoret Troeskab, og atter der at aflægge Troeskabs Eed? Embedsmanden, ja endog de, der blot betales med en tom Charakteer, affordres der en skrivtlig Eed, som de ofte ved deres Haands Underskrivt sværge uden at have læst igiennem, og som de, hvor redelige, retsindige og bekjendte med deres Pligter de end ere, dog umuelig i alle Maader formaae at holde: hvo hviler Synden meest paa, enten den der nøder en anden

til

til at gjøre en Eed, som det skrøbelige og ufuldkomne Menneske ikke er i Stand til at holde, eller den, som bryder en saadan aftvungen Eed? To Meninger kan der vel ikke være om, at det er paa den første. Men hvilket Middel er der da, vil man spørge, til at binde Betjente og Krigsmænd til deres Pligters nøiagtige Opfyldelse; hvilket Middel til at bringe Sandheden for Dagen i Rettergang? O jo, der er et, som sikkert er ubedrageligere i begge Tilfælde end den nu brugelige Eed, og dette er at sørge saaledes for Folkemængdens Formerelse, at vi i Danmark ikke behøve omstreifende Tydskere til Landets Forsvar, at udelukke vankundige og uoplyste Mennesker fra Embeder, at betale Embedsmænd saaledes at de kunne leve, (hvilket vil kunne skee, naar man ikke bortkaster Tonder Guld aarligen paa Pensionister og unødvendige Embedsmænd), og endeligen at tage alle baade Embedsmænd og Militaire i Æreseed, at lade den samme Eed aflægges for Retterne, og at straffe Eedens Brug eller Meeneed uden Persons Ansеelse med Infamie. Naar Landets Forsvar, Søe- og Landetaten, bestaaer af lutter Indfødte, og det kan det komme til at bestaae af, naar der tilbørligen bliver sørget for Landalmuens Oplysning, hvoraf vil flyde Arbeidsomhed, Vindskibelig-

lighed og den gamle Slendrians Forsagelse: saa er Eeden den næsten gandske unødvendig, og da vil en Æreseed binde langt tryggere den, der aflægger den, til Troeskab i hans Pligters Opfyldelse, end tusende Gange at pantsætte Saligheden: naar Embedsmænd paasees at være duelige og aflægges saaledes at de kunde leve tarveligen: saa besidde de baade Evner til at gjøre hvad de bør, og have ingen Nød til at tjene deres Fædreneland som Skurke, og da vil den visse timelige Straf for Eedens Baand virke langt mere end den crediterede evige Straf; og naar Æreseed bliver brugt i Rettergangen og Meeneed straffes som sagt: saa har man ufeilbarligen et langt sikkrere Middel til at frembringe Sandheden end paa nærværende Tider, da der gives en stor Deel Mennesker, som ere letsindige i Hensende til deres Sjels Skjebne, men aldeles ingen, som er død for al Følelse af timelig Ære. Til Bestyrkelse herpaa, vil jeg ikkun anføre Forskjellen imellem Hyppigheden af Tyverie, og Hyppigheden af Hoer, Løsagtighed eller Skjørlevnet, hvad man vil kalde det. Begge Dele ere forbudne i Guds Lov, men begge Dele straffes ikke med lige Infamie efter de menneskelige Love; ja, naar det første afskyes som en Last, der paaforer den, der begaaer den, en sted-

se-

sevarende Foragt, saa ansees det sidste stundum blot som Galanterie, der ikke kommer den, der begaaer det, i mindste Maade til at skjule. Aarsagen er den Foragtelighed, den første Overtræder udsættes for ved sin Afstraffelse, men ingenlunde Misgjerningen selv, eller den ham i Evigheden forestaaende Straf; blev Hoer straffet med lige Infamie, (og det burde det, da Misgjerningen paa ingen Maade kan erstattes), saa havde denne Overtræder samme Aarsag til at afskye og undsee sig for sin Misgjerning som hiin. Æreseed og Ærens Tab i Tilfælde af Meeneed er altsaa at foretrække en Eed, hvorved man siger god for sin Oprigtighed, sin Troeskab eller sit Udsigendes Sandhed med en Ting, som man ikke kjender, og som man ingen Raadighed har over. Skulde den nu brugelige Eed være tilladt at æskes, maatte det allene skee i Rettergange, og da ikkun i Tilfælde, hvor ingen seenere Overtydning om Udsigendes eller Stadfæstelsens Rigtighed kunde være at vente. Ligesom og kun af Personer, hvis gode Rygte vare Borgen for deres Kundskaber, Fornuft og Religion.

Folke-Fienden.

No 26.

Kjøbenhavn, den 29 December, 1794.

Om Fædrenelandskjerlighed.

Dette skjønne Ord veed enhver at nævne, men om dets sande Bemærkelse, er man tildeels endnu saa uenig, at den endog gives dem, som anse det for et tomt Ord, et Ord, som ingen Gjenstand kan belægges med. Langt fra er det, at jeg vil driste mig til at bestemme dets Begreb tydeligere, end andre for mig have bestemt det; men paa en Tid, da der i mangen een sig kaldet Patriots Hoved forenes Mord- Rov- og Statsomveltningssyge med Indbildning om Patriotisme *), troer jeg ikke, der kan siges for meget til at sætte den Gjenstand, der tilkommer dette skjønne Navn, nogenlunde ud af hinanden.

Fæ-

*) Efter de Tanker, jeg forben har ytret, er det vel overflødigt at anmærke, at jeg her i ingen Maade har tænkt mig Dannemark.

Fædrenelandskjerlighed er ikke nogen forstrinlig Kjerlighed til det Land, man er født i, eiheller den almindelige Menneskekjerlighed, skjønt hiin ikke kan være til, uden hvor denne tillige er; men det er en særdeles Tilbøielighed for det Selskab, man ved fælles Love lever i Foreening med, en særdeles Omhue for at virke til fælles Gavn og Nytte. Naar altsaa den kalder sig Patriot, der kun ponser paa under Menneskevennens Maske at sætte Splid mellem Regent, Undersaat og Undersaat, naar han søger at indbilde det Almindelige, at dets Kaar ikke kunne forbedres, uden at det selv har Haand med i Rigets Bestyrelse, saa tillægger han sig et Navn ligesaa upasseligt, som om det Væsen, vi tænke os ved at forestille os Djevelen, vilde kalde sig Godhedens Gud. Sand Fædrenelandskjerlighed bestaaer i Flid, Vindskibelighed og Arbeidsomhed, i Velvillighed mod sine Medborgere og i en bestandig Higen efter at udtænke Midler til at befordre det Almindeliges og dermed sit eget Vel.

For at være Patriot, behøver man ikke at være Minister, Ordens- eller Adelsmand, man kan

kan ogsaa være Patriot, om man end er Bonde, Borger eller Daglønner; men til at være det, udkræves der, at man har dyrket sin Fornuft saaledes, at man har opnaaet et nogenlunde tydeligt Begreb om, hvad man bør gjøre og lade for at gavne baade sig selv og det Almindelige. Heraf følger, at Ungdommens Anførsel til at kjende de Pligter, dens Individuer hver for sig skylde Selskabet, er det første Skridt til at frembringe Patrioter; thi ved at kjende disse, vil den unge Første bestitte sig paa, at blive bekjendt med det Land og det Folk, han i Tiden skal hærske over, vil han bruge sin Magt varligen og viseligen, vil han føle, at det er Mennesker, hans Lige, han er Regent over, vil han lade Lovene og ikke sin Villie være Rettesnor i alle sine Handlinger, vil han prøve enhver Beslutning, han tager, førend han udfører den: ved at kjende disse vil han ikke forøde mere af Tiden paa sine Forlystelser, end der kan undværes fra hans Forretninger, end der kan tages fra det Almindeliges Lykkaligheds Befordring, efter Pligt hans fornemste Diemeed; vil han sørge for, at betagen Roelighed ikke forarmer Undersaatterne, at

Krigs-

Krigsmagten ikke bliver større end fornoden gjøres, for at beskytte Landet mod udvortes Røvere, at Ret og Retfærdighed haandhæves i Landet selv, og ikke staaer til Falds for Gunst eller Gave: ved at kjende disse, vil han skye Overdaadighed og elske Tarvelighed; thi Undersaatten er i alle sine Tilbøieligheder, Førstens troe Efterfølger. Ministeren, denne vil, naar han ved Opdragelsen har lært at kjende sine Pligter mod sine Medborgere, ene see paa deres Vel i alle sine Foretagender, ikke lade sig blinde af fremmede Staters Glimmer eller Penge, fornuftig overveie Førstens Beslutninger, gjendrive dem af yderste Magt, om de af Mangel paa Overlæg skulde være blevne den større Mængde til Skade og den mindre til Fordeel. Kammeralisten, naar han, begavet med god, sund og vel dyrket Menneskeforstand *), har lært, at Statens Rigdom

*) Jeg finder nødvendigt at anmærke, at jeg her allene har tænkt mig vore Kammeralister, da jeg intet kjender til andre Staters Kammerindretninger eller deres Bestyreres og Betjenters Pligter og Forretninger. Men da dette maaskee kunde blive een eller anden Anledning til at bestylde mig for,

her

dom bestaaer i Indbyggernes især i Bondestandens Velstand, vil upaatvivleligen mere være Bondens Talsmand til at lette hans Kaar, end hans Tyran veed at opmuntre Regenten til at afpine ham Afgivter af hver Plet Jord han nytter og behøver til at frembringe den Føde, den arbeidsløse Hofmand og han selv fortærer. Embedsmanden i ethvert Kald, vil naar han er sit Embede voxen, uden Møie indsee, at hans Tid er Statens, og at Retskaffenhed er det meste, hvormed han kan for-

her at have fordret Øyner hos Kammeralisterne, som Exemplet med Forfatteren af Pjecen: Noget til Eftertanke for enhver Kjøbenhavns Indvaaner! fra den Ringeste til den Høieste, i Anledning af Tømmersvendenes Fordring, 1794; hvilken Dannemarks høilovlige Rentekammer omtrent for et Aar siden efter bedste Overbeviisning, udkaarede iblandt endeel ældre og unægtelig duelige Copister til Fuldmægtig, synes at vise, der i vore Tider ikke sees saa saare nøie paa; saa vil jeg ikke undlade at erindre, at dette Valg skeede efter Dannmarks nærværende høilovlige Rentekammers bedste Overbeviisning, og at jeg mere har havt Bestyrerne end Betjenterne for Øine ved at skrive disse Tanker.

Hirschholm, den 28 December, 1794. Werfel.

fortjene den sikkre Underholdning, han nyder; Dommeren, denne Menneskets Velgjører, naar han kjender sit Kalds, Retfærdighedens Vigtighed, vil sikkert ikke blindt tilkjende den mindre Formaaende Retten, naar denne med Retten paa sin Side, nødes til at tvistes med den mere Formaaende; Lovene ville være hans Rettesnoer, Billigheden vil lære ham at fortolke dem rigtigen. Geistligheden bekjendt med sine Pligter, vil lære Mennesket, at det bør være dydigt, redeligt og arbeidsomt, den vil ikke bortskraale sin egen og sine Tilhøreres Tid med Formaninger om blind Troe, med Forklaring om Forsoning, Blod, Offer, Miskundhed og deslige; thi uden at Mennesket lever som Menneske, ere alle disse Herligheder Ting, som det er uværdigt til at nyde nogen Frugt af i Evigheden. Bonden, naar han har lært, at Flittigheden det eneste, der kan tilveiebringe ham Velstand og et sorgfrit Liv, vil sikkert ikke bortsøle sin Tid i Kroer og Skjenkestuer; naar han anbringes til at kjende andres Tanker og Forsøg om Landhusholdningen og til selv at prove dem, vil vist nok ikke ansee sin Faders og Farfaders Slendrian

drian og Methode, som den meest ufeilbarlige til at udlokke Frugter af Jordens Skjød. Krigeren vil og naar han har lært ae kjende hvad Menneskelighed er, om han end nødes til at fremtræde som Fiende af en anden Nation, bestræbe sig for at udøve Menneskelighed; thi uden at den udøves af ham, kan han ikke vente, at den igjen kan udøves af hans Fiende mod ham selv og mod hans Medborgere, og er han grueſom mod Fienden: saa er han sit Fædrenelands Tyran og ikke dets Forsvarer. Borgeren, hver i sit Kald, Handelsmanden, naar han bestitter sig paa Redelighed imod sine Medborgere og Lydighed imod Lovenes Forskrivter, Konstneren og Haandværkeren, naar han anvender Flid paa sit Arbeide og lægger sig med Omhue efter at naae den mueligste Fuldkommenhed i sin Haandtering, alle arbeide de tilfælles, til deres eget, til Forstens og til deres Medborgeres Gavn. Kort, enhver Mand, der har lært at kjende sine Pligter, enhver Mand der udøver dem mod sine Medborgere med størst muelige Omhue, er Patriot, og altsaa bestaaer Fædrenelandskjerlighed i Kundskab om sine Pligter og Omhue for sine Pligters Opfyldelse.

Kun

Kun et Udkast er dette; ved Leilighed skal jeg søge at sætte denne vigtige Materie bedre ud af hinanden; det er en Gjenstand, som vel fortjener Overveielse og Tids Opofring, og intet er mig saa kjert, som i min indskrænkede Virkekreds at kunne gavne det jeg anseer for mit Fædreneland.

Af Hr. D. F. Staals Maanedsskrivt for Damer, er 10de Hefte udkommen, og indeholder: Viinflasken, en Idyl, efter Bronner; Labyrinthen, et Eventyr; Irin og Amint; Pigernes Skaal, af Hr. J. Zetlitz; den feilslagne Kjerlighedserklæring; Menneskets Skabelse, en Fabel, efter Lafontaine; Phanuel; Nye-Aar. Af dette Maanedsskrift udkommer maanedlig et Hefte som koster 20 ß. paa Trykp. og 24 ß. paa Skrivp. — Subskriptionen gjelder for en heel Aargang, modtages hos Forlæggeren Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 27.

Kjøbenhavn, den 5 Januarii 1794.

Forklaring over Ordet: Mesalliance.

Tilstaae vil jeg gjerne, at man i hine Tider, da Sproget, hvori dette Ord hører hjemme, var Tungemaal for Hoffet og alle, baade i Indbildningen og i Virkeligheden, velopdragne Folk, og da man nesten ved ethvert Giftermaal fandt syndet mod Rang og Stand, langt mere end i vore Tider, Tider, i hvilke det Franske Frieheds Systeme har gjort det forhadt hos den tomhjernede Deel af Hoffet og Adelen og det Franske Ligheds-Systeme, ogsaa her har forplantet sig til den fornuftigtænkende Deel af Nationen, have trængt til Forklaring over den Gjenstand, der forstaaes derved. Men med alt det gives der dog endnu nok, som, om de end have forskudt Sproget, dog have beholdt dette Ord, og som, hvilket er det værste, give det et Begreb, ligesaa vrangt, som om man vilde tænke sig en Oprører i den, der vovede at paastaae, at den, der

skulde

skulde regjere over Millioner, burde være en fornuftig Mand. For disse, dersom de ville give sig Tid til at høre, er det da, jeg vil forklare Meningen af dette mishandlede Ord, og virker det, om det endog kun er et lille Gran til deres Fornufts Forbedring, saa er jeg vis paa, mine fornuftige Læsere gjerne tilgive mig den Dristighed at have benyttet mig af et Par Blade til Daarens Omvendelse.

Mesalliance betydede i forrige Tider et Giftermaal, indgaaet af tvende Personer, der ikke vare hinanden lige i Stand; saaledes var det for Exempel en Mesalliance, naar en duelig Skriverkarl blev givt men sin fattige Principals Datter, en Greve fik en banquerot Forsies Datter, en Lieutenant fik en Generals Enke, en Konge tog en ringe Forstedatter, et velopdraget Menneske tog en Tjenestepige, en fattig Froken giftede sig med en bemidlet Mand, der ingen Rang havde, en Adelsmand indslikkede sig i en rig borgerlig Familie; man saae ikke paa, at den fattige Pige var vel tjent med at faae en duelig Karl, at den banquerotte Forstes Datter kunde sukket i Eenlighed sin hele Levetid, om hun ikke vilde nedladt sig til at ægte en uforstelig Mand, at det kom an paa

Kon-

Kongen, at gjøre Lieutenanten til Kammerherre, Geheimeraad, ja mere endog end Generalindens forrige Mand havde været, at Kongen ogsaa var et Menneske, der besad Lidenskaber ligesaavel som andre Folk og ikke var pligtig at give Slip paa den største Lykksalighed i Livet, fordi Forsynet havde sat ham paa en Trone, at det unge Menneske mueligen fandt en huusligere og dydigere Kone i sin Tjenestepige, end han vilde have fundet i den meest moderne opdragne Dame, at den fattige Frøken mueligen bedre fandt sin Regning ved at dele Livets Glæder med den bemidlede Mand uden Rang, end ved at leve i Armod med en skrydende Don Ranudo, at Adelsmanden fandt, at det var bedre at tage til Takke med borgerlige Midler og et bequemt Liv, end at have en Kone med sexten Ahner og endda lide Sult; men det var ingen Mesalliance, naar en adelig Herre nedlod sig til at forføre en stakkels borgerlig Pige, naar en naadig Frue under fire Øine spillede den Fortroelige med sin Friseur, naar Førsten fandt for godt at gjøre en anstændig Pige til sin Maitresse, hvor liden Lyst hun end havde til at være Skjøge, alt dette var kun Gallanterie, og med hvor megen Grund man end kunde paastaae, at der var sluttet en Alliance imellem den adelige

Herre

Herre og den forførte Pige, imellem den naadige Frue og hendes Friseur og imellem Førsten og den opofrede Piges Fader, saa fik dette dog aldrig Navn af Mesalliance. Skam var det for Adelsmanden, om han havde ægtet en borgerlig Pige, men det var ingen Skam for ham at forføre hende, at bedrage hende med glimrende Løfter, at berøve hende Æren, det eneste en fattig Pige eier, at skille hende ved al Udsigt til at dele Livet med en anstændig skikkelig Mand af lige Stand med hende; Skam var det for den naadige Frue, om hun istædet for at ægte en bestjernet Herre, som hun ikke kunde lide, havde givtet sig med en ringere Mand, der havde besiddet Evner nok til at gjøre hende Livet behageligt; men det var ingen Skam for hende at lade en Friseur træde ind i hendes Mands Rettigheder og berige hans Familie med en ung Greve, Baron, eller hvad Tittel den naadige adopterede Fader ellers maatte beklæde; Skam var det for Førsten, om han havde søgt sig en Gemalinde, skjøn nok til at behage ham, i en ringere Stand end hans egen; men det var ingen Skam for ham at ægte en Prinsesse, som han ingen Tilbøielighed kunde bære for, og derimod anvende den Landmanden afpræssede Sved til at afkjøbe lykke-

lige

lige Huusfædre deres Familiers Lykſalighed og Roelighed.

Men hvad betyder Mesalliance i vore Tider? Hos den Uvidende, hos den indbildſke Adelsmand, den ſløvhjernede Hofmand betyder det det ſamme, ſom det betydede i forrige Tider, men af den fordomsfrie, fornuftige og oplyſte Mand bruges det kun om Egteſkabsforbindelſer mellem tvende Perſoner, hvoraf den ene har ophørt at være moralſk god, eller beſidder een eller anden phyſiſk Feil. Saaledes er det for Exempel en Mesalliance, naar en Pige, ſkabt og dannet til at lykſaliggjøre en brav Mand, har det Uheld at blive givt med en ſær, urimelig Pedant, med en Drukkenbolt, der ved at ſkiule ſine Laſter for Giftermaalet har lukket hendes ſiden aabnede Øine, med en ſvækket Venus-Dyrker, hvilken, ſin ſvage Tilſtand uagtet, ikke er Herre nok over ſin Fornuft til at forlade ſit Vanelib, med en gammel udlevet Mand; ſaaledes er det en Mesalliance, naar en velopdragen Mand ægter en Skjøge, en Jeſabel, et gammelt udlevet Fruentimmer, en forvildet og til Omvendelſe ikke mere ſtaaende Pige, en Mesalliance, naar Manden ødelægger ved Svir eller Overdaadighed, hvad Familien behøver til Nødtørftighed, naar Konen

piner

piner sin Mand til paa unødvendige Ting at gjøre Bekostninger, der overstige hans Kræfter, og som i Tiden uundgaaelig maae styrte begge i Elendighed, en Mesalliance, naar Konen hader sit Huus, foragter sin Mand, finder Glæde i fremmede Mandfolks Selskab, overdrager Omsorgen for sine Børn til leiede Folk; ja det er endog en Mesalliance, naar Konen med Grund overseer Manden i Forstand.

Ubegribeligt er det virkeligen, hvor Mennesker, udsprungne fra een Mand og een Qvinde, kunne forfalde til den daarlige Hovmodighed, at indbilde sig eller lade sig indbilde af andre, at de ere mere eller ædlere end andre, ligesaa moralsk og physisk gode Folk som de; men endnu mere ubegribeligt er det, hvor en Mand kan agte sig selv saa lidet, at han kan troe, han taber noget af sit Værd ved at ægte en Pige, der efter Verdens Indbildning, er under ham i Kaar eller Stand, da det tvertimod burde være en kildrende Tanke, at Forsynet havde meddeelt ham Aander til at kunne give en anden Skabning lige Værd med ham selv, naar han fandt for godt. En Pige, hun maa være født, om det endog var af en Betlers Kone, kan blive det samme som en Førstedatter, naar der

kun

kun gives en Mand, som har Evne nok, og er fordomfrie nok til at hæve hende dertil. Hendes Raade kalder man hendes Raade, hvad enten hendes Fader har været en Daglønner eller en Prinds, og det maatte være den skammeligste Ufornuft, der var istand til at bebreide eller ringeagte en Mand, fordi han ved sit Giftermaal havde taget sin Tilbøielighed og ikke sin Kones Stand i Betragtning. Min Troes Bekjendelse i dette Capitel er den, at jeg vil gifte mig efter min Tilbøielighed, og at jeg skulde blevet dette Forsæt troe, om jeg end var blevet hævet ved mine Bestræbelser (ikke ved Fødselen, thi den Slags Ære foragter og afskyer jeg) til Ærens høieste Spidse her i Verden; den huuslige, vindskibelige og dydige Bondepige, skulde som Kone været mig ligesaa kier, ligesaa agtværdig, som den adelige Froken, Baroneſſen eller Comtesſen, og gaves der en Daare, som vilde misbillige denne Tænkemaade eller kalde den lav: saa vilde jeg bede for hans Forstand og glæde mig ved den søde Følelse, at det er mere at have gjort et til Lykke fortjent Menneske lykkeligt, end at besidde alle Verdens Daarers Velbehag, Beundring og Agtelse.

Efter dette seer man da, jeg holder for, at intet Giftermaal med Føie kan kaldes Mesallance uden 1) det hvor den ene af de contraherende Parter ved sin Umoralitet bliver en Vanære for den anden Part, og 2) det, hvor Konen kan overſee Manden i Forſtand eller Opdragelſe. Heraf følger da, at Kjønnet er lige i Rang og intet Fruentimmer, naar der ei er at udſætte paa hendes Moralitet, kan vanære den Mand, der vælger hende, hvormeget han end i Stand for Ægteſkabet var ophøiet over hende, at vort Kjøn beſidder Magt til at ophøie de ringere af det ſmukke Kjøn til ſig ſelv, uden at det derfor taber det mindſte af ſit eget Værd, og endeligen at det ikke ſommer ſig for en velopdragen og fornuftig Pige, at gifte ſig med en ufornuftig og uopdragen Mand, efterdie Kjønnet er mere tilbøieligt end vi, til at yttre Foragt imod dem, det formaaer at overſee.

Folke = Fienden.

No. 28

Kjøbenhavn, den 12 Januarii, 1795.

I Anledning af en Recension i No. 50 af Kjøbenhavnske lærde Efterretninger for Aaret 1794.

Det har behaget en Recensent paa ovennævnte Sted i en Recension over Ugeskrivtet Skjemt og Alvor, dette Blad angaaende, at udtrykke sig saaledes: „Skjønt et Ugeblad ikke, som Folkevennen, opvarter os med idel eensidige Domme, dem vi skal troe, hvis vi ei vil blive udskjeldte, og paa den anden Side ikke heller, som Folkefienden, fortæller os uanstadeligen, at Greve Ahlefeldt og Werfel — to, som dog nok ikke ere saa vigtige, at det hele Danske Folk interesserer sig for dem — ere uenige, saa er det derfor endnu ikke sagt, at dets Værd er meget betydeligt." — Jeg skulde med Taushed overseet dette, dersom jeg ikke havde for gode Tanker om det critiske Blad, hvori det har fundet Plads, til at formode, det var kommet der, fra een af sammes sædvanlige Forfattere, da det

det er alt for sienſynligt, at den, der ſkrev denne Bedømmelſe, ikke har læſt min Folkeſiende, hvor afgjørende endog hans Dom ſynes at være. Beſkyldningen, han gjør mig, at jeg uafladeligen fortæller, at Grev Ahlefeldt og jeg ere uenige, vil jeg ikke igjendrive, da mine Læſere ſelv vide, at jeg allerede for et fjerding Aar ſiden har forladt denne Materie; derimod troer jeg at ſkylde den ſunde Fornuft at igjennemgaae hans Forklaring over Grev Ahlefeldt og mig, for at viſe, a. ikke Greven og jeg, men den Sag, jeg har afhandlet, ikke kan være det hele Danſke Folk ſaa uvigtig, ſom han anſeer den for.

Ved at omtale Grev Ahlefeldts Beſtyrelſe af Skuepladſen, havde jeg ikkun det Formaal at lægge for Dagen, at Greven var en alt for ſlet Oeconom til at kunne vedblive Opſynet over en Indretning, ſaa betydelig ſom den Danſke Skueplads, og til Beviis derpaa anførte jeg, at han i de tvende Aar, han foreſtod Beſtyrelſen, havde ſat Statens Caſſe i en Contribution af 30000 Rdlr. — rigtig regnet 32000 Rdlr. Vigtig for det Danſke Folk anſeer jeg mig ikke at være, men naar jeg vil antage ſom mueligt, og det er det dog vel, at Grev Ahlefeldt gjerne kunde blevet i ſit Embede ligeſaa længe

ſom

som hans Formand, nemlig i fjorten Aar, og hver to Aar tilsat en lige Summa: saa bliver det dog en Capital af mere end to Tønder Guld, og et Tab for Landet af to Tønder Guld, er dog vel ikke det Folk, der skal betale det, ligegyldigt. Grev Ahlefeldt gik af fra Bestyrelsen, der blev bestikket en nye Bestyrelse, og denne, ingen Grev Ahlefeldt, vil sikkert skaane Landet for den Skatskyld, Grev Ahlefeldt begyndte at sætte det i. Det første Aar af Grevens Bestyrelsestid viste allerede Rentekammeret, (thi han indleverede sine Regnskaber hvert Fierdingaar og corresponderede ideligen med Financecollegiet om nye Tilskudde) at han tog det paa en Fod med Theatret, som aldeles stred imod det Sparsomheds Princip, Statens Pengeforvaltere havde foresat sig at følge, og dog blev han i sit Embede. Jeg moverede derom; man taug; først, da jeg gik saavidt, at han var nødsaget til at saggive mig, fik, — tog vilde jeg sige, — han sin Afsked. Dersom jeg nu har havt nogen Deel i denne Forandring, og det er jeg forsængelig nok til at troe: mon jeg da ikke med mit Blad har gjort Landet ligesaa stor en Tjeneste, som nogen anden Skribent? Og mon Recensenten da har havt nogen Føie til sin spidsfindige og vrange Forklaring

klaring over mig? Skal ellers Afgang paa et Blad nogenlunde bestemme Autors Credit hos Nationen, saa har jeg Grund til at troe min ikke at være den sletteste. Dog dette, kan man sige, er tilfældig, og jeg vil da eiheller gjøre min Calcul derefter; men en anden Grund har jeg til at troe, mit Blad kunde interessere Nationen, og det er den, at jeg har angivet Mislighed er, begaaede af Greven, som det havde været Rentekammerets Pligt at paatale, om det havde vidst dem, men som det nu, uagtet jeg paa min egen Bekostning har aftaget det denne Pligt, dog vægrer sig ved at lade mig lægge for Dagen og paatale. Greven har betalt een og anden Artikel fem, ja syv Gange saa dyrt, som Kongen har tilladt ham at betale den, og først naar Udgifterne have været gjorte, og naar det har været umueligt at gjøre det om igjen, først da har han erhvervet Kongelig Tilladelse dertil; han har digtet Udgifter og fremlagt digtede Qvitteringer derfor. Straffen, han har fortjent, staaer det til Kongen at eftergive ham, men det staaer ikke til Kongen; thi det var Uretfærdighed, at lade den blive en Løgner, som har talet Sandhed. Rentekammeret, hvor Beviserne for, hvad jeg har sagt, ligge, har nægtet mig disse, uagtet jeg har tilbudet

mig

mig at betale Kammeret den Møie, det har med at afskrive dem, det har nægtet mig dem, efter en Omgangsmaade, der gjør Kammeret kun liden Ære, det har nemligen ladet Greven erklære sig over, om det burde tilstaaes mig eller ikke; og at hans Erklæring er bleven mig imod, det er begribeligt, da han ikke var uskyldig. Som Sagen nu gaaer, lader det altsaa til, Kammeret ikke lader sig bevæge til at komme frem med Sandheden, førend jeg nøder det dertil ved en Høiesterets-Dom, og denne, her sværger jeg derpaa, skal eiheller udeblive. Dersom denne Behandlingsmaade og Følgerne deraf ikke interessere det Danske Folk, sandeligen, saa veed jeg ikke, hvad der skal interessere det; thi Kammeret burde jo, om jeg havde løiet, erklæret det for Løgn; havde jeg derimod sagt Sandhed, saa var Kammeret pligtig at lade Sandheden have sin Fremme. Skulde man ikke troe, man bestræbte sig for at lægge Dølgsmaal paa Misligheder, for at skaane den, der begaaer dem? Maa ikke saadan en Behandling bestyrke Embedsmanden i Egenraadighed og betrygge ham for at blive krævet til Ansvar for de Synder, han begaaer? Og hvor kan et Folk være lykkeligt, naar Ansvars-Loven saaledes bliver tilsidesat?

Mit

Mit Forhold i øvrigt som publique Skribent, tør jeg være bekjendt for mit Fædreneland, jeg bestræber mig for at opdage Misligheder, paa det de kunne blive afskaffede, og jeg gjør det uden Egennytte, thi jeg søger intet og jeg attraaer ingen Belønning. Vil Recensenten en anden Gang, naar han kommer til at omtale eller bedømme mit Arbeide, tage dette i Betragtning, saa tør jeg uden tvivl gjøre mig Regning paa en billigere Dom af ham over mig.

Om Statsrevolutioner.

Frankrigs Exempel lærer os, at Revolutioner er et Onde, værre end en despotisk Regjering, og at den maatte være en Fiende af sit Fædreneland, som var i Stand til at ønske, det ved slige gysselige Optrin skulde blive løst fra sine Aag. Saalænge der er flere Monarchier end Republiquer i Europa, saalænge er det umueligt, at den Generation der lever under Revolten, kan blive lykkalig, og at opofre sig selv for Efterkommerne, det er dog mere, end der kan fordres af noget Menneske. Krig, udvortes Krig, er altid det Folk udsat for, som, misfornøiet med sine Kaar, vover at forsøge paa

at

at lætte sin Byrde. Alt for vigtigt et Exempel var det for andre monarchiske Stater, om det gik af i Roelighed, til at disse skulde kunne lægge Hænderne i Skjødet derved. En Revolution, hvormed Hensigten er den samme som i Frankrige, maa altsaa nødvendig baade indvortes og udvortes koste Blod, maa nødvendig afrive enhver Familie een eller flere af dens Lemmer; thi Lighed, om det endog var den allernaturligste, bliver dog afskyet af den, som troer sig ophøiet over Mængden, og opdages Listen, denne anvender for at vedligeholde sin Høihed, maa han uimodsigelig blive et Offer derfor. Paa denne Maade ødelægges den Fornemme; den Ringe derimod finder sin Død i Krigen: og hvad har jeg vundet, naar jeg har tabt Livet? Vilde dog ethvert Folk indsee, at en Statsrevolution ikke føder andet end Ulykker af sig for hele den Folkeslægt, der lever paa den Tid, Revolutionen foregaaer; vilde det indsee, at det er Brødres, om det endog er lastværdige Brødres Blod der flyder, at den uskyldige af mere end et Folkeslag i Krigen maa bøde Liv for at føie eller modsætte sig et ubetænksomt Folk Griller og Villie, at Landet ødelægges af Mangel paa Hænder til at dyrke det, at Konster og Videnskaber forfalde, at

Men-

Menneskefølelsen døer eller kioles i enhver Barm; vilde dog enhver Mand, som Skjebnen har sat til at hærske over et Folk, vilde han indsee, at det er hans Sovnagtighed eller Ufornuft, der fristet hans Undergivne til at gjøre baade sig selv og ham ulykkelig, vilde han indsee, om han var svag, at det var bedre at nedlægge et Scepter, som han ikke havde Kræfter til at føre, end at beholde det, til det blev ham aftvunget; da, da kunde man dog tænke at beholde sit Liv og sin Eiendom uforkrænket, da kunde man dog vente, at Statsstyrerne vilde bestitte sig paa at hærske selv og ikke med Hænderne i Skjødet overdrage deres Magt til Leiesvende og usle med Menneskets Værd ubekjendte Adelsmænd.

Folke-Fienden.

No. 29.

Kjøbenhavn, den 19 Januarii, 1795.

Om Regentopdragelsen, hvad den er og hvad den burde være.

For at skrive fornuftigen i denne Materie kunde det vel fordres, at Skribenten skulde være Statsmand, i det mindste have havt Omgang med og levet i den store Verden, og om jeg vilde sige, jeg var hiint eller havde havt dette, vilde man let begribe, at jeg sagde Usandhed. Imidlertid troer jeg dog, at man, ogsaa uden at være Statsmand, saaledes som de almindeligen ere, intrigante og derhos uvidende Folk, og uden i store Selskaber at være smittet med Dovenskab, gjerne, ved Læsning, ved begaaede Statsfeils Overveielse, ved Tingenes Betragtning, som de ere, ved Granskning efter, hvad de burde og kunde være, og dertil en Smule god sund Fornuft, kan yttre Ideer og Tanker, der maaskee ikke skulde være ganske forkastelige; og i denne Tanke udkaster

ster jeg her løseligen en Skitse, hvoraf et og andet Træk mueligen kunde blive nyttet af en heldigere Pen end min.

Rousseau skrev en Emil, som tilstrækkeligen definerer den borgerlige Opdragelse. Vare alle Mennesker dannede efter dette Rousseau's eller et andet ikke slettere Systeme (forstaaer sig selv, mere eller mindre indskrænket og udvidet, ligesom Menneskets Bestemmelse i Livet krævede det): saa behøvedes der ingen synderlig Afvigelse fra den borgerlige Opdragelses Maade for at danne den gode og fornuftige Regent. Men da den borgerlige Opdragelse i vore Tider indskrænker sig til nogle, ofte kun faa Kundskabers Bibringelse og til en theoretisk Sædelære, som kun i faa Dele bliver udøvet: saa er det høist nødvendigt, at den Regent, der skal lykksaliggjøre det Folk, han hersker over, maa have nydt en egen, en ganske ualmindelig Opdragelse.

Falde paa kunde man, at den letteste Maade, at frembringe en god, en fornuftig Regent paa, var den, at antage og følge et fast og godt Systeme ved al Ungdommens Opdragelse, hvoraf vilde flyde, ikke allene, at den tilkommende Regent

des-

deslettere vilde kunne dannes skikket til sin Bestemmelse, men og at Folket, han skulde styre, naar det havde antaget en fast og næsten overeensstemmende Characteer, deslettere var at lede og holde paa den gode Vei, det havde betraadt. Men til at naae dette Maal, udkræves der i det mindste tre til fire Menneskeslægters Alder, da Mennesket, smittet af Mennesket, kun lidet efter lidet formaaer at overgaae til en ganske nye Epoque i sin Characteer og sin Levemaade.

Uden altsaa at tænke paa umuelige Ting, umuelige i det mindste for det nærværende Øieblik, bør man gjøre, hvad der kan gjøres, for at danne en Førsteslægt, værdig til sit vigtige Kald, ævneriig til at regjere Millioner, vaagen over Undersaatternes Ret, viis, kyndig og upartisk; og i denne Hensigt ere disse faa Træk afpassede efter Tingenes nærværende Tilstand, og efter Mueligheden til at kunne udføres og anvendes.

Gode indsætter Naturens Herre alle Mennesker paa Kloden: Bondens Afkom og Førstens Afkom, begge fødes de med lige Sæd til at blive Mennesker, Mennesker i den rigtige Forstand, nemlig velvillige, kjærlige, retsindige Skabninger.

ger. At denne Sæd er nedlagt i det nyefødte Foster, hvor ævneløst det end er til at hjelpe baade sig selv og andre, derpaa behøves intet andet Beviis end det, at der af intet stedse bliver intet, og hvor ingen Udsæd er, kan aldrig voxe nogen Frugt. Men, kan man sige, der er jo onde Mennesker til i Verden: maa der da ikke være nedlagt i det nyfødte Barn ond Sæd ligesaavel som god? Nei, at paastaae dette, var at antage, at Gud var ond, og hvor kan dette tænkes om et Væsen, som dagligen giver os saa mange umiskjendelige Prøver paa sin Godhed. Hvor bliver da Mennesket ondt? Især ved Omgang med onde Mennesker. Og hvor ere disse komne fra? Skaberen har givet Mennesket frie Villie, men han har med denne frie Villie tillige givet det Fornuft til at foretrække det Gode for det Onde, saa meget mere til at foretrække det, som det er godt af Naturen. Imidlertid gaaer det med Mennesket, som med et Værk, der ideligen er i Gang, det sløves, een Feil deri drager en anden hastig efter sig, og tilsidst bliver det ganske fordærvet, hvor godt det end var, da det blev til. Vaages der derimod over dets Vedligeholdelse; rettes enhver Feil, det faaer, i Ti-

de,

de, da er ingen total Fordærvelse at befrygte. Skjødesløshed i at rette sine Feil, har altsaa gjort Menneſket ondt, i det mindſte alt for ſkrøbeligt, og denne Skrøbelighed og Ondſkab er en ſmitſom Kræft, der meddeler ſig til alt det, der nærmer ſig den, der er beheftet dermed.

Midlet til at forekomme diſſe Sygdomme hos Menneſket, til at udrødde dem om det er blevet befængt dermed, er Opdragelſen; dog lettere er det at forekomme dem end at udrødde dem. Førſten, den Mand, af hvis gode eller onde Egenſkaber Landets Vel eller Vee ene hænger, ham er det nødvendigſt at danne frie for diſſe Smitter. Men desværre vare Førſterne hidindtil ſtedſe fra Vuggen til Graven alt for meget omgivne af Hyklerbander til at kunne undgaae dem, desværre ſaae de ſielden Menneſker. Opſtod der engang et Væſen, ſom i Kundſkab om ſine Pligter, i Villie til at udøve dem, udmærkede ſig fra den øvrige Hob, — og hvor ſielden var ikke det? — ſaa havde de Millioner Vanſkeligheder at overvinde, førend de kunde opnaae den Lykke at ſee med egne Øine og handle til deres Underſaatters Bedſte uden Tvang. Aaget, Menigmand under den dumme, den ukyndige Regent

gent var belagt med, gjorde ham sløv, doven og falsk, han trællede for at tilfredsstille sine Fornødenheder, for at mæske Førsten og hans Slæng, og føde begges Overdaadighed; Cultur kjendte han ikke og bestilttede sig eiheller paa at kjende; thi hans Trældom dyssede hans Fornuft i Søvn, og betog ham al Lyst til at ponse paa Fordele i hans Haandtering, den slette Udsigt, han havde til at drage Fordele af sin Vindskibelighed, forjog hos ham al Lyst til at tænke paa videre end Dagen og Veien; hans Hjerte var uskikket til al Følelse, han raabte: „Kongen leve!" naar andre raabte: Kongen leve! og han sukkede over Slaverie, naar andre sukkede over Slaverie, og ved ingen af Delene vidste han hvad han gjorde. Dette, dette er det, og ikke sundt Overlæg, der føder Opstand; for at forekomme det, maa man danne Førsten til Fader, en Fader, der formaaer at bibringe sine Undersaatter børnlig Kjerlighed, og denne kunne de ikke føle, naar dem ikke skeer Ret, og de ved daglig Erfaring overbevises om, de nyde den uforkrænket, nyde den lige i alle Maader med deres Brødre.

Vi ville prøve, hvorvidt det er mueligt at tilveiebringe denne Lykksalighed, thi uden at der ar-

bei-

beides derpaa, kan den jo dog ikke tilveiebringes. Men for at gjøre det, ville vi udkaste et kort Malerie over Førsternes Opdragelse, saaledes som den hidindtil almindeligen har været, paa det vi deraf kunne dømme, om det var mueligt, at et Folk under en saaledes dannet Mand virkeligen kunde være lykkeligt, og om det er at forundres over, at der herskr Uorden, Dovenskab og Vankundighed i alle Stænder fra den høieste til den laveste.

Ikke fra Prindsens spædeste Barndom ville vi begynde; thi i denne er han ligesom ethvert andet Barn, ævneløs baade til ondt og godt, i denne er Følelsen den eneste fuldkomne Sands han har, Fornuften, en Evne, han ganske er fremmed for; vi ville begynde der, hvor hans Sandser først lade ham adskille de Gjenstande, der omgive ham, der, hvor han bliver Abe af dem, han har om sig.

Han fødes og man ærer hans Komme i Verden af Sædvane, ikke til hans egen, men til Hofslængets Fornøielse. Allerede fra Fødselen af er han berøvet den moderlige Omhue: fremmed Melk opklikker ham, fremmede Hænder røgte ham. Kun som spædt, ævneløst Barn er han frie for at see Forestillelse rundt om sig, saasnart han begynder

at

at skjønne, at kunne bruge Hukommelsen, er Hjertet ikke mere i Minen eller paa Tungen af dem, han seer, thi de frygte for en Gjengjeldelses-Dag og denne Frygt er nok til at gjøre dem til Bientjenere endog hos det spæde Barn. Domestiquer, raae som Ørkenens Sandbund, og Damer, trædske som Slangen ere hans første Selskab. Hine lyde ethvert Vink med taus, slavisk Ærbødighed, disse ere for listige til at indvende noget mod den tilkommende, endnu uden Buxer tumlende, Regents Villie eller Egensindighed. Saaledes lærer han allerede i den spædeste Barndom at ansee sig selv for en mere end menneskelig Skabning, at indbilde sig selv at være en Gud, og alt levende, han ellers seer, at være Creature, hans uvilkaarlige Magt og Myndighed i alle Maader undergivne.

(Fortsættes.)

Folke-Fienden.

No. 30.

Kjøbenhavn, den 26 Januarii 1795.

Om Dannemarks formodentlige og virkelige Forfatning.

Krig ødelægger et Land, den være saa lykkelig den end være vil; thi Jorden kommer derved til at mangle de flittige Hænder, der skulle aflokke den Føde: og Gjeld, hvis Renter og Capital siden skulle erstattes af Flid og Vindskibelighed, er den uundgaaelige Følge af Mangel paa Jordens Dyrkelse. Virkeligen er Krig det værste Onde, der kan overkomme et Land, endog smitsomme, dræbende Sygdomme, endog Misvæxt kunne paa ingen Maade sættes i Ligning dermed, da de første formindske de tærende Munde, ligesaavelsom de arbeidende Hænder, den sidste sjelden er mere end et eneste Aar vedvarende, men Krigen derimod baade kan være langvarig og tillige udkræver Føde for Skarer af ørkesløse Mennesker. Det Land altsaa, som har været længst befriet fra dette

Onde,

Onde, det Land maatte jo nødvendigen være det lykkeligste af alle Lande: er det det derimod ikke, maa uimodsigeligen Aarsagen dertil ligge, enten i en urigtig Statsbestyrelse, eller i Overdaadighed, eller i Mangel paa Flid og Industrie.

Mere end halvfjerdesindstyve Aar har vort Fødeland været befriet for Krig, — denne Lykke skal ingen anden Europæisk Stat kunne rose sig af — det burde altsaa være et gjeldfrit Land og have Midler nok til at udholde en maadelig Feide, naar nødvendig gjordes, uden at Undersaatten skulde paalægges nye Skattebyrder. Men er vor Forfatning saaledes? Nei! Den mindste Udrustning kræver enten nye Skatters Paalæg eller Statsgjeldens Formerelse. Krigsstyren i Aaret 1789 for en Landudrustning paa nogle Maaneder, blot for at hjelpe en anden Magt, ligesom og Skibspaalægget, den frievillige Hjelp og det søgte Laan til Søeudrustningen i Fjor, dette vidner nokſom om vor Trang og vore Financers slette Omstændigheder. Og hvoraf mon denne Trang reiser sig? Mon den kan tilskrives Hoffets Overdaadighed, eller mon den er foraarsaget af en urigtig Anvendelse af Statens Indkomster? Hoffets Overdaadighed driſter

jeg

jeg mig ikke til at beskylde derfor: mangen en lille Tydsk Første har anvendt større Summer paa sin Hofholdning end den Danske Regjering paa sin; og en lille Overdaadighed, saasom for Exempel Decorationen for det Danske Comediehuus ved Kronprindsens Hjemkomst fra Toget ved Qvistrumbroe, Apollos Tempel sammesteds og Æreporten uden for Admiralitetet ved Kronprindsessens og Kronprindsens Indtogsfest, dette skal, i hvorvel det kun er Undersaatterne, det ved saadanne Leiligheder anstaaer at yttre deres Glæde, dog aldeles ikke friste mig til den mindste Tanke om Ødselhed hos Regjeringen, for saavidt det angaaer den selv. En urigtig Anvendelse derimod af Statens Indkomster i de hensvundne Tider, dette er, efter min Formening, Hovedaarsagen til Danmarks Financers slette Tilstand, dette har foraarsaget den Trang, vi ere i, men ikke burde være i, og dette kunne vi for en stor Deel tilskrive, ikke Regjeringen, men Regjeringens Haandlangere. Regne vi fra Frederich den Fjerdes Tid til vore Dage de Capitaler med Renter, der uden Nytte ere blevne bortkastede i Pensioner til brugelige, rørige Embedsmænd: saa skulle vi udbringe en uhyre Sum, en Sum,

der

der vilde udgjøre et stort Afdrag paa Statsgjelden, et Afdrag større end det, den paabudne og vedvarende Extraskat har udgjort. Og kunde det ikke været sparet, burde det ikke været sparet? Ingen Mand bør beskikkes til noget Embede, uden det forud er prøvet, han besidder den fornødne Dueligbed til at bestyre det, og afskediges bør han ikke igjen, uden allene for Alderdom, Skrøbelighed, Efterladenhed i sine Pligters Opfyldelse eller Utroeskab i sit Embede. Pension fortjener han i det første Fald, men ingen Pension fortjener han, naar han selv gjør sig uværdig til at tjene Staten. Jeg vil ikke nævne dem, jeg veed, der nyder og have nydt Pension, uden at være eller have været uskikkede til deres Embeder, og som ere blevne Pensionister, efter al Sandsynlighed, enten blot for at gjøre Plads for andre eller for at hjelpes til et mageligt Liv, det er nok at sige, de ere og have været til, det er nok at sige, de, der have Skyld i, saadant gaaer i Svang, ere Landets Tyranner og kun lidet bedre at ansee end Røveren, der fraraner enkelt Mand hans Eiendom; thi Statens Fattigdom gjør Tyngsler paa Undersaatten nødvendige, og Fattigdom kunde ikke have Sted, naar

der

der ikke paa slig og anden Maade blev ødslet med Landets Indkomster.

Troe Mænd, Fædrenelands-Venner, oplyste og kyndige Folk, Hæders-Mænd, der paa ingen Maade lade sig forlede til at tabe Statens og det Almindeliges Vel af Syne, saadanne vare Kongen fornødne til Raadgivere, om Landet skulde blive lykkeligt, ikke blot i Indbildningen alene. Hvad Regjeringen kan gjøre, er at sørge for at faae disse, og ikke lade de samme Familier bestandigen, uden at see paa personlige Egenskaber, Fuldkommenheder og Kundskaber, blive i Besiddelse af den Ret at laane Regentens Øre; thi disse, stedse opklekkede i Lykkens Skjød, sjelden begavede med virkelige Kundskaber, disse formaae ikke at forudsee Følgerne af deres umodne, og uoverlagte Raad og Handlinger, og naar endeligen Skaden er skeet, da koster det Seculer at afhjelpe den, istedet for det forud neppe vilde kostet Dage at forekomme den. Er det derimod blot fornuftige, retsindige og kyndige Mænd, der omgive Tronen, er Vankundigheden og Dumheden forviist til det Caos, hvor de ikke mere kunne skade, da vil mange af de Uordener, som nu gaae i Svang, ganske og al-

deles

deles uddøe, da vil den Lykke, det er mueligt for Undersaatten at opnaae, sikkert ikke udeblive.

Om Smiger.

Denne Hofmandens største Evne, denne mægtig virkende Gave, tilstaaer jeg gjerne at være det største Gode, et Menneske kan blive begavet med; thi ikke skal han sukke for Brød, om han har den, ikke skal han mangle Velyndere, naar han forstaaer den Konst at bruge den, fra Trin til Trin kan han stige, og ingen Grændse vil der være for hans Høihed, førend han ved at anvende den til Monarchens egen Glæde vil blive Monarchens Nærmeste. Men, hvor frugtbringende end denne Gave er, hvor mageligt det end er at æde Brød, som man ikke har fortjent: saa afskyer jeg den dog, som jeg afskyer den tomhjernede Hofmand selv, saa foragter jeg dog Brugen deraf, ligesaa meget som jeg foragter den Klods, der har den at takke for sin Ophøielse. Dette finder jeg mig beføiet at sige i Anledning af Adskilliges, selv mine Venners, Yttringer over nogle Stykker i dette Blad, hvori de have villet finde, at jeg skulde have vendt min

Tone

Tone og talet Smigrerens Sprog, og dette gjentager jeg med den allerede forhen gjorte Erklæring, at jeg intet søger og intet attraaer, uden det jeg veed at have fortjent, uden det jeg ingen uden mig selv har at takke for. Jeg skumlede hidindtil ikke; hvad jeg efter min Overbeviisning havde at sige, sagde jeg med saa tydelige Ord, som det var mig mueligt at udfinde, og fordi jeg mueligen kan være ulige i Mening med andre, derfor synes mig endda ingen kan have Grund til at tiltroe mig Bihensigter med hvad jeg siger. Jeg anseer den for en Skurk, der af Egennytte præker Meninger, der ikke ere hans egne, og derfor siger jeg hvad jeg tænker, uden at bryde mig om, hvad andre tænke. Mine Tanker om den monarchiske Regjerings Fortrin for enhver anden Regjerings-Form, ligesom og mine Yttringer angaaende Revolutioners Afskyelighed, troer jeg ikke at være skrevne i en Tone, hvoraf man, endog med den mindste Grund, skulde formode, at jeg havde sagt andet end hvad jeg meente, og jeg opfordrer enhver retsindig Mand til at dømme, om der findes det mindste deri, som kan kaldes Smiger og som han ikke vilde være bekjendt selv at have

sagt

sagt, naar han var i det Cas som jeg, nemlig at være ligegyldig for al Gunst og Bifald uden det, der tilkommer den, der ikke har andre Meninger, end dem han tør være bekjendt, og intet attraaer uden det, han veed, hverken Had, Misundelse, ophøiet Dumhed eller blottet Skurkerie kan nægte ham, nemlig hans fortjente Brød. Efter denne Erklæring tør jeg vel vente, man efterdags ikke just giver mig Ret i alt hvad jeg siger; — thi det fordrer jeg ikke, da det er menneskeligt at feile, men dog skaaner mig for al Mistanke om, at jeg skulde sige andet end det jeg mener og troer at være rigtigt; thi jeg skriver ingen Folkeven og eiheller nogen Tydsk politisk Journal.

Grundig og paalidelig Anviisning hvorledes man kan forudsee alle muelige Forandringer i Veirliget og Luften, og med Sikkerhed forud bestemme hvorledes det tilkommende Veirlig vil blive. Oversat. Dette Skrift indeholder: 1) Om Dunster som forekomme vore Sandser under Dannelse af Skyer, Taage, Regn, Dug og Hagl. 2) Maaden hvorledes Soel, Maane og Stierner lade sig syne for os. 3) Vinden. 4) Nyere Jagttagelser af Plante- og Dyreriget til Veirets Forudbestemmelse. 5) Nogle særdeles Phænomener som under forskiellige Omstændigheder ved Luft og Ild blive frembragte. Det faaes for 10 ß., indhæftet 12 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 31.

Kjøbenhavn, den 19 Januarii, 1795.

Om Regent-Opdragelsen, hvad den er og hvad den burde være.

(Fortsat.)

Til det fjerde mueligen og femte Aar, den Alder, hvori Barnet i alle Maader efteraber hvad det seer, er Prindsen, som sagt, omgiven af Folk, der hverken ville eller kunne danne hans Hjerte. Nu faaer han Lærere, men tør vel disse bruge den Myndighed, som uundgaaelig er nødvendig at anvendes, naar et Barn skal lære noget? Nei! Det forstaaer sig, Prindsen skal lære, men hvad skal han lære? Det han selv vil eller det man med det Gode kan faae ham til at lære. Og hvor lidet dette er, det kunne de fleste af Europa's Forster tjene os til Beviis paa. At skrive og læse og pludre nogle fremmede Modesprog, det lærer man ham, men man lærer ham ikke at tænke. Vil Naturen selv, er det vel mueligt, han kan faae Fornuft, men det

er

er ikke dyrket, ikke ordnet Fornuft, han faaer; thi denne vil man ikke bibringe ham, fordi man ikke vil, han skal see selv, han skal tænke selv, han skal handle selv, fordi man vil see for ham, tænke for ham og handle for ham. En Første, saaledes tænke Hofsnogene, bør ikke kunne see uden med Hofyngelens Øine, ikke høre uden med dens Øren, ikke tale uden med dens Mund, en Første bør intet Hjerte have, ingen Fornuft have; kun med dens Hjerte skal han føle, med dens Hjerne skal han tænke, og hvor ulykkeligt er ikke det Folk, der skal lade sig styre af saadan en Regent! Som den meest uvidende Dreng opfødes Prindsen, paa dette nær, at han, som sagt, har lært lidet, hverken hugget eller stukket, af fremmede Sprog, nogenlunde at ride, fægte og danse, og dertil at lætte paa Hatten, naar den retskafne Borger hilser ham med yderste Ærbødighed. Saaledes er Regenten, den mægtigste Mand i Riget, i sig selv den meest bundne Mand, mindre myndig, og fattigere paa Evne til at handle selv end det unge under Formynderskab staaende Menneske. Kort, den voxne Prinds har tilbagelagt sin Ungdom saaledes, at han i alle Maader er en Dukke,

men

men næsten fra ingen Kant betragtet kan fortjene Navn af Menneske, med mindre det har behaget Forsynet at lade ham blive et af de sjeldne Væsener, der uden andres Hjelp formaae at danne sig selv, og deraf kommer det, at saa mangt et Folk murrer og sukker over Despotie, slet Huusholdning og Partiskhed i og ved Rigets Bestyrelse, deraf kommer det, at velsignede Lande forgjeldes og deres Indbyggere udsues til Marv og Been.

Vi ville nu tale om Opdragelsen saaledes som den burde være. Moderen, om hun end er Dronning eller Prindsesse, er ikke for god til at opamme sit eget Barn. Den Sysselsættelse, denne Pligts Opfyldelse forvolder, binder det moderlige Hjerte langt mere til Barnet end det blotte Modernavn og den tilfældige Omstændighed at være bleven Moder; og hvilket Tilsyn kan vel være bedre end det moderlige? Moderen, hun være saa lidet oplyst hun end vil, vil altid vogte sig i Barnets Nærværelse for enhver Handling, der kunde smitte dets spæde Hjerte med Laster, som det mangler Fornuft til at afskye, og som, bibragte det i Ungdommen, bliver det Vane siden; en Fremmed derimod vil ikke være særdeles sam-

vittig-

vittighedsfuld i saa Henseende. Virkeligen siger man ikke for meget, naar man paastaaer, at det spæde Barn indsuer Lasterne med den Melk, det dier, og hvilken Synd har ikke den Moder paa sig, som for sin Magelighеds Skyld, vilde give sit eget Barns timelige og muelig ogsaa evige Lykke til Pris! Dette kan siges om enhver Moder i Almindelighed: hvor megen mere Aarsag har man da ikke til at sige det om den Moder, af hvilken Forsynet lader fødes et heelt Folkeslags Behersker; en Regent, hvis gode eller onde Egenskaber have ligesaa stor Indflydelse paa de ham Undergivnes Vel eller Vee, som Veirliget paa Planten!

Foruden den Fordeel, det er for Barnets Dannelse, at det har Moderen til Amme, har denne moderlige Forretning tillige dette Gode i Følge med sig, at Barnet da ogsaa desoftere nyder Faderens Nærværelse; thi en varm Moder holder ogsaa Faderen i Varme, og det Barn, der opdrages under sin Faders Opsyn, hvor lykkeligt er ikke det mod det Barn, der ganske er overladt til Fremmede! Kongesønnen, der stedse er omgiven af leiede Folk, seer intet uden Forstillelse; hans Fader er den eneste Person, der viser sig naturlig

for

for ham. Skal han lære at kjende Mennesker, saa maae han see Mennesker handle; mechaniske Dukker kunne ikke danne, men forstemme hans Følelser.

Dog, eet Menneske allene er ikke Exempel nok for det Barn, der skal beredes til det vigtige Kald at regjere Millioner Medskabninger, og desuden ere Regentens Forretninger saa mange og saa vigtige, at det virkeligen var en Urimelighed, at fordre, han paa sin Sons Opdragelse skulde anvende saa megen Tid, som man ikke ugrundet kunde fordre anvendt af enhver anden endog med de mangfoldigste Forretninger belæsset Fader. For altsaa at skaffe den tilkommende Regent Leilighed til at see og omgaaes med Mennesker, den sandeste Skole en Mand nogentid kan nyde, burde man, fra den Tid af Prindsen forlod den qvindelige Pleie, give ham ved alle hans Underviisninger, ved alle hans Fornøielser, kort, den hele Dag igjennem, to til tre velartede med ham i lige Alder værende Børn af borgerlig Fødsel til Selskab. Disse Børn skulde af og til være hos deres Forældre, for at vænne sig til andres Omgang end Hoffets, og af og til hos Prindsen, for at meddele ham de Erfaringer,

de

de i deres Fraværelse havde samlet sig. Naturligt er det, at Børn, der fra deres spædeste Barndom havde været opfødte med en Førsteføn, vilde i alle Maader betragte ham som deres Ligemand, i det mindste ikke gjøre sig den mindste Tanke om nogen Standsforskjel, og altsaa eiheller iagttage den Tilbageholdenhed, som er uundgaalig hos den, der, saa at sige, hovedkulds kommer i et Selskab, som han troer ophøiet i Stand over sig. Det forstaaer sig, at Prindsen ingen Dag skulde være uden saadanne Børns Selskab, og at der derfor maatte være et dobbelt Sæt af dem, paa det det ene kunde være hos ham, naar det andet var fra ham. Men nøie maatte der paasees, at det ikke var egennyttige Familier, hvis Børn man valgte til Prindsens Selskab, paa det de ikke skulde hige efter større Lykke end den de nød, og altsaa sætte Børnene en Stolthed i Hovedet, som ikke kunde andet end tilintetgjøre den Hensigt at bibringe Prindsen Kundskab om Mennesker uden for Hoffet og Adelen.

Lærerne, der bleve beskikkede Prindsen og de andre Børn til Opdragelse, maatte strængeligen paalægges, ei at gjøre nogen Forskjel mellem begge, for ei at lade Børnene føle, de vare ringere i

Stand

Stand end Prindsen, og denne at han var mere end hine; thi den mindste Forskjel, der blev gjort, vilde strax blive et Sædekorn, der snart skulde skyde Stolthed i Prindsens og Forstillelse i de øvriges Hjerte.

At foreskrive de Videnskaber, Prindsen skulde oplæres i, vil jeg lade være uden for mig, da det falder af sig selv, at man bør gjøre Begyndelsen med ham ligesom med andre Børn, og især vogte sig for, alt for tidlig at anstrænge hans Sjelekræfter. Det er med et Barns Sjelekræfter ligesom med dets Legemskræfter, de svækkes ligesom Planten ved at drives for stærkt og for betimeligen. Naar Prindsen, saavidt det er mueligt at kunne læres af Bøger og mundtlig Samtale, faaer Kundskab om Mennesket saaledes som det er, maa den rigtigere Forestilling deraf læres ved Omgang, og har han først paa den her foreslagne Maade lært at gjøre Forskjel imellem det virkelige Menneske og de Aber, han almindeligen seer om sig, er der ingen Tvivl om, han vil betragte begge fra den rette Synspunct, foragte de forstilte Mennesker, og kun befatte sig med og høre fornuftige og retsindige Folk. De almindelige

Kund-

Kundskaber bør Prindsen have ligesaavelsom andre Mennesker, men der gives ogsaa endeel andre Kundskaber, ikke nødvendige for Folk i Almindelighed, men som Prindsen er uvidende, om han ikke opnaaer, førend Scepteret gives ham i Hænderne. Jeg vil bestræbe mig for at vise nogle af dem i et af de følgende Nummere.

(Fortsættes.)

Grundig og paalidelig Anviisning hvorledes man kan forudsee alle muelige Forandringer i Veirliget og Luften, og med Sikkerhed forud bestemme hvorledes det tilkommende Veirligt vil blive. — Oversat. — Dette Skrift indeholder: 1) Om Dunster som forekomme vore Sandser under Dannelse af Skyer, Taage, Regn, Dug og Hagl. 2) Maaden hvorledes Soel, Maane og Stierner lade sig tilsyne for os. 3) Vinden. 4) Nyere Jagttagelser af Plante- og Dyreriget til Veirets Forudbestemmelse. 5) Nogle særdeles Phænomener som under forskiellige Omstændigheder ved Luft og Ild blive frembragte. Det faaes for 10 ß., indheftet 12 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 32.

Kjøbenhavn, den 22 Januarii, 1795.

Mere i Anledning af Trykkefriehedens Forordninger og Rescripter.

Allerede een Gang har jeg i dette Blad, nemlig i Num. 5 været tvunget til at forklare de Tilfælde, hvor det efter mit Begreb er nødvendigt, at Kongen saggiver en Forfatter, som man anseer for at have forseet sig mod Trykkefrieheden, og atter nu nødsages jeg til at gjentage, hvad jeg den Gang skrev. Rentekammeret har fundet sig fornærmet over de Sandheder, jeg samme angaaende har sagt i Num. 28, og har forlangt af Cancelliet, at jeg skulde tiltales derfor af General-Fiscalen. Hvad der har foranlediget Rentekammeret til denne underlige Begjering, begriber jeg meget vel, men for ogsaa at gjøre mine Læsere bekjendte dermed, nødes jeg til at gaae lidet tilbage i Tiden.

Førend forrige Hofmarchall og Theaterbestyrer Geheimeraad Grev Ferdinand Ahlefeldt lod sig be-

bevæge til at anlægge Sag imod mig, men efterat jeg aabenbar nok havde moveret om hans mislige Forhold, som Embedsmand, blev der, som man sagde, men som jeg ikke troer, efter hans Begjering, nedsat en Commission, bestaaende af trende af Rentekammerets Lemmer, nemlig Hr. Grev Reventlau, Herr Conferenceraad Hansen og Hr. Justitsraad Wormschiold, til at undersøge Theatercassens Tilstand og Udgivter under Grev Ahlefeldts Bestyrelse. Med Sikkerhed veed jeg, at disse Herrer følede i deres Hjerter, Greven ikke som Embedsmand havde handlet saa forsigtig som han burde, men imidlertid blev dog Udfaldet af denne Commission, at der blev erhvervet Kongelig Approbation paa de Udgivter, Greven, uden nogen Competence, havde vovet at gjøre, den Udgivt undtagen, for Skrædderen Franciscus Mazari, hvorpaa jeg fornemmeligen havde støttet mig ved min Beskyldning mod Greven om Misbrug af Theatercassens Penge. Jeg vil forbigaae den taabelige Udflugt, Grev Ahlefeldt i denne Commission betjente sig af for at undskylde denne Udgivt, da det her hverken gjør fra eller til, enten Publicum veed den eller ikke, men forbiegaae kan

jeg

jeg ikke at gjøre Publicum opmærksom paa, at disse tre Herrer, hvoraf Commissionen bestod og som altsaa i Særdeleshed vare vidende om Grevens uforsvarlige Forhold, selv vare Lemmer af det Collegium, hvor mig siden blev nægtet Afskrivter til at bevise Rigtigheden af min Tanke mod Greven. Skulde man vel formode, at der skulde kunne møde mig den mindste Vanskelighed ved at erholde mod Betaling nogle Afskrivter af Regninger, der ingen Hemmelighed kunde være, og som man uden det vidste, jeg selv ordret kunde afskrive, om jeg vilde, særdeles da det her kom an paa at undersøge, om dermed var begaaet nogen Mislighed eller ikke, og tillige at afgjøre, om jeg havde sagt Sandhed og altsaa burde befries for Tiltale, eller lsiet og da burde straffes? Og mon Rentekammeret med Roelighed burde kunne see paa, jeg tabte en Sag, som det vidste jeg burde vinde, naar det ikke forholdt mig nogle for det intetsigende Regninger i Afskrivt?

Nok, jeg anmodede Rentekammeret om Afskrivter af disse Skræderens Regninger, Kammeret lod Grev Ahlefeldt erklære, om jeg burde have dem eller ikke, og æskede derefter det Danske Cancel-

cellies Betænkning over, om man ikke skulde kunne nægte mig dem. Jeg kjender ikke Rentekammerets Brev til Cancelliet, men jeg veed, det indeholdt alle de Grunde, der kunde være imod at tilstaae mig dem, og da Tingen altsaa kun blev viist fra en Side, undskylder jeg ganske Cancelliet, at det var eenstænkende i denne Henseende med Kammeret. Men nu, da jeg paataler den Ubilligheed, jeg troer at finde i Kammerets Afslag og Forhold, og Kammeret æsker Fiscalsag anlagt mod mig, nu seer jeg vel Kammeret staaer i den falske Indbildning, at Cancelliets nysnævnte Betænkning var en Cancellievillie, paa Kongens Vegne imod hvilken jeg skulde have forbrudt mig, da den dog ikke var andet end en simpel Betænkning af et lovkyndigt Collegium, saaledes som Skik og Brug er ved Kammeret at æske endog i de allerubetydeligste Tilfælde. Jeg har sagt mine Tanker om Kammerets Forhold, og har jeg derved i nogen Maade forseet mig, saa staaer det til Kammeret privat at søge mig, jeg begjerer ingen Skaansel, men man maa forlade mig, om jeg troer, det ikke tilkommer Kongen at paatale dette. Skulde Kongen forsvare enhver Embedsmand, hvis Forhold man laste-

de

de eller var misfornøiet med, saa vilde man faae en svar Hob Fiscalsager; jeg har troet og jeg troer, at Kongen ikke har at tage til Gjenmæle, uden i det Fald, at Han selv, offentlige Indretninger, Lovene, Landets Religion eller Sæderne ere fornærmede, men ingenlunde der, hvor enkelte Mænd eller Corpora kunne fremstaae, forsvare sig og søge Satisfaction.

Ligesaalidet som Grev Ahlefeldt efter hans Ønske kunde bringe det dertil, at Fiscalen paa Kongens Vegne skulde føre hans Sag mod mig, ligesaalidet troer jeg, Kammeret bør kunne bringe det dertil; thi Grev Ahlefeldt var jo ligesaavelsom dette Departement Bestyrer af en offentlig Indretning i Staten, og altsaa har dette i nærværende Tilfælde ingen større Rettighed end han. Jeg er ikke bange for Sags Anlæg imod mig, thi at Grev Ahlefeldt har havt min Begjering om Afskrifter af de af Theatercassen betalte Skræderregninger til Erklæring, det vil Kammeret vel ikke nægte, da jeg veed Folk, der have seet min Begjering til Kammeret tilligemed Kammerets Brev til ham i hans Værge. Men da jeg intet nyder af Staten, uden den Sikkerhed jeg maa betale, og Erfarenheden

heden nokſom har lært, at ſelv den Friefundne i alle Fiscalſager tilpligtes at betale Fiscalen hans Salarium, for Exempel Boghandler Liunge i den Steffenſke Sag: ſaa fortænker man mig ikke i, at jeg paataler min Ret til at være frie for deslige Udgivter.

Eiheller er dette en Sag, Kammeradvocaten kan overdrages paa Embedsvegne at føre imod mig; thi jeg er ikke Kammerets Subalterne, jeg er i dette Tilfælde blot en ſimpel Vederpart af Kammerets Medlemmer; Hvorfor ſkal Staten have Udgivter for at forſvare Embedsmænd, der leve paa dens Bekoſtning?

Med dette vil jeg lade det være nok, overladende i øvrigt Vedkommende at handle i dette Fald ſom de kunne forſvare med deres Eed og Pligt; det øvrige lille Rum jeg her har, vil jeg anvende til at viſe, hvad Skade jeg har af Kammerets ofte nævnte Afſlag. Bekoſtningen jeg havde havt, naar Kammeret havde givet mig Afſkrivt af Skræderregningerne havde været fire til fem Rigsdaler, nu derimod er jeg bleven tvungen til at anvende fire til fem Gange ſaa meget paa Tingsvidner, og maaſkee ti til tolv Gange ſaa meget paa

en Høiesteretsdom, om Rentekammeret i sin Tid skulde modsætte sig den Vidneføring, jeg agter at foretage. Om Kammeret kan forsvare for Landet at have taugt til Grev Ahlefeldts overdrevne Ødselhed som Theaterbestyrer, det vil jeg lade være uden for mig at undersøge, men hvad der angaaer stricte mig selv, det kan man vel ikke fordre, jeg skulde være ligegyldig ved. Jeg gjentager endnu engang, jeg nyder intet af Staten, og jeg attraaer intet af Staten, men just derfor troer jeg, Billigheden selv siger, at man ikke bør volde mig Bekostninger, hvor man uden egen Skade kunde skaane mig derfor, særdeles da jeg til denne Time har været skaansom nok over Statens Casse til ikke at fordre nogen Betaling af samme for mit Arbeide ved Theater-Cassens Regnskabers Opgjørelse for Aarene 1791 og 1792 og det nu opbrændte Theaterarchivs Jordenbringelse.

Skulde Rentekammeret finde noget i dette, som mere kunde give det Anledning til at sagsøge mig, da det mueligen i No. 28 ikke vil finde nok: saa skeer der mig ikke meer, end hvad jeg selv ønsker; thi ikke med mindre Overlæg er dette skrevet, end hvad jeg har skrevet tilforn.

Hirschholm. Werfel.

Naturens Lov eller den franske Borgers Catechismus, af Statsborgeren Volney, har forladt Pressen, og indeholder: den naturlige Lovs Kiendetegn; den naturlige Lovs Principier, med Hensyn paa Menneskene; Moralens Grundvold; om Got, om Ont, om Synd, om Forbrydelse, om Last og om Dyd; om de individuelle Dyder; om Maadelighed; om Afholdenhed; om Mod og Virksomhed; om de huuslige Dyder; om de selskabelige Dyder; Udvikling af de selskabelige Dyder. Den faaes for 20 ß. paa Skrivp. og 16 ß. paa Trykpapir, hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Af Maanedsskrivt for Damer er 11te Hefte udkommen og indeholder: Den Maderas Opdagelse; Sang paa en værdig Huusmoders Fødselsdag af***; Joel og Heman; det uafgiorte Valg; til de Skjønne og Ikkeskjønne; i en Maalebog fra en Moder til sin Datter. Hver Maaned udkommer et Hefte, som koster 24 ß. paa Skrivp. og 20 ß. paa Trykpapiir. Subskriptionen som gjelder for en heel Aargang modtages hos Forlæggeren Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 33.

Kjøbenhavn, den 26 Januarii, 1795.

Ligesom jeg har begyndt med at bekjendtgjøre i dette Blad Forhandlingerne i Sagen mellem Geheimeraad Grev Ahlefeldt og mig, saaledes vil jeg og vedblive efterhaanden at meddele, hvad deri videre passerer. Vidnestævningerne, jeg har udtaget i Sagen, vil jeg holde tilbage, indtil Forhørene ere sluttede, Contrastævningen derimod meddeles her:

Tilforordnede udi Kjøbenhavns Hof- og Statsret gjøre vitterligt: at, efter Begjering af Johan Werfel, bliver herved Hans Excellence Herr Geheimeraad Greve af Ahlefeldt, boende paa Kongens Nytorv, med lovlig Varsel contra indstævnet at møde for os udi Hof- og Statsretten Mandagen den 16de Februarii førstkommende til sædvanlig Tid og Sted, for at imodtage lovlig Contra-Sägivel-

givelse udi den Sag, som under Numer 763 i forrige Aar her ved Retten af velbemeldte Herr Geheimeraad og Greve af Ahlefeldt som Hovedcitant er anlagt mod Contracitanten, og for at lide Dom, hvorved Contracitanten vil forvente, at de af Hovedcitanten i Stævning af 2den August sidstleden og i Indlæg af 11te August næstefter mod Contracitanten fremsatte ærenærgaaende Beskyldninger samt brugte ublue og uforskammede Udtrykke, som og den i bemeldte Indlæg mod Contracitanten nedlagte aldeles upassende og ærerørige Paastand ved Dom skal vorde mortificeret, og at Hovedcitanten oftmeldte Herr Geheimeraad Greve af Ahlefeldt, for sit herudi mod Contracitanten udviste ublue og skammelige Forhold med tilbørlige Mulcter skal vorde anseet og desuden tilpligtet at betale Contracitanten saavel Hoved- som dette aftvungne Contra-Søgsmaals Omkostninger skadesløs, samt de Bekostninger, Contracitanten enten allerede ere foraarsagede i Anledning af det af ham er-

hver-

hvervede Tingsvidne, eller endvidere paa flere Tingsvidners Erhvervelse under ovenmeldte Sag maatte foraarsages, alt efter nærmere Demonstration og Paastand. Til Bekræftelse under Hof- og Statsrettens Segl og Justits-Secretairens Underskrivt.

Kjøbenhavns Hof- og Statsrets Justits-Contoir, den 2den Februarii 1795.

Man vil her finde, at jeg overeensstemmende med mit offentlige Løvte har skaanet Hans Excellence Herr Geheimeraad Grev Ahlefeldt for Tremarks Paastand.

Skrevet paa Hirschholm, den 14de Martii 1794.

Werfel.

At tale under fire Øine.

Det er saa almindeligt, at man fortæller hinanden Hemmeligheder under fire Øine, og at disse

Hem-

Hemmeligheder atter transporteres under fire Øine til to og to Øine, indtil hele Millioner Øines Eiere vide Hemmeligheden, at det vel ikke kunde være af Veien, om man engang talede lidet om denne Uskik. Naar der udgaaer et fornærmeligt og lumpent Rygte om et Menneske, meddeles det altid under fire Øine, og har undertiden circuleret mellem tusinde, førend det kommer den, det angaaer og som skal paatale det, for Øren, og hvor skal han da i saadant Chaos kunne udfinde Ophavsmanden dertil? Desuden har saadant et Rygte dette tilfælles med al Løgn, at det som oftest forøges i enhver Mund, det meddeles af, og at der altsaa bliver et Bjerg af det, der fra Begyndelsen af kun var et Myreæg. Der fortælles for Exempel, at et Menneske, mueligen endog i det allerubetydeligste Tilfælde, skal afhøres i en Ret, strax skabes der Criminel-Forhør deraf, og faa Dage gaae kun, saa fortælles der endog, at dette Menneske ikke allene er ført bort med Magt om det

end

endog var fra Verdens Yderkant og henkastet i et mørkt Fængsel i Baand og Lænker. Almindelig udrues saadanne Rygter af Dagdrivere, der intet andet have at gjøre end at dræbe Tiden paa Vinkjeldere og Ølhuse, hvor de altsaa skulde have noget at tale om, ligemeget enten det er Løgn eller Sandhed: det sidste kan jo snart forvandles. Men det som er det værste af alt, saadanne undersøge da aldrig, om der er mindste Fsie til at formode, det Menneske, de gjøre til Gjenstand for saadan haard Behandling, ogsaa kan have forbrudt sig saaledes, at han kan have fortient den. Mon det ikke engang kunde blive en Gienstand for Vedkommendes Overveielse at udfinde et Middel til at lægge Baand paa saadanne Kaadmundedes Tunge, og mon ikke det nemmeste Middel dertil var det, at tillade den ved udspredte Rygter Fornærmede at holde sig til den, det sidst var kommet fra, uden videre Undersøgelse, hvorfra det havde faaet sin Oprindelse? Dette torde

maaskee gjøre saadanne Historiefortællere lidet forsigtigere end hidindtil med deres Beretninger under fire Øine, og mangt et uskyldigt Menneske vilde derved mueligen undgaae at komme i Alles Munde for Handlinger, som han aldrig havde tænkt paa, mindre tilladt sig at begaae.

Et Par Ord Skrivtet Nordia angaaende.

Dette Skrivt har i en Fortegnelse over Dannemarks Periodiske Skrivter behaget at nævne Folkefienden som et Blad, der meest indeholdt Personalia. For det første er dette en aabenbar Usandhed, der ingen Gjendrivelse fortjener, og for det andet blive de Personalier, deri findes, undersøgte ved Rettergang og altsaa ikke bør nævnes til Krænkelse for Forfatteren førend det er afgjort, at de have været ubeføiede og ugrundede. Man er almindelig tilbøielig hos os til at kalde Pasquils Perso-

na-

sonalia, og denne ellers vrange Anvendelse af Ordet Personalia, kunde letteligen forlede een og anden til at holde Forfatteren af Folkefienden for Pasquillant. Men da, som allerede sagt, hans Personalia i Folkefienden nu blive undersøgte paa lovlig Maade, saa beder han, Nordia's Udtryk: Personalia af enhver maa blive ansee i det allerhøieste for Dubia, hvis Grund eller Ugrund siden vil blive oplyst. Personalia, som Folkefienden indeholder, indeholde de fleste uphilosophiske Skrivter, og skulde saadanne Personalia være utilladelige, saa fik de fleste Skribentere nedlægge Pennen og lade sig nøie med, at Verden, politisk Orden og enhver borgerlig Indretning kun forbedredes i Indbildningen, men aldrig virkeligen. Naar man paataler en Feil, maa man nødvendig nævne Personerne, der have begaaet den, da alle Feil dog have deres Oprindelse fra Mennesker.

Det magiske Skuespil, eller Beskrivelse og Udvikling af Pierres og Degabriels Forestillinger og Kunster, samt de magiske Hemmeligheder i samme, til Underretning for dem, som have bivaanet samme, og have Lyst til at gisre lignende Kunster, af Landmaaler A. Svendsen, med Kobber. Skriftet indeholder følgende: 1) En Tyrk der angiver hvad Klokken er, eller hvad Kort man har tænkt paa; 2) Krømmerkassen eller den lille Krømmer i sit Huus; 3) En giennemsigtig Skive som hænger i en Snor eller Dusk og viser hvad Klokken er; 4) En transparent Væg til Prospekter; 5) Skibe eller Baade som seile hver sin Vei eller i modsat Direction: 6) Roerkarle, Dyr, Mennesker, Fugle og Fiske i stærke, frie og levende Bevægelser; 7) En Jæger eller Skytte, der lister sig ind efter et Dyr, og affyrer derpaa et Gevær med Ild og Knald; 8) Skibe som seile forbi en Fæstning eller et Forbierg og salutere med Skud og svares fra Landet; 9) Levende, skummende og hvislende Søe; 10) Lynglimt og Lynstraale; 11) Et Skib som sprænges ved Ild i Krudtkammeret; 12) Naturlig Forestilling af Dagbrækning, Morgenrøde og Solens Nedgang; 13) Forestilling af forskiellige kunstige Fyrværkerier. Dette Skrift faaes for 16 ß. paa Trykp. og 20 ß. paa Skrivp. hestet 2 ß. mere, hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Naturens Lov eller den franske Borgers Catechismus, af Statsborgeren Volney, har forladt Pressen, og indeholder: den naturlige Lovs Kiendetegn; den naturlige Lovs Principier, med Hensyn til Menneskene; Moralens Grundvold; om Got, om Ont, om Synd, om Forbrydelse, om Last og om Dyd; om de individuelle Dyder; om Maadelighed; om Afholdenhed; om Mod og Virksomhed; om de huuslige Dyder; om de selskabelige Dyder; Udvikling af de selskabelige Dyder. Den faaes for 20 ß. paa Skrivp. og 16 ß. paa Trykpapir, hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 34.

Kjøbenhavn, den 29 Januarii, 1795.

Om Sjelevandringen.

Der gaves Philosopher, der ligesom Indianerne tænkte og troede denne muelig, og virkeligen er dette Systeme ikke meget mindre rimeligt end saa mange andre Systemer, vi blive paatvungne i vort Liv. Overveiede vi, betænkte vi og granskede vi efter Sandheden i de Ting, hvis Herredømme Vanetroe nu saa ofte underkaster vor Fornuft: saa blev sikkert ikke blind Lydighed i Troen den meest almindelige, men tillige den menneskelige Fornuft meest vanærende, Egenskab vi besidde. Os blev givet Fornuft, paa det vi skulde granske efter Sandheden, og uden at være overbeviste om at være komne efter den, kunne vi ikke føle os eller være lykkelige. Skulde vi nøies med at troe, hvad andre have troet for os: saa behøvede vi ikke den Evne til at forske, vi ere begavede med; men som sagt, vi fik Fornuft for at bruge den,

og

og lade vi den være et dødt Pund, handle vi imod det Væsens Øiemeed, som gav os den.

Ikke skal denne Indgang sigte til at gjøre Proselytter eller bevise Rigtigheden af Troen om Sjelevandringen; thi var Sjelevandringen en rigtig Lærebygning, maatte det retfærdige Væsen, hvis Almagt havde indrettet den, nødvendig havt Belønning for gode og Straf for onde Gjerninger til sit Øiemeed ved dens Tilblivelse, og hvor kunde dette Slags Straf eller Belønning være fuldkommen, uden at Erindringen om hvilke Handlinger i Fortiden, det nærværende Liv var Gjengjendelse for, tillige maatte følge de levende Skabninger. Tvertimod skal den være en Vækker for den Døsige til at overveie, førend han troer, og gjør han dette, vil han vist ikke, naar han tager nysanførte Sandhed til Eftertanke, falde paa den Grille at troe slig Overgang at finde Sted i en Verden, som den nærværende, hvor den fornemste og eneste med frie Villie begavede Skabning, Mennesket, kun har en svag Erindring om de vigtigste af sine Idrætter fra sin Tilblivelse af; men aldeles ingen Kundskab om, hvad det var eller om det har været til, førend det traadte op paa denne Skueplads.

Imid-

Imidlertid, da Gud sikkert ikke fordrer mere af Menneſket, end at det ſkal indſee hans Tilværelſe og agte ham ſom det Heles Skaber og Beſtyrer, ſamt være redelig, retſindig og menneſkekjerlig mod ſine Brødre og ſtræbſom i ſit Kald: ſaa kan det viſt ikke nægtes, at det Middel, der kan opmuntre til og befordre diſſe Dyders Udøvelſe, ikke fortjener Haan eller Foragt, men meget mere bør anſees ſom et Gode, hvis første Opfinder eller Stifter fortjener al den Agt noget Menneſke er i Stand til at yde ſin Broder og Medſkabning. Og fra denne Side betragtet, ſynes Troen om Sjelevandringen uden al Modſigelſe, at have et ſtort Fortrin for endeel andre af de Foreſtillinger om den menneſkelige Sjels Skjebne, naar den har bortkaſtet ſit timelige Klædemon, ſom den menneſkelige Fornuft har udtænkt og foreſtillet ſig ſom muelig og rimelig.

Mon Regenten var i Stand til at udſue ſine Underſaatter ved Skatte og Paalæg for at tilfredsſtille ſine Vellyſter og mæſke ſine Yndlinger; mon han var i Stand til at lade ſine Brødre ſlagte i Krig for at hævne en ofte indbildt Fornærmelſe imod hans egen høie Perſon, naar han

fore-

forestillede sig, at Gjengjeldelses-Retten fordrede, at han efter tyve til tredive, i det høieste dobbelt saa mange Aars Forløb, nemligen, naar han forlod dette Liv, skulde lide samme Undertrykkelser, skulde trælle halv for sin Første og hans Yndlinger og halv for i Usselhed at underholde sig og Familie, skulde udgyde sit Blod som en Stud, ubeklaget af alle, blot for Regentens Egensindigheds Skyld? Mon Proprietairen vilde slaae sine Bønder og naar intet mere kunde pines af dem henslenge dem i Fængselhuller, naar han vidste, at ogsaa han engang skulde see sig tyranniseret paa samme Maade, skulde fratage sin Familie Brødet og kaste det for Herremandens Hunde, skulde trælle til Blodet gik ud under hans Nægle og dog kun see Dagen og Veien for sig og aldrig nogen Ende paa sin Elendighed? Mon Generalen lod den usle Stridsmand hudflette, fordi hans af Sorg og Bekymring for det daglige Brød betyngede Hoved i Kulde og Frost ikke kunde fordrage den maadelige Qvantitet Spiritus, som frit til Styrkelse blev ham tilbuden, naar han forud vidste, at ogsaa han engang til Straf for sin Haardhed skulde lade sig mishandle for en ligesaa uskyldig Forseelse?

Mon

Mon den uretsindige Dommer enten for Guld eller Vennegunst vilde sælge eller overlade Retfærdigheden til den Mindreformaaende, naar han skulde straffes derfor med den Krænkelse, at see sig en anden Gang sin Ret bersvet, fordi han manglede Penge eller Venner til at være hans Talsmænd for de saa kaldede Retfærdighedens Domstole? Mon den overdaadige Ødeland vilde lade Mennesker løbe for sin Vogn som Jagthunde, vilde forspille paa en eneste Aften mere end en tarvelig Familie kunde behøve til Livets Ophold i et heelt Aar, vilde svøbe sig i Fløiel og Silke, og bortødsle hele sit Liv i Leddiggang, naar han forudsaae, at dette Velleynet engang vilde omskiftes med den yderste Usselhed, at hans Been skulde trættes, hans Legeme svede Vandflode for at kappes med en anden Ødelands fyrige, raske Heste, at han og Familie skulde sukke efter Brød, at han skulde mangle Uld og Linned til at beskytte sit Legeme mod Veirligets Haardhed med, at han skulde lægge sig udmattet af Dagens Trældom, og opstaae uudhvilet fra sit haarde Leie, for igjen at begynde, hvor han Dagen forhen havde sluppet? Mon Fraadseren og Drankeren vilde mæske deres Mave og berøse deres Hoved, vilde ponse

paa

paa Valg af lækkre Retter og fremmede Drikkesorters Forskrivelse, naar de i Tiden skulde lide Sult og Tørst, og ei engang kunne tilveiebringe tørt Brød til at mætte deres martrende Appetit, og reent Vand for at læske deres vansmægtende Tunge? Mon Embedsmanden vilde gjøre sin Mave til sin Gud og forsømme sine Pligter, naar han siden skulde tilbringe en heel Levetid med forgjeves at trygle de Store om Middel til at mætte sig? Mon hine for Fødsel og af Gunst ved Statens Roer satte vankundige Skabninger vilde beskytte Uretfærdighed, lægge Dølgsmaal paa Sandheden og lade den Ringere lide for at skaane den Større, naar de troede, ogsaa de engang, tvertimod al Ret og Billighed, skulde see sig undertrykte for at befrie en ophøiet Dosmer fra velforskyldt Haan og Foragt?

Nei! Ventede man denne Gjengjeldelse: saa vilde Regenten sikkert anvende al sin Tid paa at gjøre sine Undersaatter lykkelige, paa det Almagten ved at indsætte ham nye paa denne Klode, vilde skaane ham for den retsindige Regents Byrder, den trællende Landmands Slid og belønne ham med et sorgfrit, roeligt Liv; saa vilde Proprietairen

ren anſee og behandle ſine Bønder ſom ſine egne Børn, paa det han omſkabt kunde høſte Frugten af at have været og være en kjerlig Fader; saa vilde Generalen ikke ſtraffe med Haardhed, uden hvor han saae forſætlige Forbrydelſer, paa det hans Agt og Roes kunde følge ham ogſaa efter Gjenfødelſen og han kunde ſee Venner og Forſvarere i alle ſine Undergivne; saa vilde Dommeren være saa upartiſk, at ogſaa han i en nye Skikkelſe paa Jorden kunde blive befriet for den nagende Bekymring at ſee ſig berøvet ſin Ret i Tviſt med den Mægtigere; saa vilde den bemidlede Mand anvende ſine Lykkens Gaver til uſkyldig fortrængte Menneſkers Hjelp, til Flid og Vindſkibelighedś Befordring, paa det han ved at fremſtaae i en nye Skikkelſe kunde faae ſamme Lykke til Deel, ſom han i den nærværende nød; saa vilde den, der havde mere end han ſelv kunde fortære, dele det med ſine Brødre, paa det han ikke ſelv ſkulde mangle, naar hans Sjel blev indſluttet i en nye Legemsbygning; saa vilde Embedsmanden opfylde ſine Pligter med Nidkjerhed for det Almindeliges Vel, paa det Forſynet ogſaa efter Gjenfødelſen kunde betroe ham Omſorgen

gen for den Almindelige Orden, saa vilde de, i hvis Hænder Magten var givet til at lade Retten have sin Fremme, ikke tilsidesætte den for Gunst eller Gave, paa det de engang skulde høste den søde Belønning at kunne blive i de Æresposter, hvori de een Gang vare indsatte.

Men har end Sjelevandringen ikke Sted, saa kan det dog vel ikke nægtes, at der alligevel i det andet Liv er Straf eller Belønning for Mennesket at vente, den være nu af hvad Slags den end være vil: Lad os derfor, enhver i sit Kald, bestræbe os for, at ikke Straf men Belønning hisset skal blive os til Deel, lad os søge at handle saaledes, at vi med roelig Samvittighed kunne forlade dette Liv og hisset gaae baade Venner og Fiender med Friemodighed i Møde.

Naturens Lov eller den franske Borgers Catechismus, af Statsborgeren Volney, har forladt Pressen, og indeholder: den naturlige Lovs Kiendetegn; den naturlige Lovs Principier, med Hensyn paa Menneskene; Moralens Grundvold; om Got, om Ont, om Synd, om Forbrydelse, om Last og om Dyd; om de individuelle Dyder; om Maadelighed; om Afholdenhed; om Mod og Virksomhed; om de huuslige Dyder; om de selskabelige Dyder; Udvikling af de selskabelige Dyder. Den faaes for 20 ß. paa Skrivp. og 16 ß. paa Trykpapir, hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 35.

Kjøbenhavn, den 2den Februar, 1795.

(Indsendt.)

Fordomsfrie Forslag til Laugenes Ophævelse i Dannemark og Norge.

Skrevet i Anledning af Hr. Professor Gamborgs Theorie og Erfaring og en unavngiven Forfatters saakaldede Lovtale over samme — af en upartisk Menneskeven.

Det er saa almindeligt i denne Verden, at enhver Mening baade har sine Forfægtere og sine Modstandere, og at begge disse vide at anføre saa mange Grunde til Fordeel for det Partie, de slaae sig til, at man letteligen forledes til at fælde de vrangeste Domme selv over de allerufeilbarligste Meninger. Men, kan man sige, man vil dog uden Møie kunne kjende Skingrunde fra virkelige Grunde, naar man holder dem til Lyset og lægger dem paa Fornuftens Vægtskaal. Jeg svarer hertil: Ja, naar man kjender Fornuftens Vægt og veed at bruge den. Men er dette Tilfældet med alle? Og er ikke det Tal Legion, som hører uden Overveielse og antager ethvert Ord, det hø-

rer

rer, for stemplet Sandhed, naar derimod de som veie forend de troe, kun udgjøre en lille Flok?

Hr. Proffessor Gamborg, en erkjendt indsigtsfuld Mand, fremstaaer i disse Dage og istemmer en Klagesang over slaviske Baand paa Menneskets naturlige Friehed; hans Mening er flere tænkende Medborgeres Mening; Regjeringen selv synes ved den i Sommeren 1794 nedsatte Undersøgelses-Commission at være af samme Tanker. Gamborg beviser med philosophiske Grunde, at enhver Tvang paa Menneskets Friehed til ved sin Flittighed, sin Færdighed og sine Kundskaber at erhverve sig Udkommet er Indgreb i dets naturlige Rettigheder; hans Grunde ere fattelige og indlysende, baade for dem, der skulle afgjøre, hvad Ret i denne Henseende er, og tillige for dem, som Sagen egentligen angaaer; men desuagtet er han billig nok til at erklære sig villig til at modtage bedre Overbeviisning, hvor han som Menneske kunde have feilet i sine Tanker.

Hensigten en Mand har med at foreslaae Forandringer i sine Medborgeres Indretninger, er det første, der sees paa, forend der fældes Domme over hans Meninger; har Egennytte havt nogen Deel deri, saa bliver han vel mistænkelig,

men

men desuagtet er det ikke afgjort, at hans Tanker ere ganske forkastelige, skjønt de da bør overveies med mere Forsigtighed. Men i nærværende Tilfælde: hvilke egennyttige Hensigter skulde Hr. Professor Gamborg have med sin Theorie og Erfaring om Laugsindretningens Skadelighed? „Ingen!" Menneskekjerlighed har drevet ham til at overveie en heel Stands Kaar, at paatale de Hindringer, der ligge i Veien for Stræbsomhedens, Konst- og Haandværks-Flidens Befordring, og at yttre sine Tanker om Forbedringer. Den første Fordring, en saadan Mand har paa sine Medborgere, er unægtelig den, at han overbeviises med Beskedenhed om, hvor han har feilet i sine Meninger; den, der gjør dette, fortjener Tak af det Almindelige, den, der opstaaer, for med Grovheder og ugrundet Pjat at føre det Almindelige (forstaae: den ikke selvtænkende Deel) bag Lyset, er en ond Dosmer, afskyelig og foragtelig for enhver, som har Fornuft nok til at indsee hans Diemeed.

Det er vel rimeligt, at Hr. Professor Gamborgs Theorie og Erfaringer ere blevne læste af de fleste Haandværkere, da Sagen egentligen angaaer dem; men og at formode er det, at den til Svar derpaa fra Bogtrykker Seest's Trykkerie udkomne

saa

saa kaldede Lovtale er kommen i mange af dette Slags Hænder. Hr. Professor Gamborg selv kan overse den med Foragt; thi den borgerlige Agt, saadant Pjat, skulde rokke, maatte jo staae paa saare svage Fødder; ogsaa dem, der skulle overveie denne Gjenstands Bestemmelse for Fremtiden, ogsaa dem er man trygge nok for, at denne skulde gjøre nogen Sensation paa; men ingenlunde er man sikkert for, hvad Indtryk den kunde gjøre paa Haandværksstanden selv, det Partie, som Sagen angaaer og som den meste Tid dømmer uden Overveielse efter hvad det har for sig og hvad andre have sagt det, og for denne Stand ere disse Tanker blevne opsatte.

Jeg vil, efter Hr. Professor Gamborgs Opfordring, med lige Upartisthed modsige ham, hvor jeg finder han har feilet, som Forfatteren af Lovtalen; og skulde jeg end paa sine Steder tale med Varme for den gode Sag, skal man dog ingensteds bebreide mig Ubeskedenhed; thi fortjent Hevn er Straf, er ikke Grovhed, og den, som fremtræder offentligen med umodne Tanker, maa ikke fortryde paa at han straffes for sine Synder med det eneste Tugtens Riis, der er bundet for hans Ryg og mueligt at hudflette ham med.

Por-

Hr. Professor Gamborg har givet Publicum sine Tanker under sin Haand: syndede han nogensteds forsætlig — og forsætlige Synder er det dog egentligen, der qvalificerer sig til Straf — saa veed man jo Manden, man har at holde sig til; er hans Brøde af det Slags, der ikke henhøre under lovlig Tiltale; men alligevel fortjener Tugtelse i offentligt Skrivt, har han Ret til at paastaae, hans Vederpart skulde nævnet sig. Dette er ikke skeet her, og magtpaaliggende kan det eiheller være Hr. Professor Gamborg, at det skede, med mindre det var for at give Publicum noget at lee af. Vel skrives ogsaa disse Tanker anonym, men de skal eiheller indeholde noget fornærmeligt mod den nævnte Forfatter, uden saa var, hvilket ei er at befrygte, Ulighed i Meninger skulde antages af ham for Fornærmelser.

I Beviserne for, at Laugsindretningen er et uretfærdigt Indgreb i Menneskenes naturlige Rettigheder og strider mod Øiemedet af Statsforbindelsen, har Hr. Professor Gamborg sagt saa meget at jeg intet af Vigtighed veed at tilføie, har han taler saa rigtig og overlagt, at det ingen Modsigelse taaler. Det er afgjort Sandhed, at det borgerlige Samqvem er Menneskets til Skade istedet

for

for til Gavn, naar det berøver det flere af dets naturlige Rettigheder end nødvendig gjøres for at forekomme Indgreb i dets Medmenneskers lige naturlige Rettigheder. At bruge de Færdigheder og Øvner, man har erhvervet sig kan fra ingen Side betragtet være nogen Krænkelse i andre Menneskers naturlige Rettigheder, saalænge det staaer disse frit for at udøve ubehindret, hvad de have lagt sig efter: følgelig er den Laugsindretning, der udelukker enhver uden for Lauget med lige Færdigheder begavet Mand fra at betjene sig deraf, et Indgreb i dennes naturlige Frihed, man maa kalde denne Laugsindretning hvad man vil, Monopolium eller Prærogativ: følgelig bør den afskaffes, naar der gives Middel til at afskaffe den. Laugene ere blevne til, ikke som Hr. Professor Gamborg mener, fordi Statsforfatningen i de Tider var saa maadelig, at Øvrigheden manglede fornoden Anseelse og Kraft til at haandhæve Retfærdighed allevegne, men fordi deres første Opfindere, rigtig nok af Egennytte vægrede sig for at meddele deres Medborgere deres Arbeider, uden at dem blev givet et Slags udelukkende Ret til Tingenes Forfærdigelse, og Øvrigheden i den Tanke ikke at kunne undvære deres Opfindelse, saae sig nødt til at skikke sig i deres Villie,

for

for ei at begaae den endnu større Uretfærdighed, at tvinge dem ved Vold til at gjøre det, de ikke uden Betingelser godvilligen vilde gjøre. I disse Nordiske Lande, de sidste i Konsters og Haandværkers Cultur, bleve de indførte af Fremmede, som ei vilde boesætte sig her, uden dem blev givet samme udelukkende Ret til deres Arbeides Forfærdigelse, som de havde havt, hvor de forhen havde opholdt sig. Denne Oprindelse til Laugenes Indretning var altsaa ingen Brøde af hiin Tids Øvrighed, men Brøde kunde det være i disse Tider, om man ikke ønsede paa at afskaffe dem og indsætte Menneskket i dets naturlige Rettigheder, da der nu gives i ethvert Haandværk og i enhver Konst Concurrentere nok til at betage os den Frygt, at Konsten eller Haandværket for eens eller andens Vrangvilligheds og Egensindigheds Skyld skulde uddøe hos os.

Det er lutter Pølsesnak, hvad Forfatteren af Lovtalen her siger om Monopolier til at gjendrive Hr. Professor Gamborg: et udelukkende Privilegium eller Prærogativ, det være givet enkelte Lemmer eller hele Corpora, er et Monopolium, og Monopoliers Skade vedstaaer dog Forfatteren. At følge ham i alle hans Hop er umueligt, uden

at

at blive lige saa uforskammet som han, og desu, den anstaaer det ikke Mennesker at tage Deel i Hanekamp.

Hr. Professor Gamborgs Formening, at Laugsindretningen, foruden det at den er grundet paa uretfærdig Undertrykkelse, tillige er en Kilde til indbyrdes Had og Misundelse mellem Statslemmerne, kunde mueligen taale den Indskrænkelse, at dette mere fandt Sted i forrige Tider, da Forsamlingerne, Skikkene, Vedtægterne og Besynderlighederne vare flere og hyppigere end nu. Men alligevel er ikke Beskyldningen ubefoiet: Svende-Uroeligheden i afvigte Sommer beviser det.

Her modsiger ogsaa Lovtalens Forfatter Hr. Professor Gamborg med en Skomagerdrengs Tølperagtighed, ene støttende sig paa Engelands og Hollands Smaatumulter, hvor dog ingen Laug ere. Men mon dette uartige Menneske da ikke veed, at Londons (ikke Engelands eiheller Hollands) Pøbel, det er paa dette Sted forstaaet Gadedrenge, Haandværksdrenge og Løsgjengere, almindelig ere de Tumultuerende?

(Fortsættelsen følger.)

Folke-Fienden.

No. 36.

Kjøbenhavn, den 5 Februarii, 1795.

Fordomsfrie Forslag til Laugenes Ophævelse i Dannemark og Norge.

(Fortsat.)

At, om saa endog var, at det paa dette Sted var Haandværkerne selv, der foraarsagede Tumulter, Folkeslagene ere ligesaa forskjellige i Caracteer som de enkelte Individuer, og at altsaa Engellands eller Hollands Haandværkeres Exempel intet bevise i Dannemark? Men ikke nok endnu: ogsaa her skal han have indtrukket de Studerende blot for en Beskyldnings Skyld, som giorde dem af Mage til denne Stakkel, ved lovlig Behandling er giort død og magteløs.

Gavnen af Laugsforsamlingerne, som denne anpriser, bestaaer jo efter hans egen Tilstaaelse blot deri, at Interessenterne qvartaliter erlægge deres Contingent til Sygekasserne. Men skulde ikke dette Maal kunne opnaaes uden Laugsforsamlin-

linger? For at betale en lille Contingent, behøves der ingen Forsamling, det kan skee uden at skee paa et bestemt Øieblik og give Leilighed til Svir. Desuden, maa jeg vel spørge: Hvo sørger for andre Stænders nødlidende Syge? Og er det ikke netop en Opmuntring for vilde unge Mennesker til at bortsvire og bortdobble de Skillinger de have tilovers fra deres Nødvendigheder, at de veed der i Sygdoms Tilfælde bliver sørget for dem? Naar dette ikke havde Sted, maatte de ligesom andre med tarveligt Udkomme forsynede Folk, søge at spare en Rodskilling for at afværge Mangel og Elendighed, naar Gud paalagde dem saadant Kors, og derved tilvante de sig jo allerede i Ungdommen, at blive det nu saa faae af dem ere, gode Huusholdere, det nemmeste og eneste Middel for de fleste til at opnaae den Lykke engang at sætte Fod under eget Bord.

Men igjen til Hr. Professor Gamborg. Ogsaa denne Sætning: Laugsindretningen hindre almindelig Velstand og befordrer Armod, i det den giver nogle enkelte Monopolium paa at arbeide og formener derved andre paa en tilladelig Maade at erhverve sig deres Underholdning, i det den lægger Armod voldende Tvang paa Mesterne, og i

det

det den volder det hele Publicum, som ikke henhører til Laugene, alt for store Udgivter, findes udviklet og beviist med saa megen Grundighed, Tydelighed og Rigtighed, at jeg aldeles intet veed at indvende derimod. Men nok har Lovtaleforfatteren fundet at udsætte derpaa, skjønt alt i sig selv kun er ugrundet Vaas. Dog lidet af dette usle Tøi vil jeg prøve her at sætte i det rette Lys.

Den første paradoxe Modsigelse denne Smører herimod har driftet sig til, bestaaer i at fortælle os det Eventyr, at en Svend, der tjener for Dagløn, ligesaa godt, ja endog bedre kan ernære Kone og Børn end om han var Mester eller havde frie Hænder til at søge Arbeide hvor han vilde. En Svend i Almindelighed fortjener 12 til 15 Mk. ugentlig, naar han staaer i Dagløn, altsaa 100 til 120 Rdlr. aarlig. Deraf skal han nu, naar han er gift: 1) betale Huslye, som i Kjøbenhavn vel ikke kan være mindre end 20 Rdlr. aarlig: 2) Brændeveed i det mindste 3 Favne aarlig, er ogsaa omtrent 20 Rdlr.: 3) Klæder for sig selv, Kone og Børn, ogsaa 20 Rdlr. i det mindste aarlig: 4) Lysning i det mindste 4 Rdlr. aarlig: 5) Extraskat for sig og Kone 2 Rdlr. aarlig: 6) Laugsudgivter, deels bestemte og

deels

deels en Følge af Laugsforsamlingerne, i det mindste 4 Rdlr., tilsammen 70 Rdlr.; altsaa beholder han 30 til 50 Rdlr. tilovers aarlig til Livets Ophold, og mange andre Fornødenheder for sig Kone og maaskee fire til sex Børn, og hvorledes det skulde være mueligt at føde sex til otte Munde daglig med 8 til 14 ß., det indseer jeg ved Gud ikke. Paa hvad Maade vil da denne Forfatter, et saadant Menneske skal føde sig og Familie? Skal han stjele eller skal han skaffe sig Tilskud ved liderlige Haandteringer? Lovene forbyde jo begge Dele, ja de forbyde ham endog det han er nød til at gjøre, at arbeide i Smug, dog dette maae han gjøre, og, for at kunne faae hemmeligen at gjøre, maae han paatage sig Arbeide for halv Betaling. Jeg maae naturligviis formode, at Daglønnen, der betales en Svend, er bestemt efter hvad en slet Svend kan fortjene; thi ogsaa disse have Arbeide hos Mesteren, og naar de ikke kunde fortjene, hvad de koste, er det vel rimeligt, ingen Mester vilde have dem; det er altsaa en Følge, at Mesteren fortjener paa en duelig og flittig Svend i det mindste saa meget som Forskjellen paa hans og den slette Svends Arbeide udgjør i Værdie. Naar nu saadant et Menneske havde Tilladelse at paatage sig

selv

selv Arbeide, vandt han jo til sin og sin Families Underholdning alt det Mesteren trækker i Fordeel af hans Svend, og dette er sikkerligen ikke ubetydeligt, naar Svenden som sagt, er flittig og duelig. En Skomagersvend kan som bekjendt forfærdige et Par Støvler i to Dage. Han koster sin Mester i denne Tid i det høieste 1 Rdlr.; Læderet kan komme Mesteren paa 3 Rdlr., i alt 4 Rdlr.; naar nu Mesteren faaer, som almindeligt, 6 Rdlr. for saadant et Par Støvler, saa gaaer der jo to Rdlr. i hans Lomme, og disse kunde den Arbeidbestillende og Svenden deelt imellem sig, dersom der var frie Concurence.

Samme Vægt have de Ophævelser, Lovtaleforfatter gjør over Hr. Professor Gamborgs Formening, at en Professionist ved frie Concurence kunde lægge sig efter flere end eet Haandværk eller een Konst. Der kan vel ingen gives saa ubillig at ville nægte en Haandværksmand at søge Erstatning i en Drengs længere Læretid for det, han koster ham i Begyndelsen af Læren og medens han intet kan arbeide, men man kan vel eiheller med Føie nægte, at der gives Professioner og Haandteringer, som ere lærte i kortere Tid end en Maaned, særdeles naar Drengene ikke blive brugte til

Haand-

Haandlangere, Kjøkkendrenge og Gadeløben, for Exempel al Detail-Handel, Glarmester, Bagerprofessionen og flere. Hvad har en Urtekræmmer, Hørkræmmer, Jsenkræmmer, Klædekræmmer og flere saadanne Drenge at lære i fem til syv Aar? Otte Dage er nok til at lære dem at kjende Vægt, Skuffer, Hylder, Foustagier og Paklofte, og naar saadan en Dreng stod to Aar i Lære, mon hans Herre eller Mester da ikke fik Erstatning nok for den Tids Kost og Klæder, han intet havde kunnet gjøre i? Man indvende mig ikke, at en Kræmmerdreng skal bibringes Kundskab om Varenes Forskaffelse; dette lærer man ham ikke, Tiden lærer ham det baade som Dreng, Svend og Husbonde. Naar nu saadanne Haandteringer og Professioner kunde læres i to Aar, kunde da ikke et ungt Menneske fra sit tolvte Aar af gjerne have Tid nok til at lære tre til fire Haandteringer? Jeg kjender en Tømmermester, som tillige har lært Snedkerprofessionen, uagtet han har staaet fire Aar i Lære ved hver Profession. At det desuden undertiden gjøres nødvendigt for en Haandværksmand, for at kunne tjene Brød til sig og Familie, at betjene sig af flere end een Næringsvei, det kan jeg bevise med en Skrædermester i Kjøbenhavn, der, foruden

den at have et Leiebibliothek, ogsaa er publique Skribent ved adskillige Leiligheder. Skulde frie Concurence i den ene Haandtering saavelsom i den anden være forbuden, og skulde Forbud finde Sted, burde det vel være i alle Haandteringer uden Undtagelse (saa fortjente jo denne Skræder at straffes i dobbelt Henseende som Fusker). Men han straffes ikke, og han bør ikke straffes; thi man maa formode, alle disse Næringsgrene ere nødvendige for ham til hans Udkommes Erhvervelse, og skulde man straffe ham, fordi han søgte at forskaffe sig sin Underholdning: saa straffede man ham jo, fordi han ikke vilde være Morder og Selvmorder.

At man ikke skulde kunne faae Læredrenge, og der intet skulde være at bruge de paa Stiftelserne opfødte Drengebørn til, naar der var frie Concurence, er ligeledes en latterlig Indvending, allerede tildeels besvaret af Professoren selv. Men alligevel vil ogsaa jeg prøve at sætte denne Indvending i et lidet klarere Lys. Vore Boghandlere ere ikke de eneste, der intet Laug have, og dog aldrig mangle Læredrenge, ogsaa Bogtrykkerne have intet Laug, og jeg veed desuagtet den blandt dem, der har fjorten til sexten Drenge. De i Stiftelserne opfødte Børn, er der vel ingen

Tvivl

Tvivl om, snarere vilde faae Lyst til at lægge sig efter en Haandtering, hvori de forudsaae efter nogle Aars Forløb, at kunne forskaffe sig et tarveligt Udkomme end nu, da der kun er sgare liden saadan Udsigt for fattige Børn. Den Dreng, der ikke kunde betale for sin Lære eller holde sig selv med Klæder, maatte finde sig i at lære længere; den der kunde betale, lærte længe nok, naar han lærte til han kunde sin Profession tilgavns. Desuden gaves der endog dem, som foretrak Bonde- Soldat- og Matrosstanden for en Profession: hvad Ulykke var vel deri? saalænge Staternes Regjeringsform ikke sikkre os for Overfald, er det nødvendigt at holde Flaader og Armeer; Landets Dyrkelse kan eiheller faae for mange Hænder: Gavn og ikke Skade bliver det da for det Almindelige, om flere overgik til disse ligesaa nødvendige Stænder som Haandværksstanden.

(Fortsættelsen følger.)

Folke-Fienden.

No. 37.

Kjøbenhavn, den 9de Februar, 1795.

Fordomsfrie Forslag til Laugenes Ophævelse i Dannemark og Norge.

(Sluttet.)

En anden Fordeel skulde man tillige have af Laugenes Ophævelse, en Fordeel, som Guds Lov, Moraliteten og Menneskeligheden byder os at gribe med aabne Arme, en Fordeel, som vilde bringe os ubesmittede Koner i vore Arme. En stor Deel af Kjøbenhavns og flere store Stæders Tjenestepiger ere nødsagede til at opofre sig til Wellysterne, fordi de ikke af deres ringe Løn, 8 til 10 Rdlr. aarlig, ere i Stand til at forsyne sig endog med de høistnødvendige Klæder og Skoe. Fødselsstiftelsen giver os tydeligt Beviis nok paa, at disses Tal ikke er ringe, skjønt vist ikke Fjerdeparten deraf have nødig at indlægge sig der. Jeg vil spørge ethvert Menneske med mindste sund Fornuft, om en Tjenestepige, der dagligen skal streife Gaderne op og ned, kan klæde sig, om det endog var nok

saa

saa tarveligt med saadan Løn, og jeg vilde derhos spørge næsten enhver af vore borgerlige især Haandværks Familier, om de kunne vedstaae at give en Pige høiere Løn? Mange Professioner gives der, som et Fruentimmer kunde lære at forfærdige enkelte om ikke alle Dele af ligesaa godt som noget Mandfolk. Naar der var frie Concurence, kunde jo Tjenestepigerne i den Tid de havde tilovers fra deres øvrige Pligter, tage Haand med i Professionen hos den Mand de tjente. Derved vilde deres Huusbonde sættes i Stand til at give dem en høiere Løn end den de nu faae, og dette vilde tillige blive et Baand paa dem til at opføre sig saaledes, at de kunde forblive i den Tjeneste de vare, for ei at tage en anden Tjeneste, hvor de, ikke saa gavnlige som i denne, eiheller kunde gjøre Fordring paa saa høi en Løn. Foruden anførte vist ikke ubetydelige Fordeel for det hele Publicum, kunde man endnu lægge den til, at mangen en Tjenestepige vilde i Tiden blive en langt nyttigere Huusmoder, naar hun ved egne Hænders Arbeide kunde skaane sin Mand for een og anden af de Bekostninger, han ellers maatte gjøre derpaa, end naar alle hendes Kundskaber og Behændigheder blot indskrænkede sig til at kunne lappe, sye, spinde,

koge

koge Mad og vaske, ja hun kunde endelig med de Færdigheder, hun havde opnaaet, blive sin Mand behjelpelig til Brødets Erhvervelse.

Fordeel for Landet var det og, om der var frie Concurrence i Haandværksstanden, thi det vilde paa mange Ting nedsætte Priserne saaledes, at Contrabanditerne ikke længere vilde finde deres Regning ved at udsnige Penge af Landet derfor. Jeg vil allene nævne den Artikel: Lommeuhre, een af Dannemarks Jøders allerbetydeligste Snighandels Artikler, og for hvilken der udgaaer nogle Tønder Guld af Landet aarlig. Materialierne, hvoraf de gjøres, have vi jo ligesaavel som Franskmændene og Engellænderne, Levnetsmidlerne hos os ere jo ei saa bekostelige engang som hos hine: hvad er da Aarsagen til, at vore Uhrmagere forlange tre Gange saa meget for et Uhr, som man kan kjøbe det for hos Fremmede? Mangel paa frie Concurrence og Fabriqueflid. Vore Uhrmagere have nok at gjøre med at aftrække og reparere de fremmede Uhre, dette giver dem lettere Skillingen, end selv at forfærdige dem. Var der derimod frie Concurrence, saa vilde nye Uhres Forfærdigelse falde i Fabriquernes Lod og alt Reparations-Arbeide blive andre for sig selv arbeidende Konst-

kyn-

kyndige til Deel. Og dette vilde da baade befrie Landet fra den skadelige Snighandel, som nu drives dermed og tillige saavel skaffe flere af Landets Børn Arbeide, som lette Priserne blandt flere Concurrentere for de Kjøbende.

Jeg vil her, førend jeg forlader Hr. Professor Gamborg, anføre et Exempel til Bestyrkelse paa, at den Idee af ham, at det vilde være Gavn for det Almindelige, om den vindskibelige og stræbsomme Mand blev tilladt at erhverve sig sit Brød paa hvad Maade og ved saa mange Haandteringer som han fandt for godt, ikke er forkastelig. Det er bekjendt, at enhver Uhrmager fordrer en Rigsdaler for at istandsætte et Uhr, hvori Kjeden er sprungen. For nogle Aar siden hensendte jeg et saadan beskadiget Uhr til en Smed ved Holmen, som nogle Dage derefter bragte mig det igjen og kun forlangte 24 ß. derfor. Jeg spurgte ham, hvorledes han havde kunnet gjøre det saa billigt, og fik til Svar, at han havde sammensat Kjeden, det samme som en Uhrmager vilde gjort. Uhret gik godt i to Aar derefter i det mindste. Jeg spørger nu, om Publicum ikke havde Fordeel af at søge Arbeidet, hvor det kunde vinde saa betydelige Procent, og om ikke et saadant vindskibeligt og

stræb-

ſtræbſomt Menneſke ſom denne Smed fortjente at ophjelpes fremfor de Dagdrivere, der lade deres Medmenneſker trælle for deres Vellevnet, uden ſelv at tage Haand i Gjerningen med? Og hvad det angaaer, at man da vilde faae Fuſkerie iſtedet for forſvarligt Arbeide, da modſiges det ganſke paa de Grunde, at et ungt Menneſke har Tid nok til tilbørligen at lære to om det endog var tre Profeſſioner, og man jo endnu eiheller kan være ſikker for Fuſkerie fra Meſterhaand.

Men her er nu ſagt nok, for forenet med Herr Profeſſor Gamborgs Grunde, at godtgjøre Laugsindretningens Skadelighed, og at Hr. Profeſſor Gamborg ligeſaa ubeføiet ſom ſkammelig er bleven angreben af den unævnte Forfatter af Lovtalen. Vore Tider ere temmelig frugtbare paa Fiscalſager imod dem, der ere af anden Mening end de, der befale diſſe Fiscalſager anlagte; men da det endnu kan ſættes meget i Tvivl, om man kan begaae nogen Forbrydelſe ved at ſige ſine Meninger, naar man derved ingen Skade foraarſager hverken Staten eller ſine Medborgere, og man derimod virkeligen krænker den Mand ubeføiet, der til almindelig Gavn fremſætter ſine Tanker, naar man antaſter ham med ſkamløs Grovhed: ſaa var

det

det vel ikke af Veien om Staten tog slige Mænd i Beskyttelse mod ubehøvlede, ubeføiede, dumme og vanvittige Angribere som denne Forfatter af den foregivne Lovtale. Materialier til Paatale gives der nok i dette Blad, og jeg kunde opregne dem, om jeg ikke skammede mig ved at afskrive slig en Smørers lumpne og umuelig uden i Borgerstuer udklækkede Ord, Talemaader og Dumheder, men faaer han ikke sin fortjente Løn paa anden Maade, faaer han den upaatvivlelig i den Haan og Foragt, der af alle retsindige og fornuftige Folk vil blive ham til Deel for hans Smørerie.

Det Rum, jeg her har tilovers, vil jeg anvende til at sige, hvorledes Laugene efter mine Tanker bedst og uden Skade for disse Tiders Laugsmestre kunde ophæves, og hvorledes Indretningen efterdags kunde haves med Svende og Drenge. Man kunde bestemme tre Aar eller saa omtrent til Laugenes Vedblivelse endnu, paa det enhver Mester for sig kunde tage de Messures, som han troede rigtigst til at kunne formaae Svendene til at blive i hans Arbeide eller undvære dem. Den, der siden vilde antage Svende til sit Arbeide, skulde ligesom blandt Bogtrykkerne Skik er, fæste dem paa et halvt Aar og give eller modtage Opsigelse

lige-

ligesom med Tjenestefolk et Fjerdingaar forud. Betalingen for Arbeidet skede nok rigtigst i Stykkevis i de Professioner, hvori det lod sig gjøre; i de andre fik man at betale Daglønnen ligesom nu, dog forstaaer det sig i begge Fald efter den Accord man kunde blive enig om. Drenge antog man i Lære, enten for en vis Betaling for Lærdommen, eller for nogle Aars Tjeneste. Skrivtlige Accorder skulde være Beviser paa begge Sider, og hvor der opstod Uenighed, maatte det afgjøres paa lovlig Maade, ligesom imellem Tjenestetyender og deres Husbonder.

Det er ingen Tvivl underkastet, at de mere formuende Haandværkere vilde faae nok af de mindre Formuende til at arbeide for sig, da der udfordres Haandværksredskaber, Materialier, Indretninger og Udlæg i enhver Profession, som ikke den Uformuende altid selv kan overkomme. Desuden hører der ogsaa noget Bekjendtskab til at skaffe sig Arbeide, og saadant Bekjendtskab har dog ikke enhver, og eiheller er det saa let en Sag at skaffe sig det.

Vedkommende, der skulde tage denne vigtige Sag i Overveielse, have hidindtil fortiet os Udfaldet af deres Raadslagninger; men man kan

des

desuagtet ikke formode, Ideen skulde være gaaen overstyr. Det er vor Regjering, som vi see, magtpaaliggende, at indsætte Bonden saavidt mueligt i hans naturlige Rettigheder, og at aftage ham de Aag, som forrige Tiders Despotisme har lagt paa hans Skuldre: skulde den være mindre menneskekjerlig mod Haandværksstanden, een med af de talrigste Folkeclasser i Landet? Var der end ingen anden Grund til at hæve Laugene, var den Svir og Sværm, der saa ofte foregaae paa Laugshusene og hvor saa mange umodne Beslutninger i Drik, Suus og Larm udruges, allerede Grund nok dertil. Men ogsaa Menneskeligheden fordrer det. Det er hver retsindig, fornuftig og uegennyttig Borgers og Undersaats varmeste Ønske!

Folke-Fienden.

No. 38.

Kjøbenhavn, den 12 Februarii 1795.

Om Regent-Opdragelsen, hvad den er og hvad den burde være.

(Fortsat fra No. 31.)

Der gives Kundskaber, sagde jeg sidst, jeg forlod dette Stykke, som, ikke saa nødvendige for andre, ere ganske uundværlige for den, der er bestemt til at styre et heelt Folk, ofte undværes de vel, det lærer Exemplet, men hvad er og Følgen deraf? Forsten æder, drikker, sover, danser, rider, spiller, medens hans Haandlangere gjøre som han, og for at kunne gjøre det, anvende den Tid, de have tilovers derfra, ikke paa at gjøre deres Medborgere lykkelige, men paa at udpresse uden Overlæg alt, hvad udpresses kan. Men saadan en Regent maa have et værre Regnskab at aflægge paa hiin Dag end Morderen, Roveren og og Aagerkarlen, thi disse skade dog kun enkelte Mennesker med deres Laster, men han gjør hele Folkeslægter ulykkelige ved sin Ligegyldighed, han træder Troe og Love under Fødder, og bryder uretfær-

færdigen den gjensidige Contract, foregaaende Folkeslægter have værdiget hans Forfædre at slutte med dem.

Den Første, der ikkun er Regent af Navn, er det hadværdigste Creatur i alle Elementernes Rige; thi hvad enten det er Dovenskab, Følesløshed eller Mangel paa Fornuft, der gjør ham arbeidsløs, saa ere Guds ædleste Skabninger, Menneskerne, de der lide derunder. Er Dovenskab Skyld deri, hvad kan da vel undskylde ham hos Menneskerne, hvad hos Gud? Det kan ikke tænkes, at det meest algode Væsen ikke med Velbehag skulde see sine Skabninger ledede og styrede med Viisdom; han, som er god i alt, skulde han lade Regenten fødes med mindre Anlæg, svagere Evner end Mennesket i Almindelighed? Der fødes, det vil jeg tilstaae, svagsindede Mennesker, ligesaavel til Tronen som til Ploven; men Opdragelsen, naar de ere arbeidsomme, kan danne de fleste til gode, nogle til store Regenter; og Arbeidsomhed veed enhver er Vane, ikke Natur. Hvis er Skylden da, naar Regenten henføler sine Dage i Lediggang? Altid hans egen; men da er han og uværdig til at være Regent og føre Navnet Regent, da er han uværdig til at leve. „Du

skal

skal æde Dit Brød i Dit Ansigts Sved!" Denne Lov er for Regenten ligesaavelsom for Jorddyrkeren, den er endog mere for Regenten end for denne, da Millioner lide under hiins Overtrædelse af Loven, men Straffen derimod følger denne i Hælene.

Følelsløshed er Vane, altsaa og Regentens egen Skyld. Det er nødvendigt, at Regenten besidder Følelse, da det er ham, der kan give Lovene, hvad Fortolkning han finder for godt, da det er ham, i hvis Hænder Folkets Vee eller Vel er nedlagt Man adskille her Følsomhed fra Følelse: Følsomhed, saa overdreven som endeel af de senere Tiders skjønne Aander have skildret den, er en Last; men Følelse er en Sjeleævne, grundet paa Fornuftens Brug og ligesaa uundværlig for det Menneske, der er Menneske, som den sandselige Følelse. Der gives tusende Tilfælde, hvor Dommeren, for at handle efter Lovens Forskrivt, maa dømme imod sin Følelse; i disse er det Regentens Pligt at lade sin Følelse og ikke Lovene strængeligen tale. Er han uden Følelse, saa undlader han ikke allene dette, men han er endog kold ved de ubilligste Handlinger af den ene Magten betroede Undersaat imod den anden. Saadan en Regent er et Afskum, uværdig til

sin

sin Høihed, dersom han ikke vækker sin sovende Følelse.

Og nu Mangel paa Fornuft. Dette maa enten være medfødt Dumhed, hvilket dog er yderlig sjeldent, eller Mangel paa Oplysning, hvilket er Opdragelsens Skyld; og dette sidste er det hyppigste Fald. Dumhed hos en Regent gjør nødvendigt, at Riget bør styres ved Undersaatter; men langt fra at den almindelige Stemme er den gjeldende. Enkelte Mænd eller Collegier have Myndigheden, og da er ikke Regjeringsformen monarkisk, som den skulde være, ei heller democratisk, som vel endda gik an, den er aristocratisk, den afskyeligste og vrangeste Regjeringsform af alle Regjeringsforme. Hvo berettiger en Regent til at afstaae den ham overdragne Myndighed til nogen anden, og endda selv føre Navn af Regent? Undersøge vi den gjensidige Contract, der er sluttet imellem ethvert Folk og Regenten, skulle vi finde, at det kan være ham tilladt at fraside sig Regjeringen, men ikke at overdrage den til andre og selv beholde Navn derfor. Dersom Folket i sin Tid havde troet sig bedre faren med den aristocratiske Regjeringsform end med den monarkiske: hvorfor gav det da denne Fortrinet for hiin? El-

ler

ler vil man indbilde os, at vi ere Slaver og tvungne til at taale alle Monarkens Egensindigheder, Galskaber og Indfald, uden at torde beraabe os paa de Forpligtelser, under hvilke de første Regenter fik deres Myndighed, og Folkeslagene overdroge dem den? Man kunde modsige, hvad jeg her siger, som unyttigt ved at paastaae, alle Europa's Regentere ere Selvherskere, for saa vidt Myndigheden ved Constitutionerne er dem overdraget. Men hvor svag er ikke denne Indvending, hvor let er det ikke at fuldkaste den ved Exempler!

Det er nødvendigt for en Regent at betjene sig af andres Hjelp til Rigets Bestyrelse, da det er ham umueligt at see alt med egne Øine, høre alt med egne Øren, gjøre alt med egne Hænder. Men dem han betjener sig af i saa Henseende, dem bør han blot betjene sig af til at give ham Oplysning og Raad, ikke til at bestemme hans Villie. Men gives der ikke mangen en Stat, hvor alle Collegierne ere Regenter, og hvor Forsten ikke har andet at gjøre end blot underskrive sit Navn? Og overdrager ikke Monarken i saadanen Stat sin Myndighed til Uberettigede, tvertimod sin Forpligtelse, bindende Undersaatterne Blaar for Øinene med sit Navn og sin Haands Underskrivt? Og er slig en

Mo-

Monark? der saa aabenbar bryder det Løfte, han har gjort sit Folk, ikke uværdig til at føre Scepteret? Man behøver dog vel ikke at udgive Millioner aarlig for at have en Dukke til Stads?

En taabelig Mand er uskikket til at regjere et Folk; sin Myndighed maa han ikke dele med nogen anden; hvad er der da tilovers for ham? Han skal erklære sit Folk, at Regjeringsbyrderne ere ham for tunge at bære, og at han er til Sinds at overdrage Regjeringen til sin Tronfølger, frasigende sig al Myndighed uden den en privat Mand har over det han eier. Naar han handler saaledes, bedrager han ikke sine Undersaatter, og da bør ham tillægges en passelig Appanage, eftersom det følger af sig selv, at Kronens Gods bliver hans Efterfølgers, da det er Statens og ikke hans personlige Eiendom.

Regenten kan da, efter det her er sagt, ikke være absolut uskikket til Regjeringen, uden at Naturen har nægtet ham almindelig Menneskeforstand, da alt andet, der kunde være at indvende imod ham, staaer i hans egen Magt at hæve og rette. Opdrages han vel, og dette bør hans Fader og de, hans Opdragelse betroes til, sørge for, saa skulde det nysnævnte Tilfælde meget sjeldent indtræffe,

i det

i det mindste maatte det kunne forudsees. Men uden for en god almindelig Opdragelse bør den unge Første først og fremmest gjøres opmærksom paa, at han er Regent ikke for sin egen men for Folkets Skyld, og at alt det Gode han har at forvalte, er Statens og ikke hans Eiendom. Deraf følger, at hans Tid ikke er hans egen men tilhører det almindelige, og at enhver Time han bortødsler unødvendig, det er enhver Time han mere end fornødent gjøres, spilder paa sine Forlystelser eller fordriver i Leddiggang, er Ran imod det Almindelige; at han bør forvalte Statens Penge med Overlæg, intet forøde og intet bortgive deraf uden høi Nødvendighed. Den Regent, der opfylder sine Pligter med Omhue, behøver mindre Søvn end den, der føler sig i Vellyst; thi hiint svækker ikke Legemet saaledes, at overdreven Nydelse af Livets Fornødenheder er nødvendig til at vedligeholde Legemets Kraft, dette derimod fremkalder Alderdom, Legemets Skrøbelighed, og deraf flydende Dosighed, længe førend Naturen efter sin Orden har bestemt Terminen dertil. Orden er det halve Arbeide, derfor bør Regenten inddele sine Forretninger ordentligen, og aldrig opsætte nogen af dem uden allerhøieste Nødvendighed. Det Første er, ere ogsaa de Em-

beds-

bedsmænd, der have Adgang til ham, og hvad disse ere, det er ligeledes de ringere Embedsmænd. Naar Regenten er doven, saa ligger det hele Land i Dosighed, naar han er efterladen og uordentlig, følger de, der see ham, hans Exempel, og de, der igjen see disse, deres Exempel: følgelig er Regenten Hovedhjulet, der driver det hele Værk og bestemmer dets rigtige eller urigtige Gang, følgelig bør han især bestitte sig paa Orden, Flittighed og Arbeidsomhed og ikke overgive sig til Vellevnet og den deraf flydende Virkesløshed. Man har troet at Afvexling befordrede Arbeidelyst, og tildeels er dette vel og en Sandhed; men enhver Ting maa have sin Tid, da det kun er faa Mennesker, der ere saa meget Herre over sig selv, at de uden en Slags Misfornøielse, kunne forlade et munter Laug eller nogen anden Forlystelse og tage fat paa alvorlige Forretninger.

Folke-Fienden.

No. 39.

Kjøbenhavn, den 16de Februarii 1795.

Om Tallotteriet.

Erfaringen men ikke Begrebet kunde have lært Almuen, at dette Spil er den meest trykkende Skat, det var mueligt at paalægge den, men uagtet det staaer i dens egen Magt at aflade, at yde den, synes det dog, at fire og tyve Aars Erfaring endnu ikke har gjort den klog nok til at afkaste sig dette Aag. Man seer den fattige Daglønner, selv den, der mangler Brød til Kone og Børn, ja Bonden, Huusmanden og Tærskeren at slæbe deres surt erhvervede Skilling med Glæde til Collecteuren; hvad, de faae for deres Penge, er Haabet, og eiengang dette er grundet paa Billighed og rigtig Forhold. Vedbliver Tallotterie-Indretningen, fordi Staten ikke kan taale at undvære den Fordeel, det giver, skulde det da ikke være bedre at paalægge en almindelig Skat, svaret efter Formue af enhver især i Landet? Der sørges og bør sørges i ethvert oplyst Land for, at Almuen ikke

ikke udsættes for Fristelser, da den ikke har Fornuft nok til at vogte sig derfor. Men kan der tænkes nogen større Fristelse for menig Mand end det afskyelige Tallotteriespil? Og dette kan en menneskekjerlig og god Regjering vedblive at betjene sig af, for at forøge Statens Indkomster?

Jeg vil prøve at vise, hvor uforholdsrigtig dette Spil er; det kunde maaskee blive et Middel til at afskaffe det, at lære Almuen at indsee, det er bygget paa dens Taabelighed. Saae man Lottoindskud- og Gevinst-Listerne blot i et eneste Collections-Contoir fra 1771 af til nu, vilde disse nokſom ved Exempler kunne lægge for Dagen, at dette Spil nødvendig maae lade Entrepreneurerne forskrækkelige store Fordele frem for Spillerne, og ethvert Spil, hvor Gevinst og Tab ikke staae i lige Forhold med hinanden eller hvor den ene Spiller har Fordele, som ikke ere den anden til Deel, er jo dog unægteligt et Slags utilladeligt Spil, i det mindste et skadeligt Spil, som ikke burde taales, mindre privilegeres.

Det er unødvendigt at forklare Tallotteriets Indretning: enhver, Tjenestepigen saavelsom Arbeideren, kjender det, desværre til sin egen Ska-

de,

de, langt bedre end sit Fader vor; kun hvad der er uundgaaelig nødvendigt, vil jeg her anføre.

Man veed Lottoet bestaaer af halvfemtesindstyve Tal, at et Udtræk betales femten Gange, en Ambe tohundrede og halvfjerdesindstyve Gange, en Terne femtusinde og trehundrede Gange, en Quaterne tredsindstyvetusinde Gange, og at den, der faaer fem Qvaternen besatte Tal ud paa en Seddel, nyder af særdeles Gunst en Præmie af sin Besætning paa hver Qvaterne tredivetusinde Gange betalt. Denne store Udsigt til at vinde Capitaler er det, der lokker den blinde Almue til at hensløbe sin sidste Skilling til Collecteuren, om Hunger og Nøgenhed endog skulde være Følgen af denne Lyst til at blive riig uden Arbeide. Men lykkes det een Mand at komme til Velstand ved Slumpelykken: saa feie tusinde Familier ud til den bare Skjorte, uden endda ved deres Nøgenhed at kunne blive klog.

Men naar der ikke, som vel var billigt, skulde være større Fordele paa Entrepreneurernes end paa Spillernes Side, burde et Lotterie, der bestod af halvfemtesindstyve Nummere, naar fem deraf bleve udtrukne, betale Besætningen paa et Udtræk atten Gange, paa en Ambe firehundrede og en halv Gang, paa en Terne ellevetusinde, syvhundrede

og

og otte og syrgetyve Gange, og paa en Quaterne femhundrede og ellevetusinde og otte og tredive Gange.

Man seer altsaa, at Fordelen, Entrepreneurerne have, er saa uhyre stor, at Lottospillet aldrig kan caracteriseres med noget passeligere Ord end dette: „Lokkemad til at trække Pengene af den Ukyndiges Lomme." Andre Vovespil, hvor Fordelene paa Entrepreneurernes Side kun ere ubetydelige, forbydes, men dette privilegeres endog, som man har seet, private Mænd. Hvad skal man tænke derom? Maa man ikke troe, at de, der i sin Tid have gjort Regjeringen Forslag dertil, maa have skjult samme den rigtige mathematiske Beregning derover. Thi i øinefaldende er det dog, at det er Ubilligbed at betale den, der har vovet sine Penge, et Udtræk med $\frac{10}{12}$ Dele for $\frac{12}{12}$ Dele, en Ambe med $\frac{8}{12}$ Dele for $\frac{12}{12}$ Dele, enTerne med $\frac{6}{12}$ Dele for $\frac{12}{12}$ Dele, en Quaterne med $\frac{3}{12}$ Dele for $\frac{12}{12}$ Dele, følgeligt ikke saa ubilligt som nu, om man end afdrog nok saa høit opskruede Procenter for Bestyrelsen. Jeg har ingen Kundskab om, hvor meget Lottocassen i Dannemark har vundet, siden Lottoet blev antaget under Kongelig Bestyrelse, men det findes anført i Hr. Professor Thaarups Statistik, den jeg

ikke

ikke har ved Haanden, skjønt jeg dog kan erindre det er en meget betydelig Sum. Man eftersee der, og man vil finde, at det har været en haard Byrde paa Undersaatten i Dannemark, ja endog saa meget haardere, da den især hviler paa den fattige og trængende Folkeclasses Skuldre. Med Collectionen i et lille Amt i Landet skulde jeg bevise, at der i sidste Aar beregnet paa Hartkornet er bortspillet 2 Mk. 8 ß. pr. Tønde, og hvor lidet er dette dog imod, hvad der for faa Aar siden er bortspillet paa en lige Landstrækning? Da var der Collectioner, som til en eneste Trækning havde over 1000 Rdlr. i Indskud, hvoraf der neppe blev tilbagevundet 109 Rdlr.

Den Regjering, der ellers er saa omhyggelig for at befordre Borgervel, skulde den ikke ogsaa ville lade sig gjøre opmærksom paa den Fattigdom, dette fordømte Spil styrter saa mangen en Familie i? Skulde den ikke kunne gjøres fatteligt, at det var en afskyelig og det menneskelige Kjøn hadende Skurk, som først opfandt og gav Plan til dette Spil? Skulde den ikke lade sig overtyde om, at det er at udmarve Staten, naar man udmarver Undersaatten? Unægteligen indsaae Lottoets Opfinder, at Fordelene paa den Spillendes

Side

Side maatte være meget tillokkende, dersom man skulde bevæge Almuen til at indlade sig i dette Spil, og derfor kom det til at bestaae af saa stort et Antal Nummere, hvorved man lettelig, som ovenfor er viist, kunde snyde det Almindelige for Halvdelen og mere af hvad det indsatte, uden at det i mindste Maade skulde falde det ind, at man bedrog det med en Udsigt til Fordeel; som dog langt fra er hvad den burde være. Et Lotterie af tyve Tal, hvoraf fem bleve udtrukne, havde allerede været forførisk nok; thi det havde kunnet betale Besætningen paa et Udtræk fire Gange, paa en Ambe nitten Gange, paa en Terne et hundrede og fjorten Gange, og paa en Quaterne ni hundrede og ni og tredsindstyve Gange, men dette var ikke tillokkende nok: hvad var det at vinde en Quaterne, en Skillings Quaterne, paa ti Rigsdaler imod en paa sexhundrede og fem og tyve Rigsdaler? Men hvor mange have vel gjort saadan Lykke af det store Antal, der spille og have spillet dette Spil?

Jeg veed meget vel, at der vilde gives endeel Misfornøiede, om dette Spil blev hævet med eet, thi mange ere der, som troe de kun have laant Lottocassen deres Penge, og altsaa vente dem igjen, og

der

der gives mangen en Leilighed, hvor man maa bruge Magt for at bevæge Menneſket til at ſøge dets eget Vel. Man maatte derfor ikke afſkaffe det hovedkuls men efterhaanden, og dette kunde letteligen lade ſig gjøre, naar man ſom allerede er begyndt, efterhaanden lod det trækkes ſjeldnere. Man trækker i dette Aar Lotteriet i Kjøbenhavn, Altona og Wandsbeck paa hvert Stæd hver tredie Uge; i næſte Aar kunde man trække det hver fjerde Uge; i det følgende hver ſjette Uge, i det paafølgende hver to Maaneder, derefter hver tredie Maaned og ſaaledes fremdeles aftagende, indtil det ganſke kunde ophøre.

Derved vilde man tillige faae Leilighed til enten at befordre eller ved Døden blive af med de Embedsmænd, ſom nu tjene i dette Fag, uden at Staten behøvede at penſionere dem; og anden Vanſkelighed end denne er det vel ikke mueligt at paaſkylde for at undſkylde dette Spils Continuation. Skeer dette vil der komme den Tid, da den Danſke Underſaat, ligeſom andre Staters Underſaatter allerede have gjort, vil takke ſin Regjering, fordi den opofrede egen Fordeel for at ſkaane den, og hvilket kan tænkes billigere og mere pligtſkyldig end

at

at aftage Undersaatten et Aag, som han vel bærer frievilligen, men som dog nedtrykker ham saa dybt i Støvet, at han engang har Luft til at trække sit Veir!

Det magiske Skuespil, eller Beskrivelse og Udvikling af Pierres og Degabriels Forestillinger og Kunster, samt de magiske Hemmeligheder i samme, til Underretning for dem, som have bivaanet samme, og have Lyst til at øvre lignende Kunster, af Landmaaler A. Svendsen, med Kobber. Skriftet indeholder følgende: 1) En Tryk der angiver hvad Klokken er, eller hvad Kort man har tænkt paa; 2) Kræmmerkassen eller den lille Kræmmer i sit Huus; 3) En gjennemsigtig Skive som hænger i en Snor eller Dusk og viser hvad Klokken er; 4) En transparent Væg til Prospekter; 5) Skibe eller Baade som seile hver sin Vei eller i modsat Direction: 6) Roerkarle, Dyr, Mennesker, Fugle og Fiske i stærke, frie og levende Bevægelser; 7) En Jæger eller Skytte, der lister sig ind efter et Dyr, og affyrer derpaa et Gevær med Ild og Knald; 8) Skibe som seile forbi en Fæstning eller et Forbierg og salutere med Skud og svares fra Landet; 9) Levende, skummende og hvislende Søe; 10) Lynglimt og Lynstraale; 11) Et Skib som sprænges ved Ild i Krudtkammeret; 12) Naturlig Forestilling af Dagbrækning, Morgenrøde og Solens Nedgang; 13) Forestilling af forskiellige kunstige Fyrværkerier. Dette Skrift faaes for 16 ß. paa Trykp. og 20 ß. paa Skrivp. heftet 2 ß. mere, hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 40.

Kjøbenhavn, den 23 Februarii 1795.

Om de Franske Søefolks Forhold ved Ildebranden i Bergen.

Flere af vore periodiske Skrivter have nævnet dette, og selv Bladet Folkevennen har ikke kunnet undlade at caracterisere disse Folks Forhold med Ædelmodigheds Navn, hvor meget end dette Blad ellers har at udsætte paa denne Nation. I No. 44 ere Folkevennens Ord disse: „Ved denne Leilighed udmærkede Besætningen af de i Havnen liggende Franske Krigsfartøier sig ved en Hjelpsomhed og et Mod, som gjør dem overmaade megen Ære. De reve Seilene fra deres Skibe, gjorde dem vaade, og bedækkede de ved Ilden nærmeste Huse med samme for at beskytte dem mod Ilden, de gjorde alt, hvad de kunde, for at hjelpe til at dæmpe den. Det gjør os overmaade megen Glæde at fortælle denne ædle Handling, om hvis Rigtighed vi ikke have Aarsag at tvivle, og vi love maaskee en udførligere Beretning om samme, naar

naar vi have indhentet nærmere Efterretning om samme fra vore Correspondentere. Det er ikke, det vide vi meget vel, den eneste ædle Handling af Frankerne under Revolutionen ɔc. ɔc." Men i No. 48, dette anførte uagtet, kan Folkevennen ikke undlade at stræbe efter at betage disse brave Folks Handling noget af dens fortjente Værd, og, som det synes, skeer dette blot for at gjøre den Opfordring, vi have seet i Aviserne, til at besynge denne Daad latterlig eller i det mindste upassende. „Det kan ikke nægtes, siger han til denne Ende, at de Franske have handlet ædelt, men de Danske handlede stort, som trodsede Luer og Døden for at redde Kongeboligen, nemlig Christiansborg Slot. Mange fandt deres Død, og endnu har ingen Digter værdiget dem at bestrøe deres Grave med Blomster, ingen har sørget for at optegne de mange kjekke Handlinger, det Store, det Ædle, som denne Ulykke gav Anledning til." Videre: „Den hele Handling, som man med mere Føie kunde kalde Nationens, end nogen af de ellers saa kaldte National-Foretagender, burde foreviges; deres Navne, som især udmærkede sig, burde nyde hædrende Steder i vore Efterm æler. De Franske i Bergen handlede ædelt, men de vilde

have

have handlet slet, naar de ikke havde ilet den Stad til Hjelp, der havde viist dem saa megen Gjestfriehed. Hvad er det da, som man her vil have besjunget? Det, at det Franske Folk ikke var nædelt nok til at handle slet? Eller det, at de opfyldte noget som de ansaae for Pligt, med den Iver og Hurtighed, som ved Ildsvaade er saa fornøden, og uden hvilken deres Hjelp ikke vilde have været nogen Hjelp." Og endelig: „Og hvad var da her igjen at besynge mere end ved Slotsbranden? Men hvad siger det? Jeg vil ønske Hr. H. B. en ret smuk Vise; thi han har viist meent det vel, og hans Byes Franske Venner fortjente den, fordi de saa villigen opfyldte en Pligt, der ikke just hører til dem, som man kan tvinges til at opfylde. Men kan vi dog ikke derfor sige, at vore egne Medborgeres store Handlinger have end mere Fordring paa slige Agtelses Beviisninger?"

Jeg har rigtig nok forladt min første Plan, at anvende endeel af dette Blad til at gjendrive et og andet af Folkevennens Pjat, deels fordi Bladet, som oftest indeholdt Ting, der gjendreve sig selv og nokfom faldt i Øinene at maatte være betalte Meninger, deels fordi Udfaldene, der skede,

rorte

rørte Mænd, der havde lettere for og mere Evne til at forsvare sig end jeg, naar de fandt det Umagen værd. Ogsaa mig har dette Blad, for Ex. i No. 41, kastet nogle Stænk paa; men alt hvad jeg skrev i mit Blad, haaber jeg, deels vil forsvare sig selv, deels vil saaledes blive oplyst paa lovlig Maade, at alt hvad Folkevennen og Consorter kunne tillade sig at sige mod mig skal falde tilbage paa ham og dem selv. Min Hensigt var det og i Fremtiden ikke mere at tænke paa dette Blads Tilværelse og lade det blive det Forglemmelses-Product, det fortjente at være. Men dette her anførte er for meget lokkende og angaaer for meget os selv til at jeg koldsindig skulde lade Folkevennen beholde Ret, da han ikke har den.

Jeg har udskrevet Folkevennen for, efter hans bestandige Begjering, at tjene ham i at documentere hans Urimeligheders Existence, det var ellers maaskee mueligt, han fragik, som saa ofte er skeet, sine egne Ord. Nu til Gjendrivelsen.

For det første siger Folkevennen, at de Franske i Bergen ikkun gjorde deres Pligt, at de havde handlet slet, om de ikke har de gjort hvad de gjorde mod en Stad, der havde været saa gjestfrie mod

den

dem, og at deres Handlinger ved denne Leilighed ikke kunde sættes i Ligning med Nationens ved Slotsbranden. Jeg vil ikke nægte, at det var deres Pligt som Mennesker og Venner at hjelpe Bergens Indvaanere, det er eiheller dette, der gjør deres Daad stor: det store, der ligger deri er dette, at de arbeidede med Iver og brugte deres egne Materialier for at hindre Ildens Udbredelse. En anden Nations Krigsskibe vilde maaskee forud holdt Raad for at overlægge, hvad der burde gjøres, om man uden at paadrage sig Ansvar torde gjøre Brug af Statens Eiendom og andet saadant, og inden man var bleven enig om, hvad der skulde gjøres, kunde Staden været lagt i Aske og al videre Hjelp overflødig og unødvendig. Et Folk derimod, som veed det har Part i Statens Eiendomme, seer ikke uden paa sine Pligter mod sine Medmennesker, og iler disse ufortøvet til Hjelp, naar det behøves; og saaledes handlede jo Franskmændene i Bergen. Jeg spørger Folkevennen, om han tør beskylde det Folk for en slet Handling, som foretrækker sine Pligter mod sin Souverain for sine Pligter mod en fremmed Stad? Men lad os see Tingene fra en anden Side. Sæt, at de Franske Fregatters Seil ved denne Leilighed vare blevne

saa-

saaledes fortørrede, at de ikke kunde søge Søen dermed. Tør Folkevennen paastaae, at den Stad, der vel kunde have Forraad af Seildug til nogle smaa Kjøbmandsskibe, ogsaa kunde forsyne et Par Krigsskibe dermed? Tør han ikke dette, saa spørger jeg ham atter, om han ikke har saa megen Sjel, at han formaaer at føle, det var ædelt, ædelt i høieste Grad, af de Franske Skibes Besætning, at den forglemte den Fare, mueligen af Mangel paa Skibsredskaber at falde i sine Fienders Hænder, for at redde en Stad, hvis Gjestfriehed imod den man endnu intet kjender til, uden for saavidt Folkevennen har forklaret den ved sit saa megen Gjestfriehed. Jeg skulde næsten troe, denne Forfatter ikke veed at gjøre Forskjel paa Gjestfriehed og Handelsskab; thi hvad den Franske Besætning paa Skibene har nydt i Bergen, har den dog formodentligen maattet betale. Og nu de Franskes Daad sammenlignet med de Danskes ved Slotsbranden. De Franske vare Fremmede, de havde intet tabt, om end den hele Stad var afbrændt; de Danske reddede ved at redde Slottet deres eget Gods; thi hvo skal erstatte Skaden? Skal ikke Undersaatten det, det skee nu under hvilket Navn det skee vil? Desuden

vare

vare jo de fleste, som stræbte at slukke Slotsbranden, Pligtsfolk, og disse havde jo handlet lastværdigt og imod Eed og Pligt, om de ikke havde gjort alt, hvad de kunde, for at slukke Ilden; de Franske havde ingen anden end Menneskekjerlighedens Pligter paa sig. Hvo fortjener altsaa meest at besynges og forsges med Mindesmærmærker, enten den, som arbeider for at redde sit eget og dertil kun gjør en Pligt, som den kunde straffes for, naar den ikke opfyldtes, eller den, som vover sit Liv og sin Eiendom, for at redde andres Gods, som sætter sig selv i Fare derved, og som intet Ansvar havde paa sig om den endog laae Hænderne i Skjødet. Men med alt det, har jo dog Herr Secretaire Pram lovet os det, Folkevennen ønsker, og dette Løvte har han jo endnu ikke igjenkaldet.

At Nid og Misundelse mod den Franske Nation og enhver, som agter denne for dens Menneskelighed, taler af Folkevennen, hvor megen Sminke han end søger at sætte paa denne sin Lyde, det er jo aabenbaret af hvad her er sagt, og det bevises endog saa meget mere af hans spidsfindige Ønske for Hr. B., at denne maatte faae en ret smuk Vise for sine Præmier; thi han behøvede kun

saare

saare liden Forstand for at indsee, at det ikke var Hr. B. om nogen smuk Vise at gjøre for sig selv, da han i sine Bekjendtgjørelser i Aviserne temmelig tydeligen siger, at han har den dobbelte gode Hensigt dermed, først at bevare en god Handling fra Forglemmelsen og andet at skaffe Børnene i de militaire Skoler en Opmuntring til Flittighed. Havde det været ham om at gjøre at faae en ret smuk Vise for sig selv, kunde han, troer jeg, henvendt sig til Forfatterne af Folkevennen selv, hvilke, som det lader, bequemme sig til alting for Penge.

Naturens Lov, eller den franske Borgers Catechismus, af Statsborgeren Volney, har forladt Pressen, og indeholder: den naturlige Lovs Kiendetegn; den naturlige Lovs Principier, med Hensyn til Menneskene; Moralens Grundvold; om Got; om Ont, om Synd, om Forbrydelse, om Last og om Dyd; om de individuelle Dyder; om Maadelighed; om Afholdenhed; om Mod og Virksomhed; om de huuslige Dyder; om de selskabelige Dyder; Udvikling af de selskabelige Dyder. Den faaes for 20 ß. paa Skrivp. og 16 ß. paa Trykpapir, hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 41.

Kjøbenhavn, den 30 Februarii 1795.

Nogle urimelige Superlativer.

Allernaadigst, allerhøiest, allerunderdanigst, dette er Terminologien imellem enhver Konge og enhver Undersaat, og for nedladende er den Regent, der ikke smykker sine Befalinger med en halv Snees allernaadigster, for dumdristig den Undersaat, der ikke kryder sin Begjering til Monarken med allerunderdanigster først og sidst, om endog hans Begjering bliver henlagt paa en Hylde, uden at blive læst eller seet af Monarken. Jeg tilstaaer gjerne at Artighed paa Undersaattens Side er nødvendig for ei at komme ud af Vane med at agte Regenten *), men desuagtet finder jeg det høist urimeligt

*) Men jeg beklager dog det Folk, der skal lade sig regjere af en Konge, som ikke besidder saadanne Egenskaber til at erhverve sig Agtelse af sine tænkende Undersaatter, at Complimenter paa deres Side

ligt at han betjener sig af Ord, naar han skriver eller taler til sin Konge, som han umuelig kan tænke det mindste ved, ligesom det og forekommer mig, som den Konge intet maa tænke ved hvad han gjør, der kan tillægge sig selv et Prædicat, høiere end det man giver Gud, det Væsen, der dog er ophøiet uendelig mere over den største Konge, end den største Konge over den mindste Insect *). Man siger naadige Gud og allernaadigste Konge; Fyrsten erklærer at han er hvad han er, af Guds Naade og

Side ere nødvendige for at erindre dem om, at han er Regenten og de ere Undersaatterne. Imidlertid, da man desværre seer, saadanne Regenter ere til, faaer man al Beklagelse uagtet, at hjelpe sig med de Baand, man seer der kunne holde.

*) Man troe ikke jeg ønsker, at Sproget der føres til Gud af det Menneske, der kjender, og efter menneskelig Evne opfylder sine Pligter mod ham og sin Næste, skulde ombyttes med det man afbetjener sig til verdslige Monarker; thi denne Omskiftning kunde maaskee have den Følge at man meente ligesaalidet med hvad man sagde til Skaberen som man mener med saadanne tomme Ord, der siges til Regenten.

og i samme Aandedræt siger han, at han allernaadigst har besluttet dit og dat. At dette rimer sig slet behøver jeg ikke at sige, da det af sig selv maa falde enhver ind, at den, der trænger til, kan nyde og modtager Naadesbeviisninger, ikke er den, der kan være allernaadigst, om han end virkeligen havde Magt og Evne til at beviise Naade *).

Mon

*) Naade kan ingen Regent vise, uden at synde imod Retfærdigheden, og dennes Haandhævelse er jo Grundvolden, hvorpaa hans Trone er bygget. Det kaldes Naade, naar en Første giver en Mand en Titel, men saa længe Titler finde Sted, og skulle ansees som Udmærkelses eller Fortjenestes-Tegn, bør ingen forlenes nogen Titel uden han har gjort sig værdig og fortjent dertil, og da er det ikke Naade der vederfares ham, da er det Gjeld der betales ham. Det kaldes Naade, naar en Første giver en Betjent hans Løn eller den største Deel af hans Løn i Pension, men enten maatte der være Omstændigheder, der uden hans egen Skyld forbyde ham at arbeide længere for Staten, og da vederfares der ham ikkun Ret, eller maae det skee efter Førstens Lune uden at det var nogen

Nød-

Mon ikke Regenterne mere end nu vilde vinde Undersaatternes Hjerter, om de tilvante sig at bruge det faderlige Sprog i deres Befalinger, og ganske forkastede den myndige Tone, som falder enhver i Øinene at være Despotsproget, naar han læser med Overlæg slig en dermed fuldproppet Befaling? Maa ikke den Undersaat, der seer, at hans Første troer, han beviser ham en Naade, naar han affordrer ham det halve eller en anden større eller mindre Part af det, han har erhvervet sig og skal erhverve sig med sin Sved, strax falde paa, at Førsten holder ham for sin Træl? Og kan det være en veltænkende Monark behageligt at tale

Nødvendighed, og da misbruger jo Førsten Statens Penge. Det kaldes Naade naar Førsten eftergiver en Forbryder den fortjente Straf, men da beviser han Naade paa Retfærdighedens Bekostning, og det kan han ikke være berettiget til uden at være Meeneeder. Men det latterligste af alt er at det ogsaa kaldes Naade, naar Førsten finder for godt uden Nødvendighed at paalægge sine Undersaatter Skatter; og seer man paa dette Tilfælde, er det vist nok bedre at have Førstens Unaade end Naade.

tale Despot-Sproget der, hvor han kunde udrette mere med sin Mildhed, kan det være ham nogen Glæde at see Trældomsfrygt der, hvor der er Rum til børnlig Kjerlighed? Fadersproget, den Tone, den kjerlige Fader skriver i til sin Søn, det var vel dog det bequemmeligste og passeligste Sprog Regenten kunde betjene sig af i sine Befalinger til sine Undersaatter *), dette vilde indtage Undersaat-

tens

*) Man sammenligne efterstaaende to Formularer, og sige mig da, hvilken der vel skulde gjøre størst Indtryk.

„Vi .... af Guds Naade ꝛc. bekjendtgjøre herved, at vi for at bestride Omkostningerne paa den forestaaende Udrustning have fundet nødvendigt og uundgaaeligt allernaadigst at paalægge en almindelig Formueskat, saaledes at enhver af vore kjere og troe Undersaatter inden næstkommende Nytaar i vores Casse indbetaler $\frac{1}{2}$ procent af hvis han af løst og fast Gods, løse og faste Eiendomme og Midler, efter troværdig og paalidelig Opgivende maatte have i Eie, ingen uden Persons Anseelse herfra undtagen. Thi byde og befale Vi herved allernaadigst ꝛc. ꝛc."

Jeg

tens Hjerte og gjøre ham de jerntunge Aag, Nødvendigheden undertiden byder at lægges paa hans Skuldre, lette som Kork, dette vilde bevæge ham til at dele med Glæde sin sidste Bid Brød med sin Første. Man har seet Exempel derpaa ved Slotsbranden i Kjøbenhavn den 26 Februarii forrige Aar. Uden Befaling ydede enhver god Dansk Mand hvad hans Evne tillod ham, til Skadens Erstattelse, og mere indkom der vist, end der vilde blive erlagt, om man havde befalet Skaden erstattet af Undersaatterne.

Ar-

Jeg . . . . . af Guds Naade . . . . . bekjendtgjør herved alle mine troe og kjære Undersaatter, at jeg ved Eftersyn af Statens Casses Beholdning nu seer mig i den bedrøvelige Nødvendighed, for at bestride Udgifterne ved den forestaaende Udrustning, at paalægge en almindelig Formueskat af ꝛc. Det offentlig trykte Regnskab over Statens Casses Indkomsters sparsomme Anvendelse i det sidstforløbne Aar er jeg forsikkret paa, vil have overtydet enhver af mine kjære Undersaatter om, at der paa min Side intet er efterladt for at skaane dem for nye Tyngder, men at det er dette overordentlige Tilfælde allene ꝛc.

Artighed ja endog Ærbødighed bør Undersaat'ten betjene sig af, naar han skriver eller taler til sin Første, men mere ikke heller. Førsten er hans verdslige Overmand, men Undersaatten er ligesaa vel Menneske som Førsten, han er frie Mand, saalænge han ikke gjør sig uværdig til at nyde sin Frihed, han er ikke Førstens Træl, og altsaa er det Skjendsel for ham at betjene sig af et Sprog, naar han taler til sin Første, der ikke kan andet end indbilde denne, at han maa være bygget af ædlere Materialier end den krybende Taler, at denne er sat i Verden for at dyrke og tilbede ham som en Afgud.

Førsten er Landets Forvalter; naar han troelig og redelig opfylder sine Pligter, naar han handler saaledes, at han ikke behøver at lægge Dølgsmaal paa sine Handlinger, men tør være dem bekjendt for hver Mand *), saa behøver han

*) Offentlig Regnskab for Statens Midlers Anvendelse, paa det Undersaatten selv kan see og bedømme Nødvendigheden af de gjorte Udgivter, vilde upaatvivlelig stifte evig Fred imellem Første og Undersaat: thi Førsten vilde da veie med Overlæg enhver Udgivt han befalede, og Undersaatten vilde ingen Leilighed faae til at mistænke ham for overdaadig Huusholdning med Statens Indkomster.

han ingen Midler til at holde sig i Agt og Ære. Retskaffenhed, Aarvagenhed over Landets Vel, dette allene er nok til at gjøre ham elsket af Undersaatterne og mere er ikke nødvendigt for at rodfæste Scepteret i hans Hænder.

Grundig og paalidelig Anviisning hvorledes man kan forudsee alle muelige Forandringer i Veirliget og Luften, og med Sikkerhed forud bestemme hvorledes det tilkommende Veirligt vil blive. — Oversat. — Dette Skrift indeholder: 1) Om Dunster som forekomme vore Sandser under Dannelse af Skyer, Taage, Regn, Dug og Hagl. 2) Maaden hvorledes Sol, Maane og Stierner lade sig tilsyne for os. 3) Vinden. 4) Nyere Jagttagelser af Plante- og Dyreriget til Veirets Forudbestemmelse. 5) Nogle særdeles Phænomener som under forskiellige Omstændigheder ved Luft og Ild blive frembragte. Det faaes for 10 ß., indheftet 12 ß. hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 42.

Kjøbenhavn, 1795.

Om Betlerie.

Den Gjenstand, dette Ord betegner, er saa almindelig bekjendt, at der aldeles ingen Forklaring behøves derover; det er blevet en Last, som de criminelle Love ivre imod. Tugthusene vrimle jo af dem, der have gjort sig skyldige deri. Men Betlerie ere mange Slags, skjønt kun eet af dem straffes, det uskyldigste, det mindst skadelige af dem alle. Jeg vil langt fra ikke forsvare den virkelige Misbrug at betle, særdeles i en Stat som vor, hvor den almissetagende Deel vist er for stor i Forhold til den almissegivende Deel, dette var at tale Dovenskabens og Vankundighedens Sag, og dertil har jeg intet Kald. Men, naar den straffes med et Slags nær til Infamie grændsende Straf, som begaaer den Overtrædelse at bede dem, han troer at være medlidne Mennesker om en Skilling eller et Stykke Brød, hvilket dog beroer paa disse

disse selv at nægte eller tilstaae ham, saa synes mig, der gives adskillige andre Slags Betlerie, som qvalificere sig til en langt strængere Straf. Jeg vil forsøge at angive nogle af disse.

Det er vist, at dette Blad vilde faae baade mere Orden og mere Interesse, om jeg gradeviis, begyndende med det mindst strafværdige Betlerie, steg saaledes, at det strafværdigste blev det sidste, men lidt for colleriik er jeg til at kunne tilsidesætte det, der meest har tiltrukket sig min Opmærksomhed, for at følge en planrigtig Orden; det strafværdigste, i det mindste i mine Tanker, kommer derfor heri først.

Det skammeligste Betlerie af alt Betlerie er det, en Embedsmand, der sidder i en Regnskabs-Betjening, gjør sig skyldig i, naar han ved Udbetalinger afkorter de Regningsgivende noget af det dem anviste Beløb, og lader dem qvittere for hele Beløbet. Undertiden dette kunde skee ved at tegne Qvitteringen paa Regningen med disse eller andre lignende Ord: „Ovenstaaende Regning er mig betalt, hvorfor qvitteres." Og var jeg Decisor over det

Regn-

Regnskab, hvorved Regninger, forsynede med Qvit teringer, hvori ikke det udbetalte Beløb udtrykkelig var nævnet, vare fremlagte, blev jeg altid mistænkelig over Regnskabsførerens Redelighed. Da det er Brug blandt en Deel Haandværkere, Livrandeurer og andre Regninggivende at opsmøre deres Regninger saaledes, at de, der ere satte til at bedømme det Forrettedes eller Leveredes Værd, ikke kunne andet end nedsætte Fordringerne, saa ere disse saa vante til Afkortninger, at det ei engang falder dem ind at at tænke paa, at den Udbetalende er dem uberettiget til at nedsætte, hvad dem een Gang er anviist; de finde sig i Afkortningen, fordi de troe, at det, der afkortes dem, bliver sparet for Kongens, det er for Statens Casse, de vente ikke, at den Udbetalende putter det dem paa denne Maade afkortede i sin egen Lomme; vidste de det, maatte de let indsee, at saadan en Betjent stjeler fra dem under det skammelige Foregivende at spare Statens Casse, den Casse, de selv contribuere til, og hvoraf han fødes, klædes og gives alle sine Fornødenheder, og da kunde de vel ikke være saa eenfoldige at lade sig upaaanket bestjele af slig en nedrig Skurk, da vilde

vilde dervel paatale det, ikke som Betlerie, nedrigt nok i sig selv, men som reent Tyverie. Men, kunde man spørge, hvorledes overbevises saadan en Forbryder? Og vilde han ikke negte det, om han blev anklaget derfor? Jo, negte det vilde han vist, paastaae vilde han at have udbetalt, hvad Qvitteringen lod paa. Men flere saaledes Bedragedes eensstemmige eedelige Vidnesbyrd, troer jeg maatte gjelde for overførende Beviis nok hos hans Øvrighed om hans Uredelighed; og da var vel ikke Embeds-Forliis Straf stor nok for hans Forbrydelse, da kunde han vel desuden tugtes som Tyv. Men for at bruge de lemfældigste Midler, for heller at forekomme end straffe Bedrageriet, raader jeg enhver, der hos saadan en Betjent har Penge at hæve, ikke at tegne sit Navn under nogen Qvittering, som ikke udtrykkeligen nævner Summen, der bliver udbetalt. Skulde Betjenten undslaae sig for at tilstæde Summen indført, da var det Tid at anklage ham som Bedrager.

Men for at komme til det af dette Slags, der qvalificerer sig til Betlerie, og som jeg ovenfor har kaldet det skammeligste Betlerie, vil jeg frem-

fremtrække den Embedsmand, der betler med tydelige og forstaaelige Ord. Der gives dem, som, Gud veed om det er af Samvittighed, just ikke ville stjele som ovenanførte, men som, naar de have Penge at udbetale, anvende deres Veltalenhed til at beskrive deres betydelige Udgifter og ubetydelige Indkomster, og at forsikre den Mand, de ellers see meget over Hovedet, at han fortjener langt mere end de, kan leve langt billigere end de, og bør derfor, uden sin Skade eller uden at savne det, meddeler dem en fjerde eller femte Part, af hvad han tilkommer med Ret og Billighed, og som det var disses Pligt at udbetale ham uden Afkortning. Jeg veed, for Exempel, et saadant nedrigt Creatur, der sidder i et Embede paa 8 til 1000 Rdlr., som er uden Familie, og som endda sjelden eller aldrig udbetaler en halv Snees Daler, uden paa denne Maade at have tilbetlet sig et par Daler deraf. Kan det forbedre ham, at han her finder sig truffen, skal det glæde mig for de stakkels Menneskers Skyld, som maae lide under hans Karrighed, kan det ikke, saa nævner jeg ham engang i Tiden, for at lade Vedkommende føle, hvad for et nedrigt Menneske de have skaffet ind i et temmelig

feedt

feedt Embede, da det ikke kan feile mig paa Beviser, for at stadfæste, hvad jeg da agter at sige om ham.

Naar den, der betler for at mætte sin Hunger, straffes lige med den, der begaaer Tyverie, bør da den, som betler enten af Karrighed eller for at leve i Vellevnet, begaae denne Misgjerning ustraffet? Man sige ikke, at det beroer paa den, der trygles, om han vil give eller ikke; thi er dette Forsvar for den tryglende Embedsmand, saa er det ogsaa Forsvar for den Tigger, der gaaer for hver Mands Dør, saa er det større Forsvar for denne end for hiin, da denne ofte gjør det af Nød, men Nød ikke kan være hiins Bevæggrund. Desuden kommer dette til endnu, at Embedsmanden kan staae i saadan Ansеelse eller have gjort sig saa vigtig, særdeles, dersom han forvalter noget Embede paa Landet, hvor man jo almindelig anseer disse for langt mere end de ere, at ingen tør negte ham, hvad han forlanger eller beder om. Bør da ikke exemplariske Straffe afskrække Ligesindede fra at udsue den trælende Arbeidsmand?

Over-

Overgaae vil ieg nu til det Slags Betlere, der overhænge Hoffet, formuende og saakaldede fornemme Folk med Tiggerbreve. Er det ikke det samme, enten der tigges skriftlig eller mundlig, og bør den straffes mindre, som beder for at faae een eller flere Rigsdaler, end den, der beder om en Skilling eller et Stykke Brød? Det er en Sandhed, at der ofte inden lukkede Døre, uden at det udvortes kan sees, gives Elendighed langt større end hos den usleste Betler; men naar der gives Almisse efter et Tiggerbrev, veed da den Givende altid, om hans Almisse tilflyder en virkelig Trængende? Kan den, der bruger, hvad han faaer, til Overdaadighed, ikke digte ligesaa sandsynlig en Beskrivelse over sin Mangel og Ulykke, som den virkelig Trængende formaaer at gjøre over sin sande Forfatning? Og hvorpaa skal den Givende, naar han ikke kjender Personen, hvilket vel er Tilfældet med det hele Kongehuus, adskille denne fra hiin? Saalænge man ikke kan sige med Tryghed, at den, man giver, er nødlidende, saalænge udsætter man sig stedse for at give uværdigen, og er det forbudet at give en Skilling paa en mundlig Bøn, saa

er

er det vel ogsaa forbudet at give een eller flere Rigsdalere paa en skrivtlig Bøn.

Skammeligt vilde det være, at laste nogen for Velgjørenhed, denne Egenskab er sjelden nok alligevel; men Gavmildhed uden Overlæg, bliver oftere Overilelse end Velgjørenhed: det bliver en Handling i Blinde, og saadan en Handling maae jo nødvendig som oftest forfeile sit Maal. Jeg veed det Exempel, at en Person i den Kongelige Familie, nu levende eller død, det gjør intet til Sagen, har givet et Menneske, der sad i et Embede paa 250 Rdlr, der ingen Familie havde, men var yderlig uordentlig, paa en Gang 30 Rdlr., fordi han forelsi denne Kongelige Person Nød og Gjenvordigheder, som skulde være mødt ham, da han dog bortdrak i Dansk Brændevin hele denne Gave tilligemed det meste af sin Løn og hvad han ellers kunde tilveiebringe, ja tilsidst drak sig en Vatterfot, der i hans 33 eller 34 Aar endte hans Liv. Velgjørende kan man da vel ikke sige denne Kongelige Person var, i det mindste stiftede den denne Gang intet godt med sin Velgjørenhed.

(Sluttes i næste Nummer.)

Folke-Fienden.

No. 43.

Kjøbenhavn, 1795.

Betlerie.

(Fortsat fra forrige Nummer.)

Til det sidste Slags i forrige Nummer nævnte Betlere, kan der endnu regnes dem, som betle i Aviserne, og hvor stort vil ikke dette Antal blive i denne Tid? Men hvad Tryghed vil man gives for, at det alle ere sande Nødlidende? Hvorpaa kjender man den opdigtede Nød fra den virkelige? Det er vist desværre, at denne Ildsvaade har bragt mange Familier til Betlerstaven, har sat mange Familier ganske ud af deres Næringsvei, men det er ligesaa vist, at mange andre ville benytte sig af Leiligheden, og foregive Ilden som Aarsag til de Omstændigheder, de ved Dovenskab, Overdaadighed eller andre Laster have ibragt sig selv. Langt fra at jeg vil lukke den Formuendes Øre for den Trængendes Bøn; tvertimod, jeg holder det for Pligt at række sin elendige Broder Haanden, hvor det er gjørligt; men en slet anvendt

vendt Gave anseer jeg det at være, som gives uden Overlæg, som gives til den, der ved egne Laster har bragt sig i Fattigdom, og tilskriver et Vandheld Følger, som ikke dette, men han ene selv har paadraget sig. Fortjener Betlerie Straf, saa er det dog vel især saadant Betlerie.

Endnu et Slags Betlerie, der vel for endeel er gaaet af Brug, men som Tidernes Tænkemaade, skjønt det har antaget en anden Skikkelse, dog hidindtil ei har formaaet ganske at udrødde. Forrige Tiders Skribenter, Oversættere, ja endog Forlæggere og Bogtrykkere kunde sjelden lade et Skrivt løbe af Stabelen uden at ledsage det med et Tiggerbrev, hvori der vel ikke udtrykkeligen blev bedet om en Gave i Guds Navn, men som dog, ved at ophøie Vandkundighed til Viisdom, Uvidenhed til Oplysning, Følesloshed til Ædelmodighed, alt for tydeligen røbede, at den Skrivende havde sin Mæceens Pung i Kikkerten. Dette Pengetiggerie er vel ophørt, ikke fordi alle de Skrivende undsee sig ved at tigge, men fordi Pengepungen hos disse Ophøiede er bleven vanskeligere at aabne, og man ingen Tilbøielighed har til at gjøre noget for intet. Men Dedicationer ere dog vedblevne; de ere endnu i vore Dage stundum saa

stærkt

stærkt fuldproppede af Løgn, at man tydeligen seer, den Dedicerende, om han end ikke tigger om Penge, dog maa være stemt af Egennytte, det være nu af hvad Slags det vil. Hvad skal man domme om den, der ikke undseer sig ved i et offentligt Skrivt at kalde den Videnskabernes Befordrer, som er saa vankundig, at han intet høiere Ønske har, end at alle Videnskaber vare Fanden i Vold, paa det hans Vankundighed ikke skulde blive røbet? Hvad domme om den, som tør kalde den Sprogenes Beskytter, der lægger for Dagen, at han ikke veed, at a og b siger Ab? Hvad domme om den, som vil udgive den for Ven af typographisk Zirr, som ikke kan skjelne Runer fra gothisk Skrivt? Dette siger os jo tilhobe, at det er Betleren, om han end er klædt i Brocade, der taler. Forbedringshuus-Straf er ikke anordnet for dette Slags Betlere; men fortjene de ikke desuagtet almindelig Foragt?

Udtog af Ugebladet Folkefienden No. 20, dateret 17 Novbr. 1794, angaaende Brandcassen i Kjøbenhavn, tilligemed Anmærkninger i samme Anledning.

„1. Spørgsmaal: Hvor stor er Brandcassens Capital paa nærværende Tid?"

„2. Spørgsmaal: Hvor er den udsat for at indbringe Interesse *)?"

Med

*) Herpaa have Brandforsikrings-Cassens Directeurer i Adresse Avisen No. 127 for dette Aar (1795) svaret saaledes:

„Onsdagen den 27de Mai blev den sædvan-
„lige aarlige Generalforsamling holdet af de com-
„miterede Interessentere ved Brandforsikrings-
„Selskabet for Gaarde og Huse heri Staden, og
„i den Anledning, ved den forelæste og fremlagte
„Revisions-Forretning, tilkjendegivet Cassens
„Forfatning til 10 Septb. f. A. (1794) nemlig
„dens Risico paa 3427 Eiendomme at beløbe
„sig 20,022,250 Rdlr., og derimod dens paa
„Rente udstaaende Capital efter 445 Obligatio-
„tioner: 1,951,550 Rdlr., og Cassebeholdning:
„2887 Rdlr. 69 ß., tilsammen 1,954,438
„Rdlr. 69 ß. foruden 7722 Rdlr. 19 ß. Restan-
„cer af Renter og Præmier, der til Dato paa en
„1500 Rdlr. nær ere Cassen indløbne."

Grund har jeg til at troe dette at være Svar paa mine Spørgsmaale, da Branddirecteurerne ikke, i det mindste ei i de senere Aar, før offent-

Mod offentlig Besvarelse af det første Spørgsmaal, vil der vel intet kunne indvendes, da der ingen Aarsag kan være til at lægge Dølgsmaal paa en Sag, som angaaer, hviligen angaaer omtrent 4000 Individuer, hvilke det vilde være for besværligt hver for sig at udbede sig Spørgsmaalet besvaret *); og hvad det andet Spørgsmaal angaaer, da er samme foranlediget af den rimelige Formodning, at Fondet i mindre Dele er udsat i Kjøbenhavns Huse og Gaarde selv**), en Sikkerhed, der ingenlunde er god, om det Uheld skulde indtræffe, at hele Staden eller det meste af den blev lagt i Aske. Skulde saadan en Ulykke overkomme Staden: hvor vilde man da uden Forhaling skaffe de huusvilde Huuseiere Penge til at bygge for igjen? Husene laae i Aske, og Brandcassen var tom; man maatte

fentligen have meddeelt Interessentskabet nogen Underretning om Cassens Forfatning.

*) Forestaaende Bekjendtgjørelse vidner om, at disse borgerlige Mænd (Brandcassens Directeurer) ikke, som saa mange andre offentlige Cassers Forvaltere, have været døve for en offentlig Opfordring.

**) Dette er vel ikke tydeligen erklæret i Bekjendtgjørelsen, der siges blot, at Brandcassens 19½ Tønder Guld ere udestaaende mod 445 Obligationer; men vist er det dog, at disse 445 Obligationer alle forskrive Huse og Gaarde i Kjøbenhavn til Sikkerhed.

maatte liquidere, men derved blev intet opbygget *). Jordegods og andet adspredt Pant uden for Staden var vel den sandeste Sikkerhed, Cassen kunde have for sine Midler **); thi de, der nu udsætte Capitaler i saadanne Eiendomme, vilde da blive nødsagede til at lade dem indbringe Interesse

*) Dette vil vise sig nu; over 40 Procent vil Brandcassen ikke kunne udrede til at erstatte den skeete Brandskade, og hvor tages endda disse Procent fra? Skulle de Huuseiere, hvis Bygninger ere blevne staaende, ogsaa oprykkes, for at affordres de Capitaler, de have laant af Brandcassen? Eller gives der nogen, som ville vove deres Mid er i Bygninger, der ingen Sikkerhed mere have i paakommende Ildsvaade? Det er et Hvirvar, som intet Die for nærværende Tid formaaer at skue ind i; men undre sig maa man over, at forskjellige Generationer af Brandcasse-Bestyrere ikke for lang Tid siden have kunnet forudsee Mueligheden af et Uheld, som nu desværre er indtruffet, som maatte være indlysende for enhver, og som jeg, fremmed for Brandcassens Indretningmaade, allerede i forrige Aar ytrede mine Tanker over.

**) Capitaler af 3, 4, 6, 8 til 10000 Rdlr, om det endog var mod anden Panteret, vilde altid blive mueligt at udrede af et forholdsstort Jordegods, uden at Eieren derover skulde ruineres, men af en Bygning i Kjøbenhavn, hvis Værdie ikke kan være meget større, end hvad der er laant paa samme, er dette, især i denne Tid, ikke mueligt uden at skille den Eiende ved Huus, mueligt og ved Næringsvei.

resse i Kjøbenhavns Huse og Gaarde, hvorved igjen Indbyggerne bleve hjulpne, og et Uheld over et heelt Land er vel ikke saa mueligt som et Uheld over en Stad, hvor alle Bygningerne staae tæt pakkede paa hinanden."

„Indvendes kunde der: 1) at det, med de Brandanstalter vi have *), neppe er at formode, at Staden paa een Gang af Ildsvaade skulde kunne ødelægges; 2) at Fordegodsers Værdie er megen Forandring underkastet, da samme for en stor Deel hænger af de Godserne givne Rettigheders og Fordeles Vedbliveelse; men den første Indvending gjendrives letteligen ved Exemplet med Christiansborg-Slot, hvilket man ogsaa holdt for at være brandfrit; ved Exemplet med mange andre store Stæder, London, Gottenborg ꝛc. **), hvis Brandanstalter og-

*) For Exempel Trykværket ved Nicolai Kirke, hvis Huus har været holdt i en prægtig Stand og for ikke meget længe siden er blevet saa smukt opmalet, et enhver kunde see, at der ejendt Brandanstalter, hvis jammerlige Forfatning jeg skal vise i et af de følgende Nummere.

**) Og nu ved Exemplet med den afbrændte Dele af Kjøbenhavn selv. Ikke Brandanstalterne men Forsynet var det, der reddede den øvrige Deel af Staden, en Vind, der blev staaende saa uforanderlig alle tre Dage, Ilden varede, at man næsten kunde anse den for en Passat-Vind. Brand-

an-

ogsaa have været fortræffelige; og til den anden kan der svares, at Huusværdien i Kjøbenhavn ogsaa har været og er megen Forandring underkastet, og at opsige Capitalerne, naar de ikke længer ansaae Panterne tilstrækkeligen betryggende."

Man tilgive mig, at jeg her har igjentaget, hvad jeg tilforn har skrevet; det er skeet for at vise, man kun behovede at overtænke Kjøbenhavns Brandcasses Indretningsmaade, for at forudsee, den aldeles ingen Sikkerhed var for Stadens Indbyggere førend efter henved 100 Aars Forløb, naar den, frie for at betale betydelig Brandskade, kunde have samlet sig en Capital ligesaa stor som dens Risico, og dens Bestyrere vare blevne saa kloge at forskaffe den andet Pant for dens Midler end Huse og Gaarde i Kjøbenhavn. Hvad Staten maaskee ved denne Leilighed kunde gjøre for at hjelpe sine nu forarmede Lemmer, det kan ikke fuldkommen gjøre Brandcassens Indretningsmaade.

anstalterne i Kjøbenhavn ere maaskee gode, naar Ilden ikke har udbredt sig til flere end een Bygning, men til at slukke hele paa een Gang i lys Lue staaende Qvarterer, har man seet, de ere magteløse. I sit Udbrud er det, Ildsvaade skal slukkes, thi har dette Element først taget overhaand, saa ere alle menneskelige Konster, Opfindelser og Bestræbelser vanskeligen tilstrækkelige.

Folke-Fienden.

No. 44.

Kjøbenhavn, 1795.

Bidrag til Fleres Tanker i Anledning af Ildebranden den 5te, 6 og 7 Junii 1795 i Kjøbenhavn.

Frugtesløst er vel ofte det, der siges paa Prent, frugtesløst, fordi der gives Folk, som have større Afskye for de arme med Typer trykte Blade, end for deres dødeligste Fiender, men desuagtet bør Skribenten ikke undlade at være den Herold, der udbasuner den almindelige Mening, anden Vei har denne Mening ikke til at komme for Lyset og beskjermes mod Forglemmelse. Det, der ikke gavner os, kan jo gavne Efterkommerne, og værre, end det seer, havde det seet ud for os, dersom Fortiden ikke havde villet arbeide for dem, der nu leve.

Det er for seent, siger man, naar nogen bag efter et Uheld siger sine Tanker om, hvorledes det kunde været afværget, men naar man siger dette, betænker man ikke, at samme Uheld

kan

kan hendes nok engang, overveier man ikke, at det er begaaede Feils Beskuelse, der opvækker Forsigtighed i Eftertiden, og at det altsaa er Pligt, ikke at fortie, hvad man troer at kunne afvende Uheld i den kommende Tid, hvad man veed, der har forvoldt foregaaende Uheld.

Fra een af Statens Bygninger reiste den Ulykke sig, der i disse Dage er overgaaen en god Femtedeel af Dannemarks Hovedstad; den paa Gammelholm begyndte Ildebrand have de af Kjøbenhavns Indbyggere, der ved denne Ildsvaade have mistet deres Velfærd, ere berøvede deres Næringsveie og have maattet bortbytte deres tarvelige Udkomme med Betlerstaven, fra Begyndelsen af at tilskrive deres Ulykke. Dog, ikke siges kan det, at nogen Uforsigtighed paa deres Side, hvis Skyldighed det var der at paasee Fares Afvendelse, har forvoldet denne Ulykke, man maa tilstaae, det blot har været Uheld, og man maa derfor bære sit Kaars med Taalmodighed. Troe skulde vel enhver, at en Grav, saa bred som Holmens Kanal, maatte være tryg Beskyttelse for Stadens Bygninger, om Ildebrand paa Holmen opkom, det eeneste, der kunde være at sige, var vel dette, at det havde været ønskeligt, at man havde anlagt alle farlige

Maga-

Magaziner og Indretninger uden for Stadens Volde, ligesom Krudtmagazinerne, førend en bedrøvelig Erfarenhed, som den med Krudttaarnet i Aaret 1779, havde lært Vedkommende, at det var nødvendigt, uundgaaeligt nødvendigt, om ikke Staden skulde staae Fare for at falde sammen i Ruiner.

Lader os altsaa ansee Oprindelsen til denne Ødelæggelse som et Foster af Hendelsen, og lader os drage alle de Forsigtigheds-Regler deraf for Fremtiden, som det er mueligt at drage! Men om vi end gjøre dette, saa er det dog ikke mueligt at glemme, at det kostbare Trykværk ved St. Nicolai-Kirke denne Gang ikke blev brugt, da dog Erfarenheden for har lært, at det maaskee havde formaaet at redde Kirken, Taarnet og altsaa vel og den største Deel af de afbrændte Bygninger i Staden. Jeg vil for dem, som ikke kjende eller have seet dette Trykværk, anføre Thurahs Beskrivelse derover i hans Hafnia Hodierna.

„Iblandt andet, siger han, er det konstige „Trykværk, som for faa Aar siden ved St. Nico„lai Kirke er indrettet, værd at betragte: samme „er i den Hensigt anordnet, fordi rundt omkring „Kirken mangfoldige Huse saa tæt ere anbygte,

„at

„at det fornødne Vand, for Gadernes Snæver-
„heds Skyld, ei kunde bringes til Veie; hvorfor
„et dybt Basin er indrettet, som nesten kan holde
„400 Tønder Vand, og hvortil Vandet forme-
„delst Render er indladet; herfra driver Vandet
„med Trykværkets Hjelp ved en Anbringer, der
„er 800 Fod lang, ledet hen, hvor og i hvilken
„snæver Gade man vil, og hvor det maatte for-
„nøden gjøres."

„Denne Anbringer, naar den bliver i sin
„fulde Længde (nemlig 800 Fod), giver hvert
„Minut en Tønde Vand, men skruer man 200
„Fod derfra (det er, lader den blive 600 Fod
„lang), giver den hvert Minut 2 Tønder, tager
„man endnu 200 Fod derfra (hvorved den bliver
„400 Fod lang), giver den 3 Tønder Vand i et
„Minut, og gjør man den allene af 200 Fods
„Længde, giver den hvert Minut 4 Tønder, saa-
„ledes at Sprøiterne stedse ligelig med Vand uden
„videre Tilførsel kunne blive forsynede."

„Ved samme konstige Værks Hjelp kan
„Vandet ogsaa tvinges op i St. Nicolai-Kirke-
„taarn og give to Tønder Vand i et Minut. I
„Taarnet er altid et stort Vandkar tilrede, for i

„Nods-

„Nødsfald at tage imod Vandet, og tillige to „Sprøiter, som der altid ere tilrede."

Sprøitede man paa Ilden i Nicolai store Spiir, da Ilden der var udbrudt? Eller undlod man det af Mangel paa Vand? I sidste Fald, hvorfor benyttede man sig ikke af Trykværket for at bringe Vandet op i Taarnet? Eller har man ladet dette kostbare Værk henligge uden Eftersyn, siden det ved Ildsvaaden i Kautrups Bryggergaard, jeg troer, om jeg husker ret, for en snees Aar siden, reddede Kirken og Taarnet? Og hvorfor, i saa Fald, har man ikke holdt det i tilbørlig Stand? Jeg spørger kun. Dem, hvis Sag det har været at beskjerme dette gavnlige Værk for at blive ubrugeligt, dem vil det være let, i Fald de intet have at bebreide sig, at beroelige mange af deres Medborgere, ved at angive den sande Aarsag til, at det denne Gang, mere nødvendigt end nogen anden Tid, ei blev brugt; thi den almindelige Mening er, at dets Istandholdelse er bleven forsømt, og havde dette Sted, hvilket man dog ikke skulde troe, saa er det aldeles uforsvarligt.

Det er aldeles ingen Tvivl underkastet, at de fleste af dem, der have tabt Huus, Hjem og Velfærd ved denne Ildsvaade, igjen med Tiden

ville

ville forvinde deres Skade, men det, der er tabt, bliver dog altid tabt, og dobbelt følelig bliver Tabet dem, naar der er Formodning om, det kunde været afværget, dersom enhver havde gjort hvad han burde, og ikke gjort sig skyldig i utilgivelig Skjødesløshed? Af alt hvad jeg tænker mig, der kan siges til Undskyldning for, at Trykværket denne Gang ikke er blevet brugt, finder jeg intet tilstrækkeligt, ei engang rimeligt. Ilden udbrød saa hastig i Taarnet, kan man sige, at der ingen Tid var til at gjøre Brug af Trykværket. Men burde man ikke havt det paa rede Hænder, saasnart man mærkede Ilden paa Holmen? Og hørte der mere end to Timer til at anbringe det, hvor det skulde gjøres nødvendigt, saa fortjente det sandeligen ikke den Roes, man har tillagt det. Aldrig saasnart opkom Ilden paa Holmen, førend jeg forestillede mig, i Betragtning af Vindens Retning, at der hørte Lykke til at hindre den fra at angribe Taarnet; hvad jeg, Tingen for saavidt uvedkommende, kunde forudsee, det har formodentligen ogsaa de maattet forudsee, hvis Skyldighed det var at vogte Kirken, dens Taarn og de tilgrændsende Bygninger. Videre vil jeg antage, at man har havt saa meget at gjøre ved den forud udbrudte Ilds Slukning,

at

at man ingen Tid har havt til virksom nok at komme Kirken og dens Taarn til Hjelp; men var ikke Kirketaarnet, opreist i Skyerne over en stor Mængde smalle Gader, ligesaa vigtigt at slukke som nogen Bygning paa Holmen eller i Staden, da det især var fra denne Maskine den største Ulykke kunde udbredes, naar den fik Tid til at komme rigtig i Brand? Jeg slutter altsaa, at de Aarsager, som have formeent Vedkommende at gjøre Brug af Trykværket, maae være af den Beskaffenhed, at jeg og flere stedse ville blive for kortsynet til at indsee dem, og derfor, jo mindre det lader sig udgranske af sig selv, derfor bliver det vel disse en desstørre Pligt at bekjentgjøre samme offentligen for at befrie sig selv for den ellers paa dem hvilende Mistanke om Efterladenhed eller Skjødesløshed.

I øvrigt, hvad den hele Ildsvaade og de Bestræbelser, man anvendte for at slukke den, angaaer, saa kan jeg, for saavidt jeg var Vidne dertil, ikke sige, jeg overhovedet fandt den Iver og Ufortrødenhed til at slukke, som ellers, jeg troer at sige det med Sandhed, ved enhver anden Leilighed pleier at besjele den menige Danske Mand. Der var Bygninger, særdeles den første Aften, som lode til at blive ansеete for Stedbørn, da de bleve Of-

fer

fer for Luen, uagtet den kun jevnt og efterhaanden udbredte sig i samme. Blandt andet veed jeg, jeg var inde i et Huus, hvis Naboehuus allerede brændte i Grunden, uden at det, jeg var i, endda var rørt, men en Time senere brød Luen igjennem Taget paa det sidste i al Magelighed, blot, som jeg formoder, af Mangel paa Conservations Bestræbelser. Jeg beklager, at vi ikke som Bergenhuserne havde en Fransk Flaade paa vor Rhed; denne vilde maaskee ved sit Exempel besjelet de arbeidende Danske med samme Iver for at standse Ulykken, som den vist havde besiddet selv, særdeles da det er afgjort Sandhed, at Bergens Brandanstalter ikke i Mængde og Godhed vare at ligne med Kjøbenhavns, og Folkemængden, især den arbeidende Deel af samme, i denne Norske Stad var en stor Deel mindre end i Kjøbenhavn, den folkerigste Stad i det hele Rige.

Folke-Fienden.

No. 45.

Kjøbenhavn, 1795.

Postamtet i Kjøbenhavn angaaende.

Man indvende, hvad man vil, imod offentlig Klagemaal over Mangler i de Indretninger i Staten, der angaae det hele Almindelige, saa bliver det dog altid en Sandhed, at den, der kjender deslige Feil og fortier dem, begaaer en ligesaa stor Uretfærdighed imod sine Medborgere, som den, der, sat til at afhjelpe Mangler, enten af Egen, nytte eller Dovenskab tilsidesætter denne Pligt og lader det Almindelige lide derunder.

Enhver Indretning i Staten for det Almindelige bør forskaffe det Hele større Bequemmelighed, Sikkerhed og Fordeel, end ethvert Individium formaaer at forskaffe sig selv; i andet Fald bliver Indretningen et Aag for den, der tvinges til at betjene sig deraf, en Tvang paa hans naturlige Friehed, som nødvendig maa føde Misfornøielse.

Post-

Postvæsenet, med alle de Fordele det skaffer det Almindelige, har dog adskillige Mangler, som man saa meget mere maa forundre sig over, hidtil ikke at være blevne afhjulpne, som de umuelig kunne være skjulte for dem, i hvis Magt det staaer at afhjelpe dem, og som deres Afskaffelse ikke er forbunden med nogen mærkelig Bekostning for en Casse, der har givet Exempler nok paa at maatte staae sig overmaade vel. Et par af de betydeligste Mangler, de nemligen, som gjøre Skaar i den Sikkerhed og Bequemmelighed, man uimodsigeligen skylder det Almindelige, vil jeg vedrøre her, og haabe tør jeg vel, Vedkommende ikke ville være døve, fordi Paatalen deraf skeer offentligen.

Enhver, der de almindelige Postdage i Kjøbenhavn har været paa Posthuset for at aflevere Breve til Bortsendelse, maa upaatvivleligen have følt den Besværlighed det er, at blive expideret igjennem en lille med mange Mennesker omgiven Aabning. Frygt for ei at blive af med sine Breve, noder den hele der forsamlede Hob at stimle til Hullet paa een Gang, og ikke den hastigste Expedition pakker som oftest Folk der saaledes sammen, at man har Aarsag at frygte for, mankunde faae Armene brækkede i Trængselen. Man kan sige, at det ikke

er

er Indretningens Skyld, da man kunde komme i Tide med sine Breve, og altsaa derved forebygge Trængsel. Men det er jo en almindelig Feil nesten hos ethvert Menneske, at alle Forretninger opsættes til det sidste Øieblik, og desuden er det vel ogsaa ofte Tilfældet, at man ikke har de Efterretninger, man behøver for at kunne skrive, førend faa Timer for Postens Afgang. Hævet var denne Mangel, forekommet var Trængselen, dersom man gjorde Brug af tvende Aabninger til at modtage Breve igjennem, istedet for der nu kun er een; og for at gjøre dette, blev hele Bekostningen paa det Menneske, som mere behøvedes til Brevenes Modtagelse, vel neppe over et halvt Hundrede Rigsdaler aarlig. Er det ikke ubilligt, for at spare ved saa betydelig en Indretning saa ubetydelig en Sum, at ville underkaste en heel Stads Indbyggere saa stor en Ubeqvemmelighed og Fare som denne? Og kan det forsvares at lade en Casse, der har havt Vane til at tabe betydelige Capitaler ved sine Bestyrere, knibe ved saadan en det hele Publicum vedkommende Leilighed? Man negte, om man kan, at der nesten stedse er den uudstaaeligste Trængsel ved Hamborger-Posticontoir, i den sidste Time Breve der modtages! Og

jeg

jeg skal da gjendrive det som Usandhed ved lovlige Tingsvidner over saa mange Mænd i Staden, som jeg finder for godt. Jeg siger dette, fordi det er bleven min Lod paa min egen Bekostning at godtgjøre Sandheden nesten af ethvert Ord jeg skriver, og hvad andre have fordret, det kunde vel ogsaa falde Postvæsenet ind at fordre, hvor soleklar Sandheden af det her sagde end maa forekomme enhver.

Den anden Mangel, jeg vil paatale ved Postindretningen, er end betydeligere; den nævnte bersover vel det Almindelige den Bequemmelighed, man er det skyldig, men den, jeg nu nævner, berøver det mere, bersover det den Sikkerhed, som det har den allerstørste Fordring paa at nyde af Postindretningen. Naar Posten er ankommen, udhænger man Fortegnelser over de med samme komne Breve; i den Time, disse Fortegnelser ere udhængte, kan hvo der vil fordre, hvad Brev han har fundet paa samme. Ved denne Indretning kan manget et Brev komme i uberettigede Hænder: hvo veed, om det er Eiermanden selv eller hans Bud, der affordrer Brevet? Naar jeg ikke kan nyde den Sikkerhed at være uden Frygt for, at Uvedkommende skulde opsnappe de til mig addresserede Breve, saa er baade jeg og Affenderne meget bedre

tjente

tjente med at forskaffe os Leilighed uden for Posten til vor Brevvexlings Besørgelse: men saadan Leilighed er det os jo forbudet at betjene os af. Man forsvarer ingenlunde denne Feil i Indretningen ved at sige, det er en Forbrydelse uberettiget at afsordre andres Breve, og at Forbryderen afstraffes, naar han træffes; thi hvilke Foranstaltninger har man gjort til at træffe Forbryderen, og undslipper han ikke hundrede Gange, naar man een Gang træffer ham i Gjerningen?

Man kunde jo antage sex eller flere Bud for at ombringe alle de Breve, der kom med Posten, i samme Time de vare ankomne: derved blev man ikke allene betrygget for, at ingen Uberettiget kunde afhente noget Brev fra Posten, men Vedkommende vandt endog tillige dette, at de fik deres Breve strax, og bleve skaanede for, som nu undertiden skeer, at vente derpaa i mere end fire og tyve Timer. Det er aldeles ingen Tvivl underkastet, at enhver med Glæde vilde give en Skilling til Budet for hvert Brev, det bragtes ham, naar han for denne ubetydelige Udgivt baade kunde tilkiøbe sig den Sikkerhed, at ingen anden kunde tilsnige sig de Breve, der vare addresserede til ham, og tillige være vis paa, han ikke skulde vente over en

Time

Time paa sine Breve efter Postens Ankomst. Ligesaa vilde der eiheller være mindste Tvivl underkastet, at der jo vilde gives nok, som vilde paatage sig Brevenes Omlevering, naar det, der indkom for Omleveringen, maatte tilhøre dem selv; thi det blev dog altid mere end man giver et Bud for at ombringe et periodisk Blad, og til denne Forretning mangler man aldrig Solicitantere. Noget Tab for Posteassen kunde dette aldeles ikke volde, og Tab for Postvæsenets Betjente skulde man vel eiheller troe, det kunde blive, da det ei er at formode, disse have nogen Fordeel af den Bærerløn, der nu indbringes for Breve.

Skulde man falde paa at sige, for at undskylde den nærværende Indretning, at vel ingen kunde have Fordeel af at optage andres Breve uden deres Minde, da Penge saavelsom Paquer ikke blive udleverede uden imod Qvittering, saa gjendriver dette let med at anføre Kjøbmands- og andre Vexler indeholdende Breve, for hvilke jo ingen Qvittering forlanges. Desuden kan det vel eiheller negtes, at der har været Exempler paa, at Breve, endog uden Vexler, ere blevne afhentede af andre end Eieren eller hans Bud; thi at skaffe Beviis derpaa, vilde ogsaa være en meget let Sag, om

det

det skulde gjøres nødvendigt. Men om det end aldrig var skeet, saa kræver dog Forsigtigheden, at man, ved en exclusiv Indretning som Postvæsenet, forskaffer det Almindelige en større Sikkerhed, end det med ubundne Hænder kunde vide at forskaffe sig selv, og denne Sikkerhed har det jo dog ikke, saalænge man ei har gjort nogen Foranstaltning til at forekomme den Svig, som mueligen paa den ommeldte Maade kunde begaaes.

Bekjendtgjørelse.

Da det ikke kan feile, at Ildebranden i Kjøbenhavn maa have givet Anledning til mange gode og onde Handlinger, hvis Bekjendtgjørelse ikke allene vil spare Mindet om samme til Efterkommerne, men og medføre den Nytte, at velsindede Folk ville tage de gode Handlinger til Exempel for sig i deres egne Jdrætter, og mindre velsindede Folk derved blive afskrækkede fra at følge deres Tilbøieligheder: saa ønsker jeg, at de, som ere vidende om saadanne Handlinger, ville skriftligen underrette mig derom, og aflevere deres Beretninger hos Herr Boghandler Soldin i Myntergaden No. 57, hvorfra

fra jeg skal lade dem afhente. Beretningerne maae angaae, hvem det end er, saa bekjendtgjør jeg dem med min sædvanlige Friemodighed, naar jeg ikkun betrygges om deres Troeværdighed. Hvad jeg selv har samlet af saadant, skal jeg meddele i et eller flere af de følgende Nummere.

Det forstaaer sig af sig selv, at der ikke reflecteres paa anonyme Anmeldelser, med mindre deres Indhold er saaledes bekræftet ved det almindelige Rygte, at deres Tilforladelighed er ganske uden for al Tvivl; men deraf følger og, at jeg, og ikke Anmelderen, staaer til Ansvar for de Efterretninger, jeg finder at kunne meddeles. Det er blot Anmeldelser, jeg forlanger, Indklædningen paatager jeg mig selv.

Werfel.

Folke-Fienden.

No. 46.

Kjøbenhavn, 1795.

Ædle og uædle Handlinger ved og efter Ildsvaaden i Kjøbenhavn.

Efter min Anmodning have adskillige, deels skriftligen og deels mundtligen meddeelt mig, hvad de have troet at være gode eller onde Handlinger; nogle af dem have fundet Plads andensteds, nogle forekomme mig ei at qualificere sig til offentlig Bekjendtgjørelse, og nogle forefindes i det Efterfølgende.

Med tusinde Gange større Glæde fortalte jeg gode end onde Handlinger, dersom jeg var overbeviist om, at man ikke lod dem gaae ind af det ene Øre og ud af det andet, dersom jeg ikke vidste, at Tvang virker langt mere end Opmuntring hos somme, dersom ikke den daglige Erfaring lærte, at Roes er en langt svagere Drivefjer til at bringe gode Handlingers Hjul i Gang, end offentlig Forhaanelse til at holde nedrigsindede Mennesker inden Billighedens Grændser. Men desuagtet skulle

ogsaa de gode Handlinger staae her, deels fordi de, som have udøvet dem, fortjene at vises og erindres, om de end ikke skulde blive efterfulgte, og deels fordi gode Handlinger, holdte ved Siden af onde, forøger Afskyelighedens Skygge paa de sidste. Man læse dem vexelviis, for desbedre at kunne føle Afstanden imellem dem.

Fabriqueur og Linnedvæver Herr Casper Kohlert og Lysestøber Herr Petersen i Borgergaden, ere de første Mænd, mit Blad skal hædre, om det formaaer at hædre nogen, det skal hædre dem, fordi de uegennyttig, kun drevne af Menneskekjerlighed, under Ilden ilede deres i Nød bestædte Medmennesker til Hjelp. Hr. Kohlerts egne i Fare staaende Vare var vel det første denne Mand søgte at redde og udføre til Christianshavn, men under dette Arbeide stræbte han og, saa meget som mueligt, at hjelpe sine øvrige endog ham ubekjendte Medborgere. Derefter ilede han med sex af sine Svende og een ham af Commendanten overladt Hjelp af nationale Soldater til Auctionsmand Hr. Meyer i Klædeboderne, hvis Gods han fra Midnat af til neste Dags Eftermiddag ved nogle Vogne, som han selv forskaffede, utrætteligen udflyttede, deels til sig selv og deels hvor han el-

lers

lers vidste at kunne bringe det i Sikkerhed. Efterat Auctionsmand Hr. Meiers Gods saavidt mueligt var reddet, kom han ogsaa sin Broder, Oldermanden for Linnedvæverne, samt adskillige andre af sine Laugsbrødre til Hjelp; og da Ilden havde ødelagt Herr Meiers og Oldermanden Herr Kohlerts Huse, tog han dem begge med Familier hjem til sig, bespiste dem og skaffede dem Huusly, nemlig Auctionsmand Meier paa Christianshavn og nogle Linnedvævere paa Manchesterfabriquen. Herr Petersen havde laant en Vogn, og denne trak han selv ved Hjelp af Meiers Søn to Gange fyldt med Meiers Gods ned til den philosophiske Gang.

Hvor stor er ikke den Handling af Kohlert midt under Frygten for sit eget Gods ogsaa at sørge for dem, han intet kjender til! Men hvor meget større endnu er ikke den Handling, at han forglemmer sin Broders Fare og iler en ham uvedkommende Mand, Meier, til Hjelp, blot fordi denne boer Ilden nærmere end hiin. Man sige ikke, det ei var broderligt, at han hjalp en fremmed Mand, førend han hjalp sin egen Broder! Det var Kohlert det samme, hvem han hjalp, den, der var Faren nærmest, ansaae han for meest

be-

berettiget til hans Hjelp. Desuden: röber det ikke broderligt Hjerte nok, at han, efter at have slæbt og arbeidet i mere end fire og tyve Timer, endnu opofrer sig til sin Broders Tjeneste? Og kan det tænkes om en Mand, der viser sig saa menneskekjerlig imod Fremmede, at han ikke og skulde føle, hvad han skyldte sine Venner? Just det, at han tilsidesætter sin Broder, fordi han troer en anden mere trængende til hans Hjelp, fordi han seer Faren længere borte fra sin Broder end fra den anden Mand, just dette gjør hans Handling stor, just dette giver ham Plads her, om denne Plads ikkun maae blive ham til den Hæder, jeg ønsker.

Lyseftober Peterſen trak selv en Vogn, først hen til Meier og siden to Gange til den philosophiske Gang; han var saa langt fra Faren, at han umuelig kan have gjort det i den Hensigt at faae Hjelp siden igjen, om han skulde trænge dertil. Hvor mange andre, saa lidet udsatte for, at Uheldet og skulde naae dem, lagde sig ikke roelig til Hvile, uden at tænke engang paa, deres Venner vare i Nød, mindre endnu at ile dem til Hjelp! Denne Mand viste, at han var Menneske, Menneske i den rigtige Forstand.

Medens Kohlert og Petersen bestræbte sig for at undrive Luen, hvad der ved deres Hjelp kunde undrives den, beregnede maaskee adskillige andre den Fordeel, de skulde drage af deres Medmenneskers Ulykke. Petersen og Kohlert hjalp, Kohlert bespiste de Hjulpne, og skaffede dem Huuslye; Frue Justitsraadinde Schaffenberg, en meget, desværre ikke til det bedste, bekjendt Kone, bestræbte sig imidlertid for, tvertimod Kongebudet, at fordyre Huusleien i Staden.

Jeg er af den Tanke, at intet uden offentlig Foragt i nærværende Tilfælde kan byde dem, der ere umenneskelige, at blive menneskelige; jeg er derfor og af den Tanke, at det er enhvers Pligt, saavidt mueligt, at medvirke til dette Straffemiddels Anvendelse. Dog, lader det sig gjøre at forbedre uden at beskjemme dem, som ikke før ere beskjemmede: saa er det billigt, saa er det menneskeligt at tie med dem; lader det sig derimod ikke gjøre, saa er det Pligt at tale.

Frue Justitsraadinde Schaffenberg har bortleiet en Etage, hvoraf hidtil er svaret i Leie 130 Rdlr., til Herr Theater-Secretair Printzlau for 200 Rdlr.; Danseren Herr Colding, som nu beboer en Etage hos hende, bestaaende af 8 Værel-

ser

ser i Forbygningen, for 140 Rdlr., er bleven udsagt af hende, og nødet til, om han vil have Værelser i samme Gaard, at betale hende fra Mikkelsdag for 5 Værelser til Gaarden den samme Leie. Skulde dette ikke være et Paalæg næsten af 100, skriver Hundre, Procent? Frue Schaffenbergs Mand, Herr Justitsraad Schaffenberg, er saaledes salareret af Staten, at han vist kan ernære sin Kone, uden at hun behøver at benytte sig af et ulykkeligt Tilfælde, for at forøge sine Indkomster, men var han det end ikke, saa er der alligevel Grund til at troe, at Frue Schaffenberg har vidst at bygge sin Velstand saa sikkert, at hun ikke er udsat for at trænge.

Dersom gode Handlinger kunde være Forsoning for onde Handlinger, saa synes mig, de, der have de sidste at bebreide sig, have i nærværende Tid en fortræffelig Leilighed til at forskaffe sig Forsoning, naar de uden Betaling overlod deres husvilde eller forlegne Medmennesker det Huusrum, de selv kunde undvære. Frue Schaffenberg kunde jo da, om hun har Synder paa sit Hjerte, her have en herlig Leilighed til at forsone sig med sin Gud. Lader os regne, at Fruen kunde indtage 10 Familier hvert Halvaar uden Be-

ta-

taling, lader os sætte, at Forlegenheden paa Huuslye vedvarede i 10 Aar, og lader os antage, at hver Familie, som nød frie Huuslye hos hende, afbad 10 af hendes Synder hos Gud: da fik jo Fruen Forladelse for totusinde Synder, og Resten turde maaskee da blive skjenket hende. Amen.

Jeg vil give Frue Schaffenberg en meget hæderlig Plads, hun skal staae imellem lutter ædle Mennesker. Det turde maaskee hende, man vilde finde, at Frue Schaffenberg har handlet uchristeligt, naar man derimod skal tilstaae, at en Jødinde har handlet christeligt, christeligt i høieste Grad?

Madame von Halle af den Jødiske Nation, eier et Huus paa Kjøbmagergaden ikke langt fra Amagertorv, og altsaa paa det bedste Strøg i Byen. Adskillige have gjort Forsøg paa at udbyde hendes Leiere, men uagtet hun efter Branden har kunnet faae 300 Rdlr. aarlig mere i Leie af sit Huus end hidindtil, har hun dog ikke været at overtale til at udsige dem, der nu beboe hendes Værelser. Ligesaa er hun buden 6000 Rdlr. mere for sit Huus end hun selv har givet derfor, men ogsaa dette fordeelagtige Tilbud har hun forkastet, for ei at nød-

sine

sine Leiere til at flytte. De vedblive at boe hos hende for samme Leie som hidindtil.

Vil man henſee til, at Frue Schaffenberg baade er ſom Rygtet ſiger, formuende, har mange andre Fordeelskilder til at øſe Rigdomme af, og er givt med en Mand, der har en betydelig aarlig Indkomſt af Staten, og at Madame von Halle derimod er Enke og aldeles ingen ſikker Indkomſt har, ſaa ſkal man upaatvivlelig tilſtaae, at der maa være foregaaet en Feil ved diſſe to Koners Tilblivelſe, at Frue Schaffenberg, dømt efter ſine Handlinger, ikke kan ſiges at være nogen Chriſten, da derimod Madame von Halle i alle Maader har opført ſig ſom en god Chriſten, ſom en Kone, der gjør ſin Nation Ære, og der fortjener et udmærket Sted iblandt gode Mennesker.

Gid enhver der bærer Navn af Chriſten, ved denne Kjøbenhavn overgaaede Ulykkee vilde have handlet ſaa menneſkekjerligt og ædelt ſom denne Kone, ſaa ſik mit Blad ingen Frue Schaffenberg, ingen Frue Schaffenbergs Lige at fremſtille.

Folke-Fienden.

No. 47.

Kjøbenhavn, 1795.

Ædle og uædle Handlinger, ved og efter Ildsvaaden i Kjøbenhavn.

Mit forrige Blad indeholdt et Slags gode Handlinger, dette skal indeholde et andet Slags. Jeg igjentager, hvad jeg før har sagt, at jeg med uendelig større Glæde nedskriver de gode end de onde Handlinger, jeg overkommer.

Herr Geheimeraad Grev Reventlau, Rentekammerets Chef, har imodtaget adskillige fattige Familier, og Herr Conferenceraad Edvard Colbjørnsen, Deputeret i Rentekammeret, omsendte strax efter Branden Indbydelse til dem af Kammerets Fuldmægtiger, Copiister og Skrivere, der ved Branden vare gjorte Husvilde, til at modtage Husly og videre Understøttelse af ham. Nogle have antaget Tilbudet.

Con-

Conferenceraaden, har følt, seer man, hvor besværligt det vilde blive de Mennesker, der ere aflagte med 60, 80, 100, 150, i det høieste et par hundrede Rigsdaler aarlig, at skaffe sig Tag over Hovedet i denne paa Huuslye bekostelige Tid, naar de tillige skulde igjen skaffe sig det, de havde mistet ved Ilden, og det glæder mig ved denne Leilighed at have bemærket hos disse to Mænd en Retsindighed, som jeg før troede ikke at finde Sted, og som jeg nu seer at existere, naar ikke deres Villie kommer i Collision med andre Omstændigheder.

Hvorfra spørger man vel, reiser denne Materie sig? Den er i mine Tanker bygget paa en meget solid Grund. Disse tvende Mænd have de første Pladser i det Collegium, der har lagt mig saa mange Vanskeligheder i Veien for at bevise Rigtigheden af mine Beskyldninger imod forrige Theater Directeur Herr Geheimeraad Grev Ahlefeldt, og megen Ære har jeg til at troe, at det er især Hr. Conferenceraad Colbjørnsens Mening, der i den Henseende er bleven fulgt, da han jo har beklædt Lovkyndighedens offentlige Lærerembede, og altsaa bedst maa vide, hvad Ret er. Men, mon Hr. Conferenceraaden ikke een Gang i forrige Ti-

der

der selv skulde have læst over den Pligt hos tredie Mand at komme Parterne i en Tvist til Hjelp med alle de Oplysninger, der skulde være i hans Værge, og een af dem eller begge kunde vide at pege paa? Jeg spørger kun: Tiden vil lære, om han har handlet billigt eller ikke, naar man endog gaaer saavidt, at man forbyder en Embedsmand at aflægge Vidnesbyrd paa Grund af hans Embedseed.

Dog, for ikke at give Kammeret mindste Anledning til oftere at kalde mit Forhold ublue og skammeligt, samt sætte mig i Bekostninger paa Reisen ind til Kjøbenhavn, blot for at afgive Forklaring i et Forhør, der ikke skal bruges til Sags Anlæg imod mig, men overlades Geheimeraad Grev Ahlefeldt til Afbetjening, skjønt han ligger her og tærer Statens Penge uden at gjøre noget derfor, og altsaa kunde have bedre Evner til at betale samme end jeg, der intet nyder af Staten, vil jeg afbryde denne Materie for det første og blot holde mig til den, jeg har begyndt. Altsaa, disse to Mænd, Herr Geheimeraad Grev Reventlau og Herr Conferenceraad Edvard Colbjørnsen fortjene

og

og for deres Handlinger i denne Nødens Tid en udmærket Plads iblandt gode Borgere, og vil en enhver anden, der har Evne dertil, handle saaledes, er der Grund til at troe, Forlegenheden for Huuslye ikke vilde blive saare stor. Men medens jeg er i Færd med at tale om Embedsmænd i Rentekammeret, rinder det mig og i Tankerne, at Stempletpapirs-Forvalteren, Herr Justitsraad Hammeleff boer hos sin Svigermoder Frue Procantslerinde Pontopidan i den hende til Enkesæde overladte Professergaard; og da Herr Justitsraaden har et Embede, der vist tillader ham at betale Hussleie i Staden og han vist ikke er Professor, som endda vel ikke kunde gjøre ham berettiget til frie Boelig, synes det høist billigt, om han udflyttede og overtalede sin Svigermoder til at modtage nogle andre trængende Familier i det Huusrum, hun har havt at undvære til ham, der vist ikke trænger dertil. Jeg har stor Lyst til at faae Aarsag til at nævne Justitsraad Hammeleff som en ædelmodig Mand.

Der er kun faa af de Professorer ved Kjøbenhavns Universitet, der beboe rummelige Pa-

lad-

ladser, som have tænkt paa at hjelpe deres forlegne Medmennesker med noget af det Huusrum, de selv kunne undvære; og de faa, der have hjulpet dem: hvorledes have disse faa hjulpet dem? Hr. Conferenceraad Obelitz beboer een af de rummeligste Gaarde, og hvad gjør han nu, og hvad har han gjort for al den Lykkalighed, han nyder? Blandt dem, der have gavnet ved offentlige Skrivter, fortjener han just ingen udmærket Plads. Indskrænkning for at huse de Huusvilde, vilde vist skaffe hans Navn den Udødelighed det ikke ellers vil faae. Hvad der er at sige om Professor Boeligerne, er og for endeel at sige om Præste-Boeligerne i Staden. Af dem, der leve fedt for at præke Ædelmodighed og Menneskekjerlighed, kunde man dog vel især vente at see Ædelmodigheds og Menneskekjerligheds Udøvelse.

Følgende Besværing over en haard Vert, er mig tilsendt til offentlig Bekjendtgjørelse:

I Følge een imellem N. N. og mig oprettet Leie-Contract, hvorefter han har leiet mig første Sals-Etage i hans tilhørende og i N. N. Gade be-

beliggende Huus, hvilken Etage bestaaer af en Sal til Gaden, to Sideværelser og Kjøkken, samt et Brændekammer, og for hvilke Værelser jeg i Leie betaler ham om Halvaaret 35 Rdlr., og som sidste Paaske-Flyttetid blev af mig tiltraadte. Da jeg nu formedelst den i Staden opkomne Ildebrand saae mig nødt til at flye mine Værelser og udflytte mine Meubler, arriverer det, at jeg formedelst Bekjendtskab bliver tilbuden frie Værelser paa Landet, hvorved jeg seer mig i Stand til at tjene en ulykkelig Familie, ved at overlade den mine hos N. N. leiede Værelser; men N. N.s. Ubarmhjertighed og Uforskammenhed gik saavidt, at han nægtede at levere mig Nøglerne til mine Værelser, som han havde modtaget, med mindre at jeg selv vilde beboe dem, og reent ud forbød mig at overlade dem til andre. Jeg flyttede altsaa selv ind. Derefter paastod bemeldte min Vert, at hvis jeg herefter vilde blive længer boende i mine Værelser indtil førstkommende Michaeli, vilde han have 10 Rdlr. Tillæg om Halvaaret, samt at jeg skulde afstaae mit Brændekammer, og da jeg saae mig nødt til at tilstaae ham de 10 Rdlr. Tillæg om Halvaaret, men umuelig kunde afstaae ham Brænde-

dekammeret, har han ladet mig opsige til Udflytning førstkommende Michaeli-Flyttedag.

I følge heraf blev en Klage af mig til Magistraten indleveret over hans slette Forhold, efter hvilken han blev tilholdt at lade mig beboe mine Værelser, hvorom vi og bleve eenige for 40 Rdlr. om Halvaaret, men da Contracten skulde opsættes, vilde han have mentioneret i samme, at hvis han fik i Sinde at sælge Huset, skulde jeg være forbunden at udflytte i samme Øieblik. Det Urimelige i dette var mig umueligt at indgaae, hvorpaa han vægrede sig ved at slutte Contract, da jeg endog i Forveien tilbød ham den fulde Leie.

I Anledning af denne N. Ns. ulovlige Fremgangsmaade mod mig (saa meget mere, da han forhen ikkun har faaet 35 Rdlr. i Leie om Halvaaret) er det, jeg herved underdanigst udbeder, at bemeldte N. N. maatte blive tiltalt efter den Kongelige allernaadigste Anordning, som forbyder Værterne at tage ubillig Leie.

Kjøbenhavn den 27de Junii 1795.

J. W. H.

Denne

Denne Besværing meddeles just ikke for sin Vigtigheds Skyld, da Paalægget 5 Rdlr. just ikke synes saa overdreven ubilligt, og derfor findes eiheller Huusværtens Navn nævnet. Men den meddeles for at give Vedkommende at overveie, om ikke Huusverterne kunde bydes, ei at modsætte sig, om deres Leiere vilde modtage nogen af de Forlegne, hvilket nu ofte skeer.

Fra Pressen er udkommen Haandbog over almeennyttig Naturkunskab saavel til daglig Brug for Kundskabselskere som for Ungdomslærere, af 20 Aars Læsning sammendraget ved Dr. F. Ekkard, Kongl. Bibliothek-Sekretair og Medlem af det norske Videnskabers Selskab, første Deel, indeholdende Mineral- og Vext-Riget, med Kobbere, som tildeels ere stukne efter malede Originaler paa det Kongl. Bibliothek, sælges for 6 Mk. paa Trykp., 7 Mk. 8 ß. paa Skrivp., med illuminerte Kobbere 2 Mk. mere, hos Forlæggeren Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57, den anden Deel hvormed Verket sluttes, er under Pressen.

Folke-Fienden.

No. 48.

Kjøbenhavn, 1795.

Fornuften til Kongen af Dannemark.

Konge!

Du var min Ven i Din Ungdom, og til denne Dag er jeg stedse vedbleven at være Din; Du tilgive, at jeg ikke forklarer Dig disse, mine Ord nøiere! Som Ven af mig, stoler jeg paa, Du selv indseer, hvad jeg mener dermed. Jeg erindrer mig de hensvundne Dage med Veemodighed, men glæde mig gjør jeg dog, naar jeg betænker, jeg har formaaet at være standhaftig i mit Venskab til Dig, om Du end har været lidet foranderlig i Dit Venskab til mig. Du maa ikke mistænke mig for Smiger, naar jeg erklærer Dig, at Din smukke Skabning har bestandig indtaget mig for Dig, har bestandig ladet mig nære det Ønske, at vi stedse kunde vedblive at være gjensidige Venner; jeg siger jo dermed intet mere, end hvad enhver for

fordomsfrie Mand selv føler. Men det er ikke Dit Venskab allene, jeg har attraaet, det er og Din Beskyttelse; beklage gjør jeg, at jeg ikke altid har været saa lykkelig i at naae mit Ønske, som jeg i Dine første Dage haabede at blive det. Dog, indsee kan jeg vel, det ikke ganske har været Din Skyld; mine Misundere, hvoraf jeg har mange saavel i Dit Land, som i alle andre Lande, have uden al Tvivl eiheller efterladt at gjøre mig forhadt hos Dig, saaledes som de have gjort mig det hos hele Jordens øvrige Regenter. I næsten sex tusende Aar har jeg omvandret paa Kloden, hos alle Folkestyrere har jeg meldt mig, men hadet mig har man allevegne, nødet mig har man at tilbringe min meste Tid i Armodens Boliger. Der er eet Land paa Jorden, hvor det synes, at man gjør sig Umag for at berede mig et sikkert Opholdssted; men de, der i dette Land antage sig min Sag, have saa mange Modstandere at kæmpe med, at det endnu er uvist, hvilket Partie, der faaer overhaand. Men om man end der indrømmede mig den Ære jeg tilkommer, er jeg endda ikke tilfreds; jeg har, som Du veed, denne Egenskab tilfælles med Guddommen, at jeg er allesteds nærværende, og hvor jeg da seer Mueligheed til at

sætte

sætte mig fast, der gjør jeg ogsaa Forsøg paa, at bringe denne Muelighed til Virkelighed. Jeg har een Ven ved Dit Hof, jeg behøver ikke at nævne ham, thi alle de Folk i Verden, der kjende Dig, kjende ogsaa ham, og for denne min Vens Skyld, for Din egen Skyld, for Dit Folks Skyld, ønsker jeg at forblive i Dit Land, at fornye det Venskab, der var imellem Dig og mig i gamle Dage. Men jeg veed, hvor haardt det staaer at blive enige igjen, naar man een Gang er bleven skildt ad; jeg vil derfor ikke fordre, at Du hovedkuls skal forandre Din Tilbøielighed, jeg vil Tid efter anden meddele Dig mine Raad, og naar Du da stundum forlegen, naar Du skal beslutte, hvad Beslutning Du skal fatte, tager Din Tilflugt til mine Raad, veier dem, og engang imellem følger eet af dem, frygter jeg ikke for, Du igjen med Tiden vil skjenke mig Din Fortroelighed, anseer mig for Din Ven og elske mig som Din Ven. Den, der skabte Dig, og gav mig min Tilværelse, give, at mit Haab maatte blive opfyldt!

Naar man skal læge et Saar, min Ven! maa man ikke overile sig; et hastig lægt Saar brækker som oftest op igjen, og da bliver det mere ulægeligt, end det var, førend det første Gang blev lægt.

lægt. Oprindelsen dertil skal efterspøges, og naar den er funden, skulle Lægemidlerne anvendes saaledes, at Skaden kan blive lægt fra Grunden af. Eiheller er det gavnligt, at man fortier Patienten hans Svaghed; thi er han uvidende om den, indbilder man ham, den ingen Fare har, saa fristes han til ikke at vogte paa sig selv, og hvor ikke egen Omhue kommer Lægemidlerne til Hjelp, der ere de sidste frugtesløse.

Smiger, veed Du, er mig forhadt, jeg taler derfor til Dig aabenhjertig, thi det at Du er Konge, det er ikke mere i mine Øine end om Du var Bonde, og dertil kommer, at jeg har den Overbeviisning, at jeg er Dig mere nødvendig end Du er mig, og at Du derfor vist vil finde Din Regning ved ikke at støde Dig over, hvad jeg siger Dig. Skulde Du ellers, lige som Konger i Almindelighed, være uvant til at høre Sandhed, saa behøver Du kun at afvise mig, jeg er for stolt til at tilbyde nogen min Tieneste to Gange.

Naturen, Konge! udrustede Dig med alle de Egenskaber, en god Folkestyrer kan meddeles af samme; videnskabelig Opdragelse fattedes Dig eiheller; kort, da Du blev Mand, blev Du ogsaa Konge, Konge saaledes som Konger skulde være,

et

et mere alseende Væsen end Mennesker i Almindelighed. I de Dage var Du min Ven, i de Dage frygtede jeg aldrig for at tabe Dit Venskab, men Smigeren begyndte strax at udbasune Dine Fuldkommenheder, og Du ophørte fra den Dag af at elske mig saa varmt som for den Dag. Maaskee lod Dit unge Hjerte sig forlede til at troe, Du som Monark kunde være stor uden at være Ven af mig, maaskee bød Adspredelser Dig at være kold imod mig, Din Ven; jeg vil ikke undersøge dette, men forsikkre Dig vil jeg, at ingen Monark kan være stor uden at leve i god Forstaaelse med mig, hvor stor han endog bliver gjort i Aviser, hvor meget endog Smigeren finder sin Regning ved at sige til hans Roes.

Naar Du altsaa, Konge! kan tilvænne Dig at være en Hader af Smiger, naar Du bestitter Dig paa at handle saaledes, at det almindelige Rygte, uden at lyve, priser enhver af Dine Handlinger: saa er Du min Ven igjen, saa kan Du ved Hjelp af mit Venskab trodse den hele Verden, saa vil Dit Monarchie blive staaende, om end alle andre Monarchier i Verden skulde undergaae, saa vil Dit Folk elske, tilbede og velsigne Dig. Indsæt Menneskets i Dit Land igjen i dets naturlige

Ret-

Rettigheder. Dette er det første Skridt, Du har at gjøre paa den Vei, der fører til det Lykkalighedens Maal, jeg i dette har viist Dig, og smaa Vink dertil skal jeg Tid efter anden give Dig.

Det er en almindelig i alle Stater i Svang gaaende Misbrug, at alt hvad der henhører til det diplomatiske Corps, nyder en Frihed frem for de Indfødte, der endog gaaer saa vidt, at selv Forbrydere under sammes Beskyttelse kunde unddrages deres fortjente Straf. Gjensidig antagne Forpligtelser udgjør det borgerlige Samfund, og i det Øieblik en Fremmed indtræder i en anden Stat, hvad enten han kommer en particulier eller han er didsendt fra den Stat, han forlod, i det Øieblik bør han underkaste sig de samme Love, som Indbyggerne i den Stat, han indtræder i, have antaget til Rettesnor for sig. Det er en Urimelighed at gjøre Undtagelser i almindelig antagne Love for en enkelt Persons Skyld, ja det er endog et Indgreb i den Eiendoms Ret, som selv Statens Overhoved er pligtig at ansee for en Helligdom og bør lade uforkrænket.

De Frieheder, en fremmed Minister og alt, hvad der tilhører ham, nyder i den Stat, han er hensendt til, grunde sig allene paa den urimelige

Ind-

bildning, at han forestiller den Regent, han er affendt fra; men Konge! om Du end vil antage at det var saa, at det ingen Indbildning er, synes Dig da ikke, at man gjør Ministeren en slet Compliment, naar man indrømmer ham, at han er en Skuespiller? Ligesom Ministeren forestiller sin Herre, en Person, som han aldrig kan være, med mindre man vil antage, at Forvandlinger kunde finde Sted, ligesaa forestiller jo og Skuespilleren, det han ikke er, ofte en Konge, ofte en Betler, og dog er han ingen af Delene. Vil Du kun hensee til de Personer selv, som beklæde Ministerværdigheden, saa skal Du ofte have Leilighed til at bemærke, at nogle af dem ere alt for usle Mennesker til at den Regent, der affendte dem, skulde for Alvor kunde have indrømmet dem i eet og alt at være og ansees for det samme, som han selv er. Nei, ingen fornuftig Regent kunde saaledes ville sætte sin Ære og Anseelse paa Spil, at han skulde ville lade de Daarligheder skrive paa sin Regning, som han ikke er sikker for, hans Minister jo kan begaae i det Land, han er hensendt til. Det er altsaa en Indbildning, at han forestiller sin Herre, en Indbildning, at han, hans Folk og hans Eiendomme ere en Helligdom. Jeg

vil

vil vise Dig, Konge! nogle af de skadelige Følger denne Indbildning drager efter sig.

Ministeren, hans Folk og hans Eiendomme ere hellige. Ministeren er hellig, det vil sige, han er ikke underkastet Lovene i det Land, han er hensendt til; han kan gjøre Gjeld, ingen kan paa lovlig Maade fordre Betaling af ham; han kan overfalde Folk, ingen tør forsvare sig imod ham, ingen tør tiltale ham; han kan begaae Misgjerninger, straffes derfor kan han ikke, thi han kan ikke dømmes efter Landets Love, kort han er, om han vil, Despot, thi det eneste, der kan gjøres ham, er at anklage ham for Ministeriet, hvis Sag det da bliver at melde hans Overtrædelser for hans Hof, og hvor vidtløftig er ikke denne Vei! Hellere end at have saadanne Omstændigheder tier man og lader sin Ret fare!

(Fortsættes)

Folke-Fienden.

No. 49.

Kjøbenhavn, 1795.

Fornuften til Kongen af Danmark.

(Fortsat.)

Ministerens Folk ere hellige, det er: de kunne begaae alle de Uordner, de ville, uden at de kunne straffes derfor, naar det ikke behager Ministeren at tillade det. Et Menneske, der kjender en Minister og tør gjøre sig Regning paa hans Beskyttelse, kan jo gjøre saa megen Gjeld, han vil; han behøver kun at lade Ministeren erklære ham for at staae i hans Tjeneste, at pudse hans Skoe, at være hans Dørvogter; og dermed er Gjelden betalt. Synes Dig, Konge! Du, som arbeider paa at haandhæve Dit Folks Ret, synes Dig det er billigt, at en Fremmed skal have slige Eiendomsretten krænkende Rettigheder i Dit Land? Men endnu det værste af alt: Ministerens Eiendomme ere hellige, ingen tør gaae ind i hans Huus, uden han tillader det, ingen tør kræve ham paa lovlig

Maade,

Maade, hvad han skylder; vil han betale frievilligen er det godt, hvis ikke, faaer hans Creditor intet. Hvor mange Uordner er der ikke flydt af denne umenneskelige Rettighed! Hvor mangen en Mand har ikke maattet gribe til Betlerstaven, fordi det faldt en Minister ind, at tage til Borgs hos ham og være uvillig til at betale ham! End og saavidt er det gaaet, at Ministeren tvertimod Regenternes Villie have taget dømte Forbrydere i Beskyttelse. En fransk Minister i Dannemark faldt engang paa at skjule en dømt Tyv i sit Huus, det var under Din Faders Farfaders Regjering; Regenten vidste, at Ministeren holdt ham skjult, men Randsagning i Huset undslog Ministeren sig for at tillade. At lade Huset hemmeligen bevogte, for at forebygge Tyvens Flugt, dette var det eneste Monarchen vidste at gribe til, og selv det stod det i Ministerens Magt at afværge ved at true med at ville ihjelskyde enhver, der dristede sig til at nærme sig hans Huus.

O, Konge! Du, som er Enevolds Regent! foregaae de øvrige Regenter med Dit Exempel! Erklær, at Dine Ministre, Dine Fuldmægtiger, Dine Sendebud

til

til fremmede Lande efterdags skulde staae under det Lands Love, hvori de leve; erklær, at det er blot i de Handlinger, Du befuldmægtiger dem til at udføre, at Du forlanger, de skulle agtes som det var Dig selv, der handlede; erklær, at de uden for dem, at de i deres private eller borgerlige Liv, bør rette sig efter Landets Forskrivter. Du fornærmer dem ikke; thi intet oplyst Lands Love fordrer andet af Borgeren, end det, der er hans Pligt at udføre, der er ingen Lov til, uden at den hensigter til at afværge Misbrug. Denne frievillige Opofring af en lastværdig Rettighed maae nødvendig faae Efterfølgere; den vil bidrage til at gjøre Dit Navn udødeligt hos Efterkommerne; de Samtidige som lide og have lidt under Ministervælden ville velsigne Dig derfor.

Flere for Dig, Dit Land og Menneskelighe-den gavnlige Raad, skal jeg meddele Dig i Fremti-den, og stolende paa, at Du følger Dem, i det mindste overveier dem, kalder jeg mig

Din Ven.

Ædle

Ædle og uædle Handlinger ved og efter Ildsvaaden i Kjøbenhavn.

(Fortsat.)

Det kan ikke være Forfatteren af følgende Brev til mig imod, at jeg meddeler det under hans Navn, da han ikke har forlangt, at jeg skulde fortie det, og da hans Ønske uden tvivl er at hædre hans Velgjører; det findes derfor her Ord til andet som jeg har modtaget det.

P. M.

Af Folkefienden No. 46 og 47 seer jeg, at ædle og uædle Handlinger ved sidste ulykkelige Ildebrand indrykkes i deres Blade: her er en af de ædle, som er mig bevidst. Natten imellem 5te og 6te Junii flyttede jeg min Eiendom op i Philosoph-Gangen for Enden af Farvegaden, hvor jeg boer: Løverdagen den 6te nærmede Ilden sig mere og mere Farvegaden, og man var da ikke sikker i Philosoph-Gangen; Kongelig Berider Schiøth kom da om Formiddagen til mig, og spurgte: hvad jeg tænkte at blive der. Jeg svarede, at det var umueligt at faae nogen Vogn. Han løb

hjem

hjem i en Hast, kom selv med en lille Postvogn, og flyttede hjem til sig, ei alene mine Meubler, men og en Deel af min Kones Søsters, som allerede var udsat for Ilden den 5te, eftersom hun boede i Laxegaden. Fra 6te til 10 Junii vare vi hos ham, spiste, drak, og bleve beviste al muelig Tjeneste; Huset, hvori jeg boer, blev spared af Ilden; og førend jeg flyttede hjem igien, tilbød han mig Penge, om jeg behøvede dem, ligesom han og strængeligen havde forbudet sine Folk at tage imod en Douceur, som min Kone bød dem, fordi de ved Flytningen fra Philosophgangen havde viist sig meget tjenstvillige.

L. Westergaard,
Sproglærer.

End videre har jeg følgende gode Handling her at meddele, og mit Ønske er det, at jeg snart maatte blive vidende om flere til samme Brug. Det er den mindste Belønning, gode Mennesker fortiene, at deres Medborgere lære at kiende dem; en større, om den ikke her bliver dem til Deel, vil ufeilbarligen vente dem i et andet Liv.

Vand-

Vandmester Herr. Hjort, som boede i Læderstrædet, en Mand paa 73 Aar, maatte med sine 6 Børn den første Nat, Ilden begyndte, forlade sit Huus, og Dagen efter tye ud paa Christianshavn til Vognmand Hr. Olsen. Een Nat forblev han der, men længere havde man ikke Leilighed til at beholde ham: han var altsaa huusvild paa ny og nødsaget til at see sig om anden Leilighed. Af nogle Bekjendtere fik een af hans Sønner, Volontair i Rentekammeret, at vide, at Grosserer Herr Buntzen var saa menneskekierlig at lade sit Huus paa Christianshavn staae aabent for saa mange af sine brandlidte og huusvilde Medmennesker, som det var mueligt deri at indtage; til ham henvendte han sig for at bede om Huuslye for sin Familie, og Buntzen, uagtet han allerede havde modtaget to Familier og følgelig nok havde indskrænket sig, og uagtet han intet Bekiendtskab havde til den gamle Vandmester Hjort, uden for saavidt at Hjort havde arbeidet for ham, modtog ham og Familie, indrømmede dem af sine egne Værelser, bespiste dem, saavelsom de øvrige to Familier, i otte Dage ved sit eget Bord, og underholdt dem med alt hvad de

behøvede endog til det overflødige; ligesom og hans Folk ved alle Leiligheder viste sig saa beredvillige som mueligt til at tjene dem. En anden god Handling bør eiheller forbigaaes her. Vandmester Hjorts Søn, Volontairen i Rentekammeret, blev medens Ilden varede, opsøgt af sin Contoir-Chef, og nødet til at modtage Huus og Kost hos ham, blot paa den Grund, at han vidste, at den unge Hjorts Fader var brandlidt og Sønnen følgelig i Forlegenhed. Det gior mig ondt, at jeg i dette Øieblik ikke veed at nævne denne menneskekierlige Mand, men saasnart jeg underrettes derom, skal jeg med Glæde betale denne min Gield.

Een af mine Venner kan jeg eiheller undlade at nævne her. Bogtrykker Herr Popp i Fiolstrædet har for Ildebranden ene beboet og brugt sin hele Gaard, men efter Ildebranden har han udrømmet sin af Papiir fuldpakkede Stue-Etage, og overladt den uden Leie til Michaeli til en Kobbersmed; ogsaa et Barn, hvis Fader var ødelagt af Ilden, har han taget i sit Huus. Det sømmer sig ikke for mig, da jeg her har nævnet ham som min Ven, at sige andet til hans Roes, end blot for-

tælle

tælle hans gode Handlinger: at dømme ham derefter, overlader jeg til dem, der læse dette Blad.

Jeg igientager min Anmodning til dem, som ere vidende om Handlinger ved Ildsvaaden, der enten fortjene at reddes fra Forglemmelse eller meddeles offentlig til Advarsel for andre Ligesindede at underrette mig derom, enten ved at sende deres Beretninger til Herr Boghandler A. Soldin i Myntergaden eller til mig selv paa Hirschholm.

Werfel.

Folke-Fienden.

No. 50.

Kjøbenhavn, 1795.

Hvad formaaer og hvad burde formaae at skaffe Menneskет Anseelse i Verden.

Vi ere Mennesker, det er: vor Indbildning bestemmer vore Domme om alt det, vore Sandser formaae at fatte. Den Anseelse et Menneske faaer, den Agtelse man yder det, beroer paa det Indtryk, dets udvortes Udseende gjør paa dets Medmennesker; dets indvortes Evner og Egenskaber sees der nesten aldeles intet paa. Den forgyldte Stymper, den fornem Fødte agtes derfor langt mere, end den Mand, der har hentrællet sin Ungdom for at gjøre sig gavnlig for sine Medmennesker, for at erhverve sig grundige Indsigter. Naar den, der har arvet Millioner, og kunde leve og gavne uden Kald, faaer, hvor dum og uopdragen han end er, hvilket Embede han peger paa, saa kan den duelige Mand, naar han er uden

uden Midler og Patroner, henslæbe det meste af sin Levetid som Supplicant, for at opnaae et Brød, hvis Indkomster neppe kunde forskaffe en Hund den nødtørftige Underholdning. Indsaae ethvert Menneske, hvorlidet det frugter, at erhverve sig sande og virkelige Kundskaber, lod det sig ikke bedrage af det lokkende Haab, forblinde af den Indbildning, at andre maa dømme det ligesaa fordeelagtigen som det selv føler, det for sin Flid og Anstrængelse fortjener at dømmes: saa er det ufeilbarligt, at alle Videnskaber og Konster, al Flid og Vindskibelighed maatte uddøe paa Jorden, saa er det ingen Tvivl underkastet, at Menneskет hellere lagde Vind paa at opnaae Færdighed i at røve, plyndre, stjele, udsue sin Næste og erhverve sig Midler paa hvad Maade det end lod sig gjøre, end i at forskaffe sig Indsigter, der kun tjene til at styrte det i Elendighed og holde det i en evigvarende Fattigdom. Hvor mange Familier gives der ikke i ethvert Land, selv hos os, det just ikke ganske fordærvede Dannemark, som have al deres Fremvæxt, al deres Ansеelse, al deres Lykkalighed fra en Tyv eller Røver? Hvor vel modtages ikke i ethvert Land den Overløber, der medbringer store

stjaalne

stjaalne Pengesummer? Men man betænker ikke, at den der har kunnet overtale sig til at være For, ræder imod sit Fædreneland, eiheller føler nogen Af, skye for at være det mod et fremmet Land, at den, der har været samvittighedsløs nok til at be, stjele sine Egne, ei heller har nogen Samvittighed over at bestjele Fremmede.

For at nyde Anseelse, behøver man kun at have en fornem Fader, der er bleven fornem, fordi ogsaa hans Fader har været fornem; der sees ikke paa, om den hele Familie har bestaaet af lutter fornemme Skurke, Dosmere og vankundige Folk, eller andet, kun at eie Penge, ligemeget, enten de ere stjaalne, vundne, arvede eller fortjente, det sidste er et sjeldent Phænomen.

En Mand, der vil erhverve sig Agtelse i Verden, behøver ikke at lægge sig efter Konster og Videnskaber, behøver ikke at besidde et redeligt Hjerte, det er nok, at han nedstammer fra en fornem Familie, at han veed og har Evne til at klæde sig vel, at han brillerer i sin Huusholdning, holder mange Dagdrivere i sit Brød, har egen Equipage, tracterer nogle Gange om Ugen dem, der kalde sig hans Venner, tager Deel i alle of,

fent,

sentlige Forlystelser, og kan han dertil enten tilkjøbe sig eller tilsnige sig en Caracteer, saa er det ganske udisputeerligt, at han er agtet af alle dem, der kjende ham. At hans Fader eller Farfader var bleven en fornem Mand, fordi han havde forraadt eller bestjaalet sit Fædreneland, fordi han havde bedaaret en Pige af høi Stand og var bleven hjulpen af hendes Familie i Veiret for at kunne ægte hende, fordi han havde været en Ministers eller anden ophøiet Skurks Haandlanger i at snyde Staten eller trykke det Almindelige, fordi han havde gjort en uskyldig Pige til Offer for Forstiens Vellyst; at han klæder sig vel og lader Kræmmer, Skræder, Skoemager og Hattemager sukke efter deres Betaling for det, der skaber ham til en anseelig Mand; at han brillerer i sin Huusholdning med skjønne Meubler og Sager, der enten ikke ere betalte, eller ere komne til ham for Opofrelse af Ret og Billighed, for den Beskyttelse, hans ringere Medmennesker have trængt til og maattet afkjøbe ham; at han holder mange Dagdrivere, der, trukne fra Jordens Forarbeidelse, tilvænnes en Dovenskab, der siden nødvendig maa gjøre dem til Betlere, til unyttige Fødesg; at han

un-

underholder Hæste og Vogn blot til Stads og for at omslæbe ham der, hvor hans Ære intet tabte ved at han gik; at han tracterer, ikke i den Hensigt at mætte Folk, men for at prunke med sin Rigdom, for at lokke dem, han fylder til at udbasune hans Smag og kostbare Levnet; at han tager Deel i alle offentlige Forlystelser, deels fordi hans Hengivenhed til Vellyst ikke tillader ham at finde Fornøielse hiemme, deels fordi hans Samvittighed er saa betynget af Fattiges, Forarmedes og Undertryktes Sukke, at Eensomheden er ham et Helvede, og deels fordi hans Forfængelighed ikke tillader ham at lade nogen Leilighed til at vise sig ubenyttet gaae forbi; at den Caracteer, han er prydet med, ikke er Belønning for sande Fortjenester, for at have gavnet Fædrenelandet, men Frugten af de nedrige Handlinger, han til andre fornemme Mænds Nytte har begaaet, eller Belønning fordi han har ladet sig føde til Verden af en Moder, der har været gift med en saa kaldet fornem Mand, alt dette kommer aldeles ikke i Betragtning, en fornem Mand, hvor stor Skurk han end er, er og bliver

ag-

agtet af Verden, uanseet de Midler, hvorved han er bleven, det han er.

En Mand derimod, som er født til Verden af uformuende og ringe Forældre, som har anvendt Tiden saaledes paa at gjøre sig til et oplyst og dueligt Menneske, at han intet har kundet erhverve sig til at brillere med, som lader sig noie med det daglige Brød, og ikke ved nedrige Midler vil tilsnige sig Velvenet, en saadan Mand bliver foragtet saalænge han lever, for hans Duelighed og Retsindighed værdiger man ham ei engang et Øiekast.

Men hvad er da Aarsag til denne vrange Uddeling af det Gode i Verden? Ere Regenterne saa ildesindede, at de belønne Nedrighed og Vankundighed og forfølge Oplysning og Retskaffenhed? Nei! Det er langt fra, at jeg paastaaer det; tvertimod, jeg troer endog, der ikke gives en eneste Regent, som jo mener at gjøre vel med alle sine Foretagender; som jo indbilder sig, at det er lutter redeligsindede og oplyste Mænd, der staae i Statens Tjeneste, som jo troer, at et rigeligt Udkomme er en ufeilbarlig Følge af Arbeidsomhed og Retskaffenhed; som jo holder for, at den Fattige maa selv have Skyld i sin Fattigdom, maa være vand-

vankundig og uoplyst; men jeg troer ogsaa, ja selv den daglige Erfaring beviser jo, at ingen er mindre selvmyndig, end netop den, der bærer Navn af Enehærsker, at Regenten seer med andres Øine, hører med andres Øren, og derfor nesten umueligen kan vogte sig for at blive bedragen. Det Partie, der een Gang har vidst at tilsnige sig Magten, beholder den og uforanderlig, og da dette Partie for det meste bestaaer af Folk, der ere fødte til den Lykke, de nyde, der altsaa ikke have behøvet at lægge sig efter de Videnskaber, som staae i et uadskillelig Forbund med Retsindighed og Dueligheд, og der følgeligen ere det man er, naar man intet har lært, vankundige, ævneløse til at skjelne mellem Ret og Uret, ukjendte med de menneskelige Pligter: saa kan man ikke forundre sig over, at det gjør sig Umage for at henkaste duelige Folk i én Krog, fra hvilken deres Røst ikke kan trænge til Regentens Øre, og derimod fremtrækker dem, som have samme Aarsag som de til at lade alt hengaae i den gamle Slendrian.

Naar skal da engang Jordklodeu naae den Alder, hvori Menneskets Kaar og Ulykke bliver en ufeilbarlig Følge af dets Vaner, Sindstilbøielig

heder,

heder og Handlinger, hvori Dumheden og Uretsindigheden bliver henviist til den Forglemmelses Krog, de for deres Handlinger fortjene at indsluttes i, hvori Fornuften og Menneskekierligheden blive agtede efter deres Fortjeneste? Skulde den være langt borte endnu, saa gav Gud Mennesket et alt for langt Liv; kommer den snart, saa er dets Liv for kort til at de Fornuftige og Retskafne kunne faae Erstatning for den Uret, dem er tilføiet, de Vandkundige og Uredelige kunne gjøre Bod for deres Misgjerninger og den ufortjente Lykke de have nydt.

Folke-Fienden

No. 51.

Kjøbenhavn, 1795.

Forklaring over Ordet: Førsteopdragelse.

„Han eller hun har nydt en Førstelig, har nydt en Kongelig Opdragelse," siger man endnu i vore Dage, og betyde skal dette, det samme som: „han eller hun er opdragen saavelsom mueligt!" Men end skjønt dette er en sprogrigtig Talemaade, bruges den dog altid som et Ordsprog, bruges den uden at den, der bruger den, tænker sig noget derved. Vore Forfædre have uden al Tvivl staaet i den Tanke, at ingen nød eller kunde nyde en bedre Opdragelse, end den Regenterne nyde; men endskjønt det burde være saa, er det dog at beklage, at kun faa Regenteres Opdragelse er saaledes, at man med Foie kan anprise den som følgeværdig. Gjerne vil jeg tilstaae, at en Førstelig eller Kongelig Opdragelse er en kostbar Opdragelse, men at den altid er en fortræffelig, en følgeværdig Opdragee, det modsiges jo af Exempler i Overflodighd. Naar man ved at

bruge

bruge Ordet: „Kongelig eller Førstelig Opdragelse," vil gjøre sig nogen rigtig Tanke, maa man altsaa ikke tænke sig nogen ypperlig, men vel en kostbar Opdragelse, og en kostbar Opdragelse er vel yppig men ikke altid ypperlig, hvilket forhen er omtalet. Forskjellen paa en Førstelig eller Kongelig Opdragelse, efter hvad man forestiller sig den at være og hvad den virkeligen er, det er: Forskjellen paa en kostbar og paa en god Opdragelse, skal her korteligen blive viist.

Ved den Førstelige eller Kongelige Opdradragelse, saaledes som den er i vore og har været indtil vore Tider, sørges der omhyggeligen for Legemets, men ikke for Sjelens Evners Udvikling. At danse, ride, fægte, bære Legemet med Anstand, gjøre Complimenter, dette er Hovedsagen i en Førstelig Opdragelse; har Eleven til Rod lært at skrive sit Navn, sammensætte nogle Høflighedsord i Modesprogene, saa kan den mere end nok. Til at lære disse store Ting, medgaaer den hele Ungdom, og Bekostningen, som derpaa anvendes, er saa stor, at man maa forskrækkes derover. En Hovmester er uundgaaelig nødvendig; det type borgerlige indsigtsfulde Lærere holdes for, er neppe Betaling nok for denne efter gam-

me

mel Vane og for Pragtens Skyld beſtikkede Betjent; thi han maa være Adelsmand, en Uadelig, tyve Gange mere indſigtsfuld end den Adelige, blev dog altid et uværdigt Væſen i ſaadant et Embede. Hofluften maatte jo beſmittes af hans Aande; Lærere i Danſekonſten, i Ridekunſten, i Fægtekunſten, i Sprogene, ere og uundgaaelige nødvendige; til enhver Færdighed, enhver Kunſt, enhver Videnſkab udkræves der en egen Lærer; thi to Ting maa ikke læres af een Meſter, da Hofſtatens Folkemængde derover vilde formindſkes, og da man derved vilde faae færre Embeder at bortgive. En Prindſes Høihed og Værd har ingen anden end Pragtens Maaleſtok at beſtemmes efter, og Aftagelſe i Pragt vilde det jo være, hvis man indſkrænkede Tallet af dem, ſom kun leve for Prindſens Skyld, om de endog ikke have en Times Arbeide ugentligen at forrette: ligeſaa tabte jo de Gjeldende i deres Anſeelſe, om dem betoges Leilighed til at forfremme deres Yndlinger; det er jo en guddommelig Egenſkab, at kunne ſkabe Ophold for Folk, ſom ikke røre en Haand for at fortjene det. Lægges nu hertil alle de Betjente, der maa holdes for en Prinds, fra Ammen af indtil Kammerjunkeren, ligeſom og alle de, der igjen

hol-

holdes for disses Skyld; og overveier man tillige, at en Prindses Lærere, Tjenere og Tjeneres Tjenere ikke kan lønnes i Forhold til deres Arbeider, eiheller saaledes som saadanne betales i private Familier, men maa salareres Kongeligen: saa skal man indrømme mig, at en Kongelig eller Forstelig Opdragelse visseligen fortjener Navn af en kostbar Opdragelse, men ingenlunde af en god Opdragelse.

Sielens Evners Udvikling udgjør den gode Opdragelse, og denne er ikke særdeles bekostelig, naar der sørges for den paa den rette Maade. Omgang med gode Folk og en eneste duelig Lærer er alt hvad dertil udfordres, og naar der til den Forstelige Opdragelse opsluges Tønder Guld, vil det neppe engang mærkes, hvad der medgaaer til denne. Det er langt fra, at jeg ikke ogsaa henregner Legemets Dannelse til en god Opdragelse; men jeg anseer dog ikke saa væsentlig, at Forstandens Dyrkelse bør tilsidesættes derover. Naar der anvendes det halve af enhver Dag i Ungdommen til Sielens Evners Udvikling, et par Timer ugentligen til Legemets Dannelse, saa er Tiden i rigtig Forhold bestemt. Det er det Almindeliges Vel, at der fødes mange Mennesker i de arbeidende Stænder, naar

der

der i disse bliver sørget for en god Opdragelse; men det er en Landeplage, naar der fødes mange Prindser og Prindsesser; thi de fødes jo allene, saa undtagne, for at ødelægge, hvad de andre Stænder fortjene, ja de maae opdrages Forstelig, det er: der maa anvendes store Bekostninger paa deres Opdragelse, uden at de derfor lære noget, om endog de følgende Folkegenerationers Arbeide skal forskrives til disse Bekostningers Udredelse.

En Forstelig Opdragelse er altsaa et hadværdigt Ord; ingen kan bruge det, uden at vanære den, det bruges om: Lader os derfor ikke tragte efter at see vore Efterkommere Forsteligen opdragne; lader os opdrage dem vel, lader os lære dem at tænke og leve, ikke at være Maskiner, hvis Hjul ei kunne gaae, uden at de hvert Øieblik af andre skulle sættes i Gang! En god Opdragelse er en Zier for Mennesket, en Forstelig Opdragelse er ingen Opdragelse, hvor meget end derpaa er anvendt.

Fornuften til Kongen af Dannemark.

(Fortsat.)

Endskjøndt jeg endnu ikke veed, hvorvidt mit sidste Raad har frugtet hos Dig, kan jeg dog ikke bequemme mig til at fortie Dig mine Tanker over en Gjenstand, der vist fortjener Din Overveielse i en nok saa høi Grad, som den sidste, jeg tilkjendegav Dig mine Tanker over. Det forekommer mig, som Dit Rige kunde blive den lykkeligste Stat paa Kloden, deels fordi Du selv er en velsindet Monark, og deels fordi Dit Folk er en roelig og hørig Nation; thi til at opnaae en fælles Lykksalighed, ere disse Egenskaber de vigtigste Drivefjedre. Men for at opnaae dette Fortrin for andre Stater, maa der ogsaa arbeides paa at naae det.

Ingen Nation kan rose sig af den Lykke, som den, Du behærsker, i lang Tid har besiddet og endnu besidder. Krige have vexelviis stundum uafladeligen, raset i alle andre Stater; Dit Rige har nydt Roelighed i mange Aar, det nyder Roelighed endnu. Sog at gjøre denne Roelighed varig; thi Krig er ikke andet end en uretfærdig Røven, en Levning af det Barbarie, Oldtiden laae indhyllet i. Men ligesom Krig ødelægger en Stat,

saa-

saaledes ødelægges den og af slet Oeconomie, af slet Statshusholdning. Ikke Førstens personlige Overdaadighed er det, der kan bringe et Land i Armod: Førsten er kun een Person, og skrækkelig overdaadig maatte han være, om hans Overdaadighed skulde forarme Staten aldeles; men unødvendige Embeders Oprettelse, Embedsmænds overdrevne Salalering, og brugelige Folks Afgang med Pension, dette er Ødelæggelse af Landets Velstand; thi da tære mange unyttige Personer dens Marv.

Din Stat er indrettet; saalænge Du ikke udvider Dit Herredømme, behøves vist ikke flere Embeders Oprettelse, end de som allerede ere. Forandringer efter Omstændighederne kunne maaskee undertiden gjøres nødvendige; men flere Opsynsmænds, flere Bestyreres, flere Pligtsfolks Antagelse er visseligen en Unødvendighed. Ethvert nye Embedes Oprettelse er en Formindskelse i Statens Indkomster eller en Plage for Landet, med mindre et andet lige Embede indgaaer igjen: Monarken er til for at haandhæve Orden og pønse paa Folkets Vel, ikke for at forøge dets Byrder; og da nye Embeder ere Byrder for Landet, bør han intet nyt Embede skabe uden allerhøieste Nødvendighed: handler

ler han anderledes, handler mod sin Pligt. Imidlertid skulde det undersøges i alle Stater, hvor mange Embeder, der ere blevne til for Personernes Skyld, som ere blevne indsatte i dem, saa skulde man forskrækkes over de Gjeldendes Tillid til det Almindeliges Blindhed. Du kan altsaa ikke fortænke mig i, at jeg raader Dig at være aarvaagen i denne Henseende: det er lettere at skabe ti unyttige Embeder, end at lade et unyttigt Embede indgaae igien. Personerne, der beklæde saadanne Embeder, ere een Gang indsatte i Levebrød, og uden at de begaae Forbrydelser, kunne de ikke afskediges, med mindre man vil give dem Livets Ophold for intet! Aldrig er nogen Monark pligtig at skabe Embeder for at udvide Næringsveiene; thi naar ingen Partiskhed finder Sted ved de nødvendige Embeders Besættelse, har ingen skjellig Grund til at klage over Tilsidesættelse. Den, som Staten ikke kan give Levebrød, maa søge ved Vindskibelighed og Arbeide at skaffe sig det selv, og den arbeidsomme Haand kan aldrig mangle Leilighed til at blive brugt, om ikke paa een Maade, saa dog paa en anden, naar dens Eier ikke selv forvolder, at den bliver ledig.

(Fortsættes.)

Folke-Fienden.

No. 52.

Kjøbenhavn, 1795.

Fornuften til Kongen af Dannemark.

(Fortsat.)

Ved at betale nogle af Dine Embedsmænd mere end de efter deres Arbeide fortjene og til Nødvendighed behøve, betager Du Dig selv Evne til at betale andre, det, de have Ret til at fordre, naar deres Arbeide skulle belønnes efter Fortjeneste, gjøres de første overdaadige, og, som en Følge deraf, dovne og lunkne i deres Kald. Den Mand, der anvender hele sin Tid i Statens Tjeneste og til det Almindeliges Nytte, fortjener at betales saaledes for sit Arbeide, at han kan ernære sig selv og Familie uden Huusforger; den, som kun arbeider lidet for Staten, fortjener ogsaa kun liden Betaling, da han har Tid til at forøge sine Indkomster ved andre Bestræbelser, og Dueligheb og Evner dertil ikke bør fattes ham, naar han er kjendt dygtig til at forvalte et Embede i Staten,

hvor-

hvortil ogsaa Dueligheb udkræves. Vel gives der dem, som, stolte af den Stand de ere fødte i, anſee det for en Vanære, at arbeide uden for deres Kald, hvor lidet end dette giver dem at gjøre, ſom troe, det er Statens Pligt at føde dem rigeligen, om de end ikke forrette det allermindſte for ſamme; men diſſe bør ſulte og lide Nød, naar de ikke ville arbeide; den Lov: „I Dit Anſigts Sved ſkal Du tjene Dit Brød!" den Lov er alle og enhver underkaſtet, fra den er Adelsmanden ligeſaalidet ſom Bonden diſpenſeret. Tre til fire Tuſinde Rigsdalers Indkomſt aarligen for en Embedsmand, ſom neppe arbeider een Dag ugentligen, er en ligeſaa overdreven ſtor Betaling, ſom Hundrede Rigsdaler aarligen er overdreven karrig Betaling for den, der maa trælle Dag ud og Dag ind og ingen Time har tilovers for ſig ſelv. Den førſte gjøres, ſom ſagt, doven og efterladen i ſit Kald; thi Velleynet er Føde for Dovenſkab; den ſidſte tvinges til at tjene Staten uredeligen, thi han kan jo ikke forſkaffe ſig det Nødtørftige med ſaadan Indkomſt.

Lad det derfor være Dig magtpaaliggende, Konge! at beſtemme Betalingen for ethvert Embedes Forvaltning efter Arbeidet, den Embedsmand

har,

har, der forvalter det; lad Dig ikke forlede til at bestemme den efter Personens Stand, som bestyrer det! Dagligt Brød er nødvendigt for alle og enhver, det behøver den Uadelige ligesaavel som den Adelige, men den, der ikke vil arbeide, enten fordi han er for doven eller for stolt dertil, ligesom og den, der ikke kan arbeide, fordi han ikke har gjort sig dygtig til at arbeide, den fortjener at mangle, hvad enten han er adelig eller uadelig; Adel, naar den skal finde Sted, bør være Hæder, den bør ikke frietage nogen for de almindelige menneskelige Pligter.

Pension bør ingen have uden den, som Alderdom eller ikke selv paaført Skrøbelighed gior uskikket til at forvalte det Embede i Staten, der har været ham anbetroet: saalænge en Mand besidder Evner til at arbeide, bør han ikke afskediges med Pension. Mangen en rørig Mand hensidder nu ørkesløs og fortærer Statens Penge, blot fordi man har villet emploiere andre, eller og fordi han selv har ønsket at leve uden at arbeide for sin Underholdning. Men ingen Mand bør ørkesløs tære Statens Midler, saafremt han har Evner eller Kraft til at virke i noget af alle de Embeder, Staten haver at bortgive. Vaag altsaa, Konge! over

at

at ingen uduelig Mand indsættes i noget Embede: derved forekommer Du at pensionere Embedsmænd for Udueligheds; og skulde det indtræffe, at en beskikket Embedsmand blev befunden udygtig til at forvalte det Embede, han er beskikket til: saa drag dem til Ansvar, der foreslog Dig ham, der anbefalede Dig ham; lad dem betale, hvad Du finder billigt at give ham! Derved vil du giøre dem, hvis Øine Du er nødsaget til at see med, forsigtige og upartiske; derved vil Du blive forsikkret om, at Vankundighed og Dumhed vil blive udelukket fra Din Tjeneste, at Dine Embeder blive besatte med duelige Folk. Det er ingen Synd at lade den bøde med Pungen, som kan være saa samvittighedsløs at ville sætte det Almindeliges Vel paa Spil og bortøsle Statens Midler for at hielpe en Dosmer til at leve paa det Heles Bekostning; han maa være glad til, at han kan affone sin Uredelighed med Penge og blive forskaanet at straffes corporligen; thi han er jo dog en Forræder imod Dig, imod sine Medborgere, og imod den duelige Mand, som tilsidesættes, fordi hans Ønske skal fremmes.

Folke-Fienden.

No. 1.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

Med dette Blad begynder jeg en ny Aargang af et Skrivt, som har voldet, og fremdeles vil volde mig Bekostninger og Ubehageligheder, langt større end de Fordele jeg nogentid kan love mig deraf. Hvorfor vedbliver jeg det da, kan man spørge? Og naturligviis bliver Svaret: „Fordi Publicum har ustridig Ret til at fordre det af mig som en Gjeld, da jeg efter Løvte skylder Samme deri at bekjendtgjøre Fremgangen og Udfaldet af de Sager, Hr. Geheimeraad Grev Ahlefeldt og jeg for Kjøbenhavns Hof og Stadsret have anlagt imod hinanden." Men foruden denne Bevæggrund har jeg endnu en anden, ikke mindre gjeldende hos mig, den nemlig, at det læses med en Begjerlighed, som kun faa andre periodiske Skrivter hos os kunne gjøre sig til af, med en Begjerlighed, der endog er gaaen saa vidt, at de fleste af de brand-

lidte

lidte Abonnenter midt under Ilden uden Indkaldelse have opgivet deres forandrede Boepæle og med den strængeste Alvorlighed fordret ei at maatte blive glemte, naar Bladene udkom, istedet for at adskillige andre Skriveters Forlæggere, endog uden Nytte, have maatte indkalde deres Abonnenter i de offentlige Tidender. Jeg tilskriver ingenlunde dette nogen udmærket Agt for mig som Skribent, men jeg tilskriver det den Yndest, jeg af mange agtværdige Folk veed at have erhvervet mig for min Uegennyttighed og Friemodighed, og hvorpaa de ved adskillige andre Leiligheder have givet mig de allerumiskjendeligste Prøver. Desuden staaer jeg og i den Tanke, at min Uafhængighed tillader mig med mere Aabenhjertighed end den største Deel andre Skribenter at tale Sandhedens og Fornuftens Sag, at stride imod Fordomme, Elendrian og Uskikke, og over Hovedet at opsøge Uretfærdigheden og Undertrykkelserne i alle deres Smuthuller; og har Lykken eller Ulykken, hvilket man vil, sat mig i den Stand, at jeg ikke af Sidebetragtninger behøver at lægge Dølgsmaal paa Sandheden: hvorfor skal jeg da slaae mig til den store Hob, som med slavisk Taushed tier til alle de Uretfærdigheder, der foregaae i denne Verden?

Werfel.

Ædle og uædle Handlinger ved og efter Ildsvaaden i Kjøbenhavn.

(Fortsat.)

Følgende Brev, hvis Forfatter vil være ubekjendt, er jeg anmodet om Ord til andet at indrykke i dette Blad.

S. . . . . den 3die Aug. 1795.

Med Glæde modtog jeg i Aftes No. 46, 47, 48 og 49 af Folkefienden, hvoraf jeg seer, De har begyndt at indføre i dette Deres Blad de ædle og uædle Handlinger, som ere udøvede ved og i Anledning af sidste ulykkelige Ildebrand i Kjøbenhavn. Større Lyst til Efterligning, end man skulde formode, bevirker Exempters Fremsættelse paa dydige Handlinger, og uædle Menneskers slette Handlinger, fremstillede offentligen til Haan og Skjendsel, skrække ofte andre Ildesindede mere fra at begaae lignende Handlinger og følge den nedrige Vei til egen skiden Fordeel og andre Menneskers Undertrykkelse, de have valgt sig, end den bedste Talers Formaninger. Tak være Dem altsaa, fordi De gjør Deres Blad til et Riis for ildesindede og ubarmhjertige Mennesker! Tak være Dem, fordi De sætter en Æreskrands paa deres Hoved, som have udmærket sig ved Ædelmodighed

hed og fremdeles udmærke sig ved Velvillighed, Omsorg og Godmodighed mod Deres brandlidte Brødre! Skaf Dem Underretning ikke blot om de Ædle, som have viist Godhed og et ædelt Sindelaug medens Ilden rasede, men nævn ogsaa offentlig, hvad de kan opdage, om de brave og ædelmodige Mennesker, som til Vinteren indrømme deres Medmennesker Plads, som indskrænke sig selv og som lade sig nøie med de allernødvendigste Værelser, for at overlade de Brandlidte, enten for ringe eller ingen Betaling, det nødvendige Huusrum! Vedbliv og at opslaae paa Hukommelsens Skamstotte alle dem, som have opskruet, eller i Tiden opskrue Huusleien, og paa saa nedrig en Maade føre sig deres Brødres Elendighed og Trang til Fordeel!

De opfordrer i No. 49 enhver, som veed Exempler paa ædle Handlinger, at melde dem samme. Mandagen efter Ildebranden blev jeg syg, nogle Dage laae jeg til Sengs, og saasnart jeg kom op igjen maatte jeg reise paa Landet, hvor jeg endnu for min Helbreds Skyld opholder mig. Af denne Aarsag har jeg ikke havt Leilighed til at forskaffe mig Kundskab om nogen ædel eller uædel Handling efter Ildebranden. Men i de Dage, Ilden rasede, saae jeg mange at udmærke sig ved en Vel-

villighed og fyrig Hjelpsomhed, som jeg ikke kan nægte mig den Fornøielse at nævne.

Herr Urtekræmmer Benzon i store Strandstrædet var selv med sin Karl, sine Heste og sin Vogn uafbrudt ude fra Fredag Eftermiddag til Søndag Aften; han hjalp i denne Tid, uden Forskjel, saavel Bekjendte som Ubekjendte, han hjemkjørte selv og lod hjembringe til sig, saa længe det var mueligt i hans Gaard og Værelser at rumme et eneste Stykke; ogsaa jeg henbragte til ham et Læs Gods, hvilket hans Folk ikke allene modtoge, men og selv aflæssede og indbragte med Velvillighed, og saaledes hjalp mig til at ile andre til Hjelp. Efter Ilden modtog Benzon, Postfører Jone i sit Huus, i alt 9 Mennesker, som dagligen fem Uger igjennem bleve bespiste af ham. Jeg troer altsaa, denne Mand fortjener den Hæder at nævnes i Deres Blad, som et Exempel paa Tjenstfærdighed og Hjelpsomhed, naar han seer sine Medmennesker at svæve i Fare.

En Ærestøtte ønsker jeg og at maatte opreise i Deres Blad en Mand i store Regnegaden, hvis Navn jeg ikke veed, men som boer i den første hvide Gaard paa venstre Haand, naar man kommer fra Gothersgaden, og som samme Aften, Ildsvaaden begynde, beviste mig selv en stor Velvil-

lig-

lighed. Efterat jeg forgjeves havde været hos Hyrekudskene Møller og Bruun paa Kjøbmagergaden og hos tvende andre i Gothersgaden, for at faae en Vogn til at bortkjøre noget Gods paa for een af mine Venner paa Gammel Torv, kom jeg endelig til denne Mand, som stod i sin Port. Jeg var rørt indtil Sjelen af Bekymringer for en ædel Kone, (den sjeldneste blandt sit Kjøn, den sjeldneste blandt sine Alders Lige!) for hendes lille Søn og for hendes brave Mand, som fortjener en høi Plads blandt Kjøbenhavns redelige Handelsmænd; med en bydende Tone fordrede jeg hans Heste, som stode spændte for en Karet uden for hans Port, med ædel Mildhed svarede han mig, at Hestene ikke kunde hjelpe mig, naar jeg ingen Vogn havde, og at Kareten var ubrugbar til at flytte noget i. Jeg løb ind i Gaarden, og saae der en meget god Holsteensk Vogn; jeg anmode ham om samme, og han var strax villig til at overlade mig den. Han spændte selv i Øieblikket efter min Begjering Sæderne fra, imedens jeg og hans Karl spændte Hestene fra Kareten og for den anden Vogn. Da jeg siden kom for at betale ham Vognen, var han saa billig i sin Fordring og stod Glæden over at have tjent mig, saa levende malet i hans Øine, at mine stille rindende Taare var den eneste Tak, jeg kunde

yde

yde hans Menneskekjerlighed. Men i mit Minde skal denne ædle Mand stedse blive, og skulde der nogentid overgaae ham den gruesomme Skjebne, det Gud forbyde, at hans Gaard skulde opgaae i Røg, da skal jeg, om jeg er i Byen, bestræbe mig for at være den første, der iler ham til Hjelp for at redde hans Gods.

De brave Folk, som jeg efter menneskelig Skyldighed, hjalp med ovenmeldte Vogn, bleve med aabne Arme modtagne af den ædle Kones retskafne Forældre i store Strandstrædet, hvor Værelser for dem og deres Folk, samt en Stue til deres Handels Fortsættelse strax bleve dem overladte.

Endnu maa De tillade mig at nævne for Dem Enken, Madame Eskildsen i Klosterstrædet, der modtog Farver Ørslef med Familie og overlod dem sine Værelser, undtagen et lille Kammer, hvori hendes Søn flyttede ind, og et mindre og hvori hun og hendes Pige nu ligge. Denne ædle Kone har hverken forhøiet Leien for eller udsagt nogen af dem, som boe i hendes Huus.

Hr. Otto Gise, Maalemagermester, i Skidenstrædet No. 168. har ikke opsagt nogen af sine Leiere, men han har tvertimod bedet dem at indtage een og anden skikkelig Brandlidt, dog uden at tage

nogen

nogen overdreven Leie af samme. — Dersom alle Huuseierne i Kjøbenhavn vilde tænke saaledes, blev der vist nok ikke stor Forlegenhed i Kjøbenhavn for Huuslye i den tilstundende Vinter.

Herr Boghandler Venninghausen har anmeldt følgende ædle Handlinger af hans Vert Herr Gotfried Knup, Oldermand for Bødkerlauget og Brandmester.

I den allerydderste Tid, nemlig da der allerede var Ild i Naboehusene, begyndte først Herr Venninghausen at tænke paa Flytning. Herr Knup var strax villig til, ikke allene at laane ham de fornødne Tønder til at pakke hans betydelige Bogsamling, 8000 Volumina, i, men og at overlade ham Folk til at tilslaae Tønderne og Vogn til at bortføre samme med. Da Faren var overstaaen og Huset reddet, blev Herr Knup buden af forlegne Mennesker 60 Rdlr. om Halvaaret for den Leilighed, Herr Venninghausen kun betaler 30 Rdlr. for, men han afslog Tilbudet og lod sin Leier blive boende for samme Leie som forhen. Herr Venninghausen har beboet anden Etage i hans Haus i otte Aar, og stedse fundet ham som en tjenstvillig og menneskekjerlig Mand. — Dette Uheld lærer os at kjende ædle Mennesker i alle Stænder.

Folke-Fienden.

No. 2.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

I Anledning af ædle og uædle Handlingers Anmeldelse.

Følgende Brev med Udskrivt:

Velædle

Hr. Verfel (Werfel)

boende i Hirsholm (Hirschholm)

Franco — til

Kiøbenhavn — Hirsholm (Hirschholm)

Klagelse.

er mig i Dag, den 8de Augusti, tilsendt med Posten, og ufortsvet meddeler jeg det ordlydende efter Forfatterens Begjering.

Til Folke-Finden. (Fienden)

Da Sandheds-Kierlighed er det eeneste, som bør styre Skribenteres Pen, og være for dem en ufravigelig Regel, saa nægter jeg ikke, at det faldt

mig

mig underlig (underligt) ved igiennemlesningen (Igjennemlæsningen) af Deres Blad Folke-Finden (Fienden) N. 46 (N. 47), at finde afvigelse (Afvigelse) fra samme, hvoraf jeg maa slutte, at enten Uvidenhed eller en falsk Efterretning haver (har) forledet Dem dertil.

I bemeldte Deres Blad opholder De Dem i Almindelighed over Professorerne og i Særdeleshed (over) Conference-Raad Obelitz, som De udtrykkelig nævner, at de ei er kommen (ere komne) deres trængende Medborgere til Hielp ved at tilbyde dem frie Bolig i deres store Gaarde.

Hvad Obelitz angaaer, da har han overladt til sin Broder, med Kone, Børn og Pige, underst Etagee (underste Etage) i sin Residens (Residence); Staldrum og Kuskekammer (Kudskekammer) fik Brygger Møller i Farvergaden strax til Brug efter Ildebranden, alt uden mindste Betaling. Hans Kieldere ud til Gaden vare i Forvein (Forveien) bortleiede til Viinhandler Long *). Selv er han en stor Familie, thi foruden sig selv Kone og Søn, har han sin Kones Søster og Broderdatter i Huuset (Huset), en Student, som er ham ganske frem-

*) Om dette Navn skulde være urigtigen trykt, beder jeg, man undskylder det, da det er utydeligen skrevet i Brevet, og jeg ikke har saadant Bekiendskab med Kiøbenhavns Viinhandlere, at jeg formaaer selv at rette det. Werfel.

fremmet, nyder alting frit tilligemed Manudue-tion til Juridisk (juridisk) Examen. Naar altsaa dette tages i Betragtning, saa synes han vist at kunde (kunne) være frie for den Bebreidelse, som De i bemeldte Blad har sigtet ham for; endnu maae (maa) jeg tillægge, at hans Gaard er ikke større end de 2de andres, som ligge ved siden (Siden) af hans, thi de ere alle 3 bygget (byggede) af een Mand og ligdan (ligedan) indrettet (indrettede) paa indkiørselen (Indkjørselen) nær.

Den anden Ting, som De har frembragt imod bemeldte Mand, er, at han intet har udgivet i Trykken. Hvor mange af vore Professorer ere der ikke, som intet har (have) skrevet offentlig, men langt fra at bruge den Undskyldning, tør jeg med Sikkerhed beraabe mig paa hans Responsa, som Jurist, og hans Erklæringer, som Consistoriales, der vist ei giver ham en ringe Rang iblant (iblandt) Danemarks (Dannemarks) Nyttige (nyttige) Mænd, og at han ved disse Arbeider har Gavnet (gavnet) Staten Mere (mere) en (end) Mangen (mangen) en Skribent, som i disse Tider træder frem for Puplicum (Publicum). Jeg finder endnu fornødent, at giøre Dem opmærksom paa en Ting om same (samme) Mand: nemlig hans betydelige Administrationer over Legater,

Sti-

Stipendier og andre puplique (publique) Stiftelser, der ikke har (have) vundet lidet ved hans Curatel, saavel i Henseende til deres rigtige Anvendelse, som deres Fremvæxt og Forsegelse, hvilke Administrationer har (have) berøvet ham en Deel af den Tid, som andre, der har (have) havt befrielse (Befrielse) fra slige, har kundet (have kunnet) anvende paa litterariske Arbeider.

I Haab om, naar De har igienemlest (igjennemlæst) denne sandfærdige Efterretning, at De da tilbage kalder det urigtigere for at give det sandere Blads (Plads), da De eller (ellers) kan befrygte at blive anseet af Puplicum (Publicum) som en Bedrager, og Deres tilsigtede Gode Øyemed (gode Øiemeed) derved gaae forloren (forloret). (Uden Hale). Det er derfor, jeg har skrevet Dem ovenstaaende til, for efter Deres egen Skionsomhed at faae Plads i et af Deres Blade.

Jeg undertegner
Mig (mig) Deres Ven

Paa Landet d. 2 Augustii (Augusti) 1795.

Simon Sandrue.

Men hvor haard Simon Sandrues Trudsel end er, om jeg ikke tilbagekalder, hvad jeg har skrevet Hr. Conferenceraad Obelitz angaaende, foier jeg ham dog ikke i at tilbagekalde et eneste

Ord

Ord. Jeg har sagt, og det igjentager jeg: „Hr. Conferenceraad Obeliz beboer een af de rummeligste Gaarde, og hvad gjør han nu og hvad har han gjort for al den Lykkalighed, han nyder? Blandt dem, der have gavnet ved offentlige Skrifter, fortjener han just ingen udmærket Plads. Indskrænskning for at huse de Huusvilde vilde vist skaffe hans Navn den Udødelighed, det ikke ellers vil faae!" Simon Sandrues Erklæring, at Hr. Conferenceraaden har overladt sin Broder med Familie underste Etage i sin Residence og Bygger Hr. Møller Staldrum og Kudskekammer, alt uden mindste Betaling, samt at hans Kieldere ud til Gaden i Forveien vare bortleiede, det igjendriver intet, af hvad jeg har sagt. Hvis Hr. Conferenceraaden ikke havde hjulpet sin Broder med Huuslye, naar han var huusvild, saa havde han handlet slet, men eet er det ei at handle slet og et andet at handle ædelmodigen. Den Hr. Conferenceraaden overladte Gaard er rummelig nok til at huse fire Familier: naar han havde villet handle ædelmodigen, maatte han have deelt underste Etage mellem sin Broder og en anden Familie, og ligeledes indtaget en huusvild Familie til sig i de Værelser, han har forbeholdt' sig selv. Det Offer, jeg gjør, som intet koster mig,

hvor-

hvorved jeg ingen Uleilighed har, hvorved jeg ingen Indskrænkning lider, det er ingen ædelmodig Gjerning, det er Pligt: jeg indrømmer altsaa ikke Simon Sandrue, at jeg i mindste Maade har forurettet Hr. Conferenceraad Obelitz, førend Simon beviser, at Conferenceraaden, da jeg skrev, havde givet nogen Prøve paa sin Ædelmodighed mod Brandlidte. At Bygger Møller er bleven hjulpen med Staldrum og et Kudskekammer er eiheller nogen Ædelmodighed, førend det bevises, at Conferenceraaden har afskaffet en Stadsequipage for at tjene en Mand, der holder Heste og Vogn til almindelig Nytte. Og skal det være Roes for Conferenceraaden, at han ikke tager mindste Leie af en Gaard, som ikke er hans Eiendom, som kun er ham overladt til Brug, saa veed Gud, det er en usel Roes: Simon har vist ikke her indseet, at det vilde været en utilladelig Gjerning, om dette havde fundet Sted. Men synes det ikke næsten som Simon kaster en slem Mistanke paa Herr Conferenceraaden, naar han siger: „Hans Kjeldere ud til Gaden vare i Forveien bortleiede til en Viinhandler" og ikke forklarer, hvo der modtager Leien for samme? Andre kunde maaskee deraf slutte, at Herr Conferenceraaden trækker Fordele af en Leilighed, der vist ikke er forundt ham til at bortleie,

men

men jeg vil troe, at den Leie, der indbringes for samme, indlægges i Universitets-Cassen de Studerende til Nytte. At Herr Conferenceraaden huser, bespiser og manuducerer en Student frit, er, naar det ikke skeer af Bihensigter, en sand roesværdig Gjerning, men det vedkommer jo ikke det, her omhandles.

Fremdeles beviser Simon, at Herr Conferenceraaden ikke fortjener en ringe Rang blandt Dannemarks nyttige Mænd for hans Responsa, som Jurist, hans Erklæringer, som Consistorialis, og hans Administrationer over Legater, Stipendier og andre publique Stiftelser; men her spørger jeg: Hvilket Menneskes Liv er saa tomt, at det aldeles intet nyttigt har gjort i Verden? Og medbringe Herr Conferenceraadens Responsa og Erklæringer den Nytte for det Almindelige, som hans yngre Medcolleger, en Colbjørnsen og en Nørregaard, have stiftet med deres Arbeider? Den Priis, der sættes paa en lærd Mand, bestemmes efter den Nytte, han stifter for det Almindelige med sin Lærdom: hvortil nytter det Lys, der brænder under en Skjeppe. Hvad Nytte, Hr. Conferenceraaden har stiftet med sine Administrationer over Legater, Stipendier og publique Stiftelser, det vil Tiden lære, naar Universitetet

sitetet engang behager at betale den Gjeld, samme staaer i til Publicum, at aflægge samme Regnskab over Anvendelsen af sammes Midler og Indkomster, og indtil dette skeer, vil man ikke kunne bedømme Nytten af Conferenceraadens og flere andres Administrationer. Noget burde dog vel Hr. Conferenceraaden have gjort for næsten et par Tusinde Dalers Indkomster aarlig.

Men jeg har jo over Hovedet ikke fornærmet Hr. Conferenceraaden, jeg har blot spurgt, hvad han har gjort for al den Lykkalighed, han nyder. Havde Hr. Conferenceraaden selv anseet dette for en Fornærmelse, saa maatte han jo have trukket mig til Ansvar derfor, thi jeg har jo skrevet under mit Navn. En Anonym derimod er ganske ubeføiet til at blande sig deri. Imidlertid, vil han gjøre det, er det hans Skyldighed at gjøre det med Beskedenhed, da han ellers er Pasquillant og Skandskrivtskriver, efterdi der ingen Satisfaction kan erholdes hos ham. Jeg erklærer altsaa herved den anonyme Forfatter, der har kaldet sig, Simon Sandrue, for en Pasquillant og Skurk, og jeg opfordrer ham herved til at nævne sig paa det Staten, ved at vide hvem han er, efter de Prøver, han i dette korte Brev, udvendig og indvendig, har aflagt paa sin Dumhed og Uvidenhed, kan vogte sig for at lade sig paalokke hans Tieneste, om han ikke allerede har indsneget sig i samme ved lige Hykklerie med dette for dem, som have kunnet hjelpe ham dertil; ligesom jeg og herved igjentager, hvad jeg forhen har sagt, at ethvert dette lignende anonymt Product efterdags af mig bliver henkastet paa Forglemmelsens Mødding.

Folke-Fienden.

No. 3.

Kjøbenhavn, 1795.

Efter Løvte leveres her min Consulents, Hr. Hof- og Stadsrets Procurator Gottsches Besvarelse af det fra Hr. Geheimeraad Grev Ahlefeldt den 11te Aug. forrige Aar i Hof- og Stadsretten producerede Indlæg, samt tvende andre Indlæg, som forhen af Hr. Procurator Gottsche under Sagen ere fremlagde. Det skulde glædet mig, om de havde kunnet fremtræde før; men de Hindringer, man vil finde, at især det Kongelige Rentekammer har lagt mig i Veien for de mig nødvendige Beviisers Erhvervelse, har, saavel mod min Hr. Consulents som mit Ønske, gjort det umueligt indtil nu. Det fordeelagtige Omdømme, jeg veed, den største Deel af Publicum i Henseende til denne Sag har skjenket mig, er jeg forsikkret paa, vil blive end mere bestyrket efter nærværende Deductioners Gjennem-

læsning. Udtog af de Bilæg, som i samme paaberaabes, skulle følge strax efter Deductionerne. De Anmærkninger, som under samme i disse Blade leveres, ere ligeledes af min Consulent.

Werfel.

Pro Memoria!

Herved fremlægges Rentekammerets Skrivelse af 1ste Oct. forrige Aar *); samme viser, at

Con-

*) Dette Bilag findes indrykket i forrige Aargangs No. 14. Indlægget blev fremlagt tilligemed Contrastævningen af 2den Febr. sidstl. som findes indrykket i samme Aargangs No. 33. Det blev, saavelsom Contrastævningen selv, afpresset ved Hovedcitantens hyppige Protester mod enhver baade kort og nødvendig Anstand. Omendskjønt dette Indlæg og det næstfølgende ikke oplyser andet, end at jeg, paa Herr Werfels Vegne, har nedlagt Paastand og været nødsaget til at begjære Sagen flere Gange udsat, saa har dog Herr Werfel og jeg, begge troet, at de burde her indrykkes, for ikke at levere Publicum blot Stumper af Sagens Procedure. Under Udarbeidningen af disse mine Indlægge, i Særdeleshed det af 24 Aug. sidstl., har jeg blot havt til Hensigt at igjendrive Hovedcitantens paradoxe Sætninger og Grunde, samt at relevere Grunde til Styrke for min nedlagte Paastand, men ingenlunde havt for Øine nogen af Extremiteterne, den aldeles Ukyndige og den Lærde; thi jeg kunde ikke nedlade mig til at

Contracitanten for nærværende Tid befinder sig i den Forfatning, at han ikke for Retten i Dag kan fremlægge de Beviser, som vel ved første Diekast kunde synes at paaligge ham at tilveiebringe. I Følge af det i bemeldte Document givne Afslag, har Contracitanten ved et allerede optaget Vidne-Forhør forsøgt at erhverve disse Beviser; men af sam-

at puste Maven op for den første, og til den sidstes Hovedet krusende Destinctioner har jeg for lidet Bekjendtskab; ligesaalidet har jeg kunder bequemme mig til at besvære Dommerne, med at trække ud Skuffer fulde af Extracter, Repititioner og Præjudicata, da jeg frygtede for, at Dommerne ikke vilde ansee disse anderledes end som blotte Vidner, alt for svage til at være Grundstene. At der ellers ved mine Indlægge vil findes Mangler, saavel i Henseende til Materien som Formen, føler jeg selv, og enhver competent Bedømmer kan derfor gjerne bespare sig Uleiligheden med at bebreide mig det. En stor Deel af disse Mangler skulde vist været remederet, hvis jeg, saavel til Udarbeidningen selv som Correcturen, havde havt den behørige og ønskede Tid og Rolighed; men da jeg ikke hører til de lykkelige Virksomme, som med Aandenærværelse baade kunne kaste og tage Pennen, naar de ville, saa gjør jeg mig Haab om, at saavel mine Venner, som enhver mildt dømmende, vil antage denne Grund som rigtig, og saaledes overse en Deel af de indløbne Feil.

samme er ikke udkommet det, som Contracitanten med god Grund kunde forvente. Han bliver derfor nødsøget til at optage et nyt Vidne-Forhør til Oplysning saavel i Henseende til de Poster, som han forhen har intenderet at oplyse, som og flere Poster, som han, til Styrke for sin Paastand, agter at oplyse; men han har havt det Uheld, at et af de Vidner, han vilde føre, er død, og at et andet Vidnes Opholdssted ikke kan opspørges, hvorfor han seer sig i den Nødvendighed at lade Personer stævne som Vidner, hvilke han ellers nødig vilde have foraarsaget den Uleilighed at møde inden Retten. Dette har været Aarsagen, hvorfor det af ham intenderede Vidne-Forhør ikke er optaget; dog skal Stævning til samme blive udtaget til behørig Tid. Men da dette Vidne-Forhørs Fremlæggelse vil tjene den høie Ret til Veiledning i den Dom, som udi denne Sag skal afsiges, har jeg ikke, hvor gjerne jeg end ønskede det, ved Contra-Stævningens Fremlæggelse, kunnet fremme Sagen ved Deduction.

Ho-

Hoved-Citantens Hidsighed med at faae nærværende Sag fremmet til Dom, hvilken ikke kan være Retten ubekjendt, saavel af den fra ham fremlagte Fuldmagt til Sagføreren, som og af de mange hidtil mødte Protester, har forvoldet, at jeg i Dag uden Deduction har fremmet Sagen med Contra-Søgsmaal.

Næst altsaa i alle optænkelige Tilfælde at reservere Contra-Citantens Ret, skal jeg ærbødigst nedlægge Paastand i Overeenstemmelse med den fremlagte Contra-Stævning, og under Reservation af Sagens nøiagtigere Deduction og Fremme ved Vidne-Forhør, begjærer jeg Sagen udsat i 14 Dage.

Kjøbenhavn, d. 16 Febr. 1795.

underdanigst

Til Hof- og Stads-Retten. Gottsche.

Pro Memoria! *)

For at erhverve en Atteſt, som kunde supplere det, som en og anden ved første Diekast vilde

troe

*) Imellem dette og foregaaende Indlægs Fremlæggelse blev ført et Tingsvidne, hvoraf skal følge

Ud-

tro, at der manglede i Beviset for, at Theatrets Archiv ved Skjødesløshed fra Hoved-Citantens Side er opbrændt, har Contra-Citanten for noget over 14 Dage siden tilskrevet S. T. Hr. Brandmajor Bøye Junge; men han lod Contra-Citanten give det mundtlige Svar, at Vice-Brandmajor Brandeman var den Mand, som i denne Anledning kunde give troeværdig Attest, saasom Herr Major Bøye Junge selv var paa et andet Sted, da Ildebranden angreb den Bygning, hvor Theatrets Archiv var forvaret. Herr Major Brandemann har i det Mellemrum været paa Landet i Anledning af Reparationer ved adskillige Kongelige Byg-

Udtog, og hvorved blev oplyst den i dette Blad forhen nævnte Omstændighed med Mazari. En nye Vidne-Stævning blev desuden udtagen for end nøiere at oplyse denne Omstændighed med nogle for ustævnte Vidner, men da disses Opholdsted ikke kunde opspørges forinden Stævningens Incammination, blev den tagen tilbage. Rygtet havde sagt mig, at Herr Greven havde valgt en overordentlig Vei, for at faae Sagen optagen til Doms mod Herr Werfels og mit Ønske og forinden jeg havde deduceret Sagen efter de erhvervede Documenter: for at møde Herr Greven paa denne hans Extra-Tuur, maatte jeg ved dette Indlæg begjære Anstand.

Bygninger, saa at jeg ikke har kunnet erholde denne Attest fra ham. Contracitanten veed det nu af Rygtet, at Hovedcitanten har til den høie Ret, og maaskee til et høiere Sted, ved et Promemoria yttret sit Ønske om Sagens hastige Paadømmelse; men Contracitanten troer ikke, at dette Promemoria vil blive den høie Ret nogen lovlig Grund til at nægte ham den behørige Anstand til Sagens Deduction og Fremme, samt de Beviser Erhvervelse, som han selv anseer nødvendige, saa meget mere, da ovenmeldte Promemoria, som dog ikke skal indeholde andet end Hovedcitantens Ønske, ikke er Contracitanten nogensinde communiceret, da dog Contracitantens Ansøgning om Udskrivter eller (hvilket er det samme) om Beviser i Sagen er kommen til Hovedcitantens Erklæring, og han er forvisset om, at den høie Ret aldeles ikke vil her tage i Betragtning den Afstand, som andre Grunde sætte imellem den fødte Greve og den til almindelig Oplysning arbeidende Skribent. Contracitanten havde vel engang i Sinde ved Høiesterets Domme at

er-

erhverve de flere Beviser, som ved Rentekammerets Resolution og Kjendelsen i Rettens første Vidnekammer, i Anledning af Hr. Kammerraad Fleischer, ere ham nægtede; men han vil dog frafalde disse Bevisers Erhvervelse, med mindre Benægtelser eller nye Ting fra Hovedcitantens Side dertil skulde nødsage ham. Han ønsker vist intet hellere end Sagens hastige Paadømmelse, og vil vist lige saa lidet standse den ved Expedients, som jeg til saadant Brug vilde være ham til Tjeneste; men jeg kan dog ikke nægte, at Hovedcitantens høigrevelige sydske Jilfærdighed skulde meget overraske mig, hvis den høie Ret ikke bevilger mig Sagens Udsættelse i 14 Dage for at deducere. Jeg forventer saa meget mere, at den høie Ret bevilger mig denne Anstand, da jeg herved foreviser fem erhvervede Documenter, som ved min Deduction skulle fremlægges *).

Kjøbenhavn, d. 3die Aug. 1795.

underdanigst

Til Hof og Stads Retten. Gottsche.

*) Disse vare Herr Translateur Heibergs Subskriptionsplan, Quid juris No. 1, Herr Justitzraad Lassens Brev til Herr Werfel af 5te Januarii 1791, samt 2 Tingsvidner. Documenterne bleve samme Dag fremlagte formedelst Hovedcitantens i kraftigste Maade nedlagde Protest. Retten optog Sagen til Kjendelse til 17de Aug. sidstl., da 8 Dages Anstand blev bevilget. — Den 24de Aug. fremlagde jeg efterfølgende Sagens Deduction.

Folke-Fienden.

No. 4.

Kjøbenhavn 1795.

Pro Memoria!

Hvis blot et flygtigt Indlæg, som dog indeholdt de Grunde, der tale for den af Herr Johan Werfel allerede nedlagte Paastands Rigtighed, kunde satisficere mig selv — eller hvis blot Ovæstus havde været min Drivefjeder til at antage Herr Johan Werfels Engagement til nærværende Sags Udførelse, saa skulde jeg vist ikke været underkastet den Forlegenhed, som trykker mig i dette Øieblik, da jeg, dog hverken manglende Beviser eller uberedt, griber Pennen for at deducere Sagen.

Jeg er forsikkret om, at saavel denne høie Rets Assessorer, som ethvert Medlem af det Publicum, for hvis Bifald jeg som Sagfører bestræber mig, ikke mistænker mig, naar jeg herved tilstaaer,

staaer, at jeg (uden at have private eller interresserende Hensigter enten i Hensende til mig selv eller Herr Greven) dog med Glæde modtog Herr Johan Werfels Engagement i denne Sag, saalænge det er vist, at det ikke er en falsk Smiger for en Sagfører, der tillige er Sandheds-Elsker, at en tænkende Mand, som allerede med Bifald har underkastet sine Tanker Publicums Domstoel, for Tribunalet tager sin Tilflugt til ham. Hertil kommer, at flere af de ved Theatret i Embede tjenende Mænd, som enten vare mine Venner, eller ikkun blot kjendte mig af Person, og som vidste, at jeg af Herr Johan Werfel til denne Sags Udførelse var anmodet, bestandig og ved enhver Leilighed, jeg mødte dem, have spurgt mig om Udfaldet og mine Tanker om Herr Johan Werfels Sag, og det med samme Varme og ivrigt Ønske, som om hans Sag og dens gode Udfald var deres egen. Af denne Interesse og Varme for Herr Johan Werfels Sag og dens gode Udfald, som jeg sporede hos disse, maatte jeg med Føie troe, at de Beviser, som Herr Greven, dog vist

nok

nok for friepostig har æsket, uden Vanskelighed vilde lægges ham for Øine; men jeg maa tilstaae, at jeg, i Henseende til disse Bevisers Tilveiebringelse, har følt mere end den for Sagførere almindelige og en aldeles uforventet Vanskelighed, hvorpaa jeg nærmere skal gjøre den høie Ret opmærksom. Imidlertid er saavel denne Vanskelighed, som i Henseende til Bevisernes Tilveiebringelse har mødt mig, som og den derved forvoldte lange Udsættelse i Sagen, samt at jeg ikke har alle de Beviser, som baade jeg og Herr Johan Werfel med god Grund havde gjort sikker Regning paa, en af de Forlegenheder, som i nærværende Øieblik meget standser min Pen. Den anden Forlegenhed, som møder mig er denne, at de fleste Grunde, som under nærværende Sag, ville tale for min paa Herr Johan Werfels Vegne allerede nedlagte Paastand, forlængst ere publicerede i hans periodiske Blad Folkefienden. Jeg skal vist ikke nægte, at den største Deel af disse i Ugebladet Folkefienden fremsatte Grunde, som igjen i dette mit Indlæg vil findes reciterede, ere en Frugt af,

at jeg med Herr Johan Werfel selv, efter at jeg var engageret, har overlagt den Plan, som jeg i Henseende til hans Sags Uførelse vilde følge, og de Grunde, jeg troede, at burde fremsætte. Jeg nægter det saa meget mindre, da jeg er forsikret om, at enhver Tænkende ikke miskjender mig som Sagfører, fordi jeg med en saa kundskabelig Mand som han, har overlagt den Plan og de Grunde, som under hans Sags Udførelse burde følges, ligesom jeg paa den anden Side vist tør smigre mig med Haab om, at Herr Johan Werfel selv, som Forfatter af adskillige Skrivter, ikke vil tabe i sin allerede erhvervede Agtelse og Tillid hos Publicum, fordi nogle af hans i Folkefienden fremsatte Grunde ere en Frugt af, at han har consuleret mig. Meget ønskede jeg under Consulationen, at Plan og Grunde ikke bleve fremsatte for Publicitetens Domstoel, forinden jeg havde frembaaret dem for Tribunalet, i hvilket mit ivrige Ønske den høie Ret, som ovenmeldt, vil finde den anden Forlegenhed, da Repetition af Argumenter er lige ubehagelig for Dommeren og Sagføreren,

især

især naar disse engang ere ved Trykken publicerede; men den Plan Hr. Johan Werfel ved det af ham udgivne og under nærværende Sag paaankede Ugeblads Begyndelse havde valgt, hvortil kommer, at Hr. Procurator Brønlund har til Trykken overleveret Indlæget af 11te Aug. forrige Aar og det dermed fremlagte Bielag Litr. G.; dette har forvoldet, at Hr. Johan Werfel ikke har kunnet opfylde ovenanførte mit Ønske. En tredie Forlegenhed, som nu for Tiden møder mig, er denne, at Hr. Werfel under Fremsættelsen af ommeldte hans Grunde, har ligesaa meget betjent sig af moderamen inculpatæ tutelæ mod Hr. Procurator Brønlund selv, som mod dennes Principal, hvorved denne min værdige Medcollega har havt den Ubehagelighed, som dog ofte møder Sagførere, at blive udsat for Svien af de Vaaben, Vederparten rigtig bruger mod Hovedmanden selv. Jeg veed det, at en og anden har troet, at denne Fremgangsmaade var en Frugt af, at Herr Werfel havde consuleret mig; — jeg veed det ogsaa, at en og anden har ubillig tiltroet mig Hensigt mod

Herr

Herr Brønlund: — det jeg ovenfor har erklæret, skulde i denne Henseende bestyrke Præsumtionen, saa meget mere, da jeg dog, endog for Publicum, har søgt at overbevise Herr Procurator Brønlund om urigtige Sætninger i hans Indlæg af 11te Aug. forrige Aar, og ikke kan fragaae mit Forsæt her at overbevise ham om flere; og paa Grund heraf maa jeg tilstaae, at denne Forlegenhed skulde være mig den største, hvis jeg ikke ved et 10 Aars Venskab med Herr Brønlund var forvisset om, at han har ligesaa fordeelagtige Tanker om mit Hjerte, som jeg i ham ærer den værdige Sagfører, og at han kjender mig som den Sandheds-Elsker, der i Tilfælde havde Friemodighed nok til selv og under min egen Haand, at sige ham de Sandheder, om hvis Rigtighed jeg var overbeviist, og som jeg vilde have sagt, og at jeg efter mine Grundsætninger ligesaalidet kunde vælge, som jeg behøvede at vælge den skumle Suggestion. I øvrigt maa jeg i Anledning af de Udfald, som Herr Werfel i et hidsigt Øieblik har gjort mod Herr Brønlund, som Redskabet til nærværende Sags Anlæg, tilstaae,

staae, at jeg finder mig soulageret derved, at jeg virkelig er forvisset om, at Herr Werfel, i Følge den Koldsindighed, som den fremskridende Tid skjenker, vist ikke i indeværende Aar vilde skrive enten nogle eller de Anmærkninger over Herr Prokurator Brønlunds Deduction, som han i forrige Aar strax efter Publicationen af Hovedcitantens Indlæg og skjønne Lit. G for Publicum fremsatte *).

I den-

*) Jeg underskrev gjerne denne Herr Gøttsches Erklæring, saafremt Herr Procurator Brønlund i sin Deduction efter hans Skyldighed, blot havde holdt sig til Factum, thi i saa Fald skulde jeg overseet hans Ukyndighed som Skribent', hvor stor Ret man end har til at fordre, en Sagfører eiheller burde være uduelig i denne Qualitet. Men endskjønt nu næsten et Aar er forløbet siden hiin Feide, endskjønt den første Hede nu nogenluude hos mig har lagt sig, endskjønt jeg nu, roligere end de, kan overveie, hvad der i Hr. Brønlunds Indlæg er forsætlig Irritation og hvad der har været ham, som antagen Sagfører, nødvendig at anføre, saa finder jeg mig dog ikke pligtig at gjøre den Erklæring, at jeg nu føler Herr Brønlund ikke har fornærmet mig, saa meget mindre, som man siden under Vidneforhørerne skal finde en Anmærkning af ham, som jeg maatte være et nedrigt Creatur, om jeg taug til, dersom min Herr Consulent ikke noksom releverer den.

Werfel.

I denne Henseende føler jeg mig saa meget mere soulageret, da jeg er forsikkret om, at Herr Brønlund selv (som dog vidst nok een og anden Gang i dette hele Aar, som paa Grund af tilfældige Omstændigheder er forløbet fra Sagens Anlæg, maa have tænkt mere over hans fremlagte Litr. G.) i dette Øieblik vist selv indseer, at alt hvad han i Anledning af dette Document mod Hr. Werfel har skrevet, ikkun indeholder blotte Declamationer, af lige saa liden Vægt for Dommerne, som Hr. Grev Ahlefeldts Forsikkringer for Hoffet, at det ikke er hans private Gield til Borgere her i Byen, som standser hans Afreise til Berlin: — men til Besvarelsen af Herr Brønlunds Indlæg af 11 Aug. forrige Aar, som jeg skal følge Skridt for Skridt, og bede undskyldt, at jeg følger hans Orden.

Folke-Fienden.

No. 5.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

I den første Periode, som indeholder 10 Linier, digter han, naar han siger, at Insolentier synes at være et uundgaaeligt Onde for den høiere Embedsmand. — Flere Danske periodiske Blade bevise det Modsatte i Henseende til hans høie Excellence Herr Greve von Bernstorf; — ogsaa hans høie Excellence Herr Geheimeraad von Brandt søges ofte af flere end 30 competente Sollicitanter, som ønske at blive foreslaaede til Embeder under 300 Rigsdalers Indkomster, af hvilke vist nok den halve Deel ere Folk, der for Publicum kunde udsætte ham for det, Herr Brønlund kalder Insolentier, hvis det var et Characteertræk hos Danske Sollicitanter, at føle sig fornærmede, fordi de ikke erholde

holde det Embede, de ønske og søge: imidlertid viser dog disses Taushed i Anledning af denne høie Embedsmand ogsaa, at Hr. Brønlunds Sætning er urigtig — (Jeg tvivler ikke om, at Hr. Greve von Ahlefeldt som høi Embedsmand vil finde sig vel holden ved Comparation med disse af mig nævnte *). Flere høie Embedsmænd kunde jeg til Lykke for Danske og Norske Undersaatter nævne, men jeg troer, at Tilfældet ved de af mig nævnte viser nokſom, at det ikke er de høie Embedsmænds almindelige Skjebne, men Hr. Greve von Ahlefeldts særdeles Uforsigtighed, der har gjort ham nærværende Søgsmaal nødvendigt, og jeg kan ikke troe andet, end at den røde Hue passer godt til Hr. Grevens Hoved, hvis han paaskylder, at Anledningen til nærværende Sag har paa nogen Maade været

*) Jeg nægter ikke Muligheden af at Herr Grev Ahlefeldt tabte ved den af mig valgte Comparation, men det er i saa Fald Herr Grevens egen og ikke min Skyld. For at overbevise Hovedcitanten om det urigtige i hans Sætning, saae jeg mig nødsaget til at henvise ham til andre høie Embedsmænd, hvis Forsigtighed og retskafne Embedsførelse dog have befriet dem for det Herr Greven i Indlæg har behaget at tillægge Navn af Insolentier.

været den Danske og Norske Nations Caracteer, og den Skjebne, som paa Grund af samme overhænger de høie Embedsmænd. I øvrigt benægter Hr. Werfel, at Insolentier fra hans Side mod Hr. Greven ere forøvede.

Jeg kommer derefter til at besvare den Deel af Hr. Brønlunds Indlæg, som gaaer næsten til Enden af den anden Side, og som er mig den ubehageligste at besvare, deels fordi den indeholder blotte Declamationer, deels ogsaa fordi jeg bør overbevise Hr. Brønlund om det Tomme og Svage i de Argumenter, som han søger at uddrage af Politie-Forhøret Lit. G.

Foreløbig maa jeg i Henseende til dette Document erindre, at det virkelig hører til forrige Politiemesters Herr Etatsraad Flindts forsigtige Handlinger at han har ladet Herr Grevens Requisition af 28de Julii 1794 om dette Forhørs Beskrivelse i Udskrift følge samme, og jeg skal for denne Gang forbigaae at undersøge det Spørgsmaal, som dog med god Grund kunde moveres, om Herr Greven derved, at han under sin egen private Sag har fremlagt

dette

dette Document, har misbrugt den Tillid, som Herr Etatsraad Flindt ved at meddele Beskrivelsen, har viist mod ham som Embedsmand. *)

I Henseende til ovenmeldte Deel af Herr Brønlunds Indlæg, forbigaaer jeg at besvare hans fremsatte Spørgsmaale, (thi at følge Progressum in infinitum er en ubehagelig Gang, og besvarede jeg dem ligefrem med Ja, saa var atter en Sagen trainerende Continuations-Stævning Følgen) men jeg skal først møde Herr Brønlund der, hvor han kalder Contracitanten ved Recitation af nogle Vers med et Slags Forag: Helten. Jeg kan ikke nægte, at jeg tør sige Herr Procurator Brønlund lige i Øinene, at han var uforsigtig, da han udskrev dette Vers mod Herr Johan Werfel, thi mange af værdige Bedømmere kritiserede og af Herr Werfel skrevne Flyve-Blade, —

hans

*) Besynderligt er det virkelig, at Herr Etatsraad Flindt har med Udskriften Lit G. tjent Herr Grev Ahlefeldt, uden at denne i sin Requisition meldte, hvortil han behøvede eller vilde bruge den. Til Brug under en privat Sag burde denne Udskrift dog nok været udstædt paa stemplet Papiir; men i denne Form havde Herr Etatsraad Flindt viist ikke meddeelt Herr Greven den; thi han burde ikke assistere Herr Greven som privat Mand, naar hans Hensigt var allene at oprippe en for Politiretten transigeret og mortificeret privat Sag.

hans Danske Grammatica og nu for nyelig udkomne Brevbog vise, at Herr Brønlund ligesaavel som jeg og flere, ikke allene uden Skade, men endog med Nytte kunne læse de skjønne rene Blade, som Herr Werfel med Blæk og Pen har søgt at gjøre brugelige, og naar Herr Brønlund under hans Declamationer, søger enten at nedsætte Herr Werfel som Videnskabsmand, eller at gjøre ham latterlig i Anledning af, at han har oversat noget af Grecourts Skrifter*), saa vil jeg ikke møde ham med en Declamation, den Herr Werfel, paa Grund af, at han dog har viist Prøver paa, at han er Poet, vel kunde tillade sig, ved at henvise til de 2 første Linier af Horatzes første Ode i tredie Bog, men allene bede Herr Brønlund at vise mig en levende Mand, der kan give den Franske Grecourt den passende Danske Klædning, som her Werfel ved sine Forsøg har givet ham, og har Herr Brønlund, for at vadske Herr Grev Ahlefeldt reen, taget Tilflugt til det Expedient, at gjøre Grecourts Oversætter smudsig, saa beklager jeg, at han har valgt saa

*) At der findes en Deel Tvetydighed i de Stykker af Grecourts Skrifter, som Herr Werfel har oversat, nægter han ikke selv; men imellem Tvetydigheder og Smudsigheder er der dog en temmelig stor Forskiel.

saa urigtig en Comparation, som den der realiter er imellem Herr Greven og Grecourt eller hans Oversætter. Hvad der egentlig har formaaet Herr Procurator Brønlund til saa meget at nedsætte Herr Werfel som Skribent, kan jeg ikke begribe, thi uden at sværge paa Herr Riegels Ord i hans Fortale til første Deels syvende Stykke af hans Fierde Friderichs Historie Side 12, og uden at paaberaabe mig adskillige Recensioner af paalidelige Recensenter over flere af Herr Werfels Skrifter, maa jeg tilstaae, at jeg baade som Patriot og Videnskabselsker ønsker, at Flertallet af dem, der kunne paaberaabe sig Formaliteten og have Attester for Kundskaber, virkelig besad de almindelige Kundskaber, som Herr Johan Werfel har inde, og som af hans Skrifter fremlyse.

Naar Herr Brønlund derefter selv besvarer de af ham fremsatte Spørgsmaale, for at give Retten en Beskrivelse over Indstævntes Caracteertræk, og i den Anledning tager fat paa Maler-Penselen, saa troer jeg, det er sienspnligt, at hans Haand under Pensselens Brug alt for meget har vaklet, og at han derved har glemt Pensselens vigtigste Maal, som er at male Sandhed. Herr Johan Werfel affecterede ikke Heltenavn, da han greb

Pen-

Pennen for at skrive mod Hovedcitanten, thi han var forvisset om, at der ikke behøvedes nogen Helt for at sige Herr Grev Ahlefeldt offentlig virkelige Sandheder. At Herr Grevens Embede, efterat Herr Werfel skrev, er givet til trende ved Kundskaber udmærkede Videnskabsmænd, ansees dog vel ikke uden Føie at være for en Deel Virkningen af, at han, ved at skrive Sandheder, har tildraget sig den milde Regjerings Opmærksomhed, men viser, at han ved at skrive mod Herr Greven ikke har foretaget en blot Don Quixotte Reise. Havde det desuden været Herr Johan Werfels eneste Hensigt at forvolde Herr Greven Ubehageligheder, saa veed han vist, at han ikke behøvede at vælge Heltens Rolle, men at det i denne Henseende var nok for ham at bruge saa god en Mand, som den der kunde indkalde Herr Greven for Forligelses-Commissionen, og der møde *).

I Henseende til de Declamationer, som Hr. Procurator Bronlund tillader sig i Anledning af hans

*) Forordningen for Forligelses-Væsenet, er vel næsten et heelt Aar yngre end de under Sagen paaankede 4 første Nummere af Folkefienden, men de samme gode Mænd, som nu paa Creditorers Vegne kan sistere sig for Forligelses-Commissionerne, kunde paa den Tid Herr Werfel skrev disse Blade, forvolde Debitorer de samme Ubehageligheder. Dette har Erfarenhed nokſom beviist.

hans Lit. G, over hvilke jeg allerede i Promemoria af 16de August. og 6te Septbr. forrige Aar, som i Hr. Werfels Ugeblad Folkefienden No. 8 og 9 ere indrykkede, har gjort mine Anmærkninger, maa jeg erindre, at jeg, endskjønt jeg virkelig da i et hidsigt Øieblik greb Pennen, dog nu i et koldsindigere ikke finder mindste Anledning til at tilbagekalde et eneste Ord af hvad jeg da skrev i denne Sag. Jeg skal altsaa ikke vidtløftiggjøre mit Indlæg ved her at recitere dette, men allene næste Gang, Sagen foretages, fremlægge disse to Nummere, som jeg i dette Øieblik ikke har ved Haanden, skjønt vel Concepterne til samme. — Det tillades mig dog herved end ydermere, at anmærke, at jeg i det hele Lit. G. ikke finder det mindste Beviis, som berigtiger Herr Brønlunds Declamationer mod Herr Werfel som Falskner, som den der skulde have efterskrevet andres Navn, — som den der var en Gjenstand for Straffe-Lovenes Tugtelse, men at den eneste Anledning for Herr Brønlunder den, at Klageren Herr Justitzraad Lassen i Hidsighed har brugt nogle lignende Udtrykke. I Henseende til den Præsumtion, som herfra kunde synes at hvile mod Herr Johan Werfel, tillades det mig at erindre følgende:

(Fortsættes.)

Folke-Fienden.

No. 6.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

a) „At Herr Justitsraad Lassen i Promemoria af 6te September 1785, som findes i Lit. G. p. 17, selv har indseet, at han ikke havde noget Beviis imod Herr Johan Werfel som Falskner."

b) „At Herr Justitsraad Lassen i Promemoria af 20de September samme Aar (Lit. G. fra pag. 19 til 20) selv har viist, hvad der var Aarsagen, hvorfor han saaledes gik frem mod Herr Werfel, denne nemlig, at han den Gang var i en urigtig Formening om, at Herr Werfel indesad med flere anfortroede Penge."

c) „At Herr Werfels Svar af 16 August 1785, som findes i Lit. G. fra pag. 11 til 14,

ere

ere efter Omstændighederne skrevne i Hast, og at der desuagtet i disse hans saaledes skrevne Svar dog ikke befindes mindste Beviis mod ham som Forbryder."

d) „At det hverken stod til Herr Justitsraad Lassen eller til Politiemesteren, at eftergive ham den Straf, som Lovene dictere, hvis der havde været Beviis imod ham."

e) „At alt det for Herr Johan Werfel Modbydelige, som findes i Herr Justitsraad Lassens Skrivelser, er tilbagekaldet og mortificeret ved hans Skrivelse til Herr Johan Werfel af 5te Januari 1791 (mit fremlagde No. 7) og foregaaende af 13de Aug. 1789, som jeg in originali ikke nu har ved Haanden, men findes i Folkefienden No. 9, som af mig skal blive fremlagt."

Jeg torde dog vel derefter billig spørge Hovedcitanten, om han er competent til at oprippe en for Politieretten imellem Herr Justitsraad Lassen og Herr Werfel forlængst transigeret Sag? og om han ikke har gjort Misbrug af sit Lit G. ved under nærværende Sag at fremlægge det? — Jeg tør

tor i denne Anledning paaberaabe mig Herr General-Auditør Rørregaards Mening i hans Danske Criminal-Ret pag. 186; thi skulde en af den egentlig Fornærmede eftergivet Ungdoms-Feil nu efter 10 Aars Forløb gravere Herr Werfel, saa maa jeg troe, at en haard Skjebne ogsaa vilde true flere af Statens vigtige Embedsmænd, i hvis yngre Historie ogsaa findes Pletter, og unddrage Staten den Nytte, som de nu stifte, uagtet deres af dem selv og enhver anden til Lethe-Floden bortkastede Ungdoms Feil. At de af Hovedcitanten mod Herr Johan Werfel under ovenanførte Declamationer brugte ærerørige Udtrykke ved Dom vorde mortificerede, skulde jeg herved ærbødigst paastaae.

Jeg nærmer mig derefter til at besvare Herr Brønlunds Deduction, for saavidt angaaer de af ham fremlagde Documenter fra A til F inclusive, og som ere deels Flyve deels periodiske Blade; og da Herr Brønlund med temmelig god Flid har extraheret disse Documenter, og bestandig søgt at gjøre den høie Ret opmærksom paa det, som han deri

deri anseer fornærmeligt, saa troer jeg altsaa, at Hovedcitanten ikke finder noget andet i disse Documenter fornærmeligt, end hvad Herr Procurator Brønlund har extraheret, og skal derfor ikkun opholde mig ved disse Steder.

Hvad Stederne angaaer i Herr Brønlunds Lit. A.*) pag. 7 og 29, da maa jeg i Henseende til det første Sted erindre, at den nye Theater-Directions i Adresse-Avisen No. 224 bekjendtgjorte Resolution viser, at Herr Werfel her har skrevet uimodsigelig Sandhed, og jeg er forsikkret om, at Herr Brønlund selv ligesaavel som jeg har følt Rigtigheden deraf, naar vi i Grevens Tid, for at slappe Bu:n, have besøgt Skuepladsen; og i Henseende til det andet Sted, i Særdeleshed Udtrykket: „At det er en Fornedrelse for Digterne, at see sit Arbeide underkastet enkelt Mands Dom, maa jeg anmærke, at Herr Translateur Heibergs Subskriptionsplan, som jeg forhen under No. 5 har fremlagt, viser, at Contracitanten paa dette Sted har skrevet Sandhed.

Re-

*) Anmærkningerne ved den anonyme Forfatters Apologie for Theater-Bestyreren.

Regenten har desuden selv bestyrket det derved, at han allernaadigst har afskediget Herr Grev Ahlefeldt, og givet hans Embede til trende ved Videnskabers Dyrkelse udmærkede Mænd. Efter det Begreb jeg har om Injurier, troer jeg, at virkelige Sandheder ikke kan tillægges dette Navn; havde Herr Procurator Brønlund desuden i Aaret 1795 i Aug. skrevet disse samme Declamationer mod Contracitanten, som han skrev i samme Maaned forrige Aar, saa skulde jeg blot behøve at stille og anvende disse Declamationer, som Vaaben mod ham selv, thi var det Regenten selv, og ikke Herr Grev Ahlefeldt, som viste denne høie Rets Assessorer, Herr Brønlund, mig og enhver af Publicum til at søge Forfriskning i en kold Forstue, saa var det vist ogsaa Regenten, der, for at borttage en af de Hindringer, som ere i Veien for Geniers Opmuntring, naar deres Dom og Agtelse hænger af en enkelt Mands Autoritet, betroede Herr Grevens Embede til trende lærde Mænd, og saa behøver Herr Procurator Brønlund selv i denne Anledning at kaste et Blik til det af ham paaviste Lovsted, hvis han i Aaret 1795 ratihaberer bemelde af ham

frem

fremsatte Declamationer, og jeg er forvisset om, at de sure Æbler, som Herr Procurator Brønlund i Anledning af dette Lovsted i forrige Aar har præsenteret Herr Johan Werfel, ikke i dette Aar ere blevne ham selv modne nok. Jeg kan ikke nægte, at jeg i Anledning af disse Declamationer er vred paa Herr Procurator Brønlund, fordi han under dem hovedkuls har extraheret noget af pag. 10 i hans Lit. B., da dette Sted ikke staaer i nogen Connexion med det foregaaende, og han derved har uddraget mig fra den philosophiske Orden, som jeg under min Deduction saa gjerne har vildet følge; jeg har virkelig den bedste Tillid til Herr Procurator Brønlunds Hjerte og den største Agt for ham som Sagfører, og kan derfor ikke tiltroe ham den ædle Hensigt, at han her vilde tage Tilflugt til det usle Expedient, der dog i vore Tider ikke er ualmindeligt hos mange smukke Folk, dette nemlig: paa Sandheds Elskerens Bag med den meget betydende Pegefinger at paavise den odieuse Revoluteur, eller at Herr Brønlund vilde tage Tilflugt til en saa uværdig Fremgangsmaade, som

som den, den til sine Fædre hensovede Folkeven, dog mod alt hvorom han maatte være bedre vidende, valgte, da han søgte at nedsætte Herr Translateur Heibergs Værd som Kundskabsmand, og vise hans Stilling foragtelig. Den mildeste Hensigt, jeg altsaa her kan tiltroe Herr Procurator Brønlund, er den, at han blot har villet betjene sig af en captatio benevolentiæ for at give den høie Ret et ufordeelagtigt Begreb om Contracitanten. Da jeg altsaa, paa Herr Werfels Vegne, paa dette Sted er nødsaget til at vise det urigtige, som Herr Brønlund af denne citerede Periode har villet udrage, saa maa jeg, forinden jeg forklarer, hvorledes Herr Werfel selv har forstaaet denne Periode, paa hans Vegne aldeles benægte, at det har været hans Hensigt, at sige noget mod Regjeringen, ligesaalidet, som det noget, han her har sagt, kan tildrage sig Opmærksomhed hos den Regjering, hvis Mildhed og faderlige Omhue han med allerdybeste Ærbødighed ærer. Herr Werfel har med denne Periode ikke intenderet at udtrykke andet, end den negligente Ligegyldighed mod saadanne

smaa Capitaler, efter hvilke mange usle og nøgne Mennesker sukke, som dog ofte finder Sted hos Embedsmænd af 2000 Rdlrs. Indkomster, (at denne alt for ofte finder Sted, behøver jeg vel neppe at bevise). Alt det haarde, som ved dette af Herr Brønlund extraherede Sted vil findes, ligger allene deri, at Herr Werfel, for at udtrykke sig emphatisk, har søgt at vise de contrasterende Caracteer-Træk, som finde Sted hos Mænd af 2000 Rdlrs. Indkomster og de benævnte usle og nøgne Mennesker. Jeg forventer altsaa, at disse af Herr Procurator Brønlund ubeføiet brugte Declamationer, og i Særdeleshed det under samme brugte Udtryk Skumle ved Dom vorde mortificerede. Sluttelig maa jeg erindre, at hvis den sidste Periode af disse Declamationer: Den, der intet har at tabe, vover intet, skal anvendes ordret paa Herr Johan Werfel, at han har det samme at tabe, som Herr Brønlund og jeg, nemlig hans Agtelse hos Publicum, og som en Følge deraf, hans Levebrød.

(Fortsættes.)

Folke-Fienden.

No. 7.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

Jeg gaaer nu frem til de Steder, som Herr Brønlund har extraheret af hans Lit. B. *), og ere tagne af hans pag. 6, pag 6 og 7, pag. 7 og pag. 16. Forelobig maa jeg i Henseende til dette Blad erindre, at det staaer i nøieste Connexion med, og er en Frugt af det af mig under No. 6 fremlagde Bielag, Quid juris No. 1, uden at Forfatteren af dette Skrift har colluderet med Herr Werfel; i denne Anledning maae jeg gjøre den høie Ret opmærksom paa følgende grundede Anmærkninger:

a) At Hovedcitanten selv har ladet et Skrift af Natur, som dette, i Aar og Dag upaaanket, hvorved han dog er nedsat til Classe med Børn under

*) Recension over Quid juris No. 1.

12 Aar, og altsaa ikke kan for Tribunalet vindicere den Existimation, som han ved dette Skrift eller Flyveblad har tabt; — vel hører jeg selv ikke til nogen vigtigere Klasse end den, mod hvilken nu for Tiden hersker et ufortjent odium; men jeg er dog forsikkret om, at den høie Ret selv vilde med fortjent Haan see til mig og enhver af mine Kolleger, mod hvem et Blad som Quid juris No. 1 var skrevet, og som ikke ved Dom strax havde søgt det annuleret og mortificeret."

b) „At Hovedcitanten ved ikke at søge dette Blads ham graverende Indhold for Tribunalet mortificeret, altsaa selv har givet Contracitanten Anledning til at skrive Lit. B, og da man fra Hovedcitantens Tavshed ved Quid juris No. 1 kan slutte, at han føler sig truffet, saa er jeg forsikkret om, at hans Lit. B, hvorved Contracitanten ikke har intenderet at sige andet, end at Herr Grev Ahlefeldt manglede adskillige til hans Embedes gode Førelse fornødne Kundskaber, ikke vil gravere Herr Werfel, saa meget mere, da Herr Greven selv ved at lade Quid juris No. 1 umortificeret, har udsat sig for et maadeligt Rygte i Henseende til Kundskaber.

Da

Da jeg i øvrigt tør forsikkre mig om, at den høie Ret ikke vil finde Crimen læsæ majestatis i noget af det, Herr Brønlund paa disse fire Steder har extraheret af Lit. B., men at Hovedcitanten (saa meget mere, da han under eget Navn har anlagt Sagen) vil i Henseende til Herr Johan Werfel blive at ansee som privat Mand, saa skal jeg ikke opholde den høie Ret med nøiere at analysere de ovennævnte Steder.

Ordenen fører mig derefter til at besvare Herr Procurator Brønlunds Extract af hans Bielager C, D, E, F, som ere de fire første Nummere af Herr Werfels Ugeblad Folkefienden. Foreløbig maae jeg i Henseende til disse erindre:

a) „At Herr Werfel da han greb Pennen for at skrive Ugebladet Folkefienden, havde det fameuse Ugeblad Folkevennen for Øine, at han da troede det, som en stor Deel af Publicum endnu troer, at Forfatteren eller Forfatterne vare leiede af visse smukke Mænd til at skrive dette Blad. Heri vil den høie Ret finde Grunden til, at Contracitanten, under dette sit Blads Affatning, en og anden Gang har dyppet Pennen noget dybt i Bitterhedernes Bæger, og jeg er forsikkret om, at enhver indseer, at det er et for Sandhedselskeren uundgaaeligt

Onde,

Onde, især naar hans Mistanke er saa grundet, som den der opvakte Herr Werfels Hidsighed."

b) „At Herr Werfel, da han skrev, var forvisset om, at han med lovlige Beviser skulde stadfæste Rigtigheden af enhver Sandhed, som han da skrev mod Hovedcitanten."

At en stor Deel af disse Beviser ere ham nægtede, troer jeg er klart af mit Bielag No. 4 *) og af Rettens Kjendelse i første Vidne Kammer, samt det der har foranlediget samme, i mit Bielag No. 9 fra pag 18 til 23 **).

c) „At Herr Johan Werfel ikke kan nægte, at han, da han greb Pennen for at skrive disse Blade, jo virkelig var hidsig og opbragt mod Herr Greven, og at det han i Herr Brønlunds Lit. C. pag. 4 har skrevet, er en Frugt af den Hidsighed, som Hovedcitanten hos ham har opvakt; men han nægter, at det var hans Hensigt med Bladet Folkefienden at krænke Herr Greven, omendskjønt

*) Rentekammerets Svar i Anledning af Herr Werfels Begjering om Udskrifter.

**) Et Vidne-Forhør, under hvilket Herr Kammeraad Fleischer efter Rentekammerets Ordre paastod sig frietaget for Vidnesbyrds Aflæggelse, hvilken Paastand blev reflecteret.

skjønt han vedste selv, at dette Blad ikke kunde skrives uden at forvolde Herr Greven nogen Krænkelse, og at han troede, at han, dette unndgaaelige Onde uagtet, ikke burde lade sig afholde fra at skrive ham bekjendt Sandhed.

b) „At de Provocationer, som Herr Werfel i disse Blade har gjort til Hovedcitanten, alle ere en Følge af, at Herr Greven lod Quid juris No. 1 upaaanket."

c) „At fordie Herr Werfel en eller flere Gange i disse Blade har erklæret, at han baade havde skrevet med Overlæg, og at han for Tribunalet ikke vilde tage sin Tilflugt til Ordfordreining, for at udlede anden Mening af hans Ord, end den, der nærmest af samme kunde uddrages, saa har han dog derfor ikke givet sin Vedderpart, saa farlige Vaaben i Hænde, at imputere ham animum injuriandi endog der, hvor han skrev den meest uskyldige Sandhed, eller fraskrevet sig den Ret, som i Anledning af utydelige Sætninger tilkommer enhver Forfatter, den nemlig: at være sine Ords nærmeste Forklarer.

Jeg har ovenfor skrevet, at en aldeles uformodet Vanskelighed med at erholde de Beviser, som Herr Werfel da han skrev, kunde pege paa, og alt-

altsaa troede, at han paa Anfordring kunde erholde, var en af de Forlegenheder som standsede min Pen, og da lovet at vise den høie Ret, at her har mødt mig et for Sagførere ualmindeligt Uhæld. Jeg skal derfor i denne Anledning paa dette Sted, som det meest passende, bede følgende Anmærkninger remarqverede:

1) „At jeg i den danske Lov. J de derefter ud„givne Forordninger, Kongelige Resolutioner „og Rescripter (uagtet jeg utrættet har eftersøgt, „ikke finder noget Lovsted, som hæver den i Na„turretten vedtagne Sætning, at det er en„hvers Pligt paa hans Medborgers, ja end„og blot Medmenneskers Opfordring, som „Vidne at sige Sandhed baade med og uden „Contestation *).

Paa Contracitantens Vegne har jeg i denne Henseende maattet erfare, at denne min Mening finder Modsigelse, hvilket er klart af mine strax her ovenfor allegerede Bielager; imidlertid er jeg dog

*) Herimod kan ikke indvendes den Taushed, som i visse enkelte Tilfælde er paalagt Præsterne, Jordemødre og Læger. De Lovsteder, som paabyde denne Taushed, ere ikke anderledes at ansee end som Undtagelser fra Lovens almindelige Regel, og som end mere bestyrker min antagne Sætnings Rigtighed.

dog forsikkret om, at den høie Ret, efter den Form, som det høie Rentekammer har givet mit Bielag No. 4, ikke kan drage i Tvivl, at de Afskrifter eller Beviser, som Contracitanten har requireret, virkelig existere, saa meget mere, da det høie Collegium ikke nægter det.

2) „At jeg altsaa, i Følge ovenanførte Sætning, „om hvis Rigtighed jeg selv var overbeviist, „ventede vist, at det høie Rente-Kammer paa „Anfordring, havde meddeelt Contracitanten „Afskrifterne; dette ventede jeg saa meget mere, „da jeg troede, at det i Følge politiske Grunde, „aflagt Embeds-Eed og den hypothetiske Rets „antagne Sætninger, var en Pligt for ethvert „Medlem af dette høie Collegium, at forhjelpe „den, der dolerer over Embedsmænd, som ere „det høie Collegium subordinerede, til Beviisers „Erhvervelse."

3) „At under de af mig paa Contracitantens Vegne „førte Tingsvidner, af de tvende Deponentere „Herr Procurator Bradt og Madame Colding, „ikke udkom det, som Herr Werfel havde ventet; „thi Herr Procurator Bradt blev under sin For„klaring mod Herr Werfels Forventning, Apo„log for Herr Greven, og af Madame Coldings

„For-

„Forklaring, den 29de April i Rettens første „Vidnekammer, udkom ikke alt det, som Herr „Werfel med god Grund troede, at hun var vi„dende om.

4) „At nogle af de Vidner, som Herr Werfel ag„tede at føre, deels ere døde, deels paa anden „Maade ere borte fra Theatret, og man ikke „har kundet opspørge deres Opholdssted.

Jeg skal nu nærmere analysere de af disse fire Blade extraherede Steder, og maae i Henseende til Lit. C. (Folkefienden No. 1) i Særdeleshed erindre den høie Ret om, at de deraf uddragne Steder ere forrykkede af sin Orden fra den Historie, som Herr Werfel i dette Blad har fremsat, denne nemlig, at Herr Greven ved sit Embedes Tiltrædelse baade trængte til og betjente sig af Contracitanten; — at han paa Grund af det nøie Bekjendtskab Contracitanten havde til Theatret og Sagernes Gang der, og den velvillige Beredvillighed, hvormed han gik Herr Greven, ja selv Commissionen til Haande, havde lovet at foreslaae Contracitanten til Embede, og i Særdeleshed til det vacante Secretariat, hvilket Embede Contracitanten formedelst sit til samme erhvervede nøie Bekjendtskab helst ønskede, og var det eneste han attraaede; — at Herr Greven, uagtet hans rige Løfter, dog havde tilbageholdt tvende ham af Contracitanten om dette Embede leverede Ansøgninger.

(Fortsættes.)

Folke-Fienden.

No. 8.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

Det sande i denne Fortælling har Herr Greven ikke vovet speciel at benægte, og naar de af Herr Brønlund extraherede Steder læses under denne Historie og i den Connexion, som de findes i Bladet selv, saa troer jeg at alt det tilsyneladende dure og stødende af sig selv bortfalder. Contracitanten benægter, at have imputeret Greven, at han har foreslaaet et aldeles uværdigt Subject til Secretariatet, men tilstaaer, at han allene har intenderet at sige det, som dog nok er Sandhed, at han selv til dette Embede var et dueligere Subject.

Hvad angaaer de af Lit. D. (Folkefienden No. 2) extraherede Steder, da er det ikke gravamina, men simple paa Sandhed grundede Bebrejdelser Herr Werfel har intenderet, og han har fan-

vel

del i dette Nummer, som i de følgende yderligere forklaret, hvorledes han vil, at disse Bebreidelser skulde forstaaes. Ved den Hovedcitanten imputerede Kassens Misbrug, har han i Særdeleshed forstaaet Omgangsmaaden med Mazari, at han lod denne være Cassen til Last. Det sande ved Omgangen med Mazari har dog Contracitanten beviist med Mazaris Svar paa 3die, 4de og 5te Qvæstion i mit No. 9 pag. 28 og 29, Skræder Windbergs Forklaring paa 2den Qvæstion, ibid. pag. 31 og 32, og Garderobe-Forvarer Bassøes Forklaring paa 1ste Qvæstion ibid. pag. 34 til 36.

I Henseende til den 2den Hovedcitanten gjorte Bebreidelse om Efterladenhed som Embedsmand, da har Contracitanten i samme Blads No. 3, Herr Brønlunds Lit. F, selv viist hvorledes denne Bebreidelse skulde forstaaes, og hvad han der har sagt, har han jo dog beviist med Vidnerens Svar paa mine Qvæstioner i mit Bielag No. 8, nemlig at Theater-Archivet indeholdt Papirer, som for Herr Greven vare vigtige, — at disse laae paa et Sted hvor de kunde været reddede, — og at Qvantiteten af samme ikke var større, end at de af et Par Karle paa engang kunde blive reddede, men dog bleve opbrændte. En uimodsigelig Attest for, naar

Byg-

Bygningen hvor Archivet laae, blev af Ilden angrebet, har Contracitanten søgt hos S. T. Herr Brandmajor Boye Junge, men han blev henviist til Herr Major Brandeman, og hos denne Mand havde Contracitanten samme Skjæbne. Er det derimod vist, hvad Herr Procurator Bradts Svar lader formode, at Hovedcitanten den 26de Febr. forrige Aar endnu ikke havde modtaget Theater-Archivet, saa tør jeg dog billig spørge: „om den Omstændighed fortjener et mildere Navn end Efterladenhed," at Herr Greven, næsten i to hele Aar fra hans Embedes Tiltrædelse, lod Papirer, der vare saa vigtige og nødvendige for ham til dette Embedes rigtige Førelse, være i tredie Mands Værge, og frietager end Herr Procurator Bradts Svar Herr Greven fra en Efterladenhed, saa overbevise de dog Herr Greven om en anden. Herr Translateur Heiberg har jo dog desuden ogsaa i sin Subscriptionsplan imputeret Herr Greven samme Feil som Embedsmand, og Herr Greven har selv følt det sande i denne Bebreidelse, thi ellers havde han ikke ladet den umortificeret hvile imod sig.

Hvorledes Contracitanten vil have forstaaet den 3die Bebreidelse, at Hovedcitanten manglede Indsigter, har han nærmere forklaret i de følgende

No. 6 og 7; som ved næste Sagens Fremme skal blive producerede; i øvrigt maae jeg her igjentage den Anmærkning, som jeg forhen har fremsat, at Herr Greven, ved at lade mine Bielager No. 5 og 6 upaaankede og umortificerede, selv har agnoseeret denne Bebreidelses Rigtighed; thi ogsaa Forfatteren af mit Bielag No. 5 har bebreidet Herr Greven Mangel paa fornøden Kundskab til hans Embeds Forelse. Har Herr Werfel altsaa paa dette Sted kun sagt tre Sandheder, hvis Rigtighed tildeels Herr Greven selv har følt, og hvorfor tildeels er fremlagt Beviser, saa fortjener Herr Werfel vel neppe i denne Henseende Navn af Injuriant, om endog nogle ubeviiste Satser i hans Blade skulde forefindes, saa meget mere, da han ikke er den første der offentlig har bebreidet Herr Greven, og sat hans Dueligheed i Tvivl.

Hvad ellers angaaer de af Litra D. extraherede Steder: misligt Forhold, og at Greven ingen Menneske Følelse besidder, maa jeg anmærke, at ogsaa disse ere uddragne af deres Connexion, — at Contracitanten i Henseende til det første Sted, ved misligt Forhold forstaaer det samme som urigtigt Forhold, og at det sidste Sted er vienskyldig en af de faa Declamationer, hvortil

Con-

Contratitanten saa sielden tager Tilflugt, og som her slap fra hans Pen ved Erindringen om, at han følte sig fixeret ved Herr Grevens Løfter.

Hvad angaaer det af Bielaget Lit. E (Folkesienden No. 3) først extraherede Sted pag. 20, maae jeg anmærke, at dette Sted er uddraget af Contracitantens Forklaring over en af de Hoved-Bebreidelser, han i No. 2 har gjort Herr Greven, og hvad jeg i den Anledning ovenfor har sagt, ogsaa her bliver anvendelig, da Herr Brønlund i øvrigt har lovet at afbevise dette Steds Rigtighed, vil jeg forinden jeg nøiere analyserer det, afvente hans Løftes Opfyldelse.

I Henseende til det af Lit. E pag. 20 og 21 extraherede, maae jeg erindre, at den Kundskab som Contracitanten her tiltroer sig at have frem for Herr Greven, i Særdeleshed gaaer ud paa Bekjendtskab med de for en Theater Directeur nødvendige Documenter, som brændte med Theater-Archivet, og som han, ved i femten Aar at have conditioneret paa Theater-Directionens Contoir, har erhvervet sig, og at Contracitanten med god Grund troede, at Herr Greven manglede denne for ham saa vigtige Kundskab, og forgjeves vilde søge den i Garder-Etaldens Aske. Jeg troer altsaa, at Herr

Pro-

Procurator Bradts og flere Vidners Svar paa nogle af mine Spørgsmaale, dog nok her vil kunde give Herr Procurator Brønlund et upaaklageligt Middel mod Latteren, og Contracitanten ønsker ikke Herr Brønlunds Ynk. At baade Herr Greven selv ved sit Embedes Tiltrædelse, og den nedsatte Commission overtalede Contracitanten til at gaae sig til Haande, paa Grund af den Kundskab de tiltroede ham som Skriver hos forrige Theater-Inspecteur, viser nokſom at det ikke var Grundsætninger a la Herman von Bremenfeld, der styrede Contracitantens Pen, da han skrev dette Sted.

Den uløselige Knude, som Herr Brønlund synes, at vil binde for Herr Werfel ved at extrahere og rykke ud af sin Orden nogle Udtrykke af Lit. E pag. 22, løser sig uden Alexanders Sværd af sig selv, naar disse læses i det Sammenhæng de paa denne Side staae, og confereres med hvad Herr Werfel i Forveien i dennne Anledning har skrevet, og alt det haarde, som heraf kan uddrages, er at Herr Werfel har sagt, at det stod til Herr Greven at faae Theater-Archivet reddet, og at dets Redning var noget, som Herr Greven som Theater-Directeur strax burde tænkt paa, da Branden paa Slottet blev farlig, og længe for-

forinden han tænkte paa at redde sine private Eiendele.

Jeg skal ikke ufornoden opholde den høie Ret med at undersøge Herr Brønlunds Lit. F. (Folkefienden No. 4) da hans Hensigt med dets Fremlæggelse, sienfynlig ikke er anden, end at overbevise Contracitanten om, at han med Overlæg har skrevet de foregaaende Bielager, fra A til E, hvilket han ikke vil fragaae, og da jeg forhen har viist, at Contracitanten for største Delen har skrevet beviiste Sandheder, og Sandhed ikke hører til Injurier, saa skal jeg ikke opholde mig ved at afbevise Herr Brønlund, for at gotgiøre, at Contracitanten ikke har injurieret. Hans Hensigt med at skrive har jeg forhen efter hans Anmodning fremsat, og viist, at det ikke var Lyst til at krænke Herr Greven, — ikke animus injuriandi, men Lyst til at gavne med fornoden Sandhed, der har styret hans Pen.

At en moralsk god Mand med en roeligere Samvittighed siger Sandhed, vil jeg viist nok tilstaae Herr Brønlund, men jeg tilstaaer ham ligefaalidet, at denne Egenskab er nødvendig for at sige Sandhed, som han har beviist at Herr Werfel mangler den, og jeg troer, at jeg i mine Anmærk-

nin-

ninger over hans Lit. G i denne Henseende har sagt nok til at afbevise ham. Over den af Herr Procurator Brønlund valgte urigtige Distinction imellem Menneskets Følelse og Sagførerens Pligter, har jeg forhen i Folkesienden No. 8 gjort mine Anmærkninger, og skjønt det vel ikke kunde synes at have nogen Indflydelse paa Dommen, saa skal jeg dog her, da mit Engagement til denne Sags Forelse har foranlediget dem, tilstaae, at jeg ikke finder Aarsag til at tilbagekalde dem.

(Fortsættes.)

Folke-Fienden.

No. 9.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

Hvad angaaer Hovedcitantens udtagne Continuations-Stævning, da sees det af dens Indhold, at det blot er Folkefiendens No. 28 der har været hans Bevægegrund til saavel at udtage den, som i samme at tillade sig nogle skammelige og ærefornærmelige Udtrykke imod Contracitanten, hvilke jeg ved Dom skal paastaae mortificerede. Det er i Særdeleshed Udtrykkene: digtede Udgifter og digtede Qvitteringer, som har stødt Hovedcitanten. Contracitanten har ved disse digtede Udgifter forstaaet saadanne, hvormed Theatercassen ikke burde besværes, deels fordi Hovedcitanten ikke havde nogen Kongelig Tilladelse til at besvære Cassen med samme Udgifter, deels ogsaa fordi de vare aldeles unød-

ven-

vendige og under en oeconomisk og rigtig Bestyrelse vilde været besparede; ved digtede Qvitteringer har han forstaaet de, som for saadanne Udgivter bleve udstedte, og som fulgte Herr Grevens Regnskab; hermed har Herr Werfel i Særdeleshed sigtet til de til Mazari under Navn af Ugeløn ugentlig udbetalte 16 Mk. og de herfor af ham udstedte Qvitteringer. Denne Forklaring over disse Udtrykke har Contracitanten desuden selv i Rettens 2det Vidnekammer engang afgivet. Det tillades mig endvidere her at anmærke, at Contracitanten ved Tingsvidne, mit Bilag No. 9, har beviist, at Mazari i den ovenmeldte Tid har erholdet disse 16 Mk. af Theater-Kassen udbetalte; — at Mazari derfor ikke har forrettet noget Arbeide til Theatrets Brug, og at Sygdom ikke har afholdet ham derfra. Til det Arbeide, som Mazari i Anledning af den udbetalte Løn skulde forrette for Theatret, har dog en anden været lønnet af dets Kasse. At saadanne Udgivter ere stridende mod den oeconomiske og rigtige Bestyrelse, der fordredes af Herr Greven som Theater Directeur, behøver jeg neppe at bevise.

Jeg

Jeg kommer derefter til at besvare Herr Brønlund i Anledning af de Lovsteder, paa hvilke han har bygget sin nedlagte Paastand, som er 1 B. 21 Cap. 2 og 7 Art. og i den Anledning maae jeg anmærke:

a) „At disse Lovsteder angaae Injurier af forskjellig Beskaffenhed, hvoraf følger, at ikkun et af dem i Tilfælde maatte kunde anvendes, hvis der ikke skulde gjøres Vold paa den almindelige Anvendelse af Straffelovene."

b) „At det første af Herr Brønlund citerede Lovsted ikkun concernerer den, som ved Skjeldsord inveherer sig mod en anden, og at Herr Brønlund ikke har overbeviist Contracitanten om, at have brugt noget Skjeldsord mod Herr Greven." — I Henseende til 6 — 21 — 7 Art. maae jeg erindre:

c) „At dette Lovsted efter rigtig Lovforklaring forudsætter, at den angrebne Person skal være angrebet som Øvrigheds-Person eller Mand af Høiersstanden, og at den Angribende skal qva subordineret have forløbet sig; Herr Werfel har derimod blot som privat Mand, og uden at være Herr

Gre-

Greven paa nogen Maade subordineert, skrevet imod ham som Theater-Directeur og Censor; at Herr Greven tillige er Mand af Hædersstanden, er et Tilfælde, som ikke burde gravere Herr Werfel, om han endog havde skrevet noget, som ikke medførte Sandhed, da det er sienfynligt, at Herr Werfel ikke har skrevet noget, som kunde have til Hensigt, at berøve Herr Greven mindste Deel af den Agtelse, der tilkom ham som Mand af Hædersstanden."

b) „At dette Lovsted ligeledes forudsætter, at den Angrebne skal være persona famæ intemeratæ, og at altsaa den Angribende skal være den første, som søger at nedsætte hans Existimation; mine Bilager No. 5 og 6 vise dog, at Herr Grevens Rygte forhen upaaanket af ham, har stødt paa farlige Skjer, og at Herr Werfel ikke er den første Anstødssteen, hvorimod det tørner."

c) „At det mundtlig eller skriftlig Udsagde skal indeholde skammelig Løgn."

Jeg har tilforn vist, at det ikke er Tilfældet med Herr Werfel; heraf troer jeg, at det er klart, at begge ligesaalidet, som noget af de af

Herr

Herr Brønlund allegerede Lovsteder ere paa nogen Maade anvendelige paa nærværende Sag. Derimod er jeg forsikret om, at den høie Ret i den af Herr Procurator Brønlund selv allegerede 6 — 21 — 2 Art. vil finde analogiske Grunde til at følge den Paastand, som jeg forhen i Contra-Stævning og Indlæg af 16de Febr. sidstl. paa Herr Werfels Vegne har nedlagt, og som jeg, næst at benægte alt urigtigt og ubeviist af Herr Brønlund anført, herved ærbødigst igjentager og saaledes under al fornøden Reservation indlader Sagen under Dom.

Kjøbenhavn, d. 24de Septb. 1794.

underdanig

Göttsche.

Til
Hof- og Statsretten.

Bilagerne fra No. 1 til 9, som af mig under Sagen ere fremlagde, og som i mine Indlæg tildeels findes paaberaabte, ere følgende:

No. 1, 2 og 3, trende Atteſter af Renteskriveren i Kjøbenhavns Contoir S. T. Hr. Kammerraad Fleischer, om at Hr. Werfel havde

til

til Rentekammeret indgivet Begjering om Gjenparter af nogle Bilager ved Theater-Regnskaberne; disse Atteſter bleve den 15de, 22 og 29 Septb. f. A. fremlagde for at faae Sagen udſat; thi Herr Greven lod proteſtere mod enhver Udſættelſe, ſom jeg var nødſaget at begjere, da jeg dog ikke kunde lægge Haand paa andre Beviſers Erhvervelſe eller fremme Sagen forinden Rentekammeret havde givet Reſolution.

No. 4. Rentekammerets Skrivelſe af 1ſte Oct f. A. ſom er indrykket i forrige Aargangs No. 14.

No. 5. Hr. Translateur Heibergs Subſkriptionsplan til Fortſættelſen af hans Skueſpil *).

No. 6. Qvid juris No. 1.

No. 8.

*) I dette Bilag har jeg med Rødkridspennen ſøgt at gjøre Retten opmærkſom paa nogle Steder af Pag. 18, 20, 21, 22, 23 og 24 til Styrke for den Sats, at Hr. Greven ſom Theater-Directeur og Cenſor ikke var perſona famæ intemeratæ, da Herr Werfel ſkrev imod ham. I Bilaget No. 6 har jeg derimod ikke ſærdeles udmærket noget Sted, thi paa Efterſkriften nær, fandt jeg ikke en Linie, ſom jo tjente til Styrke for min Sats.

No. 7. Hr. Justitsraad Lassens Brev af 5te Jan. 1791 in originali, som er indrykket i forrige Aargangs No. 9.

No. 8. et Tingsvidne ført inden Rettens første Vidnekammer af følgende Indhold: *)

„Tilforordnede udi Kjøbenhavns Hof- og Statsret, Gjøre Vitterligt: at Aar 1794 d. 20 Oct. blev i Rettens første Vidnekammer foretaget en Sag imellem Joh. Werfel paa den ene og Hs. Exl. Herr Gehr. Greve v. Ahlefeldt paa den anden Side, hvor da mødte Proc. Göttsche, som fremlagde en Stævning og Citantens skrivtlige Qvæstioner, samt begjerede Sagen determineret til en for Retten beleilig Tid." — Stævningen med sin Forkyndelses Paategning lyder saaledes:

„Tilforordnede udi Kjøbenhavns Hof- og Statsret, Gjøre Vitterligt: at for os har andraget Joh. Werfel, at han af hans Exc. Hr. Geheimr. Grev Ahlefeldt d. 11te Aug. sidstl. herved Retten er bleven sigtet og saggivet i Anledning af

*) At dette og følgende Bilag næsten in extenso indrykkes, skeer for at vise Læseren, hvorvidt Herr Werfel, alle mødte Vanskeligheder uagtet, er avanceret med Beviser.

af nogle i to Flyveblade: Anmærkninger ved den anonyme Forfatters Apologie for Theater Bestyreren og Recensionen over Qvid juris No. 1, samt i det periodiske Skrift Folkefienden kaldet, brugte Udtrykke, og at Hr: Greven under denne Sag mod bemeldte Joh. Werfel ikke allene har tilladt sig at formere adskillige uforskyldte og ubefoiede Beskyldninger, men endog desuden nedlagt en ligesaa uforskammet som ublue og ærenærgaaende Paastand; desaarsag han finder sig befoiet til ved Tingsvidne og andre Beviisligheder at oplyse og bevise Rigtigheden og Sandheden af adskillige i bemeldte Skrifter brugte og af Herr Greven paaankede Udtrykke og Sætninger."

(Fortsættes)

Ret eller alle Staters evige Lov; af Thorild, udgivet ved L. M. Philipson, oversat af Svensk, første Stykke, faaes for 12 ß. paa Trykp. og 14 ß. paa Skrivp. hos Boghandler A. Soldin i Myntergaden No. 57.

Folke-Fienden.

No. 10.

Kjøbenhavn, 1795.

Anden Aargang.

„Til den Ende seer han sig, for at erholde Friefindelse under det af Hr. Greven mod ham anlagde Søgsmaal og Mortification paa den over ham nedlagde Paastand, nødsaget til at oplyse de nærmere Omstændigheder, som vare forbundne med det i oftmeldte Skrifter berørte Theater-Archivs Ødelæggelse ved Ildebranden paa Christiansborg Slot d. 26 Febr. sidstl., disse nemlig, at Theater Archivet eller Samlingen af alle Kongl. Ordres og Resolutioner, samt andre Documenter, Theatrets Bestyrelse betreffende, efter Hr. Grevens egen Foranstaltning vare henførte til Bevaring i et Værelse i den saa kaldede Remisse eller Garderstaldbygning ved Christiansborg Slot, — at disse Documen-

cumenter ikkun udgjorde to Kurve, som letteligen kunde været bortførte og reddede fra Ilden, og endeligen, at disse Papirer saa meget lettere kunde været bleven frelste, da denne Bygning først længe efter Midnat blev angreben af Ilden, og altsaa paa en Tid, da andre Contoirers vigtige Papirer vare reddede, uagtet at disse sidste vare bevarede i Slottets egentlige Hovedbygning, hvilken dog længe forinden bemeldte Garderstaldbygning var udsat for de fortærende Luers Farer, hvilke sidste med Ildsvaaden paa Christiansborg Slot forbundne Omstændigheder Citanten ligeledes intenderer at see oplyste. Thi bliver efter Joh. Werfels Begjering Hs. Exc. Hr. Geheimr. og Greve von Ahlefeldt med lovlig Varsel indstævnet at møde inden Hof- og Statsrettens Vidnekammer til sædvanlig Tid og Sted Mandagen den 20de Oct. førstkommende, for om alt ovenanførte at see Documenter irettelagde og høre stævnte og ustævnte Vidners eedelige Forklaring. Under Falsmaals Strafindstævnes til samme Tid og Sted at møde: 1) Theater-Secretair Printzlou, 2) Studiosus juris Lassen, 3) Hof- og Statsrets Procur. Bradt, 4)

Kongl.

Kongl. Fuldmægtig Lorentz Møller, 5) Studiosus juris Neergaard; hvorefter Citanten agter at erhverve et lovskikket Tingsvidne til Afbetjening under den mod ham nedlagde Domsag." Til Bekræftelse ꝛc. d. 6te Oct. 1794:

„Lovlig forkyndet for Herr Procur. Brønlund paa Herr Grev Ahlefeldts Vegne; ligeledes lovlig forkyndt for de indstævnte Vidner undtagen Studios. jur. Neergaard, som ei var at finde paa den i Stævningen anviiste Boepæl, attesteret af Buddene Molle og Hartvig."

De fremlagde Qvæstioner lyde saaledes:

Qvæstioner til Vidnerne udi Sagen: Joh. Werfel c. Grev Ahlefeldt.

1). „Er det Vidnet bekjendt, hvor Theater-Archivets Papirer og Documenter vare forvarede, da Christiansborg Slot den 26 Febr. sidstl afbrændte?

2). „Er det Vidnet bekjendt, at denne Samling af Documenter ikke var større, end at den mageligen kunde rummes i to maadelige Kurve?

3).

3). „Er det Vidnet bekjendt, efter hvis Foranstaltning disse Papirer paa det omforklarede Sted bleve bevarede?

4). „Er det Vidnet bekjendt at disse Documenter samtligen ved ovenmeldte Ildebrand paa Christiansborg Slot bleve opbrændte?

5). „Er det Vidnet bekjendt, at der blant oftnævnte opbrændte Papirer vare alle de Kongelige Resolutioner og andre originale Documenter, som vedkom Theatrets Bestyrelse?

6). „Er det Vidnet bekjendt, at disse Papirer, efter Indstævntes Foranstaltning, adskillige Gange ere blevne omflottede fra et Sted til et andet?

7). „Er det Vidnet bekjendt, at disse Papirer laae saaledes, at de lettelig og uden Møie kunde blevet reddede?

8). „Er det Vidnet bekjendt paa hvilken Tid eller Time om Natten den saa kaldede Vognremisse eller Garderstald af Ilden blev angreben?

9). „Er det Vidnet bekjendt, at Slottets Hovedbygning, meget længe forinden den i forrige

Aar-

Qvæstion benævnte Bygning, af Ilden var angreben?

10). „Er det Vidnet bekjendt, at dette uagtet, adskillige vigtige og i Slottets Hovedbygning værende Contoirers Papirer bleve reddede?"

Kiøbenhavn, d. 20 Octbr. 1794.

Werfel.

Til
Dommeren i Hof- og Stads-Rettens første Vidnekammer.

For Indstævnte mødte Procur. Brønlund og reserverede det Fornødne. Gottsche begjerede dernæst de 4 første Vidner forelagde til den af Retten bestemte Tid at møde under Falsmaals Straf. Retten forelagde under Falsmaals Straf Theater-Secret. Printzlau, Studiosus juris Lassen, Hof- og Statr. Proc. Bradt og Kongl. Fuldm. Lorentz Møller til at møde her i Retten Onsdagen d. 19 Novb. førstkommende om Formiddagen Kl. 10 slet, for at aflægge eedelig Vidnesbyrd i Følge Stævningen.

Anno 1794 d. 19 Novbr, mødte Proc. Gottsche, som fremlagde Rettens Forelæggelse, samt

Til-

Tilstgelsen til de indstævnte Vidner, hvornæst han begjerede de lovlig stævnte og forelagde Vidner i Eed tagne og afhørte efter de forhen fremlagde Qvæstioner. For Indstævnte mødte Procur. Brønlund. Lorentz Møller, Kongl. Fuldmægtig hos Slotsforvalter Justitzraad Blekkenberg, blev af Retten paa Lovens Maade i Eed tagen og under samme forklarede paa de fremlagde Qvæstioner saaledes:

1 Qvæst. „Resp. Nei det er V. ubekjendt.

2 Qvæst. „Resp. er V. ubekjendt saasom han ikke har seet disse Papirer.

3 Qvæst. „Resp. V. er aldeles uvidende, efter hvis Foranstaltning de omspurgte Papirer var bragt hen paa det Sted, hvor de laae, da Slottet brændte, og har allene i det periodiske Blad Folkefienden læst, at det skal have lagt i den Bygning, som var over Garderstalden, da Slottet brændte.

4de Qvæst. „Resp. V. har allene læst det omspurgde i Folkefienden.

5te Qvæst. „Resp. V. er aldeles uvidende om, af hvilke Documenter og Papirer, Theater-Archivet har bestaaet.

6te

6te og 7de Qvæst. „frafaldt Proc. Gottsche til dette Vidne.

8de Qvæst. „Resp. V. veed ikke hvad Tiid paa Natten de omspurgte Bygninger bleve angrebne af Ilden, men da Klokken var 1 a 2 om Natten, saavidt Vidnet nu erindrer, brændte Slotskirken, (og saavidt Vidnet kan huske) var da ogsaa den Bygning, hvori de saa kaldede Page-Logementer var, allerede angreben af Ilden.

9de Qvæst. „Jo, det forholder sig som omspurgt.

10de Qvæst. „Resp. V. veed nok, at enhver, som havde Contoirer paa Slottet, sørgede for at faae reddet og bjerget de Papirer, som var der, men om alle saadanne Papirer ere bjergede eller ei, veed Vidnet ikke.

„Dette Vidne blev demitteret, og igjen fremstod Hof- og Stads-Rets Procurator Bradt, som af Retten blev i Eed tagen efter Lovens Maade, og under samme forklarede paa de fremlagde Qvæstioner saaledes:

1ste Qvæst. „Resp. De til Theater Archivet henhørende Papirer, bleve efter Justitzraad Lassens

sens egen Ansøgning til Theater-Commissionen ved Citanten og Vidnet henflottede i et af Justitzraadens egne Værelser i Slots-Bygningen over Garder-Stalden, hvor de den 26 Febr. dette Aar under Vidnets Forvaring og hans Laas og Lukke befandtes.

2den Qvæst. „Resp. Der var en Mængde Papirer, som ved Henflotningen i Justitzraad Lassens Værelser bleve transporterede i tvende meget store Kurve, men om det skeedte paa een eller flere Gange, kan Vidnet nu ikke erindre.

3die Qvæst. „Resp. Det skeedte ved Vidnet efter Theater-Commissionens Ordre, og efter Justitsraad Lassens egen foregaaende Ansøgning derom."

(Fortsættes.)